ZAHARIA STANCU

JOCUL CU MOARTEA

Acțiunea acestei cărți se petrece în toamna anului 1917, când o mare parte a României şi aproape toate țările din Peninsula Balcanică se aflau cotropite de armatele imperiale germano-austriece.

Căzusem în plasa poliției laolaltă cu alți coate-goale. Mă ținuseră închis într-un beci întunecos. Nu mă bătuseră. Nu-mi luaseră banii. Nu-mi luaseră nici măcar cuțitul cu teacă de care eram obişnuit să nu mă despart niciodată. După trei zile şi trei nopți fuseserăm dați în seama nemților.

Acum... Acum era bine. Scăpasem de umezeala şi de şobolanii beciului. Îmi venea să fluier de bucurie, însă nu fluieram. Tăceam. Şi, tăcând, mergeam alături de ceilalți arestați, în cârd, între baionete. Nu ştiam unde o să ajung. Dar parcă ştii vreodată când pleci la drum unde o să ajungi? Un flăcău de la noi din Omida, Axente Ursu Găman, plecase într-o duminică dimineața călare pe calul lui costeliv şi pintenog la Caravaneți, un sat pe jumătate bulgăresc, pe Călmățui în sus, să stea de vorbă cu o fetişcană oacheşă, Petca Vancu Vene, cu care voia să se însoare. Călărea cu gându-n dorul lelii. După ce trecuse de Stănicuț, a țâşnit din lanurile de ovăz un iepure dolofan, gălbui, şi i-a tăiat calea. Pintenogul, sperios, a sărit pe neaşteptate în lături. Axentie Ursu Găman a căzut şi şi-a frânt gâtul. În loc să ajungă la Caravaneți să

ZAHARIA STANCU

JOCUL CU MOARTEA

Acţiunea acestei cărţi se petrece în toamna anului 1917, când o mare parte a României şi aproape toate ţările din Peninsula Balcanică se aflau cotropite de armatele imperiale germano-austriece.

Căzusem în plasa poliţiei laolaltă cu alţi coate-goale. Mă ţinuseră închis într-un beci întunecos. Nu mă bătuseră. Nu-mi luaseră banii. Nu-mi luaseră nici măcar cuţitul cu teacă de care eram obişnuit să nu mă despart niciodată. După trei zile şi trei nopţi fuseserăm daţi în seama nemţilor.

Acum… Acum era bine. Scăpasem de umezeala şi de şobolanii beciului. Îmi venea să fluier de bucurie, însă nu fluieram. Tăceam. Şi, tăcând, mergeam alături de ceilalţi arestaţi, în cârd, între baionete. Nu ştiam unde o să ajung. Dar parcă ştii vreodată când pleci la drum unde o să ajungi? Un flăcău de la noi din Omida, Axente Ursu Găman, plecase într-o duminică dimineaţa călare pe calul lui costeliv şi pintenog la Caravaneţi, un sat pe jumătate bulgăresc, pe Călmăţui în sus, să stea de vorbă cu o fetişcană oacheşă, Petca Vancu Vene, cu care voia să se însoare. Călărea cu gându-n dorul lelii. După ce trecuse de Stănicuţ, a ţâşnit din lanurile de ovăz un iepure dolofan, gălbui, şi i-a tăiat calea. Pintenogul, sperios, a sărit pe neaşteptate în lături. Axentie Ursu Găman a căzut şi şi-a

frânt gâtul. În loc să ajungă la Caravaneţi să stea de vorbă cu fetişcana şi să se tocmească cu socrii pentru zestre, a ajuns sub pământ, în cimitirul din satul nostru. De atunci şi până azi, în fiecare zi cu soare, îşi aruncă umbra peste mormântul lui bisericuţa de lemn, înlăuntrul căreia stau nemişcaţi în icoane sfinţii cu ochii scoşi de moaşă-mea Dioaica, vrăjitoarea care le descânta oamenilor de dragoste şi de urât, de lingoare ori de năjit.

Eu, unul, nicio pricină nu aveam să cred că mă pândeşte moartea, însă îmi dădeam îndeajuns seama că, în împrejurările acelea, nici binele nu se înghesuia să mă aştepte. Călcam cu sfială pe pietrele colţuroase ale trotuarului. Mi se prăpădiseră de mult ghetele cu care sosisem în vară la Bucureşti şi altele nu avusesem cu ce să-mi cumpăr. Umblam iarăşi ca la noi acasă, la Omida, desculţ. Mai umblau şi alţii desculţi în oraşul de scaun. De cei care umblau ca şi mine, desculţi şi zdrenţuiţi, nu aveam de ce mă ruşina. Eram de-o teapă. Iar de ceilalţi!… De ceilalţi nici că-mi păsa. Nu-i cunoşteam. Nici ei pe mine nu mă cunoşteau. Şi apoi, ce eram eu pentru multa lume a Bucureştilor? Un pui de bogdaproste!

Piciorul beteag îşi dădu în petic. Începu să mă supere. Unghiile rupte, degetele pe care nu le puteam mişca şi cu care mă loveam mereu de tăioasele pietre mă dureau. Uneori simţeam durerea cum îmi străbate întregul trup, de jos în sus, şi se opreşte ca un cui înroşit în foc sub frunte, între ochi. Scrâşneam din dinţi, apoi încleştam fălcile şi tăceam.

— Te-ai lovit?

— Da.

— Te doare?

Mă durea. N-avea însă niciun rost s-o spun altuia. Râsei şi răspunsei:

— Nu. Nu mă doare.

— Al dracului om.

— Al dracului.

Eram douăzeci şi trei de oameni în cârd. Unii slinoşi, rupţi şi desculţi ca mine. Alţii tot slinoşi, peticiţi, însă încălţaţi. Adunătură. Golani. Derbedei. Lepădături.

— Cum te cheamă, mă şchiopule?

— Darie.

— Şi mai cum?

— Atât nu-ţi ajunge?

— Ba-mi ajunge.

— Atunci ce mai vrei?

Băietanul înalt şi spelb începu să râdă. Râdea cu gura până la urechi. Avea dinţii mari şi galbeni. Dinţi mari purtam şi eu în gură, ba chiar prea mari. De aceea la noi în sat mă şi porecliseră, de cum învăţasem să umblu şi să ies în uliţă, Dinţosul. Cu toate că fumam ca un şarpe, îmi păstram dinţii albi ca zăpada. Mi-i spălam în fiecare dimineaţă cu apă şi mi-i frecam cu degetul muiat în cenuşă.

— Da. Pentru gunoaie ca noi, ajunge un singur nume.

— De ce crezi că suntem gunoaie? Suntem oameni. Oameni ca oricare alţii.

— Oameni! Nu vezi cum ne duc din urmă? Ca pe vite.

Numai noi doi vorbeam. În şoaptă vorbeam. Ceilalţi mergeau tăcuţi, bălăbănindu-se, cu capetele în pământ, trişti şi abătuţi, ca după mort. Ziua se afla în asfinţit. Era o toamnă de aur. Castanii de pe marginea bulevardului începuseră a prinde rugină.

Cum mă agăţaseră vardiştii? Simplu. Puseseră mâna pe mine în colţ, acolo unde bulevardul se întretaie cu Calea Moşilor. Dracul, care mereu îşi vâra coada în treburile mele, mă îndemnase şi mă împinsese să ies din casă. În chiţimia mea din fundătura Buzeşti, unde târomeam mai mult bolnav decât sănătos, mă pomenisem cu o zi mai înainte cu Mânzulica.

— În sfârşit, ţi-am descoperit culcuşul…

Mă încruntasem.

— Nu te bucuri?

— Mă bucur.

— Dacă te bucuri, de ce te uiţi la mine ponciş?

— Cine ţi-a spus unde stau?

— Unul mic şi ghebos.

— Teică… Teică Dumbravă…

— Da. Mi se pare că aşa îl cheamă, Teică…

Am poftit-o să stea pe scaun şi am lăsat uşa deschisă, să intre lumină în odaie. Chiţimia nu avea fereastră. Mânzulica s-a uitat un timp la mine. Pe urmă mi-a spus:

— Te-ai jigărit şi te-ai jerpelit rău de tot. Te-ai şi gălbejit. Nu-ţi prieşte oraşul.

— O să-mi priască.

— Poate. Deocamdată însă nu se vede.

Motanul chior al gazdei venise, se aşezase pe prag şi se apucase să toarcă.

— Dac-ai şti!…

— Ce să ştiu?

— De câte ori îşi aduce aminte de tine domnul Jean, te înjură de anafură.

— În lipsă, poate să mă şi bată.

— Se lăuda că o să-ţi frângă oasele când o să te prindă. Eu i-am spus: „A plecat, domnule Jean. S-a întors la el acasă, la ţară.” Nu mă crede.

Am întrebat-o:

— I s-a vindecat nasul domnului Jean?

Mânzulica a râs:

— I s-a vindecat. Dar n-a uitat. Grozav l-ai pleznit! Şi mi se pare o singură dată.

— Nu. De două ori.

— Pe urmă ai fugit.

— Am fugit.

— Fuga e ruşinoasă, dar e sănătoasă. Ce-au mai râs duduile de domnul Jean… — „Ţi-a venit de hac, Jeane.” – „De, duduilor, s-a întâmplat.” Boierul însă…

— A venit Arizan la Bucureşti?

— La trei zile după ce ai plecat tu. L-au adus nişte ofiţeri nemţi cu maşina. Şi-a aranjat treburile şi-a plecat îndărăt.

Lasă, că-ţi spun eu totul cum a fost. Am avut zaiafet mare.

— Spune-mi.

— Nu. Nu acum.

— Dar când?

— Mâine. Vreau să ne întâlnim spre seară, pe Moşilor, în colţ, să mergem la cinema American. Rulează *Judex.*

Curtea era pustie. Umbra salcâmilor scorojiţi de soare se lungea. Băbătia care-mi era gazdă plecase prin vecini. Nu s-auzea ţipenie de om prin apropiere. Mânzulica zise:

— Mă supără pisoiul ăsta chior.

— De ce te supără? Toarce liniştit.

— Mă supără pentru că mi se pare că seamănă la chip cu Bulibaşa de la Clocociov. După ce-ai plecat tu de acolo, m-a bătut de câteva ori cu harapnicul. Uneori îl visez noaptea şi mă trezesc ţipând. Doamne, Doamne, de ce l-oi fi visând mereu pe Bulibaşa? Aş vrea când dorm să visez altfel de visuri. Tu ce visezi când dormi?

Nu-i răspunsesem. N-aveam nicio poftă să-i povestesc ţigăncuşii visele mele. Mă uitasem la ea. Mă uitasem. Atât. Purta o fustă largă, albastră, încreţită pe şoldurile subţiri. Bluza era albă. Tulpanul galben, înflorat cu roşu. După urechea dreaptă îşi aninase un fir de busuioc. Avea picioarele goale. S-a ridicat de pe scaun şi a dat o lovitură motanului. Motanul, trezit, a zbughit-o ca o săgeată. Ţigăncuşa a închis uşa. Dintr-odată în odaie s-a făcut întuneric.

— Au!

— Şchiopule, iar te-ai lovit la picior. Unde ţi-e gândul? Calci în bobote.

— Eu ştiu unde mi-o mai fi şi mie gândul? Nu ştiu.

— O să dai în gropi, dacă umbli cu gândul pe altă lume.

— O să dau. Dar e mai bine pe lumea aceea pe unde umblu eu cu gândul, decât pe aici.

— Zăpăcitule.

Mânzulica mă muşcase de gură.

— Ai gura amară, Şchiopule.

— Amară. De ce te-ai apucat s-o muşti?

— Zambila îmi spusese că e dulce.

— Poate că atunci, acolo sus, pe deal, la arman, era.

Gândul mi se frânse. Mă uitai în dreapta. Mă uitai în stânga. Nici urmă de oraş. Bucureştii rămăseseră în urmă. Nu-i mai auzeam zumzetul. Acum auzeam numai zupăiturile picioarelor noastre prin pulberea adâncă a drumului. Cârdul nostru jalnic mergea pe mijlocul unei şosele. Şoseaua era plină de gropi şi de hârtoape. Uneori mi se îngropau picioarele în praf, ca-ntr-o zăpadă alburie şi caldă. Într-o parte şi în alta a şoselei se întindeau până la marginea zării mirişti uscate. Undeva se vedea o covercă în mijlocul unei bostănării.

— Mi s-a uscat gura. Ţie nu?

— Mi s-a uscat şi mie. E cald.

— Ne-ar prinde bine un pepene galben.

— Nu ne-ar strica nicio lubeniţă. Una voinică, lunguiaţă, miezoasă, cu dungi negre pe burtă.

Soldaţii nemţi, copleşiţi şi ei de căldură şi de osteneală, abia se târau pe lângă noi, târşindu-şi prin praful şoselei bocancii grei, care de mult îşi pierduseră lustrul.

— Dar încotro ne-or fi ducând ăştia?

— Ai orbu găinilor de nu vezi? La gara Obor.

— Unde e gara?

— Uite-o colo, în faţă. Mai avem niţeluş şi ajungem la ea.

— N-am fost niciodată prin aceste părţi din preajma oraşului. N-am apucat să cunosc încă bine nici oraşul.

— O să-l cunoşti. N-o să fugă. Oraşele rămân acolo unde sunt.

Întorsei capul şi mă uitai îndărăt. De departe, Bucureştii părea un oraş mărunt, culcat parcă pe brânci sub o mare pădure de sălcii, de plopi, de salcâmi. Asfinţitul se lăsase roşcovan peste oraş şi peste câmpurile goale, dezolate şi dezolante, din jur. Cerul era încă limpede ca sticla, albăstrimea şi-o pierduse. Către scăpătat, bătea în roşu. Deasupra noastră căpătase o culoare fumurie.

Plină de îndoială, neştiind ce s-o fi petrecut cu mine, şi din această pricină înjurându-mă, Mânzulica, tocmai în acest ceas al serii, mă aştepta pe bulevard, cum ne înţelesesem. Avea să mă aştepte mult şi bine. Mult şi bine avea să mă mai aştepte Mânzulica.

Ocolirăm clădirea veche şi dărăpănată a gării şi soldaţii nemţi ne împinseră din urmă peste liniile de cale ferată, către nişte magazii acoperite cu ţiglă şi cu tencuiala galbenă, crăpată şi pe alocuri căzută. Acolo, pe o linie moartă, cu bălării mari crescute pe lângă şini şi printre şini, ni s-a arătat un vagon de marfă care avea uşile deschise şi duşumeaua acoperită cu un strat gros de paie. Vardistul, care îi însoţea pe nemţi, ne îndemnă:

— Hai! Urcaţi-vă! O să vă încuiem pe dinafară. La noapte o să dormiţi aici, în vagon, pe moale.

Ne mai lua şi peste picior!

Un bărbat între două vârste, care purta pantofi galbeni, sparţi, pantaloni cadrilaţi, o hăinuţă scurtă în talie, roşcată, şi gambetă cafenie, dată pe ceafă, îl întrebă pe vardist cu un glas piţigăiat:

— Şi dacă ne vine să ne… Ce facem, şefule?

— Vă deşertaţi şi voi, ca vitele, în vagon.

— Şi până când o să rămânem zălogiţi aici?

— Până mâine dimineaţă.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă… Zău că nu mai ştiu, Diplomatule. Comandatura germană ne-a cerut să-i punem la dispoziţie, urgent, douăzeci de bărbaţi. Iaca. I-am pescuit de pe unde s-a nimerit douăzeci şi trei. Ne-am gândit că nu strică să fie câţiva în plus. S-ar putea întâmpla ca unul, doi, dintre voi, să dea ortul popii pe drum.

— Pe care drum, şefuleţule? Pe care drum?

— Nu ştiu, Diplomatule, zău că nu ştiu.

Soldaţii germani, plictisiţi de acest lung şir de vorbe, ne făcură semn să ne suim repede în vagon. Trebuia să-i ascultăm. Nu aveam încotro. Îi ascultarăm. Ne agăţarăm de

marginile uşilor şi, o dată ajunşi în vagon, ne aciuarăm fiecare în câte un locşor, să ne întindem în voie şi să ne petrecem noaptea dormind, dacă se va putea să adormim. Băiatul înalt şi spelb, cu mustaţa abia mijită şi care era cel puţin cu două capete mai înalt decât mine, mă strigă:

— Mă, ăla şchiopu, vino aici lângă mine, în colţ.

M-am dus lângă el.

— Tu cunoşti pe careva dintre ăştia?

— Ferească Dumnezeu!

— Nici eu.

— Ai ceva la tine?

— Ce anume?

— Ceva de preţ. De pildă, gologani*?*

— Cred că am vreo treizeci de lei.

— Şi altceva?

— Un cuţit de care nu mă despart niciodată.

— Gologanii sunt buni. E bun şi cuţitul. Trebuie păstrat. Să încercăm să dormim aici, mai la o parte, mai la fereală. Nu poţi să ştii ce ţi se întâmplă, când eşti pus aşa, pe neaşteptate, să dormi laolaltă cu oameni pe care nu-i cunoşti. Pe mine, crede-mă, şchiopule, poţi să te bizui. În orice împrejurare poţi să te bizui.

— Crezi că or să ne trimită departe de Bucureşti?

— Fără-ndoială. Altfel de ce naiba ne-ar fi adus aici la gară şi ne-ar fi zăvorât într-un vagon? De închis, dacă voiau să ne ţină închişi, ar fi putut să ne închidă fie la poliţie, fie într-unul din aresturile Comandaturii. E plin oraşul de aresturi ale Comandaturii.

Tăceam. Nu mă gândeam la nimic. Tăceam. Spelbul mă iscodi:

— Spune-mi adevărat, ţi-e teamă?

— De ce să-mi fie teamă? O viaţă are omul. Şi cu-a morţii două.

— Să lăsăm viaţa morţilor. Aia nu e viaţă. Nici mie nu mi-e teamă. Presupun că or să ne ducă undeva, unde şi-a-nţărcat

dracu copiii. Şi-or să ne pună la muncă silită. Au mare nevoie nemţii de mână de muncă.

— Aşa crezi?

— Cred. Mi s-a mai întâmplat să mă ia aşa, de pe stradă, cu arcanul şi să mă ducă la muncă silită. De câte ori m-au dus, după o zi, două, am izbutit să le fug de sub nas.

— Ai izbutit să fugi? De sub nasul lor?

— De sub nasul lor şi pe sub nasul lor. Astă primăvară m-au luat tot aşa, după stradă. Şi m-au trimis pe Valea Prahovei, la Băicoi, să desfundăm sondele. Ne aflam acolo cam la o sută de oameni. Am lucrat numai două zile, până am luat seama locului. Pe urmă am tulit-o. Nu era cine ştie ce pază. O să fug şi acum. Dacă te ţii de mine, şi ai curaj, eu zic că atunci când o fi să fugim, să fugim împreună.

— Să fugim, dacă se va putea.

— Ei, asta e bună! De ce să nu se poată? Când vrea omul, se poate.

În vagon era întuneric. Numai tavanul era uşor luminat de lumina cenuşie a înserării care pătrundea prin ferestrele mici, înguste şi zăbrelite, de lângă tavan. Vreo doi vlăjgani aprinseră ţigări groase şi fumau. Ajungea până sub nasul nostru fumul tare, cu gust acrişor, de tutun negru şi de hârtie de jurnal. Îmi înţepa nările fumul. Diplomatul cu gambetă se răţoia la găligani:

— Domnilor, vă rog să fiţi atenţi cu chibriturile şi cu ţigările. Din suflet vă rog să fiţi atenţi. Gândiţi-vă că dacă se aprind paiele de sub noi, până să alerge nemţii să ne deschidă, ardem ca şoarecii, cu vagon cu tot.

— Ei şi? Mare pagubă, auzi, jaf în ciuperci…

Oamenii din vagon au început să-l înjure pe golanul cu gambetă şi să-l înghiontească. Mi-am apropiat capul de urechea spelbului şi l-am întrebat:

— Şi ce lucrai, acolo, la sonde? Scoteai ţiţei?

— Nici pomeneală…

— Atunci ce făceai?

— Să vezi. Când s-a rupt frontul în Carpaţi şi au năvălit nemţii în ţară, englezii, care se cam aşteptau la asta, s-au repezit şi au dat foc sondelor. În unele puţuri de petrol, ca să le astupe, au aruncat tot ce le-a căzut la îndemână: fiare vechi, pietroaie, scurtături de lemn, până şi oale şi vase de bucătărie. Nemţii ne puneau să scoatem toate lucrurile astea din adânc, cu nişte cârlige. Uneori mergea. Alteori nu. Atunci legam o bucată mare de ceară moale de o frânghie, legam deasupra bucăţii de ceară o greutate şi lăsam frânghia să alunece pe gura puţului. Aluneca frânghia până se oprea. După un timp, trăgeam frânghia afară. Pe ceara moale se vedea forma fierului sau a pietroiului, sau a lemnului aruncat înăuntru. Nemţii se uitau cu băgare de seamă la această formă, îşi băteau capul şi născoceau un cleşte potrivit. Migăloasă muncă.

— N-ar fi fost mai uşor să vă pună să săpaţi alte sonde?

— Poate că ar fi fost mai uşor, însă nemţii nu aveau atâtea maşini de săpat câte le-ar fi trebuit. Până acum or fi fabricat şi ei şi or fi adus destule.

— Dar ce amestec aveau englezii în petrolul de pe Valea Prahovei de i-au dat foc?

— Se vede că eşti boboc şi nu cunoşti lumea. Petrolul, şchiopule, cât se află în ţara românească, e al englezilor. Au cumpărat mai de mult pământurile de la ţărani, cu tot ce se află în adâncurile lor. Ai priceput?

— Am priceput.

Tăcurăm. Larma din vagon se mai potoli. Departe, peste oraş, soarele scăpătase. Năpădi peste noi întuneric deplin. Paiele pe care ne culcasem ne încălziră. Aerul din vagon, îmbâcsit cu fumul ţigărilor, ajunse înăbuşitor. Unul, cu voce siteavă, întrebă:

— De ce-ţi zicea mă, ţie, vardistul, diplomat? Te cunoştea? Şi de ce te lua peste picior, dacă ai fost într-adevăr diplomat?

— Dacă mă cunoaşte! Mă cunoaşte ca pe un cal breaz. Dar cine nu mă cunoaşte pe mine în Bucureşti? Toată lumea

mă cunoaşte. Am fost cineva la viaţa mea. Da… Da… Eu, domnilor, nu sunt fitecine. Am fost cineva la viaţa mea.

— Nu te lauzi? Dacă te miros că te lauzi, îţi turtesc gambeta.

— De ce m-aş lăuda? Am fost, Siteavule – că n-am avut onoarea să-ţi dau mâna şi să mi te recomanzi, ca să ştiu cu cine am de-a face – am fost diplomat de carieră. Consul, dacă unul ca tine ştie cu ce se mănâncă această funcţie.

— Să zic c-aş şti. Dar dacă ai fost, de ce nu mai eşti?

— Cum să mai fiu, mă, cum să mai fiu, dacă am fost dat afară?

— Şi de ce te-a dat afară cine te-a dat afară?

— Ei, asta e o poveste lungă… O poveste foarte lungă…

— Spune-ne-o. Ţie gura nu-ţi cere chirie, iar nouă o să ne treacă noaptea mai uşor.

— De ce să vă spun? Ce, voi sunteţi popi? De ce să mă spovedesc eu vouă?

— Dacă ne povesteşti tot şi ne vorbeşti cum ai vorbi celor de-un soi cu tine, fără perdea, îţi dau o ţigară, Diplomatule. Una tare, o mahorcă, să-ţi ardă gâtul, s-o simţi până-n fundul rărunchilor şi să strănuţi ca măgarul picnit de tignafes.

— O ţigare?

— Da. O ţigare. Groasă. Tare.

— Ia dă-mi-o, frati-meu, ia dă-mi-o. Că n-am fumat de câteva zile şi-mi lasă gura apă.

— Aşteaptă s-o răsucesc. Dar ia spune-mi, cum vrei: s-o lipesc cu scuipatul meu, sau să ţi-o dau răsucită numai, şi de lipit să ţi-o lipeşti singur?

— Lipeşte-o cu scuipatul tău. Dacă o să-mi vină greaţă, n-o să vărs. Stomacul mi-e gol.

Siteavul lipi ţigarea şi i-o întinse prin întuneric.

— Mersi. Dar dacă te-ai apucat să faci pomană, fă-o până la capăt.

— Ce-ţi mai pofteşte rânza?

— Miluieşte-mă, frati-meu, şi cu un foc.

În vagon fâlfâi scurt flacăra unui băţ de chibrit. Văzui faţa Siteavului. Era lată şi adânc ciupită de vărsat. Îmi amintii numaidecât de el. Era bondocul vânjos, cu gâtul scurt şi cu umerii largi care mersese tot timpul în fruntea cârdului nostru.

— Dă-i drumul, Diplomatule, că altfel te ating la moacă de zici că n-ai avut noroc.

— Acuş. Permite-mi numai să mai trag un fum, două.

— Trage şi trei.

Siteavul tăcu un timp. Pe urmă ne spuse tuturor:

— Măi, fraţilor, să nu mai crâcnească unul. Vreau să ascult până la capăt povestea Diplomatului.

Tăcurăm mâlc. Nu fiindcă ne-ar fi fost frică de siteav. Însă devenirăm şi noi curioşi să auzim ce-o să ne trăncănească Diplomatul cu glas piţigăiat.

— Pomeneai de noroc. Noroc am avut. Cu carul. Însă nu ştiu cum s-a făcut că l-am pierdut pe drum. Mă cheamă, dacă vreţi s-o ştiţi şi pe asta, Temistocle Filodor. Părinţii şi prietenii, pe vremea când aveam şi părinţi şi prieteni, îmi spuneau Temi. Vă rog din inimă, dacă vreţi să ne avem ca fraţii, să-mi spuneţi şi voi Temi. Cât o să vieţuim împreună. Şi mi se pare că o să vieţuim împreună un timp destul de lung. M-am născut în leagăn de mătase, la Kartum, pe Nil, în Sudan. Tatăl meu împlinea acolo înalta slujbă de consul…

S-a născut în leagăn de mătase, gândii, dacă este adevărat ceea ce ne sporovăie, şi acum stă lungit pe paie, între nişte coate-goale ca noi şi ne spune pentru o ţigare „fraţilor”. Ştie, fără îndoială, zicala care spune: „Fă-te frate cu dracul, până treci puntea”. Era adevărat că noi aveam o punte de trecut, nu ştiam care, dar tot atât de adevărat era că nu aveam nici în clin, nici în mânecă cu dracii. O! Cât eram de dornici să-i auzim până la capăt ciudata poveste! Devenisem toţi numai urechi. Dacă ar fi fost lumină în vagon, am fi devenit şi ochi. În vagon însă era întuneric beznă.

Diplomatul supse ţigarea. Aruncă fumul pe nas şi zise:

— Am crescut printre negri voinici, care umblau în pielea goală, cu muşte mari roindu-le în jurul gurii. Ce trai! Ce viaţă! Cu o mână de gologănaşi de argint puteai să cumperi de la târg douăsprezece fetişcane roabe. Răposatul taică-meu îşi cumpărase două duzini. Le scutura fetişcanelor boiul, le mai ţinea cât le mai ţinea, pe urmă le vindea la târg altora mai hârşiţi, dar tot hârbari ca dânsul, şi-şi cumpăra altele, proaspete. Maică-mea, şi ea de mult răposată întru Domnul, se săturase de câte scandaluri îi făcuse. Ajunsese să se liniştească, nu-l mai gelozea şi nu-l mai certa. Îl lăsa să-şi facă în voie mendrele, câte le avea. Robul sudanez Tibb, care îngrijea de mine…

Poate că Diplomatul a mai rostit câteva cuvinte. Urechile mele, deşi ciulite, nu le-a mai prins însă înţelesul, pentru că fraza i-a fost tăiată în două, pe neaşteptate, de un zgomot îngrozitor. Izbit puternic, vagonul de marfă în care ne aflam a troznit din încheieturi, a zvâcnit brusc din loc, ne-a aruncat învălmăşindu-ne unii peste alţii, apoi s-a oprit. Am auzit glasul speriat al Diplomatului:

— Ce înseamnă asta?

— Mai nimic, i-a răspuns Siteavul. Ceferiştii leagă vagonul nostru de vreun mărfar gata să plece. Cu voia sau fără voia noastră, o luăm din loc, Diplomatule, chiar în noaptea asta.

— Încotro?

— Asta o ştiu numai nemţii, care ne au în puterea lor. Şi s-ar putea s-o mai ştie şi Aghiuţă, care îi are în puterea lui pe nemţi.

Râserăm albastru, dar râserăm.

— Ha-ha-ha!…

— Hi-hi-hi!…

Vagonul nostru se mai ciocni violent de câteva ori cu alte vagoane, se mai plimbă prin gară când într-o parte, când într-alta, pe urmă iarăşi zăcu încremenit. Dar acum ne dădurăm seama după paşii pe care îi auzeam bocănind prin apropiere că nu ne mai găseam ca mai înainte, pe o linie

moartă, ci chiar în apropierea peronului. Auzeam paşii oamenilor care treceau pe lângă vagon şi le auzeam nedesluşit şi cuvintele pe care le strigau.

În spatele vagonului nostru pufăi o locomotivă, iar pe tavan licări lumina aruncată de felinarul cel mare din faţa peronului. Diplomatul, care-şi isprăvise de mult ţigarea şi-şi întrerupsese povestea abia începută, se răsuci neliniştit pe paiele de sub el, scânci ca un câine care vede că se apropie cineva să-l dăuleze fără milă, cu parul.

— Credeţi că au să ne ducă la muncă?

— Doar nu s-au grăbit ei să ne culeagă de pe drumuri, ca să ne pună să petrecem. Asta tu, ca diplomat ce-ai fost, ai putea să o înţelegi mai bine decât noi.

— Vai de mine! Vai de maica-măiculiţa mea! Ce-o să mă fac eu?! Nu mă pricep la niciun fel de muncă, fraţilor… La niciun fel de muncă…

— Nu ai muncit niciodată, Diplomatule?

— Niciodată! De când mama m-a făcut! Niciodată!

— Atunci din ce mâzga moaşă-ti ai trăit?

— Până la treizeci de ani m-au avut în grijă părinţii. Pe urmă m-a întreţinut statul. Acum…

Fluieră undeva, departe, o locomotivă. Îi răspunse, răguşită, locomotiva de lângă vagonul nostru. Numaidecât după aceea, cu scrâşnet de fiare vechi, scârţâind din toate încheieturile, trenul care, socotind distanţa dintre cele două fluierături ale locomotivelor, trebuia să fi fost lung, a plecat din gară. Luneca încet pe şine. Locomotiva de lângă noi sufla greu.

— Un mărfar. Am ajuns să umblu cu un mărfar!…

— Lasă, Diplomatule, nu te mai văicări! Vei fi umblat de multe ori în viaţa ta cu acceleratele şi expresurile. Nu-ţi păgubeşte acum, la bătrâneţe, să te mai cărăbăneşti prin lume şi cu un mărfar. N-o să-ţi cadă conciul.

— Bine! Fie şi-un mărfar! Dar încotro ne-or duce?

— Spre miazănoapte-apus. Mergem pe linia Bucureşti-Piteşti.

— De unde ştii?

— Păi, dacă am fi luat-o spre Giurgiu, trebuia să ne tragă, nu să ne împingă locomotiva din spate. E la mintea cocoşului.

Cineva, în vagon, izbucni în râs.

— La mintea cocoşului poate, dar nu şi la mintea unuia care a fost diplomat. De fapt, războiul acesta în care se vânzoleşte întreaga lume a izbucnit şi din pricina deşteptăciunii şi a priceperii diplomaţilor.

Piţigăiatul cu gambetă se prefăcu a nu lua în seamă împunsătura.

— Şi… fraţilor, ziceţi că ne duc la muncă nemţii?

— S-ar putea să ne ducă chiar la ocnă, să tăiem sare. De la un timp cam lipseşte sarea de pe piaţă şi cam lipsesc ocnaşii din ocne.

— O!… Oameni ai lui Dumnezeu! Aşa cum v-am mărturisit, eu nu sunt în stare să muncesc. N-am muncit niciodată în viaţa mea. Nu înţelegeţi? Nu mă pricep nici măcar să ţin o mătură de coadă.

— Şi n-oi fi vrând cumva, Diplomatule, ca acolo unde o să ajungem, să muncim noi pentru tine? De muncit, mort-copt, va trebui să munceşti. Altfel nemţii n-au să-ţi deie nicio fărâmă de pâine. Ai să te prăpădeşti de foame.

— Eu mă gândeam să vă rog să mă cruţaţi de muncă, fraţilor. O să vă răsplătesc. Pe cuvântul meu de onoare că o să vă răsplătesc.

— Cum? Când? Şi cu ce? Nu cumva vrei să ne dăruieşti gambeta?

— Am să vă spun glume. Am să vă fac să râdeţi. Asta e mult pe nişte vremuri în care oamenii râd rar sau nu mai râd deloc.

Trenul se târa înainte prin noapte. Ascultam cântecul roţilor care era mereu şi mereu acelaşi. Când s-a făcut târziu, am simţit cum mă cuprinde oboseala, cum îmi pătrunde în mădulare şi mă dă pradă lâncezelii. Somnul îmi da târcoale şi cu fiecare clipă care trecea se apropia tot mai

mult de mine. Obişnuit să rabd, foamea venise şi o alungasem. Venise şi setea. O alungasem şi pe ea. O trimisesem să prindă din urmă foamea. Ştiam de mult că în asemenea împrejurări este bine să stau culcat, să nu fac nicio mişcare, să respir numai şi, dacă se poate, să dorm, să dorm cât mai deplin, cât mai adânc. Aci însă trebuia să dorm numai pe jumătate, cu auzul rămas treaz, la pândă. Spelbul mă întrebă în şoaptă:

— Parcă ziceai că ai la tine un cuţit.

— Da. Am.

— Scoate-l de unde îl ţii de obicei şi dormi cu el în mână. Dacă…

— Ştiu.

— Trage-te lângă peretele vagonului şi culcă-te cu spatele la el. Uite, eu mă întind aici, şi aici o să rămân peste noapte. Să ştii.

Ceilalţi căscau, le auzeam fălcile troznind, trăncăneau, sugeau din ţigări. Unii se grăbiseră să adoarmă şi sforăiau de parcă mânau jigărita turmă de porci a satului la gârlă. Nu trecu mult şi-mi dădui seama că spelbul adormise. Picotai ce picotai şi adormii şi eu. Curând însă începui să visez. Visul era limpede. Înţelegeam tot.

Ce visam? Visam că mă scald într-o baltă stătută, căldicică şi neagră şi, ca în atâtea alte sute şi mii de nopţi, ştiam că visez. Îmi spuneam: eu, acum, visez că mă scald, dar, de fapt, dorm într-un vagon de cale ferată, într-un vagon de marfă dorm, pe paie uscate dorm. Aud chiar uruitul roţilor. Aud până şi pufăitul apropiat al locomotivei. Să văd ce-o să visez mai departe.

Apa în care mă scăldam părea fără margini. M-am întors cu faţa în sus, în vis, şi am făcut pluta. Trupul meu însă nu s-a mişcat din poziţia în care adormisem. Nu am vrut eu să se mişte. L-am stăpânit. În vis, deasupra, cerul era fumuriu. Am căutat să zăresc soarele şi, oricât m-am uitat, nu l-am găsit pe nicăieri. Lumina fumurie era totuşi lumină de zi, nu de noapte şi pe cer nu se vedea nici urmă de nor. Dacă n-aş

fi ştiut că ceea ce văd visez, m-aş fi mirat. Dar în vis nu e bine să te miri de nimic. M-am răsucit şi am început să înot în picioare. Şi iarăşi m-am uitat în toate părţile. Nu se arăta nicio zare şi niciun ţărm nu se vedea pe undeva. Totul în jur era pustiu, pustiu nesfârşit şi apa lişteavă în care continuam să mă bălăcesc şi care mi se părea moartă.

În vis, uneori, sunt pământuri vii şi sunt pământuri moarte, sunt ape vii şi sunt ape moarte. Apa în care înotam acum era moartă. Şi eu eram, pe toate întinderile acelea nesfârşite, singura vietate.

Tocmai când îmi spuneam astfel, văzui cum, la câţiva paşi numai, apa se despică dintr-odată, şi din despicătură ieşi la iveală o făptură ciudată şi hâdă care nu se asemuia cu nimic din ceea ce cunoşteam eu din viaţă sau din cărţi. Urâta, păroasa şi strania făptură, de cum ieşi la suprafaţă, începu să vină spre mine, înotând, dar parcă mai curând târându-se pe burtă şi cu fereală decât înotând. Atunci, ca fulgerul, îmi trecu prin minte gândul că s-ar putea ca ceea ce visez să aibă o legătură cu ceea ce se întâmplă în realitate în vagon. Îmi adunai, printr-un uriaş efort de voinţă, pe care-l simţii ca pe o adâncă durere, puterile, să mă smulg din vis şi din somn, fără să strig şi fără să mă mişc. Mă trezii într-o clipă. Deschisei ochii şi, instinctiv, strânsei mâna pe mânerul de os al cuţitului şi mă pregătii să izbesc. Nu văzui nimic prin întunericul de păcură al vagonului. Nici nu mă aşteptam de altfel să văd ceva, dar fără ca măcar să mă ostenesc să-mi ascut auzul, simţii cum, acoperit de sforăiturile celorlalţi care dormeau, un trup omenesc se târa, ţinându-şi răsuflarea, către mine. Chibzuii repede ce am de făcut şi mă hotărâi să folosesc cuţitul pe tăcute şi numai în cazul când omul care se apropia va încerca să mă pipăie, să-mi caute banii şi să mi-i fure. Îmi stăpânii respiraţia şi îi dădui un ritm rar şi liniştit, ca şi cum aş fi fost pierdut în somnul cel mai adânc.

Omul veni târându-se încet şi, o dată ajuns lângă mine, se opri. Îi simţii răsuflarea caldă cum îmi ajunge în obraz. Îmi

strânsei nările şi mă copleşi de îndată scârba. Omului îi duhnea îngrozitor gura. Valuri după valuri de duhoare de carne putredă mă năpădeau. Dacă nu mi-aş fi ţinut firea, aş fi leşinat. Inima îmi bătu repede. Tâmplele îmi zvâcniră. Îmi strunii însă voinţa şi continuai să respir ritmic, liniştit. Omul, pe care nu aveam cum să-l bănui cine ar putea fi, dibui cu palmele în jur, prin paie, până dădu de trupul meu. Atunci îşi trecu degetele uşor pe lângă obrazul meu, îmi atinse bărbia şi apoi îmi pipăi gâtul. Îmi spusei dacă începe să strângă, îl lovesc o dată, o singură dată, cu sete, între umeri. Ştiam, după răsuflarea lui pripită, unde îi moţăie capul, unde îi stă încordat spatele şi unde, insensibil, şezutul. Omul însă nu strânse. Căută gura cămăşii şi-mi descheie nasturii unul câte unul. După aceea îşi vârî mâna în sânul meu, ferindu-se pe cât putea să-mi atingă pielea. Până la urmă însă, tot trebui să mi-o atingă, atunci când începu să mă bârcâie pe sub brâul ţărănesc cu care umblam strâns încins, din pricina durerilor de mijloc de care sufeream şi care mă chinuiau deseori. Era un prost! Nu acolo unde te poate bârcâi orice hoţoman îmi păstram eu bănişorii câştigaţi para cu para cu atâta alergătură!

Dar nu puteam să-l las, oricâtă scârbă şi oricâtă milă îmi era de el să mă întoarcă pe faţă şi pe dos, să mă scotocească şi să mă învăluie în nesfârşita duhoare care-i izvora din gură, ca dintr-o peşteră neagră, cu hoituri putrede în fund. Şi apoi, nu ştiam cât o să fiu nevoit să trăiesc în mijlocul haimanalelor în care mă aruncase întâmplarea. Într-un fel, prilejul era bine venit, să le arăt tuturor că nu sunt un băieţandru pe care maică-sa l-a făcut cu degetul şi pe care îl poate pungui, batjocori şi lua peste picior oricine şi oricând. Încordat tot ca un arc, într-a suta, ori poate că într-a mia parte dintr-o clipă, ridicai mâna, care se făcuse una cu plăselele cuţitului de strâns ce-l ţineam şi izbii cu sete. Cuţitul se înfipse adânc în carne multă şi moale, şi când se opri şi-mi vibră uşor în palmă, pricepui că vârful lui ascuţit a dat de os. Îl smulsei dintr-o singură

zvâcnire, mă proptii în cealaltă mână şi mă ridicai, gata să dau a doua oară şi altfel, dacă voi simţi că hoţul trece la atac şi încearcă să mă lovească. Avu noroc. Nu încercă. Uluit de izbitura la care nu se aşteptase şi înnebunit de durerea tăieturii, icni o dată scurt şi, gemând şi scrâşnind din dinţi, se trase pe burtă de-a-ndărătelea.

Mă pripisem când socotisem că omul în care vârâsem cuţitul s-a dat învins, că se va retrage în culcuşul lui şi va aştepta, gemând şi încercând să-şi oblojească rana, zorile. Poate că durerea pe care nu era în stare să şi-o stăpânească îi luase minţile. Nu aveam cum să ştiu. Simţii că nu se mai târăşte, că s-a oprit şi că încearcă să se ridice în picioare. De ce m-aş fi mirat să aibă şi el cuţit? O luptă pe întuneric şi pe tăcute, dacă ar fi avut loc, nu mi-ar fi fost de niciun folos. Omul pe care îl lovisem nu avea de gând să mă ierte. Îi simţeam grozava turbare din gemetele scurte pe care le scotea şi care semănau cu grohăiturile unui mistreţ întărâtat. Întinsei piciorul şi-i dădui o lovitură zdravănă în cap Spelbului. Spelbul se trezi şi, buimac încă de somn, răcni:

— Care dai, mă? Pastele şi grijania…

Nu apucai să-i răspund. Îl trezisem prea târziu pe Spelb! Făptuisem această greşeală. Hoţul se şi prăvălise asupra mea. Simţindu-i răsuflarea deasupra capului meu, avui totuşi timp să sar ca o zvârlugă în lături. Cuţitul lui, repezit, se înfipse adânc, scrâşnind, în peretele de scândură al vagonului. Pe când se străduia, înjurând tare, să-l scoată, mă folosii cu iscusinţă de împrejurare şi-l mai împunsei o dată, uşor, în coastă. Hărmălaia noastră îl dezbuimăci pe Spelb şi mai trezi pe câţiva din cei ce sforăiau. Spelbului îi veni în gând să aprindă un chibrit. Mai aprinseră şi alţii beţe de chibrituri. În lumina puţină care se făcu, îl văzui pe Diplomat frângându-se de mijloc şi prăbuşindu-se în paie. În mâna pe care-o ţinea ridicată în sus păstra un cuţit lat şi bont. Vârful frânt al cuţitului rămăsese înfipt în peretele

vagonului. Mă pomenii lipit cu spatele de uşa vagonului. De pe cuţitul meu picura sânge.

Miraţi şi nu prea, oamenii se uitau la noi cu ochi mari, încă plini de somn. Mormăiau cuvinte pe care, în uruitul trenului şi în larma iscată în vagon, nu le pricepeam. Spelbul, ridicat în picioare, trăgând chibrit după chibrit, urla:

— Tăceţi, mă, odată! Ce s-a întâmplat?

Răspunsei cu un glas pe care nu mi-l recunoşteam:

— Dormeam şi m-am trezit pipăit de unul care-mi căuta punga, să mi-o fure. M-am apărat. L-am lovit de două ori cu cuţitul. Ultima lovitură i-am dat-o în coastă, uşor. Geme acum. Vedeţi ce are.

Oamenii se îmbulziră spre Diplomat. Ce era să fac? Îmi ştersei cuţitul pe paie, îl băgai în teaca de piele moale şi-l pusei la păstru, în brâu. Poate, îmi zisei, poate că o să-mi mai trebuiască, dacă nu în noaptea asta, în altă noapte sau în altă zi. De multe mă scăpase până acum, dragul de el!…

— De ce-ai vrut, mă, tâlharule, să-i furi băiatului banii? Ce-ai avut cu el, mă?

Spelbul întreba şi ţipa în zadar. Diplomatul nici nu se gândea să răspundă. Lungit în paie, se ţinea cu o mână de bucile şezutului şi cu alta de coastă. Gemea scurt şi des. Ochii, mărturisind suferinţi nestăpânite, i se blegiseră. Abia scânci:

— Căutaţi nişte cârpe, fraţilor. Şi oblojiţi-mă, oblojiţi-mi fundul, dacă puteţi. Şi coasta. Sânger ca un porc înjunghiat.

Dobitocul! Îi trebuiau cârpe! Cârpe bune de legat rănile! Cine avea?

În îmbulzeală, cuiva îi scăpase un chibrit aprins, jos, în paie. Focul, la început mărunt, se întinse cât ai bate din palme. Strigai din toate puterile:

— Foc! A luat vagonul foc! Foc!…

Flăcările crescură, se prelinseră pe lângă noi şi vârfurile lor începură să iasă afară pe ferestrele înguste şi zăbrelite ale vagonului de marfă. Prinse să ne înăbuşe fumul.

Nu mai încăpea nicio îndoială că vagonul vechi, numai scânduri uscate şi scorojite de soare, luase şi el foc. Aveam să ardem laolaltă, ca şoarecii. Se întâmplase tocmai ceea ce voise să împiedice Diplomatul. Şi tocmai din pricina lui.

Pentru a doua oară, în decurs de câteva minute numai, buimăceala îi cuprinse pe toţi. Ţipau şi urlau, de parcă fiecare s-ar fi aflat în gură de şarpe. Se şi aflau, numai că şarpele nu era un şarpe oarecare, ci un coşcogeamite balaur de foc, care în loc să fie rece cum sunt şerpii, era grozav de fierbinte.

Mă lipii şi mai mult de uşă şi-mi dusei mâinile în dreptul feţii, să-mi feresc, când se vor apropia flăcările de mine, pe cât voi putea, măcar luminile ochilor. Socotii că soarta mea, pe care mi-o voisem mai bună decât a celor de lângă care plecasem de la Omida, era vrednică de râs; să pier de foc, părpălit de paie, într-un vagon murdar de cale ferată, pentru că m-am încăierat cu un fost diplomat, care voise să-mi fure punga în care păstram treizeci de lei amărâţi, câştigaţi din vânzarea jurnalelor, vreme de două luni! Darie, Darie!... Îmi veni să-mi plâng singur de milă. Nu era însă timp pentru lacrimi. În faţa primejdiei care ne păştea, dintr-odată se trezi în noi toţi, nesăţioasă şi sălbatică, dorinţa de a trăi.

Flăcările cuprinseseră mai mult de jumătate de vagon. Ardeau şi scândurile vagonului. Ardeau pereţii, ardea acoperişul uşor boltit, ardea şi duşumeaua. Trenul alerga prin noapte şi curentul iscat din cauza alergării lui stârnea şi înteţea flăcările. Între timp, oamenii se adunaseră ghem în partea din urmă a vagonului, unde se afla lungit pe paie Diplomatul, la care acum nu se mai uita nimeni. Atunci a răcnit Siteavul:

— Feriţi-vă ochii! Şi treceţi lângă mine toţi cei încălţaţi. Să încercăm să stingem focul cu picioarele, călcându-l...

Ca la o poruncă îndelung aşteptată, oamenii tăcură şi se apucară să împingă şi să calce cu picioarele, încălţaţi şi desculţi laolaltă, paiele aprinse şi scândurile care ardeau şi

ele. Unii împingeau şi încercau să stingă focul şi cu mâinile. Cu tot sfatul dat, nu ne mai feream nici mâinile, nici picioarele, nici faţa. Numai ochii ni-i feream. Bineînţeles, cât puteam să ni-i ferim.

Larma încetă. Roţile trenului uruiau, uruiau. Tăcuţi, crânceni, sălbatici parcă în această cumplită încleştare cu moartea, ne luptam cu flăcările şi cu fumul gros, înecăcios, care ne strângea de gât şi ne sufoca. Mirosea a carne pârlită, a păr ars, a zdrenţe arzând înfundat. Focul însă se întinsese, mai ales la acoperişul care, dintr-o clipă în alta, în goana prin noapte a trenului, la o zdruncinătură mai puternică, avea să se prăbuşească peste noi. Dacă uşile nu ar fi fost încuiate pe dinafară, le-am fi deschis şi ne-am fi aruncat din tren, în fugă, întâmplă-se orice, pe terasament. Dar erau zăvorâte şi de spart nu aveam cu ce să le spargem. Ne sosiseră tuturor clipele din urmă.

O, Darie! Ai râvnit să-ţi faci un loc în lume, să umbli şi să vezi pământul de la un capăt la altul, să bei şi mai mult, până la fund, din marea cupă a amărăciunii, să te îmbeţi apoi de frumuseţea vieţii şi să-i guşti, într-un târziu chiar, nespusa dulceaţă! Acum îi gustam fumul, fumul care mă înăbuşea. Flăcările îmi pârliseră sprâncenele şi dăduse iama prin părul meu bogat, zburlit, ciufulit. Mâinile, pline de arsuri, mă usturau. Picioarele desculţe, pline de arsuri, mă usturau şi ele. Acoperişul, care atârna în partea din faţă a vagonului, s-a prăbuşit, înteţind în prăbuşirea lui şi mai mult focul. Dar oamenii, tăcuţi, încruntaţi, se luptau mai departe cu flăcările, cu fumul, cu jărăgaiul.

Tresărind de înfiorare şi de bucurie totodată, am auzit, tocmai când nu mă mai aşteptam, fluierul răguşit şi speriat al locomotivei din spatele vagonului care ardea, străbătând prelung văzduhul. Un alt fluierat i-a răspuns din depărtare, tot atât de speriat, tot atât de prelung. Frânarii, treziţi poate din picoteală, au strâns mânerele frânelor şi trenul, într-o uriaşă ciocnire de tampoane, s-a oprit scrâşnind. Cu izbituri puternice, de ciocane, uşile vagonului fură sparte.

Îmbulzindu-ne, sărirăm afară. Întâi simţii sub tălpi iarba aspră, uscată de toamnă, a terasamentului, apoi mă prăvălii în şanţ. Acum, că trenul se oprise, vagonul nostru ardea mai departe, cu flăcări potolite. Ca să nu ne ajungă scânteile, care mişunau în toate părţile, ca nişte steluţe roşii, ne depărtarăm câţiva paşi de linie. Mecanicii şi frânarii, adunaţi, dezlegau vagonul aprins de tren şi locomotiva se pregătea să-l tragă mai departe, în urmă, ca să nu se întindă focul şi la celelalte vagoane. Siteavul îşi aduse aminte:

— L-am uitat pe Diplomat în vagon. Arde de viu, dacă nu-l scoatem.

Dintr-o săritură, Spelbul şi Siteavul se căţărară în vagonul aprins. Peste o clipă, ni-l aduseră pe Diplomat, cât era de lung, leşinat. M-am dus, l-am luat în braţe, m-am depărtat la câţiva paşi de tren şi l-am aşezat pe iarbă. Temându-se că ne vom folosi de întuneric şi vom fugi peste câmp, să ne ascundem în pădurea de porumb care se vedea la o aruncătură de băţ, patru soldaţi nemţi se dăduseră jos dintr-un vagon, de cum se oprise trenul, ne înconjuraseră şi ne păzeau cu puştile cumpănite în mâini, gata să tragă. Osteneală zadarnică! Pârliţi de flăcări, plini de arsuri şi copleşiţi încă de emoţie, niciunul din noi nu se gândea s-o ia la sănătoasa.

Câmpul mi se păru, sub lumina subţire şi săracă a stelelor, nemărginit. Nu zării prin apropiere ferestrele luminate ale niciunei locuinţe omeneşti.

Vagonul nostru, tras mai departe de celelalte, în urmă, ardea încă. Dacă ar fi avut la ei lopeţi, frânarii ar fi putut să stingă focul cu pământ. Dar nu aveau. Aşa ceva, mărturiseau ei, nu li se mai întâmplase niciodată, de când slujeau la Căile Ferate. Vagonul arse până nu mai rămase din el decât scheletul de fier şi roţile. Locomotiva îl împinse înainte şi-l legă la loc. Asupra întâmplării urma să fim anchetaţi mai târziu. Nemţii ne pipăiră pe rând, ne confiscară chibriturile celor ce aveam prin buzunare

chibrituri şi ne urcară, să ne odihnim şi să ne mai venim în fire, până la cea mai apropiată staţie, în vagonul lor. Şi ei dormiseră ca şi noi, pe maldăre de paie. Acum însă ne pierise tuturor pofta de somn.

În timp ce ne aflam, abia scăpaţi de primejdie, în câmp, şi vagonul nostru ardea încă, am aflat de la frânari şi motivul pentru care fusesem zăvorâţi în vagonul acela. Trenul cel lung, de peste patruzeci de vagoane, era încărcat cu… oi. Pe la mijlocul trenului, câteva vagoane deschise purtau pe platformele lor mari baloturi de fân uscat şi presat. Vreo două, trei vagoane transportau saci cu tărâţe. Noi trebuia, în gările în care trenul era programat să staţioneze mai mult, să dăm mâncare oilor, să le adăpăm şi să curăţăm vagoanele de balegă cu nişte mături cu cozi lungi.

— Şi până unde o să însoţim noi acest tren?

— Nu ştim. Trenul însă părăseşte pământul nostru la Orşova. De acolo înainte va fi preluat de către serviciul Căilor Ferate austro-ungare. Veţi însoţi trenul, aşa ne dăm noi cu socoteala, până la unul din fronturile germane. Oile sunt rechiziţionate de nemţi. Sunt ale nemţilor.

Uitai şi încăierarea cu Diplomatul, în care folosisem cuţitul, uitai şi focul care-mi arsese în câteva locuri pielea, îmi pârlise sprâncenele şi părul şi fusese gata-gata să mă pârjolească de viu şi să mă schimbe într-un pumn de cenuşă. Imaginaţiei mele îi crescură dintr-odată mari aripi. Aşadar, îmi spusei, nu aveam să fim duşi într-un loc de muncă forţată în ţară. Călătoream… Călătoream… Aveam prilejul să mai văd o părticică din lumea largă!…

Trenul se îndrepta către Apus. Aveam să străbatem întinsul imperiu austro-ungar. Eu aveam să văd pusta maghiară, munţii Boemiei şi apoi aveam să tai în două Germania. Desigur, nu puteam să mă aleg cu mare lucru, văzând gări şi oraşe, câmpuri şi sate, râuri şi munţi din goana unui tren de marfă. Pentru mine însă şi atâta era de ajuns, la puţinii ani pe care-i număram. Trebuia să ţiu ochii cât mai mult şi cât mai larg deschişi, să văd… să văd… şi să

înţeleg… Mă voi întoarce la Bucureşti, când va fi să mă întorc şi dacă va fi să mă întorc, cu mintea mai plină, voi fi mai bogat în cunoaşterea ţărilor străine şi mai iscusit în viaţă, voi avea, cum *se* spune, mai multă experienţă. Mă bucurai. Peste măsură de mult mă bucurai. Îmi amintii de poveştile fraţilor Grimm şi sub fruntea mea înviară ilustraţiile asupra cărora întârziasem cândva la Omida. Căzui pe gânduri şi – Doamne – visând ca un nătâng mă închipuii trăind printre nemţii din vechime, cu nemţii din vechime… Poate că voi avea norocul să mă plimb printr-unul din acele oraşe de legendă, clădite pe la începutul mileniului şi pe care timpul şi oamenii, perindându-se în cuprinsul lor, rânduri-rânduri, şi rânduri-rânduri pierind, le-au păstrat întregi până în zilele noastre, cu uliţele lor înguste şi întortocheate, cu casele lor scunde şi viu colorate, ca de păpuşi…

În vagonul nemţilor, tot atât de vechi, de dărăpănat şi de păcătos ca acela care arsese, îşi răspândea lumina puţină şi gălbuie un felinar. Nemţii, după *ce* trenul îşi reluase uruitul, îşi aprinseseră pipele şi fumau. Erau şase soldaţi. Şase soldaţi bătrâni, mustăcioşi, cu berete rotunde pe cap. Ah, beretele acestea rotunde, cenuşii! De aproape un an era plină ţara de ele. Al şaptelea neamţ, îmbrăcat într-o lungă haină de noapte, era bărbos. Îşi stinsese luleaua la venirea noastră în vagon, când doi găligani din cârdul nostru îl aduseseră pe Diplomat pe braţe şi-l lungiseră pe paie. Bărbosul clătinase din cap şi se apucase să-l examineze ca un doctor. La arsurile noastre nici nu se uitase. Vederea sângelui, care începuse să se usuce pe trupul Diplomatului, îi atrăsese însă atenţia. I-a scos hainele, una câte una, şi l-a lăsat aproape gol. M-am dus şi eu lângă bărbos şi m-am uitat. De ce să nu mă uit? Doar eu făptuisem isprava. Tăietura din bucă era îngustă, însă destul de adâncă. Cea din coastă, cum mă şi aşteptam, era numai o înţepătură la suprafaţă. Nu m-am *mirat* când l-am auzit pe bărbos vorbind aproape corect româneşte. Mulţi nemţi din trupele

care ne ocupau ţara vorbeau româneşte. Vorbea româneşte *feldwebel*-ul Rudolf Burger de la noi din Omida. Mai vorbeau şi alţii care îşi câştigaseră, ca şi acesta, pâinea pe la noi prin ţară înainte de război.

— Dar cine te-a tăiat pe dumneata, domnule?

Diplomatul mă arătă cu degetul şi zise:

— Asta!

— Pentru ce?

— Crezusem că doarme şi am vrut să-i fur banii.

— Cum? Dumneata eşti hoţ?

— Nu, domnule neamţ. De meserie sunt nene la o casă cu fete pe Calea Griviţei. Mai înainte am fost în diplomaţie, consul. Sunt hoţ numai uneori, când nevoia mă împinge să fur.

— Eu îţi spun dumitale că bine ţi-a făcut băiatul, că te-a împuns cu cuţitul. Băiat sărac. De ce să-l furi dumneata?

— Trebuia, domnule german. Voiam să-mi cumpăr cu banii lui tutun.

— Tutun… Să furi pentru tutun…

— Ei, domnule neamţ, ce ştii dumneata? Furi şi pentru mai puţin.

— În sfârşit. Treaba voastră. Tăiaţi-vă cât poftiţi între voi. Noi, germanii, nu ne amestecăm. Dar ia întoarce-te! Să văd cu ce pot să-ţi ajut.

— Eşti cumva doctor, domnule german?

— Din păcate, nu. Sunt numai sanitar veterinar. Dar războiul m-a pus în situaţia să mă îngrijesc nu numai de vite, ci şi de oameni.

Se întoarse în colţul lui, scotoci într-o raniţă şi scoase din ea o sticluţă şi un pachet mare cu pansamente. Eram doritor să văd ce-o să-i facă. La pansamentul răniţilor mă pricepeam şi eu cât de cât. Pansasem cu sanitarul Bâja soldaţi răniţi în şcoala de la Omida, în care învăţasem cândva carte, atunci când războiul se apropiase de satul nostru şi chiar după ce nemţii intraseră în sat şi plecaseră mai departe.

Sanitarul bărbos îi şterse Diplomatului rana din coastă cu un bulgăre de vată muiat în tinctură de iod, apoi deasupra îi aplică un plasture.

— Aici o să treacă repede. Dar dacă băiatul greşea şi-ţi înfigea cuţitul ceva-ceva mai adânc, n-aş mai fi avut acum pe cine pansa. Inima e la o lăţime de unghie de tăietură. Buca o să se vindece ceva mai greu. Cuţitul băiatului ţi-a pătruns adânc de tot în carne. Cred chiar că ţi-a atins şi osul.

— L-a atins. Am simţit când s-a oprit vârful cuţitului în os. Parcă m-a săgetat în creier, domnule neamţ. Şi acum tot în creier mă ustură mai tare, decât acolo unde mă pansezi dumneata. Ooof!...

Din pricina arsurilor de care sufeream, nu mai adormirăm niciunul. Noaptea trecu greu, dar trecu. În zori, ajunserăm la Piteşti. Nemţii ne deteră jos din vagonul lor şi ne mutară într-altul. De teamă însă să nu-i dăm cumva şi aceluia foc pe parcurs, nu ni-l mai aşternură cu paie.

— O să dormiţi pe scânduri. E mai sănătos.

— Mai sănătos nu e, dar nici până acum n-am dormit pe moale, răspunse Siteavul.

— Diplomatul a adormit, zise Spelbul. Doarme ca pe saltea de puf.

— După cât se pare, trebuie să fie cam multişor de atunci. O fi uitat şi el cum e salteaua de puf, spuse Siteavul.

Diplomatul auzi că se vorbeşte despre el. Încercă să-şi ridice capul şi scânci:

— De uitat n-am uitat, însă m-am obişnuit să dorm ca ţăranii, ca vagabonzii, oricând şi oriunde.

Siteavul zise aspru:

— Ai prins glas, Diplomatule?

— Am prins. Ce, credeaţi că mă curăţ? Dacă ştiţi vreunul să cântaţi, peste o săptămână o să mă puteţi vedea şi valsând.

— De cântat ştim noi să cântăm, dar nu valsuri, boierule, mârâi careva.

Doi soldaţi nemţi rămaseră cu noi. Uşile fură lăsate deschise. Trenul o luă spre Craiova. Pe sub ochii noştri începură să se perinde câmpuri nesfârşite, mirişti uscate şi arse de soare, păduri de porumb cu moţul auriu, salcâmi cu frunză galbenă. Diplomatului îi izvorî sudoare pe faţă. Mă auzii strigat:

— Mă, ăla care m-ai lovit azi-noapte cu cuţitul, dă-mi o cană cu apă, că mi-e sete. Auzi? O cană cu apă.

Nu aveam de nici unele la noi. Mă uitai împrejur. Unul din soldaţi îmi întinse bidonul lui de tinichea, îmbrăcat în postav cenuşiu-verzui, ca uniforma pe care o purta. Mă apropiai de Diplomat, destupai bidonul, turnai apă în căpăcelul rotund şi adânc ca un pahar şi i-l întinsei. Îl dădu numaidecât pe gât, cum se dă o băutură tare.

— Mai dă-mi, te rog, încă unul.

Îi privii capul uşor lunguieţ, teşit, pletos. Părul îl avea galben. Gălbui îi erau şi mustăţile mari, căzute peste gura în care dinţii din faţă se răriseră şi arătau între ei largi ştirbituri. Ochii rotunzi, niţeluş bulbucaţi, ca ai unui om care abia s-a trezit din somn, sub sprâncenele stufoase, zbârlite, licăreau un albastru spălăcit. Suferea. Îşi muşca mereu buzele cărnoase, pentru a-şi stăpâni durerea. Nu-mi părea rău că-l lovisem. Nu-mi era milă de el. Nu-mi era milă de nimeni. Nici de mine. Inima mi se uscase ca iasca. Mă întrebă:

— Îţi pare rău că ai băgat cuţitul în mine?

— Nu. Nu-mi pare rău.

— Nici mie. Mi se cuvenea.

— Crezi?

— Da. Îmi place că te-ai apărat. Grozav îmi place. N-am nicio consideraţie pentru blegi.

— Ai cunoscut mulţi blegi până acum?

— Destui ca să mă scârbesc de ei.

— De ce ai încercat să mi furi?

— Eram convins că dormi adânc.

— Dormeam. Dar când te-ai apropiat de mine m-am trezit.

— Trenul uruia, iar eu m-am apropiat ca o pisică. Cum de m-ai simţit?

Să mira degeaba. Aveam somnul uşor. Acasă, la Omida, dacă în timpul nopţii se pornea vântul, mă trezea şuieratul uşor al şindrilei cu care era acoperită casa, mă trezea susurul domol al frunzelor celor doi duzi bătrâni din bătătură. Trezit, ascultam şuieratul şindrilei cum se ascultă un basm. Ascultam freamătul ramurilor şi al frunzelor ca pe un cântec vechi, ceasuri întregi, uneori până veneau zorile şi albeau fereastra.

Omida! Satul meu de pe lunga şi îngusta Vale a Călmăţuiului! Ce departe mi se părea acum! Cu puţine ore înainte fusesem la un pas de moarte. Eram pierdut în lume. Părinţii, fraţii, surorile n-ar fi aflat nimic de trista mea pieire în flăcări. M-ar fi aşteptat un timp să dau semn de viaţă, să mă întorc să-i văd, să mă vadă. Pe urmă…

Pe urmă, m-ar fi uitat cum l-au uitat pe frate-meu Alexe, cel care a dat ortul popii la numai şapte zile după ce-l născuse mama. Dar nu. Pe frate-meu Alexe nu-l uitaseră eu totul. Când se apropia primăvara şi zăpezile începeau a se topi, aproape de sfârşitul lui februarie, într-o vineri, o auzeam pe mama spunându-i tatei:

— Mâine e ziua Sfântului Apostol Arhip, a Sfântului Filimon şi a Sfântului Apfia, e sâmbăta morţilor. Omule, trebuie să fac colaci morţilor noştri.

— Mai avem ceva făină în casă, Mario?

— Am mai păstrat niţicuşă pe fundul sacului.

— Atunci e bine.

— E bine.

Aducea tata din arie un coş, două de paie, încălzea bine soba oarbă, de cărămidă. Bucuria noastră! Morţii, în gropile lor, se bucurau întotdeauna de căldura adâncului pământului. Noi, iarna, ne bucuram de căldură numai atunci când soba era încălzită.

Se spăla îndelung pe mâini mama, îmbrăca straie curate, îngenunchea în faţa icoanei din perete, se ruga şi se închina până ostenea. Pe obrazul ei bălan, veştejit de vremuri şi de necazuri, răsărea atunci şi mai mult tristeţea. Ştiam că gândul ei e plin tot de amintirea morţilor. Tăceam. Nu mă mai jucam. Cădeam şi eu pe gânduri. Se ridica mama. Săruta icoana. Ieşea în tindă, pe vatră. Cernea făina cu sita deasă şi apoi se apuca s-o frământe în căpistere, amestecând-o cu apă călduţă, după ce arunca în ea o fărâmă acră de aluat uscat. Cât se dospea coca, se încălzea şi soba. Mie îmi plăcea să stau lângă mama şi lângă foc, ciucit, să mă uit cum împleteşte colacii. Minuni ieşeau din mâinile ei aspre. Întâi împletea colaci pentru morţii dinspre partea tatei, pentru bărbaţi şi pentru femei.

— Ăsta să fie al lui cutare…

Apăsa pe el crucea cu mânerul scobit. Pe colac se înscriau litere şi flori ciudate.

— Asta să fie al lui cutare…

Pe toţi îi ştia, deşi pe cei mai mulţi nu-i cunoscuse, fiindcă trăiseră şi muriseră cu mult înainte ca ea să vină pe lume, să crească şi să ajungă, cu doi copii în braţe, de la bărbatul ei dintâi, în casa tatei. Bunici şi străbunici, bunice şi străbunice, toţi morţi de mult şi de mult topiţi în pământ, înviau parcă pentru o clipă şi mie mi se părea că înviind îşi arată parcă chipurile obosite în depărtări, dincolo de flăcările roşii-gălbui ale focului. Făcea apoi colaci pentru morţii dinspre partea ei.

O auzeam rostind şi numele străbunicului Daud şi al străbunicii mele Zarinca, pe care turcul voise întâi s-o treacă prin sabie cândva, într-o primăvară, lângă o fântână, şi apoi sfârşise prin a se creştina şi a o lua de nevastă. O, Doamne! Ce mulţi erau! Ce mare era numărul morţilor noştri! Dacă ar fi înviat şi ar fi venit în aria noastră toţi deodată, nici n-ar fi avut loc, chiar dacă ar fi stat unul lângă altul, poate că nu i-ar fi cuprins niciun sat întreg.

Colacii, tămâiaţi şi purtaţi pe la biserică, îi mâncam noi a doua zi spre prânz, reci. Îi mâncam noi şi se săturau, pe lumea cealaltă, morţii noştri. Dacă aş fi murit în foc, cum era cât pe-aci să se şi întâmple, peste un an, doi, în sâmbăta morţilor, ar fi dat mama un colac de pomană şi pentru mine. Parcă o şi văd împletindu-mi colacul. Parcă o şi aud:

— Ăsta să fie al lui Darie…

Simţeam în nări mirosul cald al colacului meu.

Privii către nemţi. Scoaseră dintr-un sac pâini mari, negre şi urâte, pâini de război. Le tăiară în felii. Se îndurară şi ne deteră la fiecare câte o felioară. I-am dus una şi Diplomatului, care tăndălea întins pe coasta sănătoasă. Începu s-o molfăie în gingii şi în puţinii dinţi pe care îi mai avea.

— E bună pâinea, Diplomatule?

— Bunăă! Nu putem spune că nemţii nu-şi hrănesc îndestul robii! Pâine cu scuipat! Pâinea ne-o dau ei. Scuipatul ni-l furnizăm singuri. Mai dă-mi puţină apă…

Stam lângă Diplomat şi din când în când îl adăpam. Sorbea apa şi cerea altă cănuţă. Nu se mai sătura de băut. Arşiţa care-l mistuia era mare. Se vedea cât de colo. Mi-ar fi trebuit un butoi întreg să-i ostoiesc setea. Îl zgândării:

— Ai să te cureţi, Diplomatule! În câteva zile ai să înghiţi gutuia. O dată mort, o să te aruncăm din vagon, din mersul trenului, să te mănânce viermii şi jigăniile câmpului. Ai înţeles, Diplomatule? Eşti pe curăţatelea, boierule. O să-mi rămână gambeta ta.

— Te înşeli, băiete. Mai am încă mult până o să-mi sune ceasul.

— De unde ştii*?*

— Ştiu. O să scap. Iar noi doi, afurisitule, o să ne mai întâlnim şi după ce o să ne întoarcem la Bucureşti, când va lua sfârşit această călătorie silită.

— Şi te gândeşti să încerci să te răzbuni pe mine, nu?

— Negreşit. Mi-a plăcut că te-ai apărat. Te văd ager. Însă o lovitură de cuţit nu se uită cu una, cu două. O să te oblig

să mi-o plăteşti.

— Cum? Aş vrea să ştiu cum.

— Am să te silesc să trăieşti pe lângă mine, să mă slujeşti.

— Să-ţi dau ca acum apă? N-o să-ţi fie totdeauna sete. Să-ţi lustruiesc pantofii? Deocamdată văd că nici n-ai pantofi. Porţi în picioare nişte rupturi.

— Tu vorbeşti! Tu care eşti desculţ!

— Ei şi?! N-o să umblu totdeauna desculţ. O să-mi cumpăr eu şi ghete.

— O să-ţi cumperi, dacă o să mă asculţi pe mine.

— Adică, să fac, ce?

— E prea devreme, puştiule, să intru în amănunte.

— Totuşi! Nu mă lăsa să presupun ceea ce n-ar putea fi.

— Ei bine, poftim, dacă ţii să ştii de pe acum cu orice preţ. E simplu. Simplu de tot. O să te învăţ…

Se răzgândi. Tăcu. Pe urmă îşi luă inima în dinţi şi vorbi. Nu mă speriai de ce auzii. Mă aplecai asupra lui şi-l întrebai încet:

— Nu minţi? Într-adevăr, te pricepi la aşa ceva, Diplomatule?

— D-apoi cum! Mă pricep. Şi încă bine de tot.

— Te mai pricepi şi la altele?

— Cum adică?

— Vreau să spun, te mai pricepi şi la alte păcătoşenii?

— Păcătoşenii? De ce le spui păcătoşenii? Mă pricep la multe.

— Nu prea îmi vine să te cred. Miroşi ca un stârv. Azi-noapte am băgat de seamă că eşti şi laş. Eşti, de fapt, o biată căzătură. Nu ştii nici să te baţi cu cuţitul. Nici măcar atâta nu ştii, Diplomatule. În schimb ştii să minţi. Minţi de-ngheaţă apele.

— Fire-ai tu să fii al dracului! Ai noroc că nu mă pot mişca, altfel…

— Altfel ce?

— Ţi-aş arăta eu ţie… Te-aş învăţa eu minte pe tine, o dată pentru totdeauna.

— Cotul şi pişcotul!… Ce să-mi arăţi? Stârvule!

— Îmi spui stârv! Este adevărat că-mi cam miroase gura urât. Dracu ştie de ce. Sunt mai mult bolnăvicios decât bolnav. Dar capul, înţelegi? Capul mi-e sănătos.

Auzindu-l vorbind în dodii, îmi veni să râd cu hohote de el, ba chiar să-i trag un picior în burtă. Mă stăpânii, ca să nu atrag asupra noastră atenţia celorlalţi.

— Cap sănătos, se poate. Dar cap de găină, nu de ceea ce ţii cu orice chip să pari. Azi-noapte umblai cu degetele pe sub bărbia mea. Îţi era la îndemână. De ce nu m-ai strâns de gât?

— Ce-ai fi făcut dacă încercam să te strâng de gât? Spui că erai treaz. Că pândeai.

— Sigur că eram treaz. Dacă ai fi fost atent, ţi-ai fi putut da seama că sunt treaz.

— După ce? Era întuneric…

— Dobitoc bătrân! Respiram regulat, prea regulat, nu aveam respiraţia obişnuită a unui om care doarme. Pricepi, Stârvule? Asta e una la mână. A doua la mână: când mi-ai pipăit bărbia şi ţi-ai trecut degetele uşor peste gâtul meu, ai fi putut iarăşi să-ţi dai seama că nu dorm. Carnea, mea era încordată, împietrită, rece, nu caldă şi moale ca a unui om care doarme neştiutor şi nepăsător. Şi ţi-aş mai putea spune multe, dar cum cred că ai capul sec, mă tem că n-ai putea să înţelegi.

— Ia te uită ce dă din el!… Dar nu mi-ai răspuns la întrebare: ce-ai fi făcut tu dacă încercam să te gâtui? Ai fi strigat?

— N-aş fi strigat. Te-aş fi lovit cu cuţitul în coastă. Tare. L-aş fi implântat în trupul tău până-n plasele şi, ce mai calea-valea, te-aş fi omorât.

— M-ai fi omorât! Ia spune-mi, mă, te-ar fi lăsat pe tine inima să mă omori?

— Ce-ai fi vrut? Să te las aşa, de milă, să-mi suceşti gâtul ca unui boboc?

— Aşadar, la o adicătelea, tu nu te-ai da în lături să omori om?

— Vezi bine că nu.

Îmi înfipsei ochii în ochii lui şi-l întrebai repede, de parcă i-aş fi fulgerat două palme:

— Ascultă, Stârvule, spune-mi drept, tu n-ai omorât niciodată om?

Clipi des, de parcă i-aş fi aruncat în ochi un pumn de sare. Zisei:

— Stai liniştit, Stârvule. Nu te răsuci atâta. Că nu te-am înfipt în frigare. Şi răspunde-mi adevărul: n-ai omorât niciodată om?

— Mai dă-mi o cănuţă de apă, că-mi arde gâtul. Şi pe urmă mai du-te-n mă-ta cu întrebările tale, că n-am poftă de conversaţie şi cu atât mai puţin de spovedanii. Ce eşti tu? Popă eşti de-mi ceri să mă spovedesc ţie?

— Popă! Nu sunt popă, Stârvule. Dar era cât pe-aci să ajung.

— Şi de ce-ai apucat alt drum? Ţi-ar fi stat bine seminarist. Ţi-ar fi stat bine să cânţi pe nas: Doamne miluieşte, Doamne miluieşte, Doamne miluieşteee…

— Ai fost şi pe la biserică…

— Am fost. Dar spune-mi, de ce nu te-ai dus, mă, la seminar?

— De dus m-am dus eu, dar nu m-au primit. Sunt şchiop. Părintele arhimandrit Scriboniu, directorul seminarului, mi-a spus, când mi-a respins cererea de înscriere, că Domnul-Dumnezeu din ceruri nu vrea să fie slujit pe pământ decât de popi fără beteşuguri trupeşti. Poate primeşte Maica Domnului, părinte arhimandrit, să-i slujesc, i-am spus eu.

— Nu, mi-a răspuns părintele arhimandrit. Nici Maica Domnului nu primeşte să fie slujită de betegi.

— Poate primeşte Sfântul Duh, părinte arhimandrit, să-i slujesc.

— Nu, nici Sfântul Duh nu primeşte.

— Poate primeşte Iisus Cristos, părinte arhimandrit.

— Nu, nici Domnul nostru Iisus Cristos nu primeşte, fiule, să fie slujit de un popă beteag.

— Atunci, m-am milogit eu, părinte arhimandrit Scriboniu, poate mă primesc sfinţii.

— Nici sfinţii nu te primesc, fiule. Şi ei vor să fie slujiţi de popi cu trupul întreg.

— Atunci, părinte arhimandrit Scriboniu, cui să slujesc eu pe lumea asta?

Părintele arhimandrit Scriboniu, Stârvule, avea barba lungă până la brâu şi albă ca zahărul, şi ochii mari şi cuvioşi. S-a scărpinat în barbă, m-a scăldat o clipă în privirile lui de miel blajin şi a glăsuit dulce:

— Cui să slujeşti tu pe lumea lui Dumnezeu, fiule? Diavolului! Diavolului să-i slujeşti…

Iată, Stârvule, de ce n-am devenit popă. Cu toate astea, poţi să mi te spovedeşti. Ştiu să păstrez tainele mai abitir decât un popă. Popa le mai scapă preotesei. Eu n-am cui.

— Asta rămâne de văzut. Va trebui să ne cunoaştem mai bine. O să avem timp. Prevăd că drumul ăsta pe care-l facem cu nemţii o să fie lung.

Diplomatul putea, la urma urmei, să se şi înşele. Trecusem de mult Oltul. Trenul, cu locomotive vechi – una îl trăgea din faţă, alta îl împingea din spate – abia se târa peste câmpuri.

A doua zi dimineaţa, am trecut prin Turnu-Severin şi ne-am uitat la oraşul pe jumătate ars şi dărâmat din pricina luptelor care avuseseră loc cu aproape un an în urmă. Ne-am oprit pentru mai multe ceasuri la Orşova. Aci ne-am întâlnit iarăşi cu Dunărea dragă pe care o cunoşteam de când eram de o şchioapă, cu Dunărea pe care o străbateam de-a latul, înotând ca o zvârlugă, cu Dunărea căreia îi cântasem de atâtea ori:

Dunăre, Dunăre,
Drum fără pulbere…

Ne trebui o jumătate de zi să adăpăm oile din vagoane, să le dăm tărâţe şi fân şi să le curăţăm balega. Câteva

muriseră. Le scoaserăm afară din vagoane cu cângile. Nemţii ne puseră să le jupuim. Le jupuirăm. Ne pricepeam la jupuit. Sărarăm din belşug pieile ude de sânge şi le întinserăm în vagon, deasupra noastră, pe nişte sârme pe care ni le aduseră ei şi pe care le legarăm de la o fereastră la alta. După ce isprăvirăm treaba, ne spălarăm pe mâini la cişmeaua din gară – cei care aveam obiceiul să ne mai şi spălăm pe mâini – şi, în sfârşit, nemţii noştri ne adunară şi ne dădură de mâncare câte o bucată de pâine neagră, unsă cu marmeladă de prune şi câte o cană mare de tinichea plină-ochi cu o zeamă neagră, pe care am adus-o la vagon noi, cu căldările, de la cantina militară a gării. Eram flămânzi ca lupii. Aşa că nici n-am avut când să luăm aminte că pâinea e acră, că marmelada e mucegăită şi că pământia şi fierbintea zeamă neagră e amară ca fierea. Un maior, medic militar, văzându-ne prin gară, pe unii numai pârliţi de flăcări, pe alţii purtând pe trup arsuri, se îndură şi trimise o ordonanţă după noi. Ne duserăm în cârd. Ne purtară doi soldaţi din urma până la un cabinet medical, instalat într-o casă dărăpănată da lângă gară. Acolo, medicul militar ne examina pe fiecare şi puse nişte sanitari bătrâni de ne mânjiră arsurile cu alifie. Parcă ne mângâiau. Ni s-au mai liniştit usturimile care ne secau la os. Parcă ni s-au mai liniştit. Veterinarul nostru le spuse câteva cuvinte sanitarilor despre Diplomat. Îl aduseră şi-l pansară şi pe el. Uwe Uhl, *feldwebel*-ul care era şeful grupului de soldaţi ce însoţeau trenul, mi-l dete în grijă:

— Tu l-ai lovit, tu să-l hrăneşti şi să-l adăpi câteva zile, până va fi în stare să se ţină singur pe picioare.

Diplomatul rânji la mine:

— Eu l-am rugat.

— Vorbeşti nemţeşte?

— Vorbesc douăsprezece limbi. Şi eu l-am rugat pe *feldwebel* să-ţi poruncească să ai grijă de mine. O să te am un fel de ordonanţă, ca să vorbesc mai pe ocolite şi să nu zic slugă.

Nemţii şi ceilalţi oameni plecară să cerceteze vagoanele, să vadă dacă nu cumva au mai rămas oi moarte nedate jos. Rămăsei în vagon, numai eu cu Diplomatul, căruia mă hotărâsem să nu-i spun decât Stârvul.

Îmi veni să-l scuip între ochi. Nu-l scuipai. Îmi arătai şi eu, ca un câine, colţii la el şi-l înjurai pe ţigăneşte, cumplit, cum înjura prietenul meu Tănase Fier Rău sus, la arman, la Clocociov, când îşi ieşea din pepeni. Stârvul fierbea de mânie. Tot sângele putred pe care îl mai avea în trup îi năvăli în obraji şi i-i învineţi. Cu mâinile tremurânde căuta ceva împrejurul lui să ia şi să-mi arunce în cap. N-avea ce să găsească.

— Stârvule, i-am spus, Stârvule, dacă nu te porţi bine cu mine, cum suntem singuri în vagon, te dau cu tărtăcuţa de podea, până ţi-o fac zob. Ai înţeles?

Şi iarăşi îl potopii cu sudălmi.

— Îţi merge gura ca moara.

— Îmi merge. Dar nu despre asta e vorba. Auzi, Stârvule! După ce te stâlcesc în bătăi, te arunc din vagon, din mersul trenului. Dau mărturie că te-ai aruncat singur. Jur că ai vrut să fugi, otreapă ce eşti!

— Eşti în stare.

— De ce să nu fiu?…

Şi ca să-l fac să înţeleagă că nu glumesc, îi trăsei un pumn în moalele capului. Diplomatul se muie şi începu să-şi dea ochii uşor bulbucaţi peste cap. Din vânăt deveni galben cum e ceara. Ştiui că n-o să moară dintr-atâta. Îl privii. Peste puţin timp îşi veni în fire. Mă aplecai iarăşi peste el şi-l întrebai, rânjind:

— Te-a durut, Stârvule? Mai mă ameninţi?

Diplomatul, ca întors de pe alt tărâm, se uita la mine năuc. Îi spusei aspru:

— Ai să te porţi bine cu mine, nu-i aşa? Făgăduieşte-mi. Altfel, te sting în bătaie. Auzi?

— Aud. Iartă-mă, băiete.

— Aşa mai merge. Acum putem să stăm de vorbă ca doi prieteni.

Mai aveam o bucăţică de pâine în sân. O scosei şi i-o întinsei:

— Poftim! Crapă! Ţi-o fi şi ţie foame.

Omul slăbănog se uită la mine, zăpăcit parcă. Crezu că-mi bat joc de el.

— Nu vrei să mănânci? Bine…

Îi dădui peste obraz o palmă uşoară ca o mângâiere. Diplomatul zise stins:

- Să nu mă mai loveşti peste fălci. Mă doare.
- Mai mult te-am mângâiat…

— Am gura bolnavă. Am văzut stele verzi.

— Ţi-au plăcut stelele verzi?

— Mi-au plăcut. Dar să nu mă mai loveşti.

— Mănâncă. Mănâncă, să prinzi puteri! Altfel...

Mai în glumă, mai în serios, îi arătai pumnul.

— Mănânc, fiindcă mi-e foame. Nu de frică.

— Mă rog. De foame, de frică… Mănâncă. Trebuie să mănânci. Eşti lihnit.

Luă pâinea şi începu s-o roadă încet, s-o legumească, s-o mestece mult, ca oamenii flămânzi, care vor să-şi creeze iluzia că, mâncând puţin dar mestecând îndelung, mănâncă îndestul şi se satură.

— Vrei cumva şi o ţigare, Diplomatule?

— Dacă ai… Dacă ai şi dacă vrei…

— Am făcut rost de un pachet de tutun. L-am cumpărat în gară, la Orşova, de la un turc din Ada-Kaleh.

— Cu foită?

— Cu foiţă.

— O adevărată raritate pe timpurile astea.

— Da. O adevărată raritate. N-am mai văzut foiţă de multă vreme.

— Ţigarea cu hârtie de jurnal ustură. Ustură la buze. Ustură în gât.

— Ustură. Fumul totuşi e bun!

— Fumul… Totul e fum, măi băiete… Totul…

— Nu ştiu… S-ar putea să fie aşa şi s-ar putea să nu fie. Dar… Diplomatule, de ce vrei tu să mă-ntristezi? Crezi că sunt prea vesel?

Nu-mi răspunse. Poate nu vru să-mi răspundă, ori poate nu ştiu ce să-mi răspundă. Îi răsucii o ţigare groasă şi i-o întinsei să şi-o lipească singur. Îmi răsucii şi mie una.

— Ascultă, Diplomatule. Am să te întreb ceva.

— Întreabă-mă. Dar să nu încerci iarăşi să mă descoşi dacă am omorât sau nu om. Ţi-am spus la n-am omorât.

— Lasă asta. Altceva doresc să ştiu.

— Ce anume?

— De ce ai încercat să-mi furi banii? Dacă mi-ai fi cerut câţiva lei pentru tutun, poate că ţi-aş fi dat de bună voie.

— Mă, deşi tu ai un cap ager, cum ţi-am mai spus-o, eşti totuşi un băiat simpluţ, ba, de ce să nu ţi-o spun direct, eşti chiar prostănac. Unii fură de nevoie. Alţii fură din plăcerea de a fura. Fură din voluptate. Eu fur şi din cauza nevoilor materiale care mă silesc să fur, dar şi din plăcerea de a fura, din voluptate, dacă tu eşti capabil să înţelegi ce este aia voluptate. Eu… Eu am un mare dispreţ pentru muncă. Dispreţuiesc oamenii, pentru că muncesc şi pentru că se supun legilor.

— Diplomatule, crezi într-adevăr că oamenii merită să fie dispreţuiţi?

— Cred.

— De ce?

— O să-ţi spun altădată. Acum… Acum sunt prea istovit.

— Atunci spune-mi altceva. Tu ai făcut armata?

Diplomatul rânji:

— Dar ce, eram prost? M-am învârtit.

— Cum?

— Cu acte măsluite.

— Te pricepi şi la măsluitul actelor?

— Mă pricep la foarte multe lucruri.

Câmpurile erau nesfârşite şi privirile mele flămânde alergau nestingherite până la marginea alburie a zării. Prin gări femeile şi copiii care aşteptau trenuri de persoane, pe peron, pe bănci, lângă desagii lor umflaţi, vorbeau, ca şi noi, româneşte. Numai soldaţii bătrâiori, care erau îmbrăcaţi în uniforme verzi şi aveau pe cap chipiuri teşite, grăiau ungureşte.

La Craiova, la Tumu-Severin, la Orşova trecusem pe urmele războiului. Adânci urme. Văzusem gări şi margini de oraş arse, cantoane purtând pe zidurile lor găuri de schije, vagoane şi locomotive răsturnate lângă terasament, poduri metalice rupte şi înlocuite la repezeală cu altele şubrede, din lemn. Şi văzusem pretutindeni morminte proaspete. Pe aici, prin Banatul care făcea parte din vastul imperiu al bătrânului Franz Iosef, parcă nici nu ajunsese războiul. Toate erau la locul lor, neatinse. Nu se vedeau pe nicăieri negrii şi marii paşi ai morţii. Bărbaţii însă erau rari. Moartea muşca undeva, departe, la hotare, din trupurile lor. Dar şuieratul gloanţelor, hăuliturile care însoţesc iureşul baionetelor setoase de sânge, lătrăturile seci ale mitralierelor, gemetele prelungi, ca nişte tunete de vară, ale tunurilor, nu ajungeau pe aceste meleaguri. Domnea liniştea şi, aparent, domnea şi pacea. Mai domneau încă resturi ale unui belşug care fusese. Într-o gară de câmp am izbutit să cumpăr, pentru şapte lei de argint, vechi, o pâine mare, albă, ţărănească, de aproape două kile. Nemţii din vagon se uitară cu jind la pâinea mea. Nu semăna nici pe departe cu pâinea pe care o mâncasem la Bucureşti, pâine neagră, de tărâţe, amestecată cu pleavă şi cu paie tocate, şi nici cu pâinea rotundă, întunecată şi tare ca pământul, cu care se hrăneau nemţii şi din care ne primeam şi noi porţia, un sfert de pâine pe zi.

— Oamenii, pe aici, mai trăiesc încă bine, spuse Spelbul. Până acum sunt învingători şi nemţii nu au putere asupra

austro-maghiarilor. Nu-i jefuiesc. Să-i vedem cât vor mai putea să ţină fronturile.

Siteavul întrebă:

— Crezi că nu le vor putea ţine până la sfârşit? Că vor pierde războiul?

— Aşa îmi dau eu cu socoteala. Acum s-au întins ca râia aproape peste tot pământul. Fură ce pot fura, dar tot pâine amestecată cu gunoaie mănâncă. V-aţi uitat la soldaţii nemţi pe care îi întâlnim prin gări? Unii sunt ciungi de o mână, alţii şchiopi de un picior. Am văzut şi chiori. Cei ce nu au beteşuguri sunt albi de bătrâneţe. Asta înseamnă că floarea armatei lor a înghiţit-o de mult pământul. Războiul de tranşee cere tărie şi sănătate. Bătrânii cad repede. Au şi uitat instrucţia. I-am văzut pe front.

Doritor să aflu mai mult, mă băgai în sufletul Spelbului.

— Nene, dumneata ai fost pe front?

— Am fost, n-aş mai fi fost.

— Unde?

— În Transilvania. Am făcut parte din armata care a trecut munţii pe Valea Oltului în primele ceasuri de război. La început a fost uşor. N-am întâlnit în faţa noastră decât un lanţ subţire de grăniceri unguri. Mai mult rezervişti. Unii dintre ei erau români, fraţi, cum s-ar spune. Nici nu aveau cine ştie ce arme. Cum ne-am repezit spre ei, după câteva împuşcături, s-au risipit ca potârnichile. Ofiţerii noştri ne puneau să cântăm. Nu ne prea ardea nouă de cântat. Ne temeam că dintr-un ceas în altul, ori dintr-o zi în alta, o să se întoarcă roata. Războiul e război şi când îl porneşti trebuie să te gândeşti şi la rău. Eu unul zic că întâi şi întâi trebuie să te gândeşti la rău. Cântam după ordin. Gradaţii râdeau, erau bucuroşi şi ne spuneau că tot aşa o să mergem înainte, trăgând ici câteva focuri, colo câteva obuze, până la Tisa şi chiar până la Budapesta, să făurim cu armele România Mare. Toţi visau România Mare.

— România Mare...

— Am început însă curând să înţelegem şi noi ce însemna pentru ei România Mare. Pătrundeam într-un sat ori într-un orăşel. Ungurii şi saşii încuiau porţile, trăgeau obloanele şi se ascundeau în casele lor cu porţi înalte şi cu ziduri groase ca în nişte cetăţi. Românii însă ne primeau la margine cu flori, cu pâine şi cu sare.

— Bine aţi venit, fraţilor! Bine aţi venit! De când vă aşteptăm!

Soldaţii mureau. Mărimile se îmbogăţeau. Războiul, unora le aduce moarte ori schilodiri. Altora, avere. Aşa a fost de când lumea.

Am înaintat noi aşa, mai mult jucându-ne de-a războiul decât războindu-ne de-adevărat, până am ajuns în preajma Sibiului. Ne pregăteam să intrăm în Sibiu, să-l cucerim. Către seară însă patrulele care încercau să atingă marginile oraşului au fost întâmpinate cu altfel de focuri. Pe dealurile dimprejur s-au arătat căştile turtite ca nişte ceaune şi uniformele verzi-cenuşii ale nemţilor. S-a întâmplat tocmai ceea ce nu prevăzuse comandamentul nostru. Nemţii luaseră trupe încercate şi învăţate de mult cu focul, de pe frontul din Apus şi le aduseseră în grabă în Ardeal. Le-au aruncat fără întârziere împotriva noastră. Ei! Acum, fraţilor, se schimbase calimera! Ne băteau cu artileria până ne zăpăceau. Pas de te mişcă din loc dacă-ţi dă mâna! Ne secerau cu mitralierele, cu puştile mitraliere, cu grenadele. Se sfârşise cu înaintarea. Baionetele nu ne mai slujeau la nimic. Cum să ajungi să te baţi la baionetă cu nişte ostaşi atât de bine înarmaţi, care parcă fuseseră anume crescuţi pentru război?

Spelbul vorbea încet, cu glasul uscat, plin de ciudă.

— Vezi, noi nu aveam nimic cu soldaţii din faţa noastră. Erau şi ei oameni ca şi noi, dar era război. Ei trebuia să ne omoare pe noi şi noi trebuia să-i omorâm pe ei. Şi ne era necaz că ei aveau scule şi maşinării de omorât mai bune decât ale noastre.

— Nene, atunci când te aflai acolo, pe front, în luptă, ţi-a fost frică?

— Cum să nu-mi fie?! Cine a fost pe front şi zice că n-a simţit frica străbătându-i trupul până-n măduva oaselor, nu spune adevărul. La început, mai ales, mi-a fost frică. Pe urmă m-am mai obişnuit. Dar când intri în luptă, te cuprinde un fel de ameţeală, mai curând un fel de beţie. Atunci nu mai ai timp să te gândeşti la moarte. Tragi cu arma, alergi, te culci la pământ, izbeşti cu sete, dacă ajungi la lupta corp la corp. Te fereşti, dacă mai poţi să te fereşti. Şi atunci… Uiţi de frică… Însă ce-i adevărat, e adevărat: cu timpul te obişnuieşti cu răul. Omul e grozav de tare. Se obişnuieşte cu orice.

Îmi plăcea că Spelbul are poftă de vorbă, aşa că îi pusei şi lui una din întrebările pe care le pusesem mai înainte Diplomatului:

— În lunile în care ai luat parte la război, spune-mi drept, nene, ai omorât om?

Spelbul se uită mânios la mine, se încruntă şi ridică pumnul.

Nu mă va lovi, îmi zisei în gând şi, drăceşte, îl privii dârz, drept în luminile ochilor.

Spelbul se muie:

— Dacă am omorât om! Mă întrebi dacă am omorât om! E greu să iei parte la război şi să nu omori oameni. Pe unii îi omori de departe, când tu stai în tranşee şi ei năvălesc la atac. Ocheşti unul care-ţi cade mai bine în cătarea armei. Mâna, afurisita, nu tremură. Tragi. Şi vezi cum omul în care ai tras se prăvăleşte pe brânci ori pe spate şi nu se mai ridică. Ocheşti altul. Şi aşa mai departe. Pe ăştia nu-i ştii cum arată la faţă. Nu ştii dacă sunt tineri ori bătrâni. Nu le vezi obrazul. De departe toţi soldaţii se asemuie între ei ca două picături de apă. Aceleaşi uniforme, aceleaşi căşti, fug la fel, aleargă la fel, se târăsc pe brânci la fel. Oamenii pe care-i omori de departe nu-ţi tulbură niciodată nici gândul, nici somnul. În văpaia focului, pe front, te simţi grozav de

nenorocit când tragi într-un duşman şi nu-l vezi căzând. Este ca şi cum, aflându-te la vânătoare, tragi într-un iepure, şi iepurele, în loc să se dea o dată, de două ori peste cap şi să nu se mai scoale, fuge şi se ascunde în tufiş. În război viaţa omului e ieftină. Nu mai face doi bani. Mi s-a întâmplat însă să omor om şi de aproape.

— O singură dată?

— De mai multe ori. Spuneam că ne-am întâlnit cu nemţii lângă Sibiu. Într-o zi, mă aflam în iscoadă de unul singur şi mă târam pe burtă, ca şarpele, printr-un lan de porumb. Aveam ordin să ajung la marginea lanului şi să observ dacă, în valea care se deschidea sub clina unde poposisem, se află trupe. Rămăsesem lungit, nemişcat, de parcă aş fi fost stană de piatră. Întâi mi s-a părut că nu se găseşte prin apropiere ţipenie de om şi eram gata-gata să mă trag îndărăt pe burtă, cum venisem. Eram însă ostenit de atâta târât. Soarele, soare dulce de toamnă, strălucea în cumpăna cerului. Ca să-mi fie odihna mai prielnică, era cât pe-aci să calc consemnul, să aprind o ţigare şi să sorb câteva fumuri. Însă tocmai când mă pipăiam să scot pachetul de ţigări şi chibritul, s-au ivit de după o cotitură doi soldaţi nemţi. Veneau şi ei, ferindu-se, cu armele în cumpănire, pe marginea altei porumbişti. Ca ars, m-am tras puţin mai îndărăt şi m-am ascuns mai bine. La centură nemţii aveau atârnate mănunchiuri de grenade. Au cercetat împrejurimile cu binoclul şi, încredinţându-se că nu-i paşte nicio primejdie, au mers mai departe pe marginea porumbiştii. Aş fi putut să-i iau la ochi. Eram ţintaş bun. Şi să-i dobor cât ai clipi, cu două focuri. Lasă-i, băiete, îmi ziceam în gând, să se ducă în drumul lor. Lasă-i să trăiască. Poate ajung sănătoşi până la capătul războiului. De ce să-i omor, dacă nu era nevoie?! Nu ştiu însă ce le-o fi trecut prin cap. Poate nenorocul, poate soarta lor, că deodată s-au oprit, au cercetat iarăşi cu binoclul marginea lanului în care mă aflam şi au luat-o cu paşi grăbiţi drept spre mine. Acum nu mai aveam încotro. Trebuia ori să trag şi să-i omor, ori să

mă las prins sau împuşcat de ei. Poate voiau numai să mă prindă, să le slujesc de limbă. I-am aşteptat să se apropie, ca la douăzeci, treizeci de paşi. Erau amândoi tineri de tot, nişte băieţandri bălani şi sprinteni, însă supţi la faţă de nesomn. Ce era să fac? I-am doborât cu două focuri. Primul a căzut fără să crâcnească, pe spate, a bâţâit de câteva ori dintr-un picior pe care-l ridicase în aer, apoi s-a liniştit. Celălalt, mirat, a încercat să sară în lături. L-am lovit pieziş, s-a prăvălit şi a început să strige: *Mutter, Mutter, Mutter…* Am zbughit-o îndărăt, cu paşi mari, fugind aproape prin porumbişte. În fuga mea însă, auzeam undeva în urmă împuşcături dese. Dar cum gloanţele nu-mi şuierau pe la ureche, nu m-am speriat. Era înalt porumbul. N-o să uit niciodată chipurile acestor băieţandri. Nici glasul aceluia care se văita acolo, ghemuit în iarba uscată şi strigând: *Mutter, Mutter, Mutter*. Altă dată… În retragere am fost măcinaţi mulţi. Ne-am retras pe Valea Jiului. Nemţii aduseseră trupe de munte, de pe frontul italian şi ocupaseră laturile trecătorii. Ne-au luat ca din oală. Ne-au tocat cum au vrut cu mitralierele. Puţini dintre noi am mai scăpat. Prizonier am fost luat împreună cu mulţi alţii tocmai lângă Corabia. Ne-au închis în curtea unei judecătorii. Noaptea am izbutit să fug. Mi-am rupt şi mi-am lepădat actele. De atunci trăiesc cum pot prin Bucureşti. M-au mai prins vardiştii de câteva ori. Nu le-am spus că sunt prizonier fugar. M-am dat drept om fără căpătâi. Am izbutit să fug de câte ori m-au prins. Mă pricep. Ştiu să mă descurc.

— Şi din convoiul nostru ai fi putut să fugi, la Turnu-Severin, ori la Orşova, îi spusei. Era uşor. Nemţii aproape că nici nu ne mai păzeau.

— N-am vrut. Dar timpul nu e pierdut. Cum bag de seamă şi pe aici tot români de-ai noştri trăiesc.

— Da, dar cu cât mergem mai mult, cu atât ne depărtăm de ţară.

De-a lungul terasamentului de cale ferată se înşirau piersici înalţi, sădiţi cândva la distanţe egale. Erau încărcaţi de roade. Flămânzi cum ne aflam, ne lăsau gurile apa.

Siteavul, ca să schimbăm vorba, zise:

— Ar fi grozav dacă s-ar opri trenul în câmp, măcar pentru câteva minute.

Îi răspunsei:

— Nu are de *ce* să se oprească, nene.

— Mai ştii? S-ar putea totuşi opri.

Un om tânăr, îmbrăcat cu pantaloni negri în dungi şi cu o flanelă gălbuie, ţărănească, cu capul ţuguiat, chel şi cu mustăţi blonde, tunse scurt, pe care până atunci nici nu-l prea băgasem în seamă, aduse iarăşi vorba despre război. Zise:

— Vorbeaţi de front. Mare lucru! Caca! Şi eu am fost pe front. Am înaintat în Ardeal, în secuime, cu armatele generalului Prezan, până aproape de Târgu-Mureş. Am fi intrat noi mai departe în Ardeal, ca în brânză, dar s-a rupt frontul la Jiu. Atunci, de teamă să nu ne atace şi pe noi nemţii, ne-am retras pe graniţă, în tranşee. Luni de zile am dus, în munţii Moldovei, război de tranşee. Bombardamente de artilerie, schimb viu de focuri, dar mai mult sâcâială decât luptă. Nici noi nu aveam destule forţe ca să-i dăm peste cap pe nemţi, nici nemţii ca să ne spargă linia. Luptele cele mari aveau loc atunci, ca şi acum, pe linia Monteorul-Focşani-Nămoloasa. Între tranşeele noastre şi tranşeele nemţeşti era o vâlcea, prin care se scurgea la vale o aţă de pârâu limpede. Se făcuse un fel de înţelegere tăcută între noi şi nemţi. Pe la amiază înceta şi dintr-o parte şi din alta focul. O jumătate de ceas ne duceam noi la pârâu şi aduceam apă cu căldările în tranşee, altă jumătate de ceas coborau şi-şi luau apă cu găleţile nemţii. Pe urmă începeau iarăşi împuşcăturile. Mai cădea de la noi un soldat, mai cădea de la ei. Cum spunea ăla mai adineauri. Războiul e război. Nu se poate război fără moarte şi fără răniţi, cum nu se poate nuntă fără lăutari. Într-o zi, nu ştiu

din ce pricină, se întinsese liniştea mai mult ca de obicei. Mă strecurasem afară din tranşee, în pădurea de deasupra şi căutam bureţi. M-am urcat pe o ridicătură şi nu ştiu cum, m-am uitat către tranşeele nemţeşti. De acolo, de sus, se vedeau mai bine. Erau construite nemţeşte, solid şi cu mult meşteşug. Ale noastre, săpate şi întărite în grabă, erau mult mai şubrede şi nici nu aveau, cum s-ar fi cuvenit, în faţa lor, reţele de sârmă ghimpată. Aşa cum erau însă, le păstram şi nemţii nu le-ar fi putut lua decât dacă comandamentul lor s-ar fi hotărât să aibă mari pierderi şi să facă o adevărată risipă de obuze. Nu merita. Al doilea rând de tranşee al nostru era mult mai bine întărit. Mă uitam eu la tranşeele nemţeşti şi mă minunam. Dar tot uitându-mă aşa, am descoperit că într-un anumit loc, cu toată priceperea lor, nemţii o scrântiseră. Undeva, la o margine de tranşee, înjghebaseră o umblătoare, la vedere. Mi-am încărcat puşca, băieţi, şi m-am aşezat frumuşel la pândă. Acum, mi-am spus, să te vedem, Noe, câţi nemţi eşti tu în stare să vânezi. N-a trecut mult şi a ieşit din tranşeea lor un soldat numai în tunică. Îl aveam ca în palmă. Al meu era. L-am lăsat să ajungă la umblătoare, i-am îngăduit chiar să-şi dezlege pantalonii, să se aşeze pe vine şi să se uşureze. Când a încercat să se scoale, l-am ochit în cap şi am tras. A căzut pe spate. Dar ce să mai lungesc vorba! În cinci minute am omorât trei. Al patrulea, văzându-i pe ceilalţi morţi, s-a retras în grabă şi a dat alarma. Atunci s-a întins focul, dar ce foc! Prăpăd nu altceva, pe toată linia. Nemţii au prins de veste că noi împuşcasem trei soldaţi de-ai lor pe când îşi făceau nevoile. S-au mâniat cumplit şi de mânie au bombardat tranşeele noastre cu obuze de calibru greu. Au tras până când a căzut peste munţi întunericul. Abia atunci s-a întins iarăşi tăcerea pe front. Am ieşit binişor din ascunzişul meu şi am coborât în tranşee. Dar ce credeţi? Parcă mai aveam unde coborî? Tranşeea noastră era una cu pământul, amestecată cu trupuri sfârtecate. Au pierit atunci

mulţi dintr-ai noştri. Morţi, nu glumă. Puţini scăpaseră. Da, da. Puţini de tot scăpaseră.

Toate acestea omul tânăr, cu chelie, le povestise simplu şi cu un obraz liniştit, aproape fericit de ispravă. Siteavul îl întrebă:

— Şi zici că te cheamă Noe?

— Noe! Noe!

— Şi de pe unde te tragi?

— Bucureştean. Bucureştean get-beget. Înainte de război aveam în Tei o frizerie cu trei lucrători. Am pierdut-o la cărţi.

— Şi dacă, după retragere, te aflai în Moldova, cum de ai ajuns la Bucureşti?

— Mi se urâse cu războiul. Am dezertat. M-am strecurat printre linii şi am venit frumuşel acasă. Parcă nu ştii! Ştii!...

— Şi pe nemţii care se duceau la umblătoare, de ce i-oi fi împuşcat tu, mă?

— Păi nu erau inamici? Erau. Trebuia să-i împuşc. Mi-a venit aşa, să-i împuşc. Şi dacă mi-a venit gust să-i împuşc, i-am împuşcat.

— Şi pe urmă, dacă am înţeles bine, nemţii, de ciudă, au omorât mulţi soldaţi de-ai noştri.

— Şi ce dacă? Era război. Dacă nu-i omorau atunci, îi omorau altădată.

Siteavului i se roşi faţa. Ochii i se bulbucară. Îi strigă:

— Câine!

Fostul frizer rămase liniştit. Zise moale:

— De ce câine? Om. Acum e vreme de război. Oamenii ucid oameni. Nu-i trage nimeni la răspundere. Dimpotrivă! Unii capătă şi decoraţii pentru asta. Dacă sunt ofiţeri, capătă grade mai mari, capătă şi leafă mai bună.

— Dobitocule!

- De ce dobitoc, mă frate-miu, de ce dobitoc? Om…
- Om! Câine, nu om.

Poate că cearta s-ar mai fi întins cine ştie cât şi s-ar fi schimbat în încăierare dacă, tocmai atunci, în câmpul de toamnă, roşcat, trenul nu şi-ar fi încetinit mersul şi nu s-ar fi oprit. Sărirăm din vagon să ne mai mişcăm oasele. Se deteră jos din vagonul lor şi nemţii, să vadă ce s-a mai întâmplat. Departe, în faţă, semaforul arăta că în gara spre care mergeam nu se afla nicio linie liberă. Eram nevoiţi să mai aşteptăm. Fericită întâmplare. Pentru că, la câţiva paşi numai de terasament, piersicii zvelţi îşi îndoiau ramurile subţiri sub povara piersicilor coapte. Ne repezirăm asupra lor. Un frânar grăsuliu strigă la noi:

— Mâăă… derbedeilor, nu vă apropiaţi de piersici, că sunt avutul statului. N-auziţi? Nu vă apropiaţi, că vă mănâncă puşcăria împăratului!

Careva îi răspunse:

— Ne căcăm pe împăratul vostru!

Mai strigă ce mai strigă, pe urmă tăcu.

Bine, bine, gândeam noi, o să ne mănânce puşcăria împăratului, dar deocamdată nouă ne e foame şi aveam să-i mâncăm noi împăratului piersicile. Ce-o fi după aceea, vom mai vedea.

Timpul era scurt. Locomotiva putea să fluiere şi trenul s-o ia din loc din clipă în clipă. N-aveam vreme de pierdut. N-aveam vreme nici de ales şi nici de cules n-aveam vreme. Rupserăm crengi întregi încărcate cu fructe, le cărarăm la vagon, apoi ne repezirăm la alţi piersici şi-i despuiarăm de crengi. Soldaţii nemţi se uitară un timp la noi, fără să ne spună nimic. Apoi se repeziră şi ei la piersici.

După ce trenul plecă din locul acela, dezgolirăm crengile, adunarăm piersicile şi ne îndoparăm burţile pe săturatelea. Avui grijă şi de Diplomat. Mâncă şi el până îl apucă râgâiala.

Bune piersici! Dulci piersici! Împărăteşti piersici, piersicile împăratului bătrân de la Viena, care nu mai voia să moară, Franz Iosef.

Niciodată nu mâncasem până atunci piersici atât de gustoase. Siteavul adusese în vagon, la spinare, un piersic

întreg, crengile toate şi vârful mândru. Din piersicul de care se apropiase Siteavul, nu rămăseseră decât jalnicele-i cioturi. Omul cu pantaloni dungaţi, cu mustaţă scurtă, cap ţuguiat şi chelie, care ne spusese c-a fost frizer şi că-l cheamă Noe, rânji la el:

— De ce-ai rupt, mă, nătărăule, piersicul? Nu puteai să culegi piersicile fără să rupi crengile şi moţul piersicului?

— Dar de ce să nu-l rup? L-am rupt. Nu era al meu.

— Tocmai de-aia nu trebuia să-l rupi, că nu era al tău!

— E, asta-i acum! Au mai rămas destui piersici nerupţi pe linia ferată.

— Eu îţi spun că tu nu trebuia să-l rupi pe acela pe care l-ai rupt. Să fi cules numai piersicile. Piersicul pe care l-ai rupt trebuia să-l fi lăsat întreg, să mai facă piersici şi la anul…

— Dar ce, o să mai trec eu la anul pe aici?

— De unde ştii că n-o să treci? Poate că o să mai treci!

— Cine ştie unde o să-mi albească oasele la anul.

— Dacă n-o să treci tu, o să treacă altul.

— Şi ce-mi pasă mie de altul?

— Nu-ţi pasă? Atunci de ce făceai gât adineauri, că eu am împuşcat nişte păcătoşi de nemţi care se duceau la umblătoare? Ce-ţi pasă ţie că eu am împuşcat nişte păcătoşi de nemţi? Îţi erau neamuri? Nu. Atunci?

— Piersicul e piersic şi omul e om.

— În vreme de război, omul nu mai preţuieşte nici două parale. Pe câtă vreme piersicul!…

— Dar tu, domnule Noe, cam la câte parale îţi preţuieşti pielea?

— Uite, să-ţi spun drept, la asta nu m-am gândit. Omul, de obicei, când spune că pielea omului nu preţuieşte două parale, se gândeşte la pielea altuia. Propria lui piele i se pare foarte scumpă. Şi nu şi-ar da-o nici pe-un car de aur. O nădejde zadarnică. Până la urmă fiecare om îşi pierde undeva pielea. Şi măcar de-ar fi bună la ceva pielea omului. Ea însă nu e bună nici pentru o pereche de mănuşi.

Siteavul îl cântărea pe chel din ochi. Nu ştiu de ce, dar mie mi se părea că-şi face socoteala în gând cam cât ar preţui, în bani mărunţi, pielea omului pe care era vădit că-l cunoaşte mai de mult şi că nu mai poate să-l sufere.

Mă dusei la capătul vagonului unde zăcea Diplomatul. Cum mă văzu, mă întrebă:

— Tu ai păstrat sâmburii?

— I-am păstrat.

— Ia-i şi pe ăştia şi nu-i arunca. Sunt dulci–amărui. Poate că într-o zi o să-ţi prindă bine.

— De ce numai mie?

— Pentru că eu nu mai am dinţi şi măsele să ronţăi sâmburi. Şi acum află că noi nu ne îndreptăm către frontul francez din Apus. Trenul ăsta are altă direcţie.

— De unde ştii?

— Am aflat-o de la sanitarul neamţ care a venit şi mi-a schimbat pansamentul.

— Încotro o să ne ducem?

— Spre frontul din Balcani. O să tot mergem cu trenul ăsta până aproape de Bitolia, în Macedonia. Acolo se află acum linia frontului din Balcani.

— Îmi pare grozav de rău, Diplomatule!

— De ce-ţi pare rău?

— Mă gândeam că *o* să văd Germania. Aş fi vrut să-i văd pe nemţi şi la ei acasă.

— Eşti abia un copilandru. Ai destul timp înaintea ta să vezi şi ţara nemţilor, să vezi chiar tot pământul dacă-ţi place să hoinăreşti. Mie-mi pare bine, c-o luăm spre miazăzi. În Balcani sunt ca la mine acasă. Cunosc întreaga peninsulă pe degete. Cu câţiva ani în urmă, la Bitolia mă ştiau până şi copiii. Când mergeam pe stradă, se ţineau scai de mine şi-mi strigau: Consulu beţivu, diplomatu beţivu, consulu beţivu…

— Ai trăit acolo?

— Pe vremea turcilor. Şapte ani am fost consul la Bitolia. Păcat că n-o să pot vedea şi orăşelul. Sunt câteva luni de

când Bitolia a fost ocupată de francezi. Adică ce spun eu de francezi! Bitolia a fost ocupată de trupele coloniale franceze. Îmi vine să râd, când mă gândesc că iubitelor mele de odinioară din Bitolia le fac curte senegalezii. Zău că-mi vine să râd!

Nu mai gâfâia şi nu mai avea sudoare pe frunte. Părea mai înviorat, mai odihnit.

— Ţi-a trecut fierbinţeala, Diplomatule?

— Mi-a mai trecut. În câteva zile o să mă pot mişca în voie.

— Atunci n-o să am norocul să te văd mort.

— Nu. Sper să n-am prilejul să-ţi procur această plăcere nici ţie, nici fetelor, nici, mai ales, doamnei Elvira Cârlan.

— De unde dracu ai mai scornit şi numele ăsta? Cine mai e şi Elvira Cârlan?

— Patroana casei din Calea Griviţei, în care-mi fac eu veacul. Fainã cucoană! Nu mă prea iubeşte ea pe mine, dar nici eu nu mă omor cu dragostea pentru uscăţiva ei făptură. De altfel, o să ai şi tu cinstea s-o cunoşti. După ce ne întoarcem la Bucureşti, o să ţi-o prezint.

— Nu ştiu, Stârvule, dacă o să am cinstea s-o cunosc pe doamna Elvira Cârlan. Deocamdată am cinstea să simt că mă ustură grozav arsurile de la picioare.

— Rabdă!…

Mă usturau şi arsurile de la mâini. Le înduram însă şi nu mă văităm. Le îndurau şi ceilalţi oameni din vagon, ca şi cum nu le-ar fi avut. Aşteptam să ne treacă. Ce altceva am fi putut să facem?

— Cinstea! se răţoi la mine Diplomatul, parcă poate să ştie un ţărănuş ca tine ce este cinstea!? Ţăranii habar n-au de cinste! Cinstea, mă băiatule, este un privilegiu al nostru, al boierilor…

Boierul care-mi vorbea despre cinste era tocmai acela care încercase să-mi fure punga şi care acum mirosea ca un hoit. Era mototolit şi nespălat de câteva zile şi târomea lungit pe-o coastă, pe scândurile murdare ale vagonului.

— Nu ştiu, Stârvule, despre ce fel de cinste-mi vorbeşti. Te-am lovit şi nu mi-ai întors loviturile. Te-am înjurat şi nu mi-ai întors înjurăturile. Te-ai strâmbat numai şi ţi-ai holbat ochii la mine. Pe urmă te-ai înmuiat şi te-ai îndulcit. Eşti un mincinos de mâna întâia. Minţi. Furi. Cred că măsluieşti cărţile, când joci cărţi pe bani…

Se bucură. Îi sticliră ochii. Râse.

— De unde-ai ghicit?

— Dacă măsluieşti hârtii, nu se poate să nu măsluieşti şi cărţi de joc.

Diplomatul rânji:

— Nu că mă laud, dar trebuie să ştii că sunt asul aşilor. Însă ce-are-a face asta cu cinstea? Ai putea să-mi spui?

— Nu. Mărturisesc că nu sunt în stare.

Îl lăsai să bălmăjească ce-o vrea şi nu-mi mai dădui osteneala să-l ascult.

La Timişoara cerul se înnoră şi se întunecă. Rămaserăm în gară puţin timp. Soldaţii care ne păzeau nu ne îngăduiră să ieşim din vagon. Trenul fu agăţat de două locomotive mari şi plecă îndată spre miazăzi. La Vârşeţ, începu să plouă. Toamna îşi arătă pletele ude şi obrazul mâhnit pe care erau scrise întâiele semne ale veştejirii. Se răcori. Mi se făcu frig. Dârdâind, mă gândii la zilele care vor veni, mai umede, mai reci. Aveau să mă prindă aproape gol puşcă. Greu îmi venea să îndur frigul şi prea deseori avusesem parte de el. De când mă ştiam pe lume eram îndrăgostit de soare. De câte ori tremuram şi mă zgribuleam şi nu aveam nici unde mă încălzi, nici unde mă culca, visam copilăreşte, deşi nu mai eram copil, îndepărtata insulă Ulala din caldele şi blândele mări ale Sudului, unde îmi plăcea să cred că stăpâneşte încă, după aprinsa mea închipuire, măruntul, negrul, burtosul şi buzatul rege Abu. Mă mângâiam cu nădejdea nebună că, după ce războiul cumplit, care bântuia de trei ani încheiaţi lumea, se va sfârşi, iar eu voi creşte ceva mai mărişor, voi ajunge să plutesc pe acele mări străvezii, de vis, şi apoi picioarele mele vor călca alburia

ţărână a insulelor veşnic înflorite şi veşnic aromate. În sufletul meu visarea se împletea îndelung cu tristeţea şi atunci mă cuprindea o lâncezeală adâncă, un fel de boală care mi se părea mai primejdioasă decât orice altă suferinţă a trupului meu slab, deşirat. Răul cel mai negru se afla undeva, înlăuntrul meu, şi-mi spuneam că, dacă nu voi izbuti să-l birui, mă va măcina zi cu zi şi noapte cu noapte şi va sfârşi prin a mă doborî. De oamenii din jur, de semenii mei, învăţasem să mă apăr, ca sălbăticiunile codrilor, de mic. Uneori mă apăram cu ascuţişul vorbelor, cărora le creşteam puterea turnând în ele, ca în nişte bolovănoase ulcioare de piatră, sucul aspru şi amar al sudalmelor neruşinate. Tuturor celor care mă jigneau, ori mă loveau într-un fel sau altul, făcându-mă să simt durerea neputinţei mele, le scornisem porecle care-i făcuseră de râs şi de ruşine în faţa oamenilor şi pe care ei aveau să le poarte toată viaţa, atât de bine se potriveau firii şi înfăţişării lor trupeşti. Blestematul, dar mult folositorul meu dar, îl moştenisem de la mama. Tot din partea ei îmi veneau acele visuri bolnave şi acele speranţe cu aripi mari, de nestăpânit, care nu aveau să se împlinească niciodată, dar care mă chinuiau într-una, ca nişte arsuri ale inimii şi pe care niciun fel de ulei nu ajungea să le ungă, să le ogoaie. O! Dar cât îi eram de recunoscător mamei! Pe acelaşi făgaş pe care îmi venise din străbuni răul, îmi venise şi se aciuase puternică în mine şi forţa uriaşă care se ridica dârză şi semeaţă împotriva răului. Semănăm la câinoşenie cu aspra-mi bunică de la Cârlomanu. Unei călcături pe picior, îi răspundeam cu ruperea în bătăi a celui ce mă călcase. Unei ocări, îi răspundeam însutit cu ocări auzite, ţinute minte, înflorite şi îngroşate de mine şi care făceau să pleznească urechile celor ce le auzeau. Mă apăram cu glasul. Iar când această apărare nu mă mai slujea, mă apăram cu pumnii şi cu ciomagul, mă apăram cu picioarele. Dacă se întâmpla să fiu culcat la pământ de unul mai zdravăn şi mai greu ca mine, şi nu găseam alt mijloc de luptă, mă apăram,

căutându-i aceluia de deasupra mea boaşele. I le găseam şi i le strângeam în mâini ca într-un cleşte de fier. În acelaşi timp, îi prindeam vinele gâtului şi i le muşcam până la sânge cu dinţii mei mari şi albi, de lup puiandru.

Aşa îmi poruncea să mă port străvechea lege a vieţii, care-mi striga cu toată carnea mea chinuită: dacă vrei să trăieşti, trebuie să te aperi! Dacă vrei să trăieşti, trebuie să şi ataci! Mă apăram totdeauna. Atacam numai atunci când eram în primejdie să fiu furat, să fiu schilodit, ori să mi se ia chiar viaţa. Nu mă sfătuise nimeni şi niciodată să mă port aşa. De altfel, dintre ai mei, nu avusese nimeni, niciodată, vreme să-mi dea sfaturi, învăţături cu privire la viaţă. Eram însă înzestrat cu ochi ageri. Priveam la tot ce se întâmpla în jurul meu. Ascultam şi învăţam de la toţi cei pe care îi întâlneam şi din ceea ce vedeam că se întâmplă. Aş fi ajuns să-mi fie nesfârşită silă de mine, dacă aş fi băgat cumva de seamă că am orbul găinilor.

Iar Diplomatul, rămăşiţa jalnică de om care zăcea în colţul vagonului, încercase să mă fure! Îşi primise în bună parte pedeapsa. Pe urmă cutezase să-mi vorbească de cinste. Mai mult: îmi vorbise şi de *onoare.* Dar ce-o fi înţelegând el prin cuvântul acesta, pe care, într-adevăr, ţăranii nu-l rostesc niciodată? După ce venisem de la Clocociov şi-mi duceam târâş-grăpiş zilele în casa din Parcul Ioanid, unde-l ajutam pe domnul Jean să slujească stăpânele, am fost trimis într-o zi să duc în salonaş o tavă de argint, cu o sticlă de lichior Martini şi două păhărele de cleştar albastru. Duduia Lola Nicodin avea musafir ales pe excelenţa-sa domnul colonel Helmuth von Holtz, care abia venise de la Comandatură, adus de un Steyer lung, deschis. Intrase în casă zdrăngănindu-şi sabia şi cu coiful lucitor de război pe cap, cum îi plăcea să umble prin Bucureşti. N-am mai bătut grijuliu, în uşă. Nici nu se obişnuia în asemenea împrejurări. Coiful se afla pe măsuţă. Şi lângă coif, sabia, cu dragonii de aur atârnându-i. Duduia Lola Nicodin, goală, se încăibărase cu neamţul, care avea şezutul dezvelit şi

pantalonii în vine. Doamne, Doamne! Ce mai puteam să fac? M-am tras îndărăt şi am aşteptat sfios lângă uşă. Peste câteva minute, a ieşit, aprinsă la chip, duduia.

— Ai văzut ceva?

— N-am văzut nimic, duduiţă.

— Pe onoarea ta?

— Dacă vă spun că n-am văzut nimic, n-am văzut.

— Bine. Eşti băiat deştept. Şi chiar dacă ţi s-a părut că vezi ceva, dă-mi cuvântul tău de *onoare* că-ţi ţii gura.

— Nu mi s-a părut că văd nimic, duduiţă.

— Poftim cinci lei.

Altădată, în aceeaşi casă mare, îl ajutam la servitul mesei pe domnul Jean, care-mi atârnase de gât un şorţ alb şi care, bietul de el, nădăjduia să facă din mine, ţărănuşul, un pui de valet. Erau mulţi musafiri. Domni, doamne, ofiţeri germani. Excelenţa-sa, domnul colonel Helmuth von Holtz, cu picioarele lăbărţate, trona în capul bogatei mese. Duduia Mutzi Nicodin fusese aceea care-l întrebase obraznică:

— Gurile rele spun, colonele, că dumneata ai fi acela care a pierdut bătălia de la Marna.

— Nu, nu, pe onoarea mea că n-am pierdut-o eu. A pierdut-o von Gluck. Cum era s-o pierd eu? Eu am dat numai ordinul de retragere. Aşa dicta situaţiunea militară. Pe onoarea mea, duduiţă.

— Şi-aţi avut pierderi mari?

— Mari? Nu! Pe onoarea mea! Câteva zeci de mii de porci de tranşee.

— Dar ce sunt aceia porci de tranşee, excelenţă?

— Soldaţi, ce să fie, duduiţă Nicodin! Aşa le spunem noi soldaţilor noştri! Porci de tranşee! Dacă i-ai vedea, duduiţă scumpă, cât sunt de murdari şi cum put, nici dumneata nu le-ai spune altfel!

Multe amintiri mai aveam din casa boieroaicelor Nicodin! Aş fi vrut să le uit, însă nu izbuteam.

Trenul străbătea câmpuri nesfârşite. Cerul era vânăt, mărunt. Vântul vânzolea ploaia peste mirişti, peste lanuri de

porumb, peste podgorii, peste livezi, peste sate răzleţe.

Oamenii dormeau pe duşumeaua vagonului, cu genunchii la gură. Unii, prin somn, bolboroseau cuvinte nedesluşite. Soldaţii de pază, înfăşuraţi în mantale, sforăiau cu armele sub cap. Ca să-mi mai treacă urâtul, mă apucai şi spărsei c-un pietroi câţiva sâmburi de piersici. După aceea le rosei miezul dulce-amărui între măsele.

— Diplomatule! Ştii ceva? M-am gândit la *onoare.*

— Ei şi? La ce concluzie ai ajuns? Ai putea să-mi spui tu mie ce este aceea *onoare?*

— Pisica, Diplomatule, îşi acoperă scârnăvia cu cenuşă. Oamenii de lume îşi acoperă ticăloşiile şi minciunile, cu… *onoarea.*

— Al dracului! Mi se pare că ai găsit formula care se potriveşte. Tocmai formula care se potriveşte! Am s-o popularizez. Mai ai ţigări?

M-am făcut că nu-l aud.

— Mă, Scaurus, te faci că nu mă auzi?

— N-am auzit ce întrebi.

— Mai ai ţigări?

— Mai am..

— Milostiveşte-te şi întinde-mi una. Milostiveşte-te de mi-o şi aprinde.

— Poftim! Dar de ce mi-ai spus Scaurus?

— Asta înseamnă pe latineşte *picior strâmb.* Eşti şchiop, nu?

— Sunt. Dar n-am piciorul strâmb.

— Nu-l ai. Dar cu timpul o să se strâmbe el. Aşa că eu, să ştii, de acum înainte am să-ţi spun Scaurus.

— Poţi să-mi spui cum pofteşti. Dar dacă ai să-ncerci să-ţi baţi cumva joc de mine, îţi crăp dovleacul, Stârvule. Suntem înţeleşi, nu?

— Pe onoarea mea că suntem înţeleşi!

Acoperişul vagonului era spart. Vântul se înteţi. Ploaia spori şi se îndârji. Şiroaie de apă începură să curgă peste noi. Trenul se opri într-o gară de câmp. Satul cenuşiu se

vedea departe, pitulat între arbori. Numai turla ascuţită a bisericii rămăsese neclintită împungând cu vârful cerul mărunt şi vânăt. Soldaţii nemţi se treziră, înjurară şi plecară să se aciueze prin alte vagoane. Ceilalţi oameni din vagon plecară şi ei şi-şi căutară adăpost prin gheretele goale ale frânarilor. Rămăsei numai eu cu Diplomatul. Noaptea de catran care se prăvăli peste întinderile nesfârşite ne găsi dârdâind şi clănţănind în vagonul ud. Mecanicii se apucară să ciocănească locomotiva. Auzii un glas:

— S-a stricat. Aici o să stăm mai mult.

Nu mai văzui câmpurile. Nici satul nu-l mai văzui. Noaptea înecă totul, în afară de peronul scund care căpătă puţină însufleţire legănând câteva felinare cu lumină săracă, gălbuie. În sfârşit, vagoanele se ciocniră. Locomotivele scoaseră ţipete scurte, supărate. Desluşii în uşa vagonului un om şi apoi îi auzii glasul:

— Mă băiete… mă, ăla şchiopu…

Recunoscui vocea Spelbului.

— Da, nene, aici sunt.

— Vino mai aproape.

Ud şi îngheţat de frig, cum eram, mă târâi de-a buşelea mai aproape de el.

— Ce este, nene?

— O şterg. Vrei să vii cu mine?

— Sunt sleit de puteri şi îngheţat.

— Nu face nimic. Mergând, o să te mai încălzeşti.

— Nu, nene, îţi mulţumesc, dar nu merg.

— Faci rău, băiete. În noaptea asta vagoanele vor fi trecute pe şlepuri, peste Dunăre, la Semendria, în Serbia. Am vorbit aici, în gară, cu un acar de prin partea locului. În Balcani bântuie tifosul şi foametea. O să te prăpădeşti pe-acolo.

Nu mă speriai. Cunoşteam tifosul. Într-o iarnă toţi ai noştri zăcuseră palangă. Zăcusem şi eu. Cu foametea, ce să

mai spun? Eram prieten vechi. Mi-ar fi părut rău să mă despart de ea, aşa tam-nesam.

— Nu, nene, nu merg, zău că nu merg.

— O să te cureţi.

— N-o să mă curăţ. De tifos am zăcut. N-o să se mai prindă de mine.

— Îmi pare rău.

— N-are de ce să-ţi pară, nene.

— Atunci... Atunci s-auzim de bine.

— Noroc, nene, noroc şi… drum bun.

Se pierdu în ploaie, în vânt şi-n întuneric.

Din colţul lui, Diplomatul, care trăsese cu urechea, mă întrebă:

— Cine era? Băiatul acela înalt?

— Da, acela era.

— Şi te-a îndemnat să fugi cu el?

— Întocmai.

Trenul scârţâi din toate încheieturile şi plecă. Ploaia, duşmănoasă, se ţinu după noi.

Trupul!… Trupul omului cere somn. Însă când eşti ud, îngheţat şi nu ai nici cum te încălzi, nici unde te întinde, somnul vine, dar de lipit nu se prea lipeşte de tine. Somnului îi place culcuşul cald.

— Dormi, Diplomatule?

— Aş vrea…

— Şi nu poţi?

— Nu…

— În prima seară când am plecat la drum cu trenul ăsta te apucaseşi, nerugat de nimeni, să-ţi povesteşti viaţa. Aveai într-adevăr de gând să ne spui adevărul, sau plănuiai să ne vinzi gogoşi?

— Gogoşi.

Tăcurăm. Tăcurăm mult timp. Ascultarăm uruitul trenului. Ascultarăm vântul. Ascultarăm ploaia. Trenul se opri lângă Dunăre. Lumini sărace în gară. Lumini sărace în port. Vagoanele scârţâiră. Se ciocniră. Spusei:

— Acum trecem Dunărea.

Diplomatul nu-mi răspunse. Vagonul plin de apă în care ne aflam începu să se legene uşor pe şlepul în jurul căruia plescăia Dunărea. Mi se păru că aud prăvălindu-se în apă un sac plin cu pietre. Mi se mai păru că aud şi un ţipăt care se curmă repede. Vântul înnebuni. Închisei uşa vagonului. Degeaba o închisei. Vântul continuă să se vaiete. Ploaia continuă să bată. Diplomatul mă chemă lângă el. Aprinserăm ţigări. Pe când fumam, Diplomatul căpătă chef de vorbă.

— Tu, Scaurus, m-ai întrebat dacă am omorât om.

— Te-am întrebat, dar nu mi-ai răspuns.

— O să încerc sa-fi răspund acum.

— Sunt numai urechi.

— Acum optsprezece ani s-a petrecut în Bucureşti o dramă de care au vorbit pe larg toate ziarele şi care a zguduit inimile multora. Dar ce m-apuc să-ţi povestesc eu ţie? Parcă ştie un ţărănoi ca tine ce e aia presă? Ai văzut vreodată un ziar?

— Am văzut. Înainte de a fi arestat, vindeam ziare pe stradă.

— Cult băiat. Scuză-mă! Drama aceea, ca să spun aşa, m-a făcut celebru. Pot spune că de atunci a început adevărata mea viaţă.

— Cum adică?

— Drama era legată de numele meu. Ziarele se ocupau de familia mea şi se ocupau şi de mine. Câteva mi-au publicat şi fotografia. Eram băiat frumos pe vremea aceea şi aveam succes nu numai la femei. Dar asta e altă poveste. Poate că o să ţi-o spun, întreagă, într-o *zi…* Ziarele din Bucureşti o vară întreagă au ţinut-o maţu-gaia: Zeno Zenon în sus, Zeno Zenon în jos…

— Dar cine dracu mai era acest Zeno Zenon?

— Eu, cine vrei să fie altul? Chiar eu.

— Parcă ziceai că te cheamă Temistocle Filodor.

— Mă cheamă Temistocle Filodor, dar mă cheamă şi Zeno Zenon.

— Păcat, Diplomatule. Îmi plăcea mai mult să te cheme Temistocle Filodor.

— M-ai întrebat dacă am omorât om. Direct, nu, până acum încă n-am omorât om. Indirect, da.

— Şi cum ai scăpat de pedeapsă?

— Legea pedepseşte numai omorul direct, omorul făptuit cu mâinile tale. Şi cum îţi spusei, până acum n-am făptuit încă un asemenea omor.

— Ţi-a fost teamă de puşcărie?

— Nu. Am şi trecut prin puşcării, însă pentru altceva. Pentru că, trebuie s-o ştii, în puşcărie intră omul nu numai pentru omor. Intră şi pentru fleacuri. Mulţi intră în puşcărie, chiar fără nicio vină. Eu am intrat pentru nişte mărunţişuri.

— Şi pe cine ai omorât, aşa cum îţi place să spui, indirect?

— Familia. Mi-am omorât, indirect, aproape toată familia.

— Aveai familie mare?

— Mare. Nouă persoane. Tata, Dumnezeu să-i odihnească sufletul, murise după ce avusese grija să-şi risipească toată averea la cărţi, în chiolhanuri cu muieri şi în voiajuri. Familia rămăsese pe capul meu şi pe al lui frate-meu Dick, care acum e mare bogătaş şi trăieşte în Elveţia. Gândeşte-te şi tu: bunicul şi bunica; mama şi o soră a ei, mătuşă-mea, adică; două surori, fete mari, şi un frăţior de nouă ani. Dick avea pe atunci nouăsprezece ani. Nu era în stare să aducă un gologan în casă. Stâlp de cluburi şi de cafenele. Eu, douăzeci şi doi. Rudele bogate, mă înrudesc cu toată protipendada Bucureştilor, odată ce noi am căzut în sărăcie, nici nu s-au mai uitat la noi. Rudele bogate sunt bune când tu însuţi eşti bogat. Altfel, se feresc de tine ca de râie.

— Cunosc… Cunosc…

— N-ai de unde să cunoşti, Scaurus. Mai bine taci şi ascultă.

— Tac…

— Atunci am încercat să intru, ca tata, în corpul consular. Aveam tot ce se cerea: un nume vechi, cu rezonanţă străină, ştiam să port smocul şi fracul, cunoşteam limbi străine mai multe decât mi-ar fi trebuit, dansam ca nimeni altul mazurca, valsul şi tangoul. Nu eram nici respingător la înfăţişare. Acum, de, sunt. Atunci însă eram o mândreţe de flăcău. Tocmai apăruseră automobilele. Făceau furori. Am vrut să muncesc cinstit întâia şi ultima oară în viaţa mea, de altfel. Am deschis, cu banii pe care-i luasem, amanetând casa şi mobila, o mare reprezentanţă de automobile. Nimeni nu mi-a dat concursul. Nimeni n-a cumpărat de la mine o singură maşină. Îl preferau pe Leonida. După scurt timp, m-a păscut falimentul. M-am pomenit cu chiria neplătită, cu mobila sechestrată, dator la frizer, dator la băcan, dator la fisc, dator la bănci. Cele nouă guri, începând cu a mea, nu voiau să ştie de nimic. Cereau zilnic mâncare. Nimeni din familie nu voia să muncească. Nimeni nu era obişnuit să muncească. Surorile, necăutate şi necurtate, tânjeau şi se ofileau, prăbuşite în dezolare. M-am sfătuit cu frate-meu Dick ce să facem. N-aveam nicio soluţie. Niciuna. Adică, la drept vorbind, o soluţie aveam noi, dar era macabră: să scăpăm de familie, să rămânem numai noi doi în viaţă. Singuri am fi putut să ne descurcăm. Ne-am prefăcut amândoi că suntem deznădăjduiţi şi le-am propus celorlalţi, pentru a nu da rudelor şi cunoştinţelor noastre spectacolul mizeriei şi decăderii, să ne sinucidem împreună, toţi, cu mangal. Mi-a trebuit câteva zile până să-i conving. Am avut dificultăţi mai ales cu bătrânii, care se încăpăţânau să se agaţe de viaţă, să mai trăiască. Mi-au dat însă o mână de ajutor surorile. Amândouă aveau în firea lor ceva romantic. Ideea sinuciderii în bloc li s-a părut de la început fericită.

— Vor scrie despre noi ziarele.

— Negreşit că vor scrie.

— Atunci rudele şi cunoştinţele noastre, care nu ne-au ajutat cu bani, vor fi arătate cu degetul şi nu vor mai scoate capul în lume de ruşine. Vom sfârşi odată cu această viaţă amară şi *ne* vom răzbuna pe lumea rea.

Dick a aruncat o vorbă:

— Voi două aţi putea să munciţi. Ce-ar fi, de exemplu, dacă aţi învăţa croitoria?

— Noi, croitorese? Noi, să muncim? Prostule, nu merită să munceşti, să te dezonorezi într-atât, pentru a trăi.

— Da, a spus Dick, într-adevâr nu merită să munceşti pentru a trăi.

Fiecare membru al familiei mele a scris câte o scrisoare. Apoi şi le-au prins cu ace pe piept, au plâns îndelung, s-au sărutat şi s-au îmbrăţişat cu foc. Am plâns şi eu cu Dick…

Nu izbutii să mă stăpânesc. Mârâii:

— Lacrimi de crocodil.

— De circumstanţă. I-am sărutat şi eu şi Dick şi i-am şi îmbrăţişat. Era seară. O seară verde-roşcată, de început de vară. O seară pentru care merita să trăieşti. Dar ei s-au culcat fiecare pe unde au nimerit, într-o singură odaie. Şi surorile mele, cu ochi mari, au aprins mangalul. Atunci, eu şi Dick le-am spus că ne ducem să ne împuşcăm în Cişmigiu, în văzul lumii, ca să fie şi mai romantic, şi mai spectaculos. Au găsit că ideea e excelentă. Am plecat amândoi şi plecaţi am fost. A doua zi, cadavrele au fost descoperite de băcanul din colţ. Venise după plata datoriei, sunase, bătuse în uşă şi, văzând că nu-i răspunde nimeni, apăsase clanţa. Uşa, care nu era încuiată, s-a deschis. Poliţia, parchetul, jurnaliştii, – ah, ce soi de oameni nesuferiţi mai sunt şi jurnaliştii! – şi-au băgat nasul în toate intimităţile familiei noastre. Au fost publicate fotografiile bunicilor şi ale surorilor, cum arătau înainte de a muri şi cum arătau după ce muriseră, cu scrisorile prinse pe piept. S-a dat în ziare şi textul romantic, şi niţeluş cam nătâng, al scrisorilor. Nici tata, care putrezea mai demult în mormânt, n-a fost iertat. I s-a scotocit până la fund trecutul. S-a vorbit până la saturaţia publicului despre

viaţa lui dezmăţată, îngroşându-se şi punându-se coarne până şi faptelor lui nevinovate. S-a început în ziare cu titluri care strigau din pagină cu litere de-o şchioapă *Tragedia din strada Berzei,* s-a trecut la *Două surori dezolate din lumea bună,* s-a ajuns la *Fostul consul al României din Sudan era un satir* şi apoi a venit rândul meu şi al lui Dick să fim făcuţi albie de porci. Se mersese mult prea departe. De morţi puteau să scrie ce pofteau, că morţii nu se mai supărau, dar eu şi cu frate-meu rămăsesem vii. Au sărit rudele, în sfârşit, ruşinate. Au intervenit. Pe doi directori de fiţuici, care puseseră reporterii să se ţină scai de noi, pentru a ne descrie viaţa, am fost nevoiţi, în disperarea care ne cuprinsese, să-i ameninţăm cu împuşcarea. Dar, aşa cum şi prevăzusem, în miezul fiecărui rău, se găseşte un sâmbure de bine.

— Stai, Diplomatule, că m-a pălit foamea.

Am mai spart câţiva sâmburi de piersici şi m-am apucat să le ronţăi miezul.

— Hai, dă-i drumul mai departe, Diplomatule, că-i zici bine.

— Mă apasă, şi uneori, rar de tot, îmi vine să povestesc întâmplarea.

— Povesteşte-o.

— Neamurile au ţinut sfat, un fel de consiliu de familie, şi s-au hotărât să-şi pună trecerea în joc pentru noi. Au lăsat să se stingă şi să se uite totul. La Bucureşti oamenii uită repede. Apoi, un decret regal mă trimetea consul la Varna. Alt decret regal îl trimetea pe frate-meu, Dick, consul în Turcia, la Beirut, în Asia Mică. Ne începeam cariera într-o atmosferă de înduioşare a lumii bune pentru soarta noastră. Strălucite şi înzorzonate cariere diplomatice ni se deschideau pentru viitor. Frate-meu a ajuns om mai mult decât înstărit.

— A făptuit cumva vreo tâlhărie în imperiul sultanului?

— N-avea nevoie s-o facă. La Istambul, unde venise să se prezinte noului nostru ministru plenipotenţiar, un prinţ

Soutzo, cu care ne înrudeam, a cunoscut o braziliancă, regină a cafelei din America de Sud. Niţeluş veştedă şi lăsată, brazilianca l-a plăcut pe frate-meu. S-a căsătorit frate-meu cu ea. Milionar, scăldându-se cu mâinile în aur, a ocolit pământul ca să-l cunoască. Războiul l-a prins la Paris. S-a retras şi-i aşteaptă sfârşitul, ca toată lumea bogată de altfel, în Elveţia.

— Şi cu Diplomatul ce s-a întâmplat mai departe?

— Roade-ţi sâmburii de piersică şi ascultă.

— Ascult. Nu vezi că ascult? Stârvule!

— De la Varna am fost mutat tocmai în nord, la Upsala şi, în urma unei întâmplări urâte în care eram mai mult victimă decât părtaş, un joc nenorocit de cărţi, în care pare-se s-au folosit cărţi măsluite, am fost aruncat din nou în această viermăraie pitorească a Balcanilor, la Bitolia. Acolo, băiatule, a şi început rostogolirea mea. Îl voi blestema cât voi trăi pe Talaat…

— E vorba chiar de Talaat bei?

— Da. Pe atunci însă Talaat nu era decât un funcţionar oarecare la poşta turcească din Bitolia. Acum, mă rog, a parvenit. Îşi spune Talaat bei şi e ministru atotputernic, iar unii zic că ar fi chiar mâna dreaptă a lui Enver-paşa, stăpânul Turciei junilor turci. Alunecarea mea a început din patima pe care prietenul meu Talaat, cu care băteam cafenelele, o avea pentru…

Legănarea vagonului încetă brusc. Dunărea bătea şlepul numai dintr-o parte. Auzii năvălind pe şlep frânari şi alţi oameni ai Căilor Ferate. Ciocăniră pe undeva, pe sub roţi.

— Se pare că am ajuns la mal.

— Am ajuns.

Mă dusei şi deschisei uşa vagonului. Urgia ploii îşi continua năprasnica-i revărsare. Dincolo, peste Dunăre, în portul pe care-l părăsisem puţin mai înainte, licăreau prin smoala nopţii mărunte lumini. Alte lumini se clătinau pe Dunăre.

Ne-au tras vagonul pe o linie în port. Cu toate că eram uzi leoarcă şi îngheţaţi, osteneala ne-a biruit şi am adormit. Urechile mele rămăseseră însă, dintr-o veche obişnuinţă, tot treze. Aşa că ştiut tot ceea ce se petrece în jurul meu. Spre ziuă ploaia conteni, vântul se potoli, însă lumina care vestea începutul zilei era vânătă. Nori pântecoşi lunecau încet pe deasupra Dunării şi a portului sărac şi murdar în care ajunsesem. Trenul nostru, acum iarăşi întregit vagon lângă vagon, ar fi trebuit să plece numaidecât către sud, unde armatele germane, bulgare şi austro-ungare din tranşee aşteptau carne proaspătă. Însă locomotivele rămăseseră dincolo de apă şi aci, cu toată stăruinţa *feldwebel-ului* neamţ, care arătase la Comandamentul militar al portului ordinele şi actele lui, nu se găseau, aşa, la repezeală, cum cerea el, alte locomotive. Abia când i-am văzut pe ceilalţi oameni adunaţi la uşa vagonului, ce ochi fac, mi-am dat seama că aveam mâinile şi faţa, flanela şi pantalonii pe care-i purtam, plini de sânge. Peste noapte, ca să mă mai feresc de ploaie şi să mai alung frigul, luasem de pe sârmele de sus câteva piei de oaie şi încercasem să mă acopăr cu ele. Ploaia muiase sângele uscat şi astfel mă mânjisem. Arătam de parcă mă tăvălisem beat într-o bălţoacă roşie.

Nemţii ne-au adus pâine, marmeladă şi zeama neagră fierbinte, cu care începusem să ne învăţăm. Nu ştiu ce le-a venit, poate că era vreo bănuială la mijloc, că ne-au şi numărat. Din cârdul nostru lipseau doi: Spelbul şi fostul patron al frizeriei din Tei, care se ciondănise cu Siteavul. De Spelb ştiam că fugise. Mă întrebai însă ce s-o fi întâmplat cu numitul Noe Dodu; aceluia nici vorbă să-i fi ars de fugă. Nu era chiar timpul cel mai potrivit să întreb pe careva. Aşa că o lăsai şi eu, cum de altfel o lăsaseră şi nemţii, încurcată. Furăm puşi, după ce ne înfulecarăm porţiile, să adăpăm oile şi să le dăm hrană. Apoi, *feldwebel-ul ne* strânse în cerc şi ne spuse prin tălmaci:

— Băgaţi de seamă. Acum ne aflăm în Serbia şi aici, din pricini locale, domneşte starea de război. Oricare dintre voi va fi prins că încearcă fugă va fi împuşcat fără nicio judecată. Aţi înţeles voi bine ce v-am spus? Valahi murdari!

— Am înţeles, îi răspunserăm toţi într-un glas.

Siteavul adăugă:

— Niciunul dintre noi n-are de gând să fugă, domnule *feldwebel.* Dar v-am ruga să ne daţi puţin săpun, ca să ne spălăm şi să nu mai fim murdari. Că valahi, orice s-ar mai întâmpla cu noi, tot valahi rămânem.

— N-avem săpun.

— Păcat că n-aveţi, spuse Siteavul.

— În ordine, în ordine! Şi acum, ca să vă dau o dovadă de încredere şi ca să vă arăt că şi eu sunt om, deşi v-am înjurat şi o să vă mai înjur, vă îngădui ca, însoţiţi de domnul veterinar, să vă plimbaţi prin oraş. Ar fi păcat să nu vedeţi oraşul şi mai ales să nu luaţi cunoştinţă de… frumuseţile lui. La ora patru după masă să fiţi la vagon. Aţi înţeles?

— Am înţeles, domnule *feldwebel.*

— Poate până atunci facem rost de locomotive şi plecăm chiar astă-seară mai departe.

Mă rupsei de grup şi mă depărtai câţiva paşi de vagon. Privii Dunărea. Ploaia care ţinuse toată noaptea tulburase apa şi mai mult. Îmi spălai mâinile şi obrajii de sânge. Straielor nu aveam ce să le fac. Le lăsai aşa cum erau.

De-ar fi fost măcar soare! Soarele însă, ascuns dincolo de norii întunecaţi şi groşi, rămânea, de ruşine parcă, ascuns, să nu vadă ceea ce se înfăţişa ochilor noştri, care şi până atunci văzuseră destule. Lăsarăm cetatea Semendriei, cu ziduri şi turnuri înalte şi roşii în stânga noastră, şi pătrunserăm în oraş. Jerpelitul şi jalnicul nostru cârd părea, alături de băştinaşii pe care îi întâlneam, îmbrăcat boiereşte.

Uliţi înguste, pavate cine ştie când cu bolovani, poate pe vremea stăpânirii turceşti, case mărunte, căzute parcă pe brânci, acoperite cu olane înnegrite de timp, pe care

muşchiul se prinsese şi putrezise. Deasupra acestor acoperişuri ale caselor cu obloanele trase se ridica, ici turla rotundă a unei biserici scunde, ceva mai departe minaretul subţire şi alb al unei giamii turceşti. Căutarăm şi găsirăm strada principală. În faţa dughenelor, cele mai multe erau zăvorâte, se afla câte o masă de lemn, pe care era înşiruită toată marfa negustorului bătrân; cechii cu limbă grosolană de fier şi plăsele de lemn, sticle de lampă, sparte, lipite cu hârtie de jurnal, potcoave de ghete tocite de prea mult purtat, cuie vechi, strâmbe şi ruginite, ciorapi rupţi de lână şi cârpiţi cu petice mari, colorate, de postav, curele de încins mijlocul, alcătuite din bucăţi vechi cusute una de alta, fesuri sârbeşti, soioase, tocite şi găurite. Pe una din aceste mese găsii de vânzare – minune a minunilor tale, Doamne! — o pereche de ghete vechi care tocmai mi s-ar fi potrivit, şi care nici nu prea erau rău cârpite. I-am făcut semn negustorului că vreau să închei târg. Era un bătrân mărunt, dar se ţinea drept, cu mustăţi groase, căzute pe gură, osos şi cu ochi mari, albaştri.

— Dar de ce nu vorbeşti, mă? Eşti mut?

— Nu sunt mut.

Ceilalţi se tot duceau înainte. Cum doi, trei dintre ei întoarseră capul, să vadă de ce-am rămas în urmă, le-am strigat că am ceva de cumpărat şi că o să-i ajung numaidecât.

— Ştii româneşte, domnule negustor?

— Cum să nu ştiu! Pe aici mulţi vorbim româneşte. Înainte de război, am umblat pe la voi prin ţară. Cu munca. Şi mai sunt şi pe aici români, care trăiesc printre noi din vechime.

— Cât îmi ceri pe ghetele astea, domnule negustor?

— Ca să ştiu cât să-ţi cer, ar trebui să ştiu întâi ce fel de bani ai tu la tine, mă rumânule.

— Bani româneşti.

— Hârtie? Nu-mi trebuie. Nu merge la noi.

— Am argint. Lei de argint.

— Scoate-i să-i văd.

Scosei punga de unde o păstram şi-i arătai unul. Mi-l ceru să-l pipăie. Îl pipăi îndelung. Îi încercă marginile cu dinţii pe care şi-i păstrase întregi, apoi se aplecă şi sună de câteva ori moneda, trântind-o de bolovanii uzi ai trotuarului.

— Sunt bani buni, banii tăi, mă rumânule! Argint curat. Merg. Facem târgul.

— Ei, cu cât îmi dai rupturile?

— Rupturile? Ghetele, vrei să spui.

— Da. Ghetele.

— Zece lei ca ăsta.

— E mult, domnule negustor.

— Nu e mult, mă rumânule. Altele, oricât ai căuta în Semendria noastră, n-ai să mai găseşti. Trăim în mare lipsă, cât vom mai trăi.

— Văd.

— Dacă ai destui bani şi le vrei, ţi le vând cu opt lei.

— Lasă-mi-le cu şase.

Îmi fuse milă de sărăcia lui, dar îmi dădui socoteala că preţul pe care mi-l cere e mare faţă de ceea ce ar putea câştiga de la altul. Îmi fuse însă şi mai multă milă de mine. Pielea e mai aproape de trup decât cămaşa, iar carnea e mai aproape de os decât pielea. Mă văzu că stau la îndoială şi se temu, pe bună dreptate, să nu plec fără să facem alişverişul.

— Scoate şapte lei şi ia-le. Sunt la mare strâmtoare. Altfel nu le-aş vinde nici pe aur.

Nu înţelesei ce vrea să spună. Dar dacă m-aş mai fi tocmit mi s-ar fi făcut greaţă de mine. Îi numărai şapte lei în palmă şi înhăţai ghetele. Picioarele-mi erau ude şi pline de noroi. Arsurile mă usturau grozav.

— Vrei să-încalţi ghetele chiar acum?

— Aş vrea, domnule negustor.

— Văd că n-ai ciorapi. Văd că n-ai nici obiele, mă rumânule.

— N-am de nici unele. Am plecat la drum pe nepusă-masă.

Bătrânul scoase din buzunarul hăinuţei lui două petice mari de pânză albă şi groasă, aspră, de cânepă. Zise:

— Ciorapi n-am nici eu. Dar aş putea să-ţi vând obielele astea, ieftin. Doi lei pentru amândouă.

Îmi fuse lehamite să mă mai tocmesc. Le cumpărai şi mă aşezai pe marginea trotuarului. Îmi ştersei picioarele cu batista pe care o aveam la mine, apoi le înfăşurai cu grijă în obiele şi mă încălţai. Îmi veneau cam largi ghetele. Însă asta nu mă supăra. Mai rău ar fi fost dacă m-ar fi strâns.

— Să le porţi sănătos, mă rumânule. Au fost ale băiatului meu.

— Atunci de ce mi le-ai vândut? I-ai cumpărat lui altele mai bune? Parcă spuneai că altele mai bune nu se găsesc în toată Semendria.

— Numai pe astea le avea. Acum nu-i mai trebuie.

— S-a hotărât să umble desculţ tocmai acum când se apropie iarna?

— Acolo unde stă, poate să stea şi desculţ. L-au împuşcat nemţii acum o săptămână.

— De ce l-au împuşcat?

— L-au prins. Pe toţi cei care n-au mai putut să se retragă cu armatele noastre spre miazăzi îi caută. Şi dacă îi prind, îi împuşcă, îi spânzură. Într-un fel sau altul, le fac de petrecanie. Se tem să nu ridice armele împotriva lor.

— Dar câţi ani avea băiatul dumitale?

— Cincisprezece. Aici e mult mai rău decât la voi. Aici nemţii se poartă ca nişte sălbatici. Curge mereu sânge. O să vezi tu, mă rumânule, multe-o să vezi dacă ai să mai rămâi pe-aici.

În timp ce vorbeam cu sârbul şi simţeam cum mi se încălzesc picioarele, auzii bocănituri. Uitându-mă, văzui că se apropiau, mergând pe mijlocul străzii, cu puştile în mâini, grijulii şi privind în toate părţile, gata să tragă, patru soldaţi austrieci, din cei de la etape, cu mustăţi albe. Sârbul

se întunecă la chip şi se întoarse cu spatele la ei. Se întorseseră cu spatele la soldaţii austrieci toţi negustorii şi negustoresele care aveau tarabe pe trotuar, cât ţinea strada. Soldaţii trecură. Se depărtară.

— Câinii!… Într-o zi tot o să-i bată voinicii noştri şi o să-i alunge din urmă până unde şi-a-nţărcat dracul plozii.

— Dar voinicii voştri sunt tare departe. Şi, după câte am auzit, mulţi au pierit.

— Au pierit şi mai pier. Sunt departe. Însă câţi vor mai fi trăind se vor întoarce şi o să-i pună pe fugă pe câinii ăştia. O să-i omoare până la unul. I-am omorât şi i-am alungat noi pe turci, care erau mai mulţi, mă băiatule, mă, mă rumânule, mă… Poartă sănătos ghetele şi du-te cu Dumnezeu.

După ce făcui câţiva paşi, negustorul mă strigă:

— Mă rumânule, cum te cheamă, mă?

— Darie.

— Pe fiu-meu îl chema Mirko… Era înalt şi frumos…

Din pricina ostenelii, a nemâncării, a nesomnului, mă podidi plânsul. Numai din pricina oboselii, a nemâncării şi a nesomnului. Într-un fel, mă şi bucurai că plâng. Pentru că de ani întregi nu mai plânsesem. Viaţa mă asprise atât de mult, încât ajunsesem să cred că nu mai am lacrimi.

Mersei… Mersei… Dar acum, când scriu aceste rânduri, nu-mi mai aduc aminte cât am mers, fără să mai văd şi fără să mai aud nimic. Îmi amintesc numai că, la un moment dat, mă trezii ca dintr-un somn adânc şi mă uitai în jur. Mă aflam într-o mică piaţă. Şi dintr-odată, ochii mi se uscară şi trupul mi se încrâncenă şi mi se împietri. La câţiva paşi numai de mine, în mijlocul pieţei, se înălţa o spânzurătoare de lemn. Era întâia oară că vedeam o spânzurătoare. Mai târziu aveam să mai văd eu şi alte spânzurători, dar până atunci nu mai văzusem niciuna. Într-o parte şi alta a spânzurătorii făceau de pază doi soldaţi. După uniformele pe care le purtau, băgai de seamă că unul era austriac, altul german. Stăteau nemişcaţi, de parcă ar fi fost încremeniţi, cu armele

lângă picior. Clipeau numai din ochii cu care priveau undeva departe, peste acoperişurile de olane negre-roşii ale oraşului sârbesc, priveau în golul cerului vânăt, care începuse iarăşi să cearnă peste nesfârşiri ploaie deasă, măruntă, de început de toamnă. De spânzurătoare atârnau cinci oameni: doi bărbaţi, două femei şi un copii de zece, doisprezece ani. Laţurile care le tăiase răsuflarea erau din frânghie groasă, de cânepă. Picioarele spânzuraţilor erau goale. Întâiul spânzurat, de la marginea din stânga, era un bătrân ca de şaptezeci de ani, cu părul rar, lung şi alb. Faţa o avea vânătă-pământie, ochii sticloşi, deschişi larg spre lumea pe care nu o mai vedea. Purta cămaşă smolită de cânepă şi izmene lungi, înfoiate. Tălpile picioarelor lui erau neobişnuit de late, cu călcâie mari, crăpate. Degetele picioarelor erau subţiri şi zgârcite ca într-un spasm care durase câteva clipe numai. Zgârcite, ca încremenite şi ele în acelaşi spasm scurt, erau şi mâinile, care îi atârnau lungi şi uscate pe lângă trupul uscăţiv şi lung, pe care spânzurătoarea îl lungise parcă şi mai mult. Al doilea spânzurat era tânăr. Să tot fi avut treizeci, treizeci şi doi de ani. După faţă se asemuia atât cu bătrânul din stânga lui cât şi cu bătrâna care atârna în laţ, în dreapta, şi de la care moştenise bărbia uşor prelungită. Bătrâna fusese şi ea spânzurată tot numai în cămaşă. Cămaşa ei, ca şi a femeii de alături, fusese croită dintr-o pânză de bumbac ceva mai subţire.. Gulerul, gura cămăşii şi mânecile erau împodobite cu mici cusături de arnici albastru. Cămaşa femeii tinere avea cusături mai mari, de arnici roşu. Amândurora părul lung – al bătrânei pe jumătate alb, al celei tinere castaniu, mătăsos – le atârna pe deasupra laţului pe care-l aveau strâns în jurul gâtului, peste umeri şi pe spate. Băieţaşul, tuns scurt, purta şi el o cămaşă de cânepă aspră şi izmene albe, curate, de parcă le-ar fi îmbrăcat chiar atunci. Avea picioarele mici băiatul. Printre degete şi pe la călcâie mai păstra încă noroiul prin care umblase şi care i se lipise de piele.

Odată cu ploaia se iscase iarăşi vântul. Spânzuraţii se legănau, ca şi cum ar fi dansat un dans vechi, unul din acele dansuri care trec de la un rând de oameni la alt rând de oameni, ajungând astfel din cea mai veche vechime până la noi. Era un dans molatic, straniu. Îmi dădui seama, cu un început de spaimă, că piaţa spânzurătorii e pustie şi că pustii sunt şi uliţele învecinate. Casele aveau, toate, obloanele negre, trase peste ochii ferestrelor. M-am dat încet îndărăt, am întors spatele spânzurătorii şi am lungit cât am putut mai mult pasul. Ajunsei pe o uliţă strâmbă, pustie şi ea. Căutai alta, care să mă ducă spre Dunăre. Îmi spusei că, o dată ajuns pe malul Dunării, îmi va fi uşor să găsesc portul, care se afla în apropierea cetăţii, şi apoi vagonul în care Diplomatul, neînstare încă să se ţină mult timp pe picioare, rămăsese singur cuc. Cu cât căutai însă o uliţă care să mă ducă mai repede la port, cu atât mă încurcai. Ceea ce mi se păru cel mai ciudat era faptul că în această parte a vechiului oraş nu întâlnii nici urmă de om. Cartierul părea pustiu, mort. Mă uitai la coşurile caselor, să văd dacă nu cumva iese pe vreunul o şuviţă de fum. Nu ieşea. Cu toate acestea, nu ştiu de ce mă stăpânea gândul că din toate acele case, care păreau dăruite de mult morţii, mă privesc, printre spărturile obloanelor lăsate, ochi vii. Mersei, aproape alergând, mai departe şi mă încredinţai că fiinţele acelea vii, pe care le aştepta poate spânzurătoarea, se mirau că un băiat şchiop, cu straiele mânjite de sânge, umblă, când n-ar trebui, pe uliţe. Eram încordat tot. Aşteptam să se întâmple ceva. Dar ce anume? Răspunsul pe care îl căutam şi nu izbuteam să-l găsesc în mintea mea mi-l dădură împuşcăturile dese care izbucniră în apropiere. După o cotitură, la câteva sute de paşi în faţa mea, apărură câţiva oameni, bărbaţi şi femei, care fugeau de rupeau pământul drept spre mine. Mă trăsei lângă o poartă şi mă trântii fulgerător la pământ, căutând să mă lipesc cât mai bine, ca broasca, de pietrele zgrunţuroase ale trotuarului. În urma cetei de oameni care fugeau pe lângă ziduri, se

arătară soldaţi cu căşti turtite pe cap. Alergau şi ei şi trăgeau, oprindu-se o clipă în loc, focuri de armă înspre oamenii pe care-i alungau. Trăgeau câteva focuri fiecare, apoi iarăşi îşi începeau goana în urmărirea celor ce fugeau. Poarta de lemn lângă care stam lipit de caldarâm, cu capul uşor ridicat ca să văd ce se întâmplă, se deschise, o mână vânjoasă mă apucă de mijloc şi mă trase repede înăuntru. Poarta se închise la loc şi un ivăr mare de lemn o încuie.

— Stai culcat! Nu te mişca! Orice s-ar întâmpla, nu te mişca.

Cizmele soldaţilor, răpăind pe bolovanii uliţei, se apropiară, trecură. Se depărtară. Se mai auziră multă vreme împuşcături, însă din ce în ce mai rare, tocmai în cealaltă parte a oraşului. În cele din urmă se potoliră cu totul şi atunci liniştea adâncă, a morţii, se aşternu iarăşi peste oropsitul şi ciudatul oraş sârbesc.

— Hai în casă!

Mă sculai în picioare şi văzui că lângă mine se afla o femeie smeadă, îmbrăcată în straie aspre şi negre, ca de doliu. Curtea în care mă adăpostise era îngustă, de numai câţiva paşi, acoperită, ca şi uliţa, cu mari bolovani zgrunţuroşi, de piatră cenuşie. Lângă zid picurau stropi de apă din frunzele unui măr chircit, care purta pe ramurile lui nişte fructe zbârcite, pe care le ştiam acre, ceva mai mărişoare ca pruna. În fundul curţii se afla o fântână de piatră, cu roată şi lanţ. Casa, măruntă, cu două odăi mici şi cu o tindă îngustă, era la câţiva paşi numai de noi. Femeia îmi făcu semn s-o urmez. O urmai, în prag se întoarse şi mă pofti într-o odăiţă în care, la început, nu văzui nimic. Obloanele erau trase şi întunericul era adâne.

— Stai aici.

Spunându-mi acestea, mă împinse către un pat de scânduri, pe care, după ce-l pipăii cu mâinile, mă aşezai.

— Mă întorc îndată.

Ieşi cu paşi stinşi în tindă. Până să se întoarcă, auzii în apropiere respirat liniştit de oameni. Câţi or fi fost, şi ce fel

de oameni se aflau acolo? N-aveam cum să ghicesc. Rămăsei nemişcat. Femeia se întoarse ţinând în mână un muc de lumânare aprinsă.

— S-au dus. Poate că în noaptea asta o să ne lase în pace.

— Nemţii?

— D-apoi cine!

Pe un perete văzui trei mici icoane din lemn: Maica Domnului cu pruncul în braţe, la mijloc; Sfântul Gheorghe, în dreapta; Sfântul Dumitru, în stânga. Pe alt perete lucea un calendar colorat. Patul pe care stam era acoperit cu un ţol din cârpe răsucite şi ţesute într-o urzeală de cânepă. Într-un colţ al patului, în care puteau dormi cinci, şase oameni unul lângă altul, îşi scoseseră căpşoarele speriate, de sub cerga care-i învelea, trei copii:

— Eşti croat?

— Nu.

— Bozniac?

— Nu.

— Sloven?

— Nu.

— Atunci ce naiba ai putea fi?

— Român. De dincolo de Dunăre.

Puţinele cuvinte sârbeşti pe care le învăţasem de la copiii sârbilor din Stănicuţ, când mă jucasem cu ei, la noi, pe îngusta şi săraca Vale a Călmăţuiului, îmi prindeau acum cât nu se poate de bine. În câteva fraze pe care mă silii să le rostesc cât mai limpede, îi spusei că venisem de peste Dunăre, noaptea trecută, împreună cu alţii, aduşi de nemţi, că plecasem să vedem oraşul şi că eu mă rătăcisem de ceată. Mergând pe uliţa lor, voisem să ajung la Dunăre, în port.

— Acum nu se poate, mă rumânule. E primejdios. După ce cade întunericul, o să-ţi arăt eu drumul. Portul e aproape.

— Dar ce s-a întâmplat? De ce îi fugăreau nemţii pe oamenii aceia şi de ce trăgeau cu puştile în ei?

— Ce s-a întâmplat azi, se întâmplă aproape în fiecare zi pe la noi. Ieri, sârbii noştri au aruncat în aer linia de tren care merge de la Semendria la Belgrad, pe aici, pe aproape de oraş. Trenul era încărcat cu muniţii şi cu soldaţi nemţi. Au pierit o sumedenie de soldaţi nemţi, iar muniţia s-a prăpădit. Şi acum, nemţii au turbat. Neputând să-i prindă pe voinicii care le-au stricat linia şi le-au omorât soldaţii, împuşcă şi spânzură şi ei pe cine se nimereşte să le cadă în mână.

— Am văzut în piaţă cinci oameni spânzuraţi.

— Familia Mladinovici. I-au ridicat azi-noapte de aici, din casa lor de peste drum. I-au luat din pat. I-au dus, aşa cum i-au găsit, în cămăşi, şi i-au spânzurat în zori. Ce-au mai bătut tobele! Nu le-ai auzit?

— Nu le-am auzit. Azi-noapte nu eram în oraş.

Mucul de lumânare din mâna ei era pe stinselea. Îl lăsă să se stingă. Deschise niţeluş oblonul care da în curte şi în odaie pătrunse o şuviţă din trista şi vânăta lumină a zilei. Cămaşa udă mi se lipise de spinare. Aveam cămaşa udă de ploaia care mă bătuse şi de sudoarea care-mi ieşise din carne în timp ce alergasem pe uliţi. Aerul din odaie, stătut şi încălzit de răsuflarea copiilor şi a femeii, mi-o uscase şi cusăturile ei groase începuseră să-mi înţepe pielea. Îmi mişcai trupul, să se aşeze cămaşa mai bine pe mine. Sârboaicei i se păru că mă scarpin.

— Ai păduchi?

— Până acum nu i-am simţit, dado. N-am avut când şi de la cine să-i iau. Cel puţin aşa cred.

Îmi arătă un scăunaş lângă uşă, mărunt, strâmb, cu trei picioare.

— Poate că totuşi ai păduchi. Aşază-te aici, lângă perete.

— Ţi-e frică de păduchi, dado? Mai frică decât de nemţi? Acum lumea e plină de păduchi.

— Da, mă rumânule, de păduchi mi-e frică chiar mai mult decât de nemţi. Nemţii ne-au luat oile şi porcii. Ne-au luat vitele de muncă şi vacile. Avem lipsă. Lipsă mare. Tot ne-au

luat. Lipseşte grăsimea. Din ce să mai facem săpun să ne spălăm? Nu mai avem nici pânză, să le croim copiilor cămăşi. Nu mai avem nici lână, să le împletim flanele şi straie. Ne-au adunat tot de prin case. Tot. Tot. Înţelegi? Ne-au lăsat în sapă de lemn. Pânza ne-au luat-o. Cânepa ne-au luat-o. Aşternuturile ni le-au luat. Cojoacele ni le-au luat. Ne-au luat şi cămăşile. Ne-au lăsat numai ce avem pe noi.

Cum eu mă tot răsuceam să-mi aşez cămaşa pe trup şi să mă pipăi, sârboaica bănui fie că o mint, fie că am luat de undeva păduchi şi nu-mi dau seama că umblă pe mine.

— Vino mai bine în tindă, mă rumânule. O să aprind ciobul şi o să deschid şi uşa. Să avem mai multă lumină decât aici.

Nu înţelesei de ce-mi spunea toate acestea. O urmai totuşi. Sârboaica luă de pe poliţă un fund de oală spartă, în care albeau închegate două-trei linguri de seu de oaie, din care abia se ivea un moţ de cârpă împletită. Puse ciobul pe vatră. Dintr-un colţ al vetrei strânse o grămăjoară de găteje şi le aşează pe vatră peste o mână de paie. Apoi dibui pe undeva, printr-un cotlon, o cremene, un amnar şi un boţ de iască galbenă.

— Ce vrei să faci?

— Să aprind focul şi de la foc să aprind ciobul.

— Nu te osteni, dado. Mai am eu câteva beţe de chibrituri în buzunar.

— Chibrituri? N-am mai văzut chibrituri de când au venit peste noi austriecii şi nemţii. Noi aprindem focul cu cremenea şi amnarul, ca bătrânii noştri, care au trăit pe vremea turcilor. Bogată ţară aveţi voi rumânii! Auzi, pe la voi se mai găsesc acum până şi chibrituri! Te pomeneşti că pe la voi, mă rumânule, se mai găseşte şi făină.

— Se mai găseşte, dado. Puţină. Neagră ca pământul. Amară. Amestecată cu pleavă şi cu paie măcinate. Dar se mai găseşte.

— Noi am uitat de mult gustul pâinii.

Trăsei un băţ de chibrit şi aprinsei ciobul, după ce-i scosesem afară sfârcul şi i-l răsucisem. Şi noi aveam acasă, la Omida, ciob. Îl aprindeam seara, când ne lipseau gologanii şi nu aveam cu ce să cumpărăm gaz. Atunci, odaia se umplea curând de miros de seu ars şi de fumul care făcea să ne usture ochii.

— Şi acum, mă rumânule, eu zic să te dezbraci.

Îmi scosei flanela şi cămaşa şi i le dădui. Flanela o puse ghem, lângă vatră, iar cu cămaşa se apropie de lumina tremurătoare a ciobului şi începu s-o caute de păduchi pe la încheieturi.

— Nu, n-ai. Nu găsesc niciunul. Nu văd nici lindeni. N-ai păduchi, mă rumânule. Poţi să te îmbraci.

Mă îmbrăcai. Sârboaica se uită la mine cu multă băgare de seamă.

— Eşti plin de sânge. Ar fi bine să-mi dai flanela să ţi-o spăl. Şi pantalonii. Până spre seară se usucă. Nu trebuie să umbli cu îmbrăcămintea plină de sânge. Bate la ochi.

Îmi spălă straiele în câteva rânduri de apă, până când petele de sânge se şterseră. Le întinse pe-o frânghie afară, pe prispă, în bătaia vântului, să se usuce.

— Ai părul ars, mă rumânule. Şi sprâncenele. Ai arsuri şi pe mâini.

— Am trecut printr-un foc, dado.

— O să-ţi treacă. Bine c-ai scăpat cu viaţă.

Ziua vânătă se scurgea încet. Într-un ceaun de tuci se afla pe fund un rest de mămăligă sleită. Sârboaica tăie trei felii cu coada lingurii de lemn şi le dete copiilor aproape goi care se jucau pe lângă noi.

— Mâncaţi!

Îmi întinse şi mie o felioară subţire şi îngustă.

— Mănâncă şi tu, mă rumânule, mămăligă sârbească. Ţi-o fi foame. Altceva n-am. Am pus în căldare, când am fiert mămăliga, o lingură de ardei pisat şi două de seu.

Mămăliga, amăruie, nu era străină gurii mele. Ardeiul iute îi dăruise o culoare roşcată şi un gust înţepător care-mi

aţâţa şi mai mult foamea. Aş fi mâncât şi aş tot fi rnâncat. Nu mai aveam ce.

— Ai apucat să vezi oraşul?

— Încă nu.

— L-au ars duşmanii când l-au cotropit. Au fost lupte îndârjite pe toate uliţele. Săptămâni de zile au ţinut luptele. Ne-au omorât cu tunurile de pe vasele care veneau din sus, pe Dunăre şi trăgeau, fără să aleagă unde e soldat şi unde nesoldat.

— Aşa e războiul, rostii încet, mai mult ca să nu tac.

— Aşa o fi. Dar ar fi putut să ne lipsească. Se bătuseră ai noştri destul cu turcii. Se bătuseră şi cu bulgarii.

Îşi ridică spre mine faţa smeadă, uscată şi atunci îi văzui ochii strălucind de o lumină mare. Tot atunci îi văzui şi dinţii mari, albi. Zâmbea.

— Dar Prinkip al nostru, mă rumânule, dragul de el, tot l-a împuşcat acolo, la Sarajevo, pe Franz-Ferdinandul lor. Aveau armată şi aveau poliţie. Armata şi poliţia lor aveau multe puşti şi multe mitralii. Şi totuşi, Prinkip, băiatul, numai cu un pistol l-a doborât pe Franz-Ferdinand. A scos pistolul şi a tras. A căzut Franz-Ferdinand. A căzut şi nevastă-sa. I-a săturat Prinkip al nostru de pământ străin. Acum amândoi, pe acolo pe unde s-or odihni, au gura plină de pământ. Sunt sătui de pământ! Sătui de pământ! Cu toate că erau nesăturaţi.

Sârboaica îşi întunecă iarăşi chipul, ca mai înainte.

— Poate te-ai mirat că eu, femeie străină, ţi-am spus să te dezbraci şi ţi-am căutat cămaşa de păduchi. Îmi ţin copiii în casă, le dau să bea apă fiartă, îi spăl cu leşie, le fierb în clocote zdrenţele. Nu las să-mi calce în casă şi în curte picior de om străin. Pe tine te-am tras de lângă poartă, de milă. Mă mai cuprinde şi pe mine câteodată mila. Te-ar fi omorât nemţii, dacă rămâneai în uliţă. Mi-e frică de păduchi. Bântuie tifosul în toată ţara pe unde au ajuns austriecii şi nemţii. Îi culeg cioclii de prin case pe morţi şi-i duc cu căruţele la cimitir. Cum boala asta rar are leac, pe

unii îi duc şi-i îngroapă chiar înainte de a fi murit. Aşa au ordin de la stăpânirea austriaco-nemţească. N-ai văzut căruţe cu morţi pe uliţi?

— N-am văzut încă, dado.

— Mai bine, mă rumânule. Dar tot ai să vezi. Ţi se face părul măciucă.

Peste oraş căzu întunericul. Sârboaica ieşi şi-mi aduse straiele uscate. Mă îmbrăcai.

— Hai să-ţi arăt pe unde s-o apuci.

Plecarăm strângându-ne unul într-altul, prin întuneric. La cotitura la care se arătaseră fugăriţii şi apoi nemţii, îmi şopti:

— O ţii tot înainte. Să mergi pe lângă ziduri. Dacă auzi paşi, te culci lângă zid până trece patrula. E destul de întuneric. N-o să te vadă nimeni. Mergi în calea ta, cu Dumnezeu, mă rumânule.

Îi apucai mâinile şi i le sărutai. Femeia şi le trase.

— Nu, nu trebuie… Până acum… Până acum, mie nu mi-a sărutat nimeni mâinile.

— M-ai scăpat de la moarte, dado.

Mă strânse la piept. Mă sărută pe obraz. Şopti cu glas uscat:

— Du-te… Du-te…

O luai la picior. Ajunsei repede în port.

Portul!… Portul era adormit. Nicio lumină nu mai sclipea pe Dunăre. O clipă mă temui ca nu cumva trenul nostru să fi plecat şi eu să fi rămas de unul singur în întunecatul oraş de lângă apă. Temere zadarnică. Găsii trenul. Găsii şi vagonul.

Unul dintre oameni şterpelise de pe undeva un felinar de mână, nemţesc, aşa că în vagonul nostru era lumină şi veselie. Înţelesei. Lumina venea de la felinar. De unde venea veselia? Oamenii văzuseră şi ei spânzurătoarea, însă, ieşind afară din oraş să urce sus pe dealuri, la vii, cu veterinarul neamţ, auziseră de departe împuşcăturile şi nu se sinchisiseră de ele.

— Se bat nemţii cu sârbii. Ce ne pasă nouă? Treaba lor dacă au poftă să se bată.

— În împrejurimile Semendriei, îmi spuse Siteavul, am dat peste nişte vii străvechi, peste acele vii din care sârbii scot un vin tot atât de vestit ca Tokaiul unguresc. Am căutat şi vin pe la crame. N-am găsit, mă băiete, niciun strop. Un strop măcar, de leac. În schimb am dat peste un belşug de struguri copţi, dulci ca mierea, care se topesc în gură singuri. Au încercat nişte sârboaice să ne alunge cu ciomegele, dar noi eram mai mulţi şi aveam şi un neamţ cu noi. Aşa că ne-am strâmbat spre ele şi au fugit, lăsându-ne în pace. Am furat două coşuri de lângă o covergă, le-am încărcat cu struguri şi le-am adus la vagon. Uite. A mai rămas ceva pe fundul coşului ăsta. Ia şi tu. Umflă-ţi burta. Diplomatul a mâncat până n-a mai putut. S-a cufurit pe el de atâta mâncare.

— Dar, am îngăimat eu, pofticios, aici în vagon miroase nu numai a struguri.. Miroase şi a carne friptă, nene.

— Ţi-am păstrat şi ţie o halcă întreagă. Ţine-o.

Îmi întinse un picior de oaie friptă.

— Nene, aţi furat cumva o oaie din vagon şi aţi fript-o?

— N-am furat-o. Am luat-o. Şi nu una. Două am luat. Dar, cum îţi spun, nu le-am furat. Ni le-a dat veterinarul. Le-am tăiat, le-am jupuit, le-am fript pe malul apei. A pâlpâit până mai adineauri un foc grozav.

Nu pricepeam cum de au devenit nemţii care ne însoţeau, aşa, dintr-odată, atât de filotimi la inimă.

— L-am bătut la cap pe veterinar, când am fost cu el la furat struguri.

— Ce i-ai spus?

— Domnule veterinar, i-am spus eu, de ce Dumnezeu vă pedepsiţi pe voi, nemţii, cu mâncarea şi ne pedepsiţi şi pe noi? Stăm ca nătângii cu friptura sub nas şi ne îndopăm cu marmeladă.

— Care friptură?

— Friptura, i-am spus. Oile. Mor în fiecare zi oi? Mor. Ce faceţi voi, nemţii, cu oile moarte? Ne puneţi pe noi să le jupuim, le aruncaţi şi încheiaţi acte de scădere, că în gara cutare, sau pe parcurs, între gara cutare şi cutare, au murit atâtea şi atâtea oi. Dumneata, ca veterinar, certifici moartea, este?

— Este. Eu certific moartea.

— Uite ce mă bate pe mine gândul, domnule veterinar. Mor zece oi. Scrieţi în acte că au murit douăsprezece. Nu vă costă nimic. Două le tăiem noi de vii, le jupuim, le păstrăm pielea şi carnea o frigem. O oaie o s-o mâncăm noi, alta v-o dăm vouă s-o haliţi. Ia spune-mi, domnule veterinar, nu-ţi lasă gura apă?

— Ba-mi lasă.

— N-o să pierdeţi voi, nemţii, războiul din pricina asta.

— E o idee. Am s-o comunic *feldwebel-ului.* Asta însă să ştiţi, rumânilor, că rămâne totuşi hoţie.

— Dar când aţi luat oile din bătăturile oamenilor noştri, ce-a fost? A fost negustorie cinstită? N-a fost tot hoţie?

— Aceea n-a fost hoţie. Le-am luat cu hârtii în regulă. Le-am rechiziţionat. Am dat pentru ele bonuri de rechiziţie, cu ştampilă.

— Tot hoţie rămâne.

Neamţul nu înţelegea sau se făcea că nu înţelege.

— Cum hoţie, mă, cum hoţie ? Am dat în schimbul oilor bonuri cu ştampilă.

— Uite cum judec eu: dacă voi, nemţii, câştigaţi războiul, se cheamă că sunteţi stăpânii ţărilor pe care le-aţi cucerit. Şi atunci, ca învingători, n-o să mai plătiţi nimănui nimic. Cu bonurile de rechiziţie pe care le-aţi dat o să se şteargă oamenii cu ele undeva, dacă s-or putea şterge. Dar eu unul nu cred, pentru că peticile voastre de hârtie, numite bonuri, sunt mai mici decât podul palmei. Voi, nemţii, sunteţi grozav de economi. Şi apoi, cine a mai pomenit învingători care să plătească ceva învinşilor? Este?

— Este, a răspuns neamţul.

— Iar dacă dă Dumnezeu şi pierdeţi războiul, cum vrea toată lumea, iarăşi n-o să plătiţi nimic. Aţi stricat atâtea ţări şi-aţi pricinuit atâtea pagube, pe acolo pe unde aţi ajuns cu armatele, că nu v-ar ajunge nicio sută de ani de muncă să plătiţi ce-aţi ars şi ce-aţi dărâmat. Până la urmă, de! o să fiţi iertaţi.

— N-o să pierdem războiul.

— O să-l câştigaţi, ori o să-l pierdeţi. Dar oile din vagoane, tot neplătite or să rămână acelora de la care le-aţi luat. Adică oile din vagoane rămân tot oi de furat…

A căzut pe gânduri neamţul. Când ne-am întors de pe dealuri cu două coşuri cu struguri, unul l-am dat pomană *feldwebel*-ului. L-a primit. Apoi ne-a chemat veterinarul:

— Scoateţi oile moarte din vagoane.

Am scos treisprezece. Unsprezece moarte şi două vii.

— Cu astea ce faceţi? m-a întrebat el, zâmbind, mai mult ca să mă întrebe.

— Nu se simt prea bine, domnule veterinar, şi ne-au rugat încetişor, pe limba lor, să nu le mai lăsăm să se chinuie de înghesuială în vagon şi să le tăiem. Cum v-am spus. Una o tăiem pentru voi şi v-o dăm gata friptă, alta pentru noi.

— Bine, mi-a răspuns veterinarul. Se aprobă.

— Cu ştampilă?

— Cu ştampilă.

— Vă mulţumim din inimă, domnule german.

Şi iaca, din oaia friptă, ţi-am păstrat şi ţie o ciozvârtă.

— Să trăieşti, nene.

— Credeam că nici nu te mai întorci. Credeam că te-or fi împuşcat nemţii prin oraş, ori că te-or fi prins şi te-or fi spânzurat la grămadă. Când ne-am întors de pe dealuri, am văzut în oraş o mulţime de oameni împuşcaţi şi lăsaţi să putrezească pe străzi.

— Era cât pe-aci să fiu împuşcat şi eu. Am scăpat ca prin urechile acului. Dar, nene, vreau să te întreb ceva.

— Întreabă-mă.

— Ce s-a întâmplat cu omul cu pantaloni cadrilaţi, cu care te-ai certat ieri?

— Cu Dodu?

— Cu el.

— Dracu ştie?! Habar n-am. A fost…

— Adică?

— Simplu! A fost! Şi acum, iacă, nu mai este!

— Nu mai este…

— Şi ce dacă nu mai este? Nu ne spunea el ieri că pielea omului nu face nici două parale? I-o fi luat careva pielea.

— Poate că o fi lunecat şi o fi căzut azi-noapte în Dunăre. Mie mi s-a părut, pe la miezul nopţii, că aud un strigăt şi-o plescăitură în apă.

— Poate. Oi fi auzit. Or ţi s-o fi părut el auzi. Multe i se par omului că aude.

Sătul, Diplomatul îşi mai venise în fire. Râgâia.

— Ştii, Scaurus, azi m-am ridicat în picioare. Am şi umblat pe lângă vagon. În trei zile sunt ca şi sănătos.

— Îmi pare bine, Stârvule.

Mă chemă lângă el. Mă dusei. Mâncam ciozvârta de oaie friptă. Înghiţii ce aveam în gură, şi spusei:

— Zi-i… Se pare că vrei să-mi mărturiseşti ceva.

Diplomatul îmi şopti în ureche:

— Siteavul l-a omorât azi-noapte pe Dodu.

— L-o fi omorât. Ce-ţi pasă ţie dacă Siteavul l-a omorât sau nu pe Dodu? Îţi pasă ceva? Cu câteva nopţi în urma tu erai gata să mă omori pe mine.

— Nu-mi pasă. Ţi-am spus ca s-o ştii.

Tăcui. Şi rosei până la os piciorul de oaie fript. Mă dusei, băui apă de la fântâna din port, mă întorsei la locul meu şi mă culcai. Oamenii din vagon ţinură felinarul aprins, până noaptea târziu şi sporovăiră între ei. Plănuiră ca a doua zi să jefuiască din nou viile de pe dealuri şi apoi să caute ceva de furat şi prin oraş. Voiau, mai ales, să şterpelească pături ca să aibă cu ce se înveli noaptea.

Planurile lor rămaseră planuri. Nu mai apucară să facă niciuna, nici alta. În zori, două locomotive vechi şi mici, cu coşurile largi şi înalte, cum se fabricau în Germania pe la 1870, una trăgând, iar alta împingând trenul, ne scoaseră din port, când încă eram buimaci de somn şi îndepărtându-se de oraş începură să ne poarte spre miazăzi.

Trenul nostru, lung şi greu, abia se târa, mai încet decât o căruţă, dar ce e drept – e drept, ceva mai repede ca un car tras de bivoli. Ziua, spre deosebire de aceea trăită în Semendria, era însorită şi albastră. Deschisesem larg uşile vagonului şi într-o parte şi într-alta, ca să primim înăuntru aerul curat, care ne înviora şi soarele dulce şi cald, după care jinduisem atâta. O! Dar ce putea să însemne asta? Din loc în loc, de-a lungul liniei ferate, vedeam bordeie. Bordeie ţărăneşti, cum se mai aflau încă destule pe la noi prin sat, la Omida, numai ca acelea erau vechi, iar acestea, pe lângă care treceam iavaş-iavaş, erau construite, dacă se potriveşte să spun astfel, de curând. Bordeiele de lângă calea ferată erau înconjurate de câte două, trei rânduri de şanţuri adânci, tranşee în toată puterea cuvântului, şi de înalte reţele de sârmă ghimpată. Soldaţi austrieci la unele, soldaţi germani la altele stăteau tolăniţi pe iarbă. Se încălzeau şi ei la soare, însă cu puştile alături şi cu mitralierele puse în bătaie pe marginile şanţurilor. La fiecare sută de paşi, sentinele păzeau linia, lângă terasament, şi, din când în când, scrutând zarea îndepărtată, către care fugeau câmpuri galbene şi dealuri ondulate.

Siteavul, care apucase să stea lângă mine, în uşă, cu picioarele atârnând pe lângă vagon, îşi ţuguie buzele a mirare.

— Aici le merge greu nemţilor. După aproape trei ani de ocupaţie, sunt încă nevoiţi să mai păzească drumul-de-fier. Cu sârbii se vede treaba că nu e de glumit. O să aibă nemţii cu ei de furcă până la sfârşitul războiului.

— Nene, crezi că mai apucăm noi sfârşitul războiului?

— Ei, asta e bună… De ce să nu-l apucăm?!

— Eu ştiu? Mi-a venit şi mie să zic aşa.

Mă dusei la Diplomat.

— Trage-te lângă uşă, Stârvule, să te mai vadă soarele, că ai prins mucegai.

— De tras o să mă trag eu. Dar o să fiu nevoit să stau culcat pe o rână. Tăietura pe care mi-ai făcut-o în bucă nu s-a vindecat încă.

Îi făcui loc între mine şi Siteav.

— Nici prin cap nu le trecea oamenilor acum trei ani, când au răsunat focurile de pistol ale lui Prinkip, la Sarajevo, ce urmări avea să aibă acel atentat.

— Atentatul lui Prinkip, spuse Siteavul dând din cap, a fost picătura care a făcut să se reverse paharul. Războiul se pregătea de mult.

Diplomatul adăugă:

— De fapt situaţia era atunci coaptă pentru război. După ce au început pe toate fronturile lupte, a început şi la Bucureşti, la şosea, bătaia cu flori. Mulţi credeau că războiul e glumă. Ţine de trei ani şi nici Dumnezeu, nici dracul nu ştiu cât are să mai ţină.

Siteavul ne arătă cu mâna unul din bordeiele militare pe lângă care treceam. Bordeiul era înconjurat, ca toate câte le văzusem, cu şanţuri de apărare şi cu reţele de sârmă ghimpată.

Atunci simţii o lovitură puternică, de parcă m-ar fi pocnit cineva cu maiul în cap şi ameţii pe jumătate. Apoi urechile mele înregistrară o bubuitură îngrozitoare, însoţită de un infernal zgomot de fiare care se loveau brutal între ele. O putere împotriva căreia nu mă puteam pune mă proiectă în aer. Peste o clipă, mă pomenii în şanţul plin de iarba uscată şi galbenă, coaptă, de toamnă şi necosită, de lângă terasament. Izbitura de pământ mă ameţi şi mai mult. Făcui însă, încordându-mi toate puterile, efortul de a mă dezmetici, şi mă şi dezmeticii. Mă temui să mă mişc, ca nu cumva să descopăr că mi-am frânt mâinile sau picioarele.

Ridicai numai uşor capul şi mă uitai să văd ce s-a întâmplat. Locomotiva din faţă se odihnea pe o rână, în şanţ, stâlcită şi ruptă în bucăţi, din care ieşeau groase şuvoaie de aburi fierbinţi. Tenderul cu apă şi cărbuni, sfârtecat şi el, o încălecase. Trei vagoane cu oi, izbite crâncen unele de altele, se sfărâmaseră şi zăceau şi ele alături de linie. Alte câteva deraiaseră. Restul trenului rămăsese întreg pe linie. Dinspre locomotiva sfărâmată se auzeau ţipete, gemete, văicăreli.

Ţipete, gemete, văicăreli se auzeau şi sub vagonul din care năprasnica ciocnire mă aruncase pe neaşteptate în iarbă. Uitând teama, sării în sus. Îmi julisem cotul, care mă durea, şi mă lovisem la şold. Diplomatul nu păţise nimic. Nu păţiseră nimic nici ceilalţi oameni din vagon. Se buluciseră numai unii într-alţii, sau se izbiseră cu capetele de pereţii vagonului, fără să şi le spargă. Îmi dădui seama că trenul, mergând iavaş-iavaş, din pricina lipsei de putere a locomotivelor, catastrofa nu luase proporţii. Nemţii care ne însoţeau săriseră din vagonul lor, care se afla cam pe la jumătatea trenului, şi acum alergau cât îi ţineau picioarele spre locomotiva şi vagoanele sfărâmate. Tot într-acolo alergau frânarii şi mecanicii celeilalte locomotive din coada trenului. Soldaţii de la postul de pază pe lângă care trecusem puţin mai înainte alergau şi ei, trăgând focuri, însă alergau către marginea unei pădurici care se afla la câteva sute de paşi de terasament. De acolo, oameni ascunşi pe după tufişuri, răspundeau, slobozind şi ei focuri de puşcă.

Urmăream vânătoarea aceea. Întâi a căzut un soldat austriac. Pe urmă, încă unul s-a dat de-a berbeleacul pe mirişte şi a rămas întins pe burtă, cât era de lung. Pe urmă…

În clipa în care eu fusesem proiectat în şanţ, Siteavul, împins de nenoroc, lunecase numai pe margine, şi, printr-un ciudat joc al întâmplării, curentul de aer, provocat de mersul trenului, îl zvârlise cu picioarele pe şine. Roţile

vagonului i le retezaseră pe amândouă mai sus de genunchi. Un bulon îi izbise şi-i sfărâmase pieptul. Dar omul mai trăia. Îi strigai pe cei ce săriseră din vagon şi o porniseră şi ei după nemţi. Până să vină aceştia, îl târâi pe Siteav lângă terasament şi-l aşezai în iarba galbenă, înaltă şi coaptă de dulcea toamnă. Siteavului i se măriseră ochii, şi gura, vânătă, i se strâmbase. Gâfâia numai. Mă aşezai lângă el, în genunchi, în iarba pe care o mânjea sângele lui, mă aplecai mult asupra-i şi-l întrebai:

— Nene, poate vrei să-mi spui cum te cheamă şi de unde eşti. Când mă voi întoarce acasă, dacă mă voi mai întoarce, să scriu alor dumitale ce ţi s-a întâmplat şi unde. Mă auzi?

Omul se uită la mine niţeluş mirat, şovăi un timp şi după aceea îmi răspunse:

— Nu mai am pe nimeni pe lume. Pe nimeni. N-ai avea cui să-i scrii.

La marginea pădurii, împuşcăturile se înteţiră. Pe deasupra capetelor noastre şuierară gloanţe. Oamenii ceilalţi se pitulară în şanţ cu pântecele la pământ. Cu Siteavul nu mai era nimic de făcut. Respiraţia îi deveni din ce în ce mai scurtă. Avea să moară curând de tot. Îi luai o mână între mâinile mele, să nu se simtă murind singur. Abia atunci băgai de seamă că-i lipseau două degete de la mâna dreaptă. Mâna Siteavului, era caldă încă, dar pulsul slăbea cu fiecare bătaie. Mă auzii chemat pe şoptite:

— Măi băiete… Mă auzi?

— Te aud, nene. Te aud bine.

— Ascultă-mă…

— Sunt numai urechi.

— Dacă mai ai zile şi te întorci la Bucureşti, s-o cauţi în cartierul Tei pe Anghelica, nevasta lui Dodu, şi să-i spui că eu şi cu bărbatu-său… am fost… şi că nu mai suntem… Auzi? Că nu mai suntem…

I se răci mâna. Împuşcăturile se pierdură în pădure, se îndepărtară. După aceea nici nu se mai auziră. Se apropia, caldă şi luminoasă, amiaza.

Austriecii îşi aduseră la bordei morţii lor. Erau trei morţi, trei soldaţi bătrâni şi mustăcioşi, cu sânge închegat pe piept şi pe faţă. Alţi soldaţi veniră ceva mai târziu, târând după ei, de picioare, doi ţărani sârbi, negri, ososi, aproape doi moşnegi, împuşcaţi şi sfârtecaţi după împuşcare cu baionetele. Pe soldaţi îi aşezară pe iarbă, lângă bordei, unul lângă altul, ca şi cum cei ce-i aşezau astfel voiau ca şi după moarte soldaţii să stea tot la rând, tot în poziţie de drepţi, tot cu mâinile întinse pe lângă trup, tot cu degetele ţepene lângă vipuşca pantalonilor. Îi acoperiră cu o pătură cenuşie. Pe morţii sârbi îi lăsară mai departe, lângă tranşee. Unul din vagoanele care aveau să plece spre oraş urma să-i poarte chiar în ziua aceea la Semendria. Soldaţii aveau să fie înmormântaţi cu tristele onoruri militare, în cimitirul cel nou, ale cărui cruci de lemn se tot înmulţeau.

— Şi sârbii?

— Sârbii vor fi atârnaţi, aşa, împuşcaţi cum sunt, în spânzurători, pe la răspântii, să fie văzuţi şi vederea lor să înfricoşeze.

Sanitarul veterinar ne făcu semn că ne cheamă *feldwebel*-ul Uwe Uhl. Aveam de lucru, nu glumă. Un tren sosit în grabă de la Semendria, unde nemţii telefonaseră agăţând o sârmă a telefonului lor portativ de una din sârmele telefonice, care alergau întinse pe stâlpi de-a lungul terasamentului căii ferate, se oprise în câmp, la câţiva paşi numai de locomotiva care împinsese trenul nostru. Ofiţeri nemţi şi austrieci, sosiţi cu acest tren, anchetau asupra catastrofei. Prizonierii aduşi din cetatea Semendria, schimbată de la ocuparea Serbiei în lagăr, vreo şaizeci de franţuzi slabi, numai piele şi os, bărboşi şi zdrenţăroşi, erau însoţiţi nu numai de sentinelele care îi păzeau, dar şi de o companie de pionieri nemţi, specialişti în degajarea liniilor de cale ferată şi în urgenta lor reparare. Pregătiţi, se vede, pentru asemenea întâmplări care pe aci nu erau rare, aduseseră maşini şi macarale. Vagoanele deraiate fură ridicate, după muncă multă şi grea,

şi aşezate pe linie, iar cele grav avariate aruncate alături de terasament. Degajarea liniei însă, cu toată graba nemţilor, cerea cel puţin două zile, în care timp se putea repara şi linia ferată, ruptă pe o distanţă de mai mult de treizeci, patruzeci de metri.

Feldwebel-ul Uwe Uhl ne porunci să îngrijim de oile rămase în viaţă. Apă aveam să luăm pentru ele, ca şi pentru noi, din tenderul locomotivelor care aduseseră trenul cu materiale, cu pionieri şi cu soldaţi pentru întărirea pazei, precum şi bruma de hrană necesară tuturor. Apoi ni se mai ordonă încă o operaţie ceva mai dificilă. Dintre rămăşiţele vagoanelor sfărâmate, noi trebuia să scoatem oile ucise în ciocnire, ca şi pe cele rănite, care mai trăiau. Veterinarul ne povăţui să punem trupurile moarte ceva-ceva mai departe de terasament, pe iarbă. Oilor rănite trebuia să le tăiem beregata cu nişte cuţite care ni s-au dat şi apoi să le jupuim fără mtârziere.

Ne îndeletnicirăm până spre seară cu această muncă dezgustătoare, însă nu se afla printre noi niciunul care să nu fi fost obişnuit şi cu treburi chiar mai puţin plăcute. Tăind, jupuind şi adunând sfârtecături de oi dintre rămăşiţele vagoanelor, ajunsesem de ne umplusem cu toţii mâinile, feţele şi straiele, care şi aşa erau destul de puţin arătoase, cu sânge. Muştele ne pişcau, bâzâind în jurul nostru, ca şi cum noi toţi am fi şi devenit mortăciuni.

Austriecii, după ce-şi luaseră morţii, şi pe ai lor şi pe sârbi, într-unul din vagoanele care adusese pe pionieri şi prizonieri, şi care acum pleca spre Semendria să mai aducă oameni şi materiale, se bucurau laolaltă cu nemţii şi cu prizonierii chiar că le-a căzut în mână, când nici nu se aşteptau, atâta belşug de carne. Într-adevăr, de sub ţăndările vagoanelor sfărâmate noi scosesem oi pierite prin accident, şi deci bune de mâncat, le jupuisem de piele şi le golisem de măruntaie, cât nici nu gândeam. Ridicasem pe iarbă, alături de terasament, un morman uriaş de carne, căruia îi adăugasem, de o parte, un alt morman, tot atât de

ademenitor, din carnea oilor rănite numai şi pe care fusesem siliţi să le tăiem. Multe din ele plezneau de grase. Seul alb sclipea în soare. Măruntaiele le golirăm şi le păstrarăm. Patru prizonieri fură însărcinaţi să le aleagă, să le treacă măcar o dată prin apă şi apoi să le arunce în două cazane uriaşe, sub care ardeau mari focuri aprinse din sfărâmăturile lemnoase ale vagoanelor. Câmpul, care mai înainte mirosea a iarbă coaptă şi a mour, era plin acum, până departe, de mirosul ademenitor şi gras al cărnii fierte şi fripte, căci în jurul altor focuri înalte, care s-au aprins, nemţii, austriecii, prizonierii chiar, primindu-şi fiecare partea, frigeau hălci mari de carne înfipte în ţepoaie, la jarul sclipitor. Până la mulţi kilometri, într-o parte şi alta a locului catastrofei, pichetele de soldaţi de pază îşi primiră în ziua aceea porţia lor de carne.

Aprinserăm şi noi un foc al nostru şi ne fripserăm hălcile pentru care ne ostenisem atâta.

— Măi băiete, tu l-ai uitat cu totul pe Diplomat.

— Nu l-am uitat. Îi frig şi lui o coastă de oaie grasă.

— Frige-i-o bine.

Ducând Diplomatului gustoasa friptură fierbinte, din care seul se scurgea în picături, trecui pe lângă Siteav. Ciuntit de picioare, se odihnea, aşa cum îl lăsasem, neclintit, în balta sângelui care i se scursese din trup şi care acum se închegase. Siteavul privea cerul înstelat al începutului negru de noapte, cu ochii larg deschişi, ca de sticlă, şi în fundul ochilor lui se oglindeau, ca nişte vârfuri de ac de argint, puzderia de stele a înaltului şi îndepărtatului cer.

— Mi-ai adus şi mie ceva carne, Scaurus?

— Ţi-am adus, Diplomatule, o coastă întreagă.

— E mai bine de un ceas de când mă gâdilă mirosul cărnii fripte pe la nas. Muream de poftă, dacă nu-mi aduceai.

Îi întinsei halca. Zisei:

— Ţine-o şi crapă. Nu mai muri. Satură-te.

Mă văzu că mă îndrept iarăşi către focuri.

— Te duci să-mi mai aduci încă o halcă?

— Nu. Mă duc să-i închid ochii Siteavului. A murit cu ochii deschişi.

— Nu te mai duce, măi băiete, mă. Lasă-l să mai privească cerul în noaptea asta. Lasă-l să-i mai cadă o dată peste ochii deschişi lumina zorilor şi a soarelui care va răsări mâine dimineaţă. Gândeşte-te şi tu: după ce va fi îngropat bietul Siteav, cu gâtul lui scurt, tot cu ochii închişi o să rămână până o să putrezească…

A doua zi dimineaţă împrumutarăm nişte cazmale şi nişte lopeţi de la soldaţii austrieci de la pichet, săparăm o groapă largă şi adâncă, între terasamentul căii ferate şi miriştile sârbilor şi-l aşezarăm uşor-uşurel pe Siteav pe fundul ei. Careva îi culese de sub vagon picioarele şi le aduse târându-le de labe. Pogorâi în groapă şi i le pusei cât mă pricepui mai bine, acolo unde fusese mai înainte neclintitul lor loc. Îi încrucişai mâinile, creştineşte, pe pieptul lui sfărâmât, scofâlcit. Apoi îi închisei încet, încet de tot, ochii mari şi rotunzi. Pe urmă, îl acoperii repede cu pământ. Îi înfipsei la cap o cruce de lemn şi şoptii numai pentru mine:

— Odihneşte-te în pace, nene Siteavule. Odihneşte-te în pace…

Prizonierii, după atâţia ani de foame îndurată, sătui acum, se treziră o dată cu zorile şi se apucară de lucru. Unii cântau şi începură să pună traverse şi şine noi în locul celor rupte de explozie. Dar până când aveau ei să sfârşească munca, până avea să vină altă locomotivă şi să tragă trenul nostru mai departe, spre sud, trebuia să mai treacă timp. Obişnuit la ţară să umblu cu un băţ în mână, luai din grămada de sfărâmături o spărtură tăioasă de scândură şi, învârtind-o prin aer ca pe o sabie, mă depărtai de tren şi mă tolănii în iarbă, lângă o tufă de măceş. Mă dureau încă arsurile de la picioare pe care le întărâtase obielele aspre de pânză de cânepă. Mă durea mâna pe care mi-o julisem şi şoldul pe care căzusem atunci când locomotiva şi primele vagoane ale trenului săriseră în aer. Lungit pe pântec, îmi pusei mâinile sub obraz, să nu mi-l zgârie iarba. Vrusei să

aţipesc, însă bocăniturile oamenilor care lucrau la linie, cântecele şi strigătele lor, şi chiar cuvintele lor mai potolite ajungeau prin văzduhul limpede până la mine şi mă împiedicau să adorm. Adia uşor vântul. Iarba înaltă şi galbenă, aspră şi ţepoasă, se legăna ca apa liniştită a unui lac, în care ai aruncat, în joacă, piatra. Tufa de măceş îşi foşnea foile uscate de toamnă.

Ar fi fost zadarnic să-mi mai tem viaţa. Moartea secera împrejurul meu oameni, care cu o clipă înainte de a muri nu se gândeau la moarte. Acum, pe întinsul întregului pământ oamenii mureau în fiecare zi cu miile. Pe unii îi pierdea bătrâneţea. Cei mai mulţi cădeau din pricina bolilor iscate din război şi a foametei, care nici ea nu avea alt izvor. Niciodată pe lume nu mişunaseră atâtea legiuni de păduchi care dăruiau moartea prin tifos cu o muşcătură nici măcar simţită. Niciodată pământul nu fusese udat de atâta sânge şi nu se îngrăşase, în scurgerea câtorva ani numai, cu atât de multe trupuri omeneşti.

Pământul! Din pământ ne naştem, umblăm o vreme prin lume, scrâşnind ori cântând, urând ori iubind, şi apoi iarăşi ne întoarcem în pământ. Tu, frunză de măceş, ai fost pământ şi acum eşti frunză, te vei scutura – cât de aproape e toamna, am şi intrat în toamnă – şi din nou vei deveni pământ, frunză. Şi tu, iarbă… Şi tu, lăstun… Şi tu, libelulă care străpungi aerul ca o subţire săgeată albastră, trasă de cine şi din ce arc?

— Şi tu, Darie?

— Da. Şi eu!…

Siteavul cu gât scurt l-a îmbrâncit în Dunăre pe Dodu. Aveau, ei doi, nişte vechi socoteli de încheiat. Şi trenul, care mergea aproape la pas atunci când a izbucnit explozia care a aruncat în aer locomotiva, i-a tăiat picioarele Siteavului şi i-a stropşit pieptul. Acum, umflat ca un buhai, Dodu e purtat de tulburi ape. Mâine o să fie aruncat la mal. Şi o să putrezească. Şi o să devină iarăşi ceea ce a fost cândva: pământ. Pe Siteav l-am îngropat adânc în pământ. Cu

pământ l-am acoperit. Soarele o să răsară şi o să apună. O să răsară şi o să apună. O dată. De două ori. De mii şi mii de ori. Şi trupul Siteavului o să se schimbe şi el din nou în ceea ce a fost odinioară, în pământ. În pământ au fost îngropaţi soldaţii austrieci care ieri, înainte de amiază, încă trăiau şi-i alungau pe sârbi, şi-i luau la ochi, şi-i împuşcau. Pământ vor deveni. Pământ! Acum, la Semendria, atârnă în spânzurători sârbii care ieri, înainte de amiază, trăiau încă după ce aruncaseră în aer trenul nostru şi se apăraseră, la marginea crângului, cu puştile lor de pe vremea frumoasei regine Draga Maşin, sora celor doi frumoşi fraţi Lunieviţa, de mult ucişi, de mult îngropaţi, de mult deveniţi şi ei pământ, ca şi regina Draga, despre care numai vechile romanţe mai pomeneau. Dar mâine, poimâine, sârbii din spânzurători vor fi şi ei îngropaţi în pământ. Cu timpul şi ei vor deveni pământ.

Pământul e darnic. Dăruie fiinţei noastre, de gând şi de văzduh, înveliş de ţarină. Pământul e şi primitor. Când gândul din noi oboseşte, când flacăra albastră din noi abia mai pâlpâie, când gândul cere odihnă deplină şi flacăra albastră din noi cere să fie stinsă, când văzduhul din noi se destramă ca un fum de aur pe care l-ar risipi în nesfârşiturile lumii adierea de răcoare a serii, el, primitorul pământ, ne dăruie o groapă în scoarţa lui, ne acoperă, ne topeşte, ne schimbă în ceea ce am fost la începutul începutului, în pământ. Poate obrazul meu, pe care acum îl feresc de soarele dulce al dulcei toamne, a fost cândva scoarţa unui copac. Poate coapsele mele au fost cândva coapsele unui sprinten cerb. Poate picioarele mele au fost cândva picioarele unui mânz sălbatic care nu suferea apropierea urangutanului păros, cu frunte îngustă, dar pe care viaţa îl învăţase să poarte în labele lui din faţă noduroasa şi cumplita bâtă.

— Eşti mulţumit de vremelnicul tău înveliş, Darie?

— Cum aş putea să fiu? Inlăuntrul învelişului meu sunt rob. Povară de piatră îmi este acest înveliş. Povară de

piatră!

— Dacă ţi-ar fi carnea de piatră!…

— Nu. Carnea mea nu e de piatră. Atârnă numai greu, de parcă ar fi de piatră.

— Îţi aduce suferinţe învelişul?

— Suferinţe? Nu! Dar el este îmbibat de dureri, cum e îmbibat de apă buretele mării. Suferinţa se iscă din gând şi din văzduhul dinlăuntrul meu.

Îmi părea rău că am înveliş şi că acest înveliş greoi, uneori plin de necurăţenii, trudit şi înnăscut în zdrenţe, mă împiedica să umblu prin lume în voie, cum aş fi vrut. Neputând umbla destul cu întregul meu, mă desprindeam de şubreda-mi scoarţă, pentru care deseori simţeam o adevărată silă, şi călătoream departe, departe. Uneori pluteam cu corabia de argint a lunii printre strălucitoare astre. Alteori, mai pe sus pluteam, în luntrea de aur a unei comete cu coada de pulbere albă, resfirată şi lungită la nesfârşit. Mă jucam, trecându-mi de pe un deget pe altul inelul de aramă coclită al lui Saturn. Mă scăldam în râurile negre ale lui Plutus. Mai de mult, într-o toamnă tot atât de roşcată ca asta, îmi copsesem o poală de ştiuleţi de porumbi fragezi la jarul roşiatic al roşiaticului Marte. Bătătoream Calea Lactee ca pe un bulevard luminat de o nesfârşire de sori. Priveam lumea cerului prin ochiul albastru al luceafărului de dimineaţă, şi o vedeam, toată, albastră. Obosit, pogoram în adormitul meu înveliş, la odihnă.

Odihna! Mintea mea nu cunoştea odihnă, cum nu învăţase încă să cunoască odihna visu-mi mereu hulpav. Plecam pe căi bătătorite de oameni. Aspre, mult prea aspre erau aceste căi.

Obrazul mi-apăsa mâinile.

Poate că mâinile mele au fost cândva aripi şi m-am legănat, ca Albatrosul, sprijinindu-mă pe ele, la mari înălţimi, deasupra oceanelor înspumate de năpraznice furtuni, cum nu văzuse încă ochi omeneşti…

Ochi omeneşti!… Poate că ochii mei au fost odinioară două mari flori de nufăr care au pierit fiindcă primeau între genele lor, mult prea de timpuriu, lumina arzătoare a unui sălbatic soare tânăr. Poate că limba cu care mă apăr, aruncând unuia sau altuia sudalme, a fost cândva limba despicată la vârf a unui şarpe cenuşiu, şuierătoare limbă…

Mă trezii deodată din lunatica mea visare. Deschisei larg ochii. Ciulii urechile. Îmi încordai auzul. Să se fi înteţit oare adierea? Iarba înaltă rămânea lângă mine numai uşor legănată. Foşneau frunzele măceşului, foşneau. Şuierătura pe care o auzii acum, subţire şi nemetalică, nu putea veni de departe. Instinctiv, strânsei în mână spărtura de scândură şi ridicai încet capul. Şi, ridicându-l, văzui la numai un pas în faţa mea, lângă măceşul mărunt, un şarpe ciudat, ca de pe alt tărâm. Avea pielea acoperită de o stranie şi măiastră broderie de solzi verzi-roşcaţi. Era pe jumătate încolăcit. Îşi înălţase capul, cu creştet cenuşiu şi fălci verzi, deasupra înaltelor ierburi. Cu ochii-i rotunzi mă privea fix, să mă îngheţe, în timp ce limba-i pământie, adânc despicată la vârf, îi juca.

Mirare! Desupra botului şarpelui două coarne mici, galbene ca secara coaptă, şi ascuţite, înţepau văzduhul. Gata să sar, ager, în lături şi să izbesc pentru a mă apăra, mă trăsei uşurel îndărăt. Abia apucai să schiţez mişcarea când, deşirindu-şi încolăcirea fulgerător şi înălţându-se şi mai mult, şarpele se năpusti spre mine. Cu iuţeală îndoită sării alături şi-l izbii cu latul spărturii de scândură ceva mai jos de grumaz. Crezui că se va întinde şi, târându-se, va pieri în iarbă. Întărâtat însă, şarpele, într-un sfert de clipire din ochi, răsucindu-se, se întoarse şi iarăşi se năpusti asupră-mi. Ferindu-mă şi de data asta la timp, vergeaua colorată a trupului lui îmi trecu, rece, pe lângă ureche. Aş fi putut s-o zbughesc şi să scap. Mă întărâtasem însă şi eu şi începuse să-mi şi placă neobişnuita încăierare. Întorcându-mă cu ochii către el, mă depărtai de-a-ndărătelea câţiva paşi, fără să-i scap mişcările. Sprijinit de partea din urmă a

trupului, care avea cel puţin patru picioare, încordându-se, fluturându-şi limba despicată şi şuierând acum ascuţit şi puternic, şarpele se repezi iarăşi asupra mea ca o lance. Izbutii, în sfârşit, să-l izbesc în cap. Ar fi însemnat să nu cunosc şerpii, dacă mi-aş fi închipuit că lovitura pe care o primise putea să-l domolească măcar. Îl ameţisem numai. Căzut în iarbă, şarpele îşi clătină capul lunguieţ şi era vădit că se pregăteşte pentru o nouă săritură. Îmi simţii trupul scăldat tot în sudori reci şi-mi spusei că jocul începuse să fie primejdios. O singură muşcătură ar fi fost de ajuns ca înainte de scăpătat, după ceasuri de chin greu de îndurat, umflat şi galben, să-mi dau duhul. Nu-i mai îngăduii răgazul să mă atace. Mă repezii asupra lui şi-i dădui câteva lovituri zdravene, tot cu latul spărturii de scândură, în cap. În acelaşi timp, sub talpa piciorului beteag izbutii să-i prind mijlocul gros. Se întoarse şi încercă să-mi muşte genunchiul, continuând să mă lovească repede cu sfârcul cozii, cum m-ar fi lovit cu un bici ţepos. Nu-mi păsa de loviturile cozii lui. Îl izbii mai departe în cap până-l domolii şi-i pusei talpa celuilalt picior pe ceafă. Aşezându-mă acum cu toată greutatea asupra lui, ca nu cumva să se subţieze şi să-mi scape de sub tălpi, scosei batista din buzunar şi, răsucind-o la un colţ, mă aplecai şi i-o întinsei s-o muşte. Aproape că i-o împinsei în gură. Când simţii că şi-a încleştat fălcile în ea, o trăsei iute, zvâcnind-o. Dinţii albi, mărunţi, ascuţiţi, cu vârfurile întoarse înăuntru erau adânc înfipţi în batista pe care o muşcase. Aruncai în iarbă batista udă, plină de bale şi de venin. Acum aş fi putut să-i descânt şarpelui cum ştiam eu:

Şarpe laur,
Şarpe balaur,
Cu solzii de aur…

Descântându-i, puteam să-l domolesc, să-l moleşesc şi până la urmă să-l adorm şi să mă joc după vrere cu el, grozăvindu-mă, cât aş fi avut poftă. Cu o simplă mutare a tălpii deasupra capului cu coarne şi cu o apăsare mai

puternică a ghetei, ori numai cu câteva lovituri date în cap, aş fi izbutit să-l omor. Jocul cu un şarpe fără dinţi veninoşi nu mai avea însă niciun chichirez. Şi de ucis, de ce să-l ucid? N-avea cum să-mi ia el mie pâinea de la gură. Sării dintr-odată în lături şi-l slobozii, ridicând spărtura de scândură şi fiind gata să-l ating încă o dată dacă, nesăbuit, ar mai încerca să sară din nou asupra mea. Nu mai sări. Scăpat din strânsoare, înnodându-se şi deznodându-se cu o iuţeală de necrezut, se fofilă şi se pierdu în ierburile galbene ale câmpului gol şi trist şi ale albastrei zile de toamnă.

Două locomotive venite dinspre miazăzi treceau peste porţiunea de linie ferată reparată şi frânarii, după ce locomotivele se opriră pufăind, prindeau ultimul tender al uneia de primul vagon al trenului nostru. Locomotivele fluierară umplând văzduhul de nelinişte. Fluieratul lor era gros, înfiorat şi parcă semăna a chemare. Înţelesei că *feldwebel-ul* Uwe Uhl, având în sfârşit linia liberă în faţa lui, grăbea plecarea.

Abia apucai să mă prind cu mâinile de marginea vagonului şi să fac un salt înăuntru, că trenul nostru se şi puse în mişcare. Nu ştiu de ce, dar tocmai atunci mă gândii că dacă Mirko nu ar fi fost spânzurat de austrieci, negustorul bătrân din Semendria nu mi-ar fi vândut mie ghetele lui. Desculţ, cum mă găseam cu două, trei zile mai înainte, n-aş fi scăpat nemuşcat de şarpele cu care mă bătusem. Aş fi pierit. Eram gata să cad în întristare. Îmi veni însă să râd. Poate că, desculţ fiind, nu m-aş fi încumetat să umblu pe câmp şi să iau în tălpi ţepii şi ghimpii miriştii. Cine putea şti? Râsei. Tare. Cum rareori râd. Cu gura până la urechi râsei. Diplomatul se miră:

— De ce râzi, mă? N-a rostit niciunul dintre noi nicio glumă.

— Ei! Asta-i acum! Nu ştii? Prostul râde de ce-şi aduce aminte, nu numai de ce vede şi de ce aude.

Dincolo de un şir de plopi, galbeni ca nişte lumânări înalte şi aprinse, pământul muşca lacom din marginea roşie a soarelui mic şi rotund. Muşca lacom şi flămând pământul din marginea soarelui.

— Diplomatule, ai mâncat toată pâinea?

— Nu. Ţi-am mai păstrat şi ţie un coltuc.

— Dă-mi-l.

— Poftim.

Flămând cum eram, începui să muşc şi eu lacom, dar nu din marginea de jărăgai roşu a soarelui, ci din marginea zgrunţuroasă a coltucului de pâine neagră, amăruie.

După două zile şi două nopţi de mers, ajunserăm, în sfârşit, în gara în care ni se spuse să descărcăm oile din vagoane.

Le descărcarăm. Repede de tot.

Acum, ciuciţi pe lângă zidul de piatră albă al gării unii, tolăniţi pe iarbă alţii, ne încălzeam la soarele amiezii. Nemţii care ne însoţiseră până aci se odihneau ceva mai departe, pe marginea unui şanţ. Noi aşteptam să fim duşi printre munţii negri, prăpăstioşi şi goi până aproape de poale, în spatele frontului de lângă Bitolia, de care ne despărţea mai puţin de o poştă şi jumătate de drum, să săpăm tranşee. Întârziam în gara măruntă şi albă din apropierea câmpurilor de luptă numai pentru că soldaţii bulgari, cărora le fusesem predaţi, şi care urmau să ne însoţească până acolo, se duseseră la o cantină să se aprovizioneze cu hrana pentru drum.

Nemţii aşteptau seara, să plece cu trenul ce avea să se formeze la acest cap retezat de linie ferată, spre miazănoapte, să ajungă la Dunăre şi apoi la Bucureşti.

Cerul, pe care întinşi pe spate îl priveam, era de un albastru stătut, vâscos, cum nu mai pomenisem. Din când în când se auzeau dinspre Bitolia tunete, pe care munţii uscaţi, prinzându-le între văgăunile şi prăpăstiile lor, le multiplicau la nesfârşit, până se destrămau, se stingeau.

Dimineaţa sosise în gară, venind de pe front, un lung convoi de catâri, mânaţi din urmă şi de pe lături de câţiva localnici. Catârii purtau pe spinările lor soldaţi germani răniţi. Cei ce fuseseră mai uşor loviţi călăriseră catârii pe deşelate. Ceilalţi, aşa-numitele cazuri grave, călătoriseră legaţi de-a curmezişul, pântecul fiind aşezat pe spinarea catârului, capul atârnând într-o parte ca o desagă, picioarele în cealaltă parte. Te mirai cum de răniţii aceştia mai puteau să-şi tragă răsuflarea. Un tren sanitar, cu mari cruci roşii zugrăvite pe pereţii vagoanelor şi pe acoperişurile lor, îi adăpostea. Cum locomotiva se defectase şi nu se mai putea urni, trenul sanitar încremenise pe linie. Mai târziu sosise, tot dinspre front, târşindu-şi picioarele prin pietrişul şi pulberea drumului îngust, un cârd de prizonieri luaţi în cea din urmă încăierare. Prin apropierea gării trecea o sfoară de apă, căreia pietrele de pe fund, negre, îi împrumutaseră cernita lor culoare. Satul se găsea ceva mai departe, pierdut printre arbuşti, pe o coastă uşor înclinată. Sărac sat. Apropierea frontului mai-mai că îl golise de oameni.

După ce fuseseră despovăraţi, catârii se repeziseră la râu şi, însetaţi, se adăpaseră îndelung. Acum păşteau pe marginea apei iarba aspră, ghimpoasă, care le însângera boturile. Prizonierii, africani înalţi şi subţiri, cu capetele lunguieţe, acoperite cu păr des şi creţ, odată ajunşi şi ei în gară, se năpustiseră tot către apă să-şi stingă arşiţa ostenelii şi a setei şi să se răcorească. Pe africani îi păzeau soldaţi austrieci, destul de bine îmbrăcaţi, căci Imperiul habsburgic încă nu ajunsese la sleire, şi un pluton de turci, bărboşi, de pe care curgeau zdrenţele. Prizonierii şi cei ce-i păzeau se lungiseră şi ei pe iarbă, prin preajma gării. Nădăjduiau şi unii şi alţii ca, înainte de a porni mai departe, să li se dea ceva de mâncare. Osteniţi de drumul pe care îl bătuseră cu picioarele toată noaptea, mulţi adormiseră. Somnul nu numai că odihneşte şi întremează, dar mai amăgeşte şi foamea.

În liniştea aceea a amiezii calde, plină de lene şi marasm, simţii văzduhul, până atunci încremenit. Vibrând uşor, ca lemnul uscat al viorii când pe coarde lunecă lin arcuşul, şi apoi auzii zgomot de motoare. Un soldat german, cu capul gol, ieşind în grabă dintr-un birou, agită în mână, speriat, un ciocan de lemn. Se repezi şi începu să bată cu el într-o bucată lungă de fier, care atârna, spânzurată cu lanţuri, de doi stâlpi ai peronului, ca o toacă. La auzul alarmei, se năpustiră afară din biroul gării o sumedenie de soldaţi germani. Alergând către nişte şanţuri depărtate de gară, îşi potriviră din fugă căştile de oţel pe cap. Se repeziră către aceleaşi şanţuri şi nemţii noştri în cap cu *feldwebel*-ul Uwe Uhl. Catârilor nu le păsa de nimic. Păşteau mai departe iarba săracă, uscată şi ghimpoasă, care le însângerase boturile. Ţăranii localnici se traseră spre marginea unei râpi din apropiere şi căutară să se ferească la adăpostul ei. Prizonierii negri nici nu se clintiră de la locurile lor. Sentinelele însă se răsfirară, îi înconjurară şi se culcară la pământ, nescăpându-i din ochi. Ne ridicarăm şi noi.

— Hai, Diplomatule, să ne punem pieile la fereală.

— Crezi că merită?

— Merită.

Ceata de oameni cu care plecasem din Bucureşti se repezi şi ea tot către râpa unde se ascunseseră localnicii. Diplomatul, care se răzgândise, mă apucă de mână.

— Hai să stăm jos. N-avem nici unde fugi, nici unde ne ascunde. De altfel, iată-le, aeroplanele franţuzeşti au şi sosit. Zboară destul de sus. Vor ţinti gara şi bombele vor cădea mai departe.

— Poate că ai dreptate.

Ne trântirăm la pământ lângă zidul din spate, de piatră, al gării.

Văzduhul vibră puternic. Geamurile gării zăngăniră. Nu ştiu ce-mi veni, dar mă întorsei cu faţa în sus. Dacă va fi să mor aici, îmi spusei, cel puţin să văd de unde-mi vine pieirea şi să mă sfârşesc cu ochii la cer.

Nu-mi plăcea deloc cerul acela care devenise opac, alburiu şi parcă şi mai vâscos. Era totuşi cer.

Două grupuri de câte trei aeroplane *Farman,* de bombardament, se rotiră deasupra noastră. Ceva mai departe, şi mai sus, un biplan de vânătoare, alb, ca o albină de argint, făcu largi viraje. Spectacolul mi se păru plin de o rară frumuseţe. Niciodată nu văzusem atâtea aeroplane la un loc şi încă planând într-o atât de desăvârşită ordine. Parcă erau legate unele de altele cu sfori nevăzute. Parcă le pilota, pe toate şase, mâna ageră a unui singur pilot.

De undeva, dintre arbuştii căţăraţi pe coasta pe care se afla spânzurat şi satul, începură să tragă tunuri. Obuzele se spărgeau în văzduh ceva mai la dreapta noastră şi după fiecare pleznitură înflorea acolo, sus, o floare mare, desfoiată, de fum. Diplomatul sta ghemuit lângă zid, cu capul plecat adânc şi prins între genunchi, ascuns parcă. Mâinile şi le împreunase deasupra capului, pe care încerca astfel să şi-l apere. De sub pântecele *Farman*-urilor se prăvăleau, vâjâind, bombe. Mă uitai la ele şi le văzui rostogolindu-se ca nişte mari pepeni.

Avusese dreptate Diplomatul. Aviatorii ochiseră, fără îndoială, gara şi vagoanele înşirate pe linii. Dar bombele căzură, după câte putui să-mi dau socoteala, mai încolo, cel puţin acelea pe care le aruncaseră până atunci. De curiozitate, încercai să le număr, şi-mi fu necaz că nu izbutesc. Primele ajunseră la pământ, unde, explodând, îmi asurziră urechile. Coloane de fum şi de praf se ridicară dintr-odată tocmai în partea în care se ascunseseră nemţii, în şanţuri şi în lunca săracă, pe unde păşteau, liniştiţi, catârii. Al doilea rând de bombe plezni şi mai departe de gară, peste râpa lângă care căutaseră scăpare însoţitorii catârilor şi oamenii cu care noi doi făcusem drumul lung din ţară şi până aici. Aeroplanele greoaie zburau înainte în linie dreaptă. Crezui câteva clipe că primejdia trecuse. Nu-mi putui lua privirile de la ele, şi le văzui cum, făcând un larg viraj şi pogorând ceva mai jos, se năpustiră, cu o iuţeală

îndoită parcă, din nou asupra gării. Acum era acum! Tunurile de pe coastă traseră pieziş şi îşi înteţiră bătaia. Din florile mari de fum care se desfăceau în aer, deasupra gării, plouară în jurul nostru spărturi de schije. Al treilea rând de bombe pe care-l auzii vuind, vâjâind şi apoi bubuind, căzu în faţa gării, acolo unde se aflau înşirate pe linii trenurile fără locomotive şi trenul sanitar, plin de răniţi. De dincolo de munţii cu vârfuri negre şi golaşe, pe deasupra satului, se arătară două aeroplane de vânătoare germane. Erau două *Taube.* Le cunoscui după aripi şi după crucile negre pe care le aveau zugrăvite dedesubtul aripilor. După câteva ţăcănituri de mitralieră, aeroplanul cel mic, franţuzesc, luă foc şi se prăbuşi în stânga, peste o pădure de tufani, rară, galben-roşcată. Bombardierele *Farman,* urmărite de aviatorii nemţi, se pierdură către miazăzi. Văzduhul se linişti.

Atunci mă repezii cu Diplomatul, care mergea şchiopătând mai rău decât mine, către şanţuri. Îi găsirăm pe nemţii din gară sfârtecaţi bucăţi-bucăţele. Pântece deschise şi însângerate lăsau să se vadă galbene intestine, stomacuri vinete, măruntaie amestecate cu pământ. Picioare desperecheate rămăseseră încălţate cu bocanci lustruiţi, în timp ce mâini rupte, pline de sânge, păreau încremenite, cu degete zgârcite. Un cap retezat ne privi cu ochi mari, albaştri, holbaţi, de sub o cască turtită, de oţel. Într-un şanţ alăturat, trei dintre nemţii noştri îşi scuturau hainele de ţărâna sub care fuseseră îngropaţi. Al patrulea zăcea lungit. Privind feţele albe ale celor ce rămăseseră vii, îmi dădui seama că mortul fără cap era *feldwebel*-ul Uwe Uhl. Nu mai aveam de ce rămâne acolo. Ne întoarserăm în gară şi ne strecurarăm peste linii, spre râpi. Trecând pe lângă catâri, văzui vreo doi cu burţile sparte şi zvâcnind încă din copite. Ceilalţi păşteau în preajma lor, aceeaşi iarbă săracă, uscată şi ghimpoasă, care le însângerase boturile. Câteva vagoane, peste care căzuseră şi bombe incendiare, ardeau cu flăcări mari. Din trenul cu răniţi, care ardea şi el

cu mari vâlvătăi şi din care ieşeau fuioare groase de fum, auzii răcnete şi urlete înfiorătoare. Austriecii şi turcii îi aduceau din urmă, mânându-i ca pe o turmă, pe prizonierii africani, să încerce să stingă focul cu mâinile şi să mai salveze ceva, dacă acolo, în mijlocul flăcărilor şi al fumului, ar mai fi fost ceva de salvat. Coborau din sat, alergând către gară, soldaţi germani, de la niscaiva posturi de ajutor, fiindcă aduceau cu ei şi câteva tulumbe.

— Trebuie s-o ştergem repede de pe-aici, băiete.

— Încotro?

— Deocamdată spre pădure.

— Dacă zici…

În vacarmul şi învălmăşeala care se iscase din pricina bombardamentului, ce ne luase pe toţi prin surprindere, nu ne mai avea nimeni grijă. Soldaţii bulgari, care ne luaseră în primire şi care urmau să ne ducă spre front, la săpat tranşee, nu se arătau. Fuseseră şi ei ucişi sau răniţi, ori se ascunseseră pe undeva şi găseau că nu e încă timpul să părăsească ascunzişul.

Trecurăm pe lângă râpă repede, însă tot aruncarăm o privire. Pământul, însângerat, era şi acolo amestecat cu ciosvârte de oameni. Unii mai trăiau, răniţi, şi urlau, strigau sau se văitau încet, fiecare după durerea pe care o simţea, după frica ori groaza ce-l stăpânea, sau după cum îl părăsise ori nu puterea de stăpânire. Poate că se mai aflau pe acolo şi câţiva oameni vii şi întregi, dintre ai noştri, ori din paznicii catârilor. Nu aveam vreme să ne dumirim. Şi apoi, prăpădul era prea mare, ca din slăbiciune ori milă omenească, primejduindu-ne nouă înşine viaţa, să încercăm s-o păstrăm pe-a altora. Fără nicio mustrare de cuget, fără nicio tresărire de înduioşare măcar, ne mărirăm paşii, ferindu-ne să nu ne zgâriem în tufele ghimpoase. După puţin timp pătrunserăm în pădurea din apropiere şi nu ne oprirăm din mers decât târziu, către scăpătat, când pădurea se şi sfârşise, retezată de un zid de piatră, care se

ridica drept, tăiat cu briciul parcă, înalt şi negru, cu creasta spre cer.

Timp de ceasuri mersesem, aşa, când eu urmându-l pe Diplomat, când Diplomatul urmându-mă pe mine, fără se ne spunem unul altuia vreun cuvânt, de parcă priveliştea din jurul gării şi cea de la râpă ne-ar fi golit de suflet şi ne-ar fi secat glasurile.

— Mai poţi să mergi, Diplomatule?

— Nu.

— Nici eu.

Ne aşezarăm jos, ca la poruncă, în iarba de la marginea pădurii, galbenă şi uscată, sub care răsărise, ca primăvara, alt rând de iarbă, verde, proaspătă, grasă. În aerul tare, care ni se păru arzător de uscat – carnea mea, aşa puţină câtă aveam, era istovită, sleită şi însetată – veni de undeva din preajmă, o slabă adiere de jilăveală.

— Trebuie să fie pe aici pe aproape un ochi de apă, Diplomatule.

— M-aş mira.

Abia când mă ridicai să plec în căutarea apei, luai seama la cât de puţină snagă mai aveam în trup. Picioarele mă ascultau cu greu şi mâna cu care mă proptii de un copac, în ameţeala ce mă cuprinsese o clipă, îmi tremură. Semănăm în mişcări cu un om netrezit deplin dintr-o lungă beţie. Smulsei câteva fire de iarbă proaspătă şi le frământai între dinţi. Aveau gustul amar.

Mergând pe lângă peretele de piatră neagră, şi sprijnindu-mă deseori de el, ajunsei curând lângă o scobitură rotundă, ca o gură de fântână, plină cu apă limpede, liniştită. Izvorul subţire trebuie să fi fost undeva, în fund. Nu i se auzea susurul. Numai izvoarelor de la suprafaţă le auzim murmurarea. Copacii cu scoarţe cafenii, cu ramuri strâmbe şi frunziş gălbui, ca şi negrul perete de piatră de alături, îşi priveau chipul în oglinda neclintită a lacului. Când mă aplecai să iau apă în căuşul palmelor şi să beau, îmi văzui şi eu chipul suprapus peste chipurile

copacilor. Faţa îmi era trasă, galbenă, slabă, ca şi cum ar fi fost acoperită cu o subţire fâşie de piele, arsă şi neagră, a unui schelet. Îmi văzui ochii vii, lucind, arzând aproape, şi buzele umflate, albe, pleznite. Băui îndelung, şi cu fiecare sorbitură prinsei puteri, sau mi se păru numai că prind puteri. Îmi spălai mâinile, pe care vechile arsuri se uscaseră şi se cojiseră, şi-mi răcorii obrazul. Nu văzui în sclipirea lacului nici viermuşi, nici broaşte sau broscuţe măcar. Singurele vietăţi pe care le prinseră privirile mele atunci fuseră doi bondari scurţi şi groşi, care se alungau şi sfărâmau moarta linişte cu bâzâitul lor.

— Am găsit apă, Diplomatule.

— Unde?

— În partea asta. Mergi înainte, pe lângă stâncă, până dai de ea.

Soarele nu se mai vedea. Se lăsă îndată o înserare adâncă, tăcută, de un galben însângerat, smintită parcă în tăcerea ei deplină. Partea de sus a peretelui de stâncă era încă luminată.

O dată cu căderea întunericului, tunuri cu bătaie lungă începură iarăşi să geamă, să tune şi să răsune. Ne făcurăm culcuş de frunze fiecare, ne aciuarăm cum puturăm şi adormirăm cu vuietul lor în urechi.

Ne treziră, târziu, zorile, mai mult cu răcoarea decât cu lumina lor puţină. Jos, în pădure, mai stăruiau încă pale de întuneric străveziu. Muntele rămăsese întunecat, căci soarele răsărise dincolo de el şi nu-i atingea decât culmea, pe care i-o ştiam ştirbă şi golaşă, dar care acum scăpa privirilor mele. Cerul era, tot, un neţărmurit ocean de orbitoare lumină. Odihna şi somnul netulburat ne mai întremase. Diplomatul îşi trozni oasele.

— Ce faci? Întinzi pielea măgarului?

— O întind, vezi bine.

Începui să râd.

— Te pomeneşti că ţi-o fi şi foame?

— Sunt învăţat cu foamea, dar acum mi s-a lipit burta de şira spinării.

— Ce planuri ai? Încotro crezi că trebuie s-o luăm ca să ajungem târâş-grăpiş în ţară?

— În ţară? De ce în ţară?

— Atunci unde vrei să mergem?

— Dacă o apucăm spre miazăzi, ajungem pe linia frontului. Este puţin probabil că am putea s-o străbatem şi să ajungem dincolo, la francezi. Aici se duce război de tranşee. Nu pot exista goluri prin care am izbuti să ne strecurăm. Dacă am încerca, am fi prinşi şi împuşcaţi, fără prea multă vorbă. Dacă o vom lua spre răsărit, călcăm cu piciorul, de aici de unde ne aflăm, o parte din Macedonia şi răzbim în Bulgaria. Ne-ar mai rămâne să ne facem drum către Dunăre.

— Şi care ar fi a treia cale?

— Ar mai fi una. Însă aceea mi se pare mai grea decât oricare alta.

— Care anume?

— Să ne îndreptăm slăbiţii şi betegii noştri paşi spre Apus. Am ajunge, după câteva zile şi câteva nopţi de drum, la Adriatică. Dacă, ajunşi prin minune la ţărm, găsim o barcă cu pânze să ne treacă Adriatica, am putea debarca în Italia. Italienii au un singur front, în nord. Cunosc bine peninsula care arată pe hartă ca o cizmă. Vorbesc şi limba. Ne-am descurca. Italienii sunt săraci, dar sunt generoşi.

— De ce te plângi de asprimea balcanicilor, Diplomatule? Ai trăit atâta timp între ei sau cel puţin aşa pretinzi.

— N-ai văzut? Ne-au aruncat trenul în aer.

— Nu era trenul nostru. Era un tren german.

Diplomatul, plictisit, îşi clătină capul, nemaiostenindu-se să-mi spună prin cuvinte că îşi păstrează mai departe părerea. Un stol de bombardiere germane, cu mari cruci negre zugrăvite pe aripi, lunecară prin văzduh, zguduindu-l, spre miazăzi.

— Se duc să-şi ia revanşa pentru atacul de ieri. Au să omoare câţiva catâri din tabăra aliaţilor şi poate chiar să lovească un tren cu răniţi coloniali.

Discutarăm amândoi multă vreme, ciorovăindu-ne, ciondănindu-ne, ba chiar înjurându-ne ca la uşa cortului. Când îl potopii sub o avalanşă de sudalme ungureşti, învăţate de mine sus, la arman, la Clocociov, de la Amos Oarcă, îmi răspunse cu ocări şi măscări turceşti.

— De la cine ai deprins asemenea podoabe, Diplomatule? Nu cumva de la Talaat bei?

— De la Talaat şi de la alţi juni turci, cu care eram prieten la Bitalia şi la Salonic, înainte ca ei să dea lovitura de stat, să pună mâna pe putere şi să devină bărbaţi însemnaţi. Talaat era stricăciunea însăşi, iar măruntul Enver, ambiţia ridicata la rang de sminteală. Ţi-am spus că de la Talaat mi s-a tras prăbuşirea. Talaat era scurt şi gros. N-am văzut până acum alt om mai înecat în cărnuri şi-n osânză ca el. Îi plăcea să mănânce şi să bea bine. Şi-i mai plăcea…

— Bănui ce vrei să-mi spui şi te rog să taci.

Diplomatul rânji.

— Vrei să rămâi pur ca un înger. Până la urmă însă, Scaurus, te dau eu pe brazdă.

— Stârvule!…

Tăcurăm un timp. Ne liniştirăm. După aceea schimbarăm câteva vorbe numai şi hotărârărm să stăm ziua ascunşi prin pădurile de care Macedonia nu ducea lipsă, şi să călătorim numai noaptea şi mereu către Apus. Încercarea de a ajunge, cu chiu, cu vai, pe ţărmurile albaneze ale Adriaticei şi de a trece îngusta mare cu vreun prilej oarecare era mai mult decât îndrăzneaţă, dar era singura care, odată împlinită, ne-ar fi scăpat fie de împuşcare, fie de robia la care aveam să fim supuşi şi siliţi să lucrăm la tranşee sau pe lângă front, până la sfârşitul războiului. Mai aveam la mine câţiva lei de argint, bani care se dovediseră a avea multă căutare în Balcanii inundaţi de bancnotele verzi, emise de administraţia militară germano-austriacă. Deocamdată însă

leii de argint nu-mi puteau sluji la nimic. Ca să cumperi ceva, trebuie să existe un om cel puţin, în afară de tine, şi acel om să aibă ceva de vândut. Ne hotărârăm, pentru atingerea scopului ce ne propusesem, să ne ferim de oameni. Păstrai puţinul argint ce-mi mai rămăsese. Poate că, într-o regiune săracă lipită, acolo, pe ţărm, banii aceştia aveau să ne ajute la trecerea mării. Dorinţa mea de a ieşi cu viaţă din împrejurările în care fusesem aruncat de oarba întâmplare, de a trăi măcar până la douăzeci de ani, avea multe tulpini. Una din ele, şi nu cea mai plăpândă, era curiozitatea de a vedea, tocmai în aceste împrejurări grozave din vreme de război, cât mai mulţi oameni, de a fi de faţă şi de a participa la cât mai multe fapte, de a-mi plimba ochii pe deasupra a cât mai multor privelişti, de a călca cu picioarele mele cât mai mult pământ, şi de a ajunge acolo unde nu aş fi izbutit, cu şubredul meu înveliş de ţărână, măcar cu închipuirea, căreia nimeni şi nimic nu-i putea reteza marile ei aripi. Aş fi lepădat, fără nicio părere de rău, învelişul meu, de a cărui construcţie slăbănoagă şi şoldie nu eram mulţumit, dacă aş fi fost sigur că spiritul mi-ar fi continuat să existe, că eu aş fi continuat, rămânând numai spirit, să văd, să aud, să înţeleg şi să umblu prin lume şi după moarte. De pe întunecatul tărâm al morţii nu *se* întorsese însă nimeni, niciodată, ca să povestească trăitorilor dacă mai există un *dincolo.* Eu nu credeam de mult în niciun *dincolo* şi în nicio fiinţă supremă care ar rândui soarta fiecărui pământean. Viaţa se grăbise singură să verse în pulberea mizeriei vinul credinţei mele din vasul nesfânt al bietei inimi care mi se mai zbătea în piept. Religiile mi se păreau basme şi, dacă aş fi fost mai puţin înzestrat cu cunoaşterea firii oamenilor, m-aş fi mirat mult că, veacuri de-a rândul, oamenii s-au trecut unii pe alţii prin săbii şi suliţi, s-au prăjit la foc domol până la ardere, pentru mărunte deosebiri de credinţe religioase. Citisem, între altele, cărţi cu privire la luptele dintre catolici şi hughenoţi şi cunoşteam pe de rost istoria inchiziţiei. Voiam să trăiesc

cu îndârjire, pentru a cunoaşte, şi voiam să trăiesc cu îndârjire, până la fund şi pe fund, pentru dorinţa de a trăi. Trăiam pe fund. Dar nu ajunsesem încă fundul. Aveam să-l ajung. Năzuiam însă şi către o culme însorită şi eram plin până la pleznire de nădejdea că, într-o zi, o voi ajunge.

— Ar fi bine să ne mai uităm puţin prin pădure. Poate găsim totuşi ceva de mâncat.

— Să ne mişcăm, Diplomatule.

O luarăm pe lângă stâncă, spre apus. În stânga noastră, pe front, tunurile îşi aruncau, pe sub cerul straniu, obuzele lor asupra tranşeelor. Piereau, sfârtecaţi, oameni ascunşi ca oarbele cârtiţe în pământ. Dădurăm peste nişte ciocănitoare care băteau scoarţa unui copac gros cu ciocurile lor masive ca nişte ciocane. Încercarăm să le lovim şi să le doborâm, aruncând cu pietre în ele de la câţiva paşi. Diplomatul zvârli pietrele anapoda, iar mâna mea dreaptă, din pricina slăbiciunii de care eram cuprins, tremură şi îşi pierdu vechea-i dibăcie. Iată! Aveam dreptate să fiu supărat pe trupul meu. Mi *se* păru că din prea puţin îşi pierduse puterea şi sprinteneala şi ajunsese să nu mă mai slujească. Desigur! Nu încăpea îndoială că eram nedrept în pripita mea judecată. Aş fi vrut însă, în acele împrejurări, cum am vrut de altfel deseori şi mai târziu, să fi fost închis într-un trup pe care să-l pot hrăni ziua cu lumină şi noaptea cu întuneric. Însă dorinţa aceasta era una din cele trufaşe şi sterpe. Un asemenea trup nu avea nici omul, nici fiara nu avea, nici pasărea şi nici libelula. Ciocănitoarele, speriate, zburară şi se pierdură în pădure. Ne lăsarăm păgubaşi şi merserăm mai departe. Pădurea se lumină. Ajunserăm la marginea ei. Diplomatul, cu ochii ieşiţi din orbite – de mirare, poate, ori poate de bucurie — şi cu pofta dezlănţuită de belşugul ce ni se arătă în faţă, întinse mâna care-i tremura de slăbiciune şi-mi arătă ceea ce şi eu văzusem.

— Priveşte, băiete! Ne-a pus Dumnezeu mâna în cap. O să ne săturăm.

Îl prinsei de şulfe[{1}], îl trăsei câţiva paşi în pădure, îi făcui semn să tacă şi să se culce, ca şi mine, la pământ. Mica fişteică de teren, acoperită de verze mari şi înfoiate şi de brozbe roşii, era păzită. Îi arătai la marginea ei coverca[{2}] şi omul de lângă covercă, cu fes alb în cap şi cu puşcă încrucişată pe genunchi. Lângă omul cu fes alb şi puşcă, un câine mare, flocos, adulmeca văzduhul cu nările.

— Dacă ne miroase şi se dă la noi, să fugim în pădure.

— Deocamdată ar fi potrivit să ne tragem mai în adânc şi să aşteptăm noaptea, Diplomatule. Vino. Vom chibzui cum să dam atacul pe întuneric.

Avuserăm noroc. Omul cu arma nu ne simţi. Nu ne simţi nici câinele. Poate că era giovlit de bătrâneţe şi-şi mai pierduse din miros. Acum bombardierele negre se întorceau din raidul lor. Unuia, îi ardea coada. Deşi ştiam că înlăuntrul lui se află oameni tineri, care peste câteva clipe aveau să piară în flăcări, nu simţii pentru ei nicio părere de rău. Când pleci să ucizi pe alţii, trebuie să te aştepţi să fii tu însuti ucis. Ne întoarserăm lângă lacul rotund, băurăm din nou apă şi ne culcarăm în iarbă, aşteptând să treacă ziua şi să vină peste noi şi peste lume întunericul. Dacă ar fi stat în puterile mele, m-aş fi înălţat cu creştetul până la cer, aş fi suflat în soare, ca în flacăra puţină a unei lămpi, şi l-aş fi stins. Spuza stelelor aş fi risipit-o dintr-o singură suflare. Cu o mână aş fi oprit răsăritul lunii, dincolo de marginea zării. Cu cealaltă aş fi repezit un bobârnac paznicului cu puşcă şi apoi aş fi dat iama în înoiatele verze şi în roşiile brozbe al căror miez îl ştiam dulce-acrişor, înţepând uşor şi plăcut limba. Toamna, varza e dulce. O rod cu dinţii lor mărunţi şi albi iepurii. O rod şi copiii. Mai bune sunt însă brozbele. Şi mult mai gustoase.

— Ai mâncat vreodată brozbe, Diplomatule?

— Brozbe? Nu înţeleg.

— Gulii.

— Am mâncat. Gătite.

— La noapte am să-ţi servesc gulii crude.

— Cu ce să le rod? Ştii că nu mai am dinţi. Mai bine să-mi aduci o varză, două.

— Bine. O să-ţi aduc două verze.

După un timp Diplomatul mă întrebă:

— Ce zici, o să izbutim să furăm verze la noapte?

— O să izbutim.

— Cum?

— Eu o să le fur.

— Şi eu ce-o să am de făcut?

— Mi-ai spus că te pricepi să buzunăreşti oamenii la înghesuială. Ba chiar mi-ai făgăduit că o să mă înveţi şi pe mine şi încă aşa de bine, încât să devin un adevărat rege al hoţilor de buzunare.

— Şi o să mă şi ţin de cuvânt. Pe onoarea mea.

— Iar îmi vorbeşti de onoare? Pune-ţi onoarea deoparte. Altfel, te cotonogesc.

— Ei, lasă. E un obicei vechi şi prost. O să încerc să mă dezbăr de el. Nu face să ne certăm acum pentru atâta lucru.

— Nu face. În privinţa învăţării meşteşugului de a fura o să mă mai gândesc.

Spre miazăzi trecea acum, prin înaltul vâscos al cerului, un alt val de bombardiere negre.

— S-au înfuriat rău de tot nemţii.

— S-au înfuriat. N-avea teamă. O să le-o întoarcă mâine franţujii îndoit.

— Şi când te gândeşti! Nici nu s-au împlinit zece ani de când s-au ridicat de la pământ cele dintâi aeroplane. Pe atunci mulţi credeau că aeroplanele nu vor fi bune decât pentru sportivii zurlii, doritori de senzaţii tari.

— La noi în sat, la Omida, oamenii nici nu credeau pe atunci că o maşină cu aripi poate zbura. Ca să zboare, spuneau ei, ar trebui să fie vie. Cine să-i dea suflet? Omul nu poate da suflet unei maşini. Se răspândise vestea că la Bucureşti o femeie născuse un copil cu aripi şi că acel copil, în vârstă numai de câteva luni, zboară în fiecare zi, la

marginea oraşului, peste un câmp, în văzul lumii. Unii, cu stare, s-au şi dus la Bucureşti cu trenul să vadă copilul cu aripi. Întorşi acasă, au povestit însă că nu era vorba, cum se zvonise, de un copil cu aripi, ci de o maşină cu aripi care, într-adevăr, se ridica de la pământ, condusă de mecanicii ei, ca o pasăre, şi zbura. Se aflau mulţi care nu credeau. Peste câtva timp însă, într-o zi, spre seară – eu tocmai mă jucam pe deal cu zmeul, cu prietenul meu Mărinică Iepure – un aeroplan a zburat pe deasupra capului nostru, apoi a cotit, a sărit dealul şi s-a lăsat în jos, pe izlazul satului vecin. Tot satul nostru, cu mic, cu mare, s-a îndreptat într-acolo. Am alergat cu prietenul meu să vedem şi noi aeroplanul. Aproape că ne ieşise sufletul de atâta alergătură. Aeroplanul, înconjurat de sute de oameni şi păzit de jandarmi, se odihnea pe izlaz, cu elicea ruptă. Fugind pe iarbă, după ce atinsese pământul, întâlnise în calea lui un şanţ acoperit de buruieni şi se dăduse peste cap. Aviatorului nu i se întâmplase nimic. Era, după cum aflasem, un francez, prieten cu moşierul la care venise în vizită. Automobilul cu mustăţi al moşierului, condus de văru-meu Năstase Dimozel, plecase la Bucureşti cu scrisoare să aducă altă elice. Două zile şi două nopţi, nebăuţi, nedormiţi şi nemâncaţi, am vegheat aeroplanul ca nu cumva să-şi ia zborul şi noi să nu-l vedem cum se ridică de la pământ. A treia zi spre prânz, văru-meu s-a întors cu elicea. Aviatorul a prins-o în capul fusului, a ciocănit-o, s-a urcat în aeroplan, a pus motorul în mişcare, dar aparatul nu s-a mai ridicat în văzduh. I-au sc*os a*ripile uşoare, de pânză, i le-au legat de-a lungul, iar noi, copiii, l-am împins, ca pe o căruţă, peste câmp, până la gară. Acolo l-am urcat pe platforma unui vagon, care l-a transportat la Bucureşti. Mai târziu, am început să văd aeroplane abia când au intrat nemţii în ţară.

— Aviatorul acela o fi fost Pegoud[{3}]. El a venit în anul acela în ţară şi a zburat de câteva ori prin preajma Bucureştilor.

Nu auzisem încă de Pegoud, dar, ca să-i fac plăcere Diplomatului, îi răspunsei:

— Se poate să fi fost şi Pegoud.

Tăcurăm. Ascultarăm, să auzim fremătând pădurea. Dar pădurea nu fremătă. Parcă era o pădure de legendă, împietrită. Ne uitarăm în jur să vedem vreo vietate. Văzurăm numai nişte furnici mari, negre, grase care mişunau pe lângă un muşuroi vechi, de pământ uscat şi crăpat. Diplomatul sparse tăcerea grăind:

— Ascultă, Scaurus…

— Ascult…

— Tu ai mâncat vreodată broaşte?

— N-am mâncat.

— Păcat. Sunt grozav de bune. Mai ales prăjite în unt, ca aperitiv.

— Dar pentru ce mă întrebi?

— Aş avea poftă de broaşte.

— De broaşte prăjite în unt?

— La unt aş renunţa. M-aş mulţumi cu câteva broscuţe fripte pe jărăgai.

— Şi unde crezi că am putea prinde noi broaşte, aici, în pădure?

— Lacul. Trebuie să aibă negreşit şi niscaiva broaşte în apă sau prin preajma lui.

— M-am uitat bine, Diplomatule. N-are nici măcar viermişori.

Cu puţin mai înainte, vrusesem să-mi trec timpul, care se scurgea grozav de greu, scăldându-mă. Nu mă îndurasem însă să-i stric nemaivăzuta-i limpezime. După noi, poate că aveau să mai treacă pe acolo şi alţi oameni să-şi astâmpere setea. Cu jegul de care-mi era îmbâcsită pielea, mi se părea că, intrând în lac, l-aş fi spurcat. Ştiam de acasă că pâinea e sfântă, că e păcat să arunci fărămiturile. Şi tot de acasă ştiam că sfântă e şi apa. Mă despuiasem şi luând apă în pumni îmi spălasem trupul încet, cu grijă, parte cu parte.

Diplomatului i se păruse ciudată îndeletnicirea aceasta, îl întrebasem:

— Nu vrei să te speli, Diplomatule?

— M-aş spăla dacă aş avea la îndemână o baie, apă caldă, săpun şi perie.

Îmi veni chef să mă joc puţin cu sâmburele de fricâ ce mi se părea că a rămas încă în fiinţa lui.

— Nu m-aş fi grăbit nici eu să mă spăl. M-am gândit însă că la noapte, când vom încerca să furăm varză şi brozbe, s-ar putea ca omul cu fes alb şi cu puşcă să ne omoare. La noi acasă e obiceiul ca mortul, înainte de a fi îngropat, să fie spălat şi primenit. De primenit n-are cine mă primeni şi nici cu ce. De îngropat, iarăşi, n-o să aibă cine mă îngropa. Omul cu fes alb mă va lăsa să putrezesc pe aici, printre tufani. Aşa că, cel puţin să mor spălat.

— Zici că s-ar putea să ne împuşte?

— D-apoi cum? E dreptul lui.

— Eu, băiete, oricâtă poftă aş avea să mănânc o varză, două, nu mai merg.

— Vrei să mă duc eu singur?

— Să te duci tu singur.

— N-o să mă duc.

— Ba o să te duci.

Neputând să scurtăm ziua, fuserăm nevoiţi să aşteptăm, minţindu-ne foamea cu fire de iarbă, morfolite în gură, până când fuioarele de întuneric ale nopţii se prăvăliră peste noi. Planul era întocmit. Rupsei o creangă mare dintr-un copac, o curăţai de ramuri şi de foi şi o schimbai într-o dârjală lungă. I-o dădui Diplomatului. Plecarăm. Ajunşi la marginea pădurii, îl povăţuii să facă gălăgie şi să atragă asupra lui atenţia câinelui şi a omului. De câine, să se apere cu dârjala. De om, trăgându-se adânc în pădure, pe lângă stâncă.

Ferit de întuneric şi de copaci, şi pitulându-se pe după tufişuri, chiar dacă paznicul şi-ar fi descărcat puşca, ar fi fost greu să-l nimerească. În vremea asta, eu aveam să fac,

mai târându-mă, mai fugind, un larg ocol şi să intru în grădina de zarzavat prin partea cealaltă, pe lângă coverca acoperită cu buruieni, adică să dau atacul tocmai pe acolo pe unde omul cu fes alb nu se aşteaptă.

— Ne întâlnim lângă lac. Ţine minte tot ce ţi-am spus.

Ne despărţirăm. Îl lăsai acolo şi mersei prin pădure, strecurându-mă uşor ca o fiară suplă, să nu foşnească iarba şi să nu mi se simtă paşii. Când socoti că sunt destul de departe de el, Diplomatul ieşi mai la margine şi, prefăcându-se că nu se poate stăpâni, tuşi înfundat de câteva ori. Aerul nopţii era subţire şi pur, şi orice sunet, cât de mărunt, străbătea prin el până departe amplificat, ca şi cum ar fi fost al unui mare clopot de aramă. Câinele flocos se aruncă lătrând spre pădure. De lângă focul care pâlpâia lângă covercă şi-i lumina slab faţa, paznicul se ridică şi strigă ceva, pe greceşte. Câinele, lovit cu dârjala de Diplomat, înnebunit de furie, lătră, încercă să muşte şi chelălăi după fiecare lovitură primită. Omul cu fes alb se repezi şi el către pădure.

Târându-mă uneori, alteori făcând mari salturi sau de-a buşilea, în patru labe, mă apropiai de vărzărie. Smulsei trei verze din pământul uscat şi tare, din rădăcină, şi două brozbe. Mai mult nu fusei în stare să duc. Cu braţele încărcate mă apucai s-o iau la fugă, făcând acelaşi ocol, către pădure. Dar cum coverca era aproape, îmi veni în gând c-ar fi bine s-o scotocesc. Nădăjduii că voi găsi acolo ceva de mâncare, mai gustos decât verzele şi brozbele. Mă apropiai deci de covercă, intrai înăuntru şi, punând tristele roade ale jafului meu jos, pe pământ, pipăii grinda covercii de care ştiam că se atârnă de obicei traista cu mâncare pentru a nu-şi băga câinele botul în ea. Nu mă înşelasem. O şi găsii. Şi, Doamne-Dumnezeule, nu era goală. Temându-mă să nu întârzii cu cercetarea ei pe loc, *o* luai aşa cum era şi mă aplecai să-mi culeg verzele şi guliile. Nu mai avui însă vreme să le iau. Speriat, Diplomatul se retrăsese prea repede şi prea adânc în pădure. Simţind că paznicul

rămâne în marginea câmpului cu varză şi nu-şi descarcă puşca în fugar, câinele renunţase la urmărire şi, chelălăind, se întorsese lângă stăpân. Mă mirosi şi se năpusti, lătrând, către covercă. Abia atunci paznicul îşi dete seama, că suntem doi tâlhari care voim să-i jefuim avutul şi se repezi şi el, cu paşi care erau de mirare prin sprinteneala lor la un bătrân, pe urmele câinelui. Fugii pieziş, cât mă ţineau picioarele, uitând şi de verze şi de gulii, dar păstrând de băieri traista strâns legată la gură. Mai sprinten, câinele mă ajunse şi sări asupra mea. Mă aşteptam la asta şi mă întorsei să-l primesc, lovindu-l. Răsucii prin aer traista, ca pe o praştie, şi-l pocnii cu ea între urechi. Chelălăind de durere, se trase câţiva paşi îndărăt. Nu era întâia oară când mă bateam cu un câine.. Cu cât aş fi fugit, cu atât el s-ar fi ţinut de mine, şi, în cele din urmă, ar fi sfârşit prin a-mi rupe din carne. Mă repezii asupra lui şi-l lovii de câteva ori cu traista în cap şi cu picioarele peste bot şi în coaste. Încă o dată, îmi prinseseră bine ghetele grele ale lui Mirko. Mă folosii de năuceala câinelui şi-mi reluai fuga. Atunci auzii, izbindu-se de zidurile de întuneric ale nopţii şi umplând văzduhul de huiet, pocnetul armei paznicului. Nu căzui. Nu simţii nicio durere în trupul meu înfierbântat de nebuna-mi goană. Trăsese la întâmplare. Pentru a-l înşela, scosei din gâtlej un strigăt de groază, de parcă aş fi fost lovit de moarte, şi o cotii, ca fulgerul, spre pădure. Păcălit de strigătul meu, paznicul slobozi şi al doilea glonte spre locul în care fusesem, dar de care acum mă depărtasem. Câinele lătră şi hămăi, însă mai domol şi mai departe.

Pe Diplomat îl găsii lungit în iarbă, lângă lac. Nici nu mi-aş fi dat seama că se află acolo dacă nu i-aş fi auzit glasul şoptit.

— Ei, ai scăpat? Când te-am auzit răcnind, între cele două focuri de puşcă, am crezut că te-ai curăţat. Credeam că n-o să mai am plăcerea să-ţi văd mutra.

— Ţi-ar fi părut rău?

— Câtuşi de puţin. Aruncă-mi o varză.

— N-am nicio varză.
— Atunci ce-ai adus?
— O traistă.
— Vezi ce e în ea.
— De văzut nu pot să văd. E întuneric beznă.

Cerul nopţii se acoperise de nori. Întunericul pădurii era gros, să-l tai în felii cu cuţitul. Cuţit aveam. Dar nu mă apucai, ca Păcală, să tai întunericul în felii. Deznodai gura traistei şi bagai mâna în ea. Scosei şi aruncai în iarbă un găvan mare, de lemn, gol. Pe fundul traistei găsii însă două căpăţâni de ceapă. Una i-o dăruii Diplomatului. Alta o păstrai pentru mine. Mi se păru că o merit. Le mâncarăm strâmbându-ne şi răcorindu-ne într-una gurile cu apă. Erau aspre la gust şi iuţi ca ardeiul.

— Să mergem, Diplomatule.
— Să mergem, băiete.

Tăcuţi şi mâhniţi, de parcă pierdusem o mare bătălie, o pornirăm către Apus. Bubuituri lungi de tun spărgeau noaptea în ţăndări, în stânga noastră. Ieşirăm din pădure, merserăm o vreme pe o potecă peste care dădusem din întâmplare, şi când poteca o coti spre miazăzi, o părăsirăm şi o apucarăm drept înainte, peste o luncă pe care o simţeam sub picioare aspră, pietroasă, acoperită pe alocuri cu tufărişuri mărunte şi ghimpi răsăriţi şi crescuţi printre bolovani. Ziua ne prinse într-un crâng sărac. Zorile limpeziră cerul şi când răsări soarele căutai în preajmă să iau seama locului şi să văd dacă nu cumva aveam norocul să dau peste un măceş. Ronţăite, toamna, măceşile pot fi mâncate, dacă le scuipi printre dinţi miezul păros şi plin de mici seminţe. Dar în crâng nu creşteau măceşi. Erau numai nişte arbuşti mărunţi, ghimpoşi, cu frunze mici cât paraua, galbene şi uscate până la scorojire de uscata toamnă a locului. Culesei câteva frunze, le frecai în palme şi cum nu mai aveam tutun, dar mai păstrasem câteva foiţe şi câteva beţe de chibrit, îmi răsucii şi-mi aprinsei o ţigare. Fumul era amar şi mă ameţea, mă îmbăta aproape, dar ameţeala şi beţia îmi făceau plăcere.

— La mine nu te gândeşti’?

— Ba mă gândesc.

Îi răsucii şi Diplomatului o ţigare.

— Poftim, domnule consul, o ţigare fabricată special, din tutun de Macedonia.

— Înainte, tutunul de Macedonia era renumit în corpul diplomatic. Avea mare căutare în *high-life.*

— O fi având şi acum pe unde s-o mai fi găsind.

Diplomatul fuma şi, înecat de fumul tare, tuşea să-şi sfârtece plămânii. Acum tusea lui era tuse adevărată. Nu se mai prefăcea.

— Dacă astăzi nu mâncăm nimic, eu unul nu mă mai urnesc din loc. Rămân aci întins, până mă usuc şi-mi dau sufletul. Mă crezi?

— De ce să nu te cred? Am mai văzut eu unul, la noi în sat, la Omida, Mitică Ocî. S-a lungit în casă, pe paie, n-a mâncat, n-a băut, a murit şi mort a rămas până acum..

— Şi tu ce-ai să te faci pe-aici, fără mine?

— Am să mă descurc eu, nu-mi purta grija.

— Totuşi, trebuie să găsim ceva de mâncare. Caută.

— Am să-mi dau osteneala să caut.

Nu aveam nicio nădejde să găsesc ceva şi de aceea nici nu mă prea grăbeam. Îmi venea mai curând să-l ciomăgesc pe Diplomat decât să mă ostenesc şi să-i astâmpăr măcar în parte foamea. Dacă mi-aş fi pus mintea să fiu drept cu mine, şi tot atât de drept şi cu el, ar fi trebuit să-l părăsesc acolo, ca pe o mortăciune. Poate că mi-ar fi fost mai uşor să-mi văd de drum şi să mă descurc de unul singur. În peninsulă trăiau fel de fel de neamuri. Cine şi pentru ce avea să mă tragă de limbă, să mă descoase? Doar nu eram eu buricul pământului! La o adică, m-aş fi dus şi în spatele frontului, să lucrez la tranşee. Primejdia morţii mă pândea şi aşa din toate părţile. Dar mi s-a părut că nu se cădea. Plecasem la drum amândoi. Trebuia să mergem înainte împreună, până ce unul din noi avea să cadă lat şi să nu mai poată să se ridice. Nu eu aveam să fiu acela. Îl pleznii peste bot cu o întrebare şi crezui că, la auzul ei, o să-şi adune puterile, câte le mai avea, şi o să sară ars asupra mea. Aş fi găsit astfel motivul să-i trag câteva pe spinare cu-o scurtătură şi să-l părăsesc acolo. Încă nu-l cunoşteam îndeajuns.

— Ascultă, Diplomatule, ţi-a folosit ceva că ţi-ai împins familia la sinucidere?

Rămase liniştit, ca şi cum nu m-ar fi auzit. Dar după câteva clipe îmi răspunse:

— Vrei să mă întărâţi. Să ne luăm la bătaie. Nu mă las dus de nas. Nu, nu. Şi-ţi răspund cinstit. Aş minţi, dacă ţi-aş spune nu. Mi-a folosit. Am scăpat de-o grijă. Mama era grasă şi-i plăcea să mănânce mult. Se îngrăşa într-una. Mi se părea că mănâncă din carnea mea. Ajunsese că abia se mai mişca prin casă. Şi mătuşă-mea, şi bărbatul mătuşă-mii

mâncau grozav de mult. Nu se mai săturau. Parcă erau sparţi. Mă mai şi plictiseau. Ajunsesem să-i urăsc. Moartea lor a fost pentru mine o uşurare. O eliberare.

— Dar surorile? Erau tinere.

— Tinere. Însă neînchipuit de năzuroase şi de mofturoase. Nimic nu le plăcea. Nimic nu le mulţumea. De le-ai fi dat cerul şi pământul, tot li s-ar fi părut că le-ai dat puţin. Nu ţi-ar fi aruncat nici măcar un mulţumesc, din vârful buzelor. Una din ele mai era şi antipatică. Avea buza de jos groasă şi căzută peste bărbie. Dacă trăiau, ar fi nenorocit bărbaţii cu care s-ar fi căsătorit.

— Şi ţi-ar fi părut rău de acei bărbaţi?

— Cum să-mi pară rău? Ce-mi păsa mie de ei? Nici măcar nu bănuiam cine ar fi putut deveni cumnaţi cu mine. Dar tu înţelegi? Însăşi existenţa familiei mele pe lume mă indispunea. Eram stăpânit de impresia că-i port pe umeri, că din cauza lor nu mă simt slobod să-mi fac o viaţă pe placul meu.

— Nu ţi-a fost milă nici măcar de frăţiorul cel mic?

— De cine? De Lot? Nu. Dacă nu murea atunci, ar fi murit mai târziu. Era cel mai leneş dintre noi toţi şi cel mai boieros.

Scuipai, şi-i strigai:

— Stârvule!

— De mult nu mi-ai mai spus aşa: stârv! Nu sunt încă, dar o să devin, lua-te-ar dracu să te ia! O să devin negreşit stârv, dacă nu-mi aduci numaidecât ceva de mâneare.

Mă urcai pe o ridicătură pietroasă mai mult târându-mă şi ţinându-mă cu mâinile, când de colturi ascuţite, când de tufişurile care izbutiseră să-şi înfigă rădăcinile printre crăpături şi mă uitai până unde ajunsei cu privirile. Văzui dealuri şi văzui râpi şi munţi golaşi, şi deasupra acelaşi cer senin, însă plat, vâscos, apăsător. Şi nicăieri nu zării un fir de fum care să arate că pe acolo trăiesc oameni care fierb lângă flăcările focului o oală cu zeamă. Coborându-mă, căutai bureţi. Nu găsii. În schimb, în mijlocul unei poieniţe,

dădui peste un arici dolofan care mâşâia cu botu-i ascuţit prin iarbă. Mă oprii locului să nu-l sperii. Scosei cuţitul, tăiai un arbust din rădăcină, îl curăţai de ramuri şi de ghimpi şi, ascuţindu-l la un capăt, îmi făurii din el o ţepuşă. La apropierea mea, ariciul se făcu ghem şi-şi zburli ghimpii cenuşii. Îl rostogolii cu piciorul şi, răsturnându-l cu pântecul în sus şi apoi căutând locul unde botul lui se lipea strâns de partea dindărăt a trupului, înfipsei ţăpuşa şi o apăsai. Sânge roşu-gălbui izvorî pe lângă ea. Ariciul se zvârcoli cât se zvârcoli, apoi se destinse, se mai răsuci de câteva ori şi se linişti. Înfipt aşa, în ţepuşă, îl ridicai şi i-l dusei plocon Diplomatului.

— Bucură-te şi te veseleşte, domnule consul. Ţi-am adus un arici, să-l mănânci.

— Eşti nebun? Cum o să mănânc eu carne de arici?

— De ce să nu mănânci, excelenţă? Nu cred să fie mai puţin bună decât carnea de iepure sau de broască.

— Of, Doamne, Doamne!…

— Dacă faci pe mofturosul, am să-l mănânc eu, pe tot. N-am să-ţi arunc nici măcar un oscior.

— Ai să-l mănânci crud?

— Nu. Am să-l jupoi şi-am să-l frig.

— Fript, de, parc-ar mai merge. Ce să fac! Mă înscriu şi eu la jumătate.

Întinsei ariciul şi-l despicai, îl curăţai de măruntaie şi-l jupuii cu grijă de piele, ferindu-mă să nu mă înţep în ghimpii lui. Dacă te înţepi în ghimpii ariciului, mâna se umflă, se învineţeşte şi coace bubă. Greu te vindeci de înţepătura ariciului. Mă vindecasem altădată şi de înţepături de arici. Adunai găteje şi aprinsei un foc mare. Când lemnele arseră şi rămase jarul, înfipsei ariciul în ţepuşă, ca într-o frigare, şi-l fripsei, răsucind încet ţepuşa, cum aş fi fript un miel. Între timp, foamea se încleştase cu scârba într-o crâncenă luptă, înlăuntrul sleitelor şi prăpăditelor noastre fiinţe omeneşti, în care răsăriseră şi

crescuseră buruieni amare. Dar aceste buruieni nu înăbuşiseră încă sub stufoşenia lor gândul care mă ardea.

Foamea îmi dădea ghes să-mi înfulec cât mai repede partea mea de carne, friptă pe jumătate numai. Închipuirea mă purta, în urmă, prin milenii stinse. Şi mă vedeam, de parcă mai trăisem o dată aievea, pe atunci, frigând, tot în ţepuşă de lemn, un alt arici, la gura afumată a unei peşteri.

Acum, din carnea care se frigea greu, se prelingeau stropi de grăsime şi cădeau pe jarul roşu. Sfârâiau, răspândind un miros greţos, care, cu toată greţoşenia lui, plăcea nărilor mele.

Mă uitai la mâinile cu care învârteam ţepuşa şi mă mirai că nu sunt acoperite cu păr. Îmi privii unghiile şi mi se păru firesc să mi le văd lungi, negre şi ascuţite ca nişte gheare. Mi se păru nepotrivit că port pe mine straie, şi nu o piele de leu, ucis cu lancea cu vârf de piatră. Greu îmi veni să cred că sunt încălţat. Poate că era numai o privire aruncată de-acolo, din gura peşterii, înainte, prin ceaţa mileniilor viitorului.

Mă cuprinse de nestăpânit frica. Şi atunci îmi dusei mâna la frunte şi începui să mi-o pipăi şi să mi-o măsor, să văd dacă nu cumva e îngustă cât lăţimea degetului şi teşită spre creştet.

Nu. Nu era. Nici fălcile nu-mi erau late ca ale buldogului. Nici bărbia nu-mi era repezită înainte. Dar, oare, ştiam să vorbesc? Învăţasem oare să rostesc cuvinte şi să le pricep înţelesul?

— Ce faci, mă băiete? Cât ai să mai frigi prăpăditul ăsta de arici? Nu vezi că aproape l-ai ars?

Diplomatul avea dreptate. Dădui ţepuşa deoparte şi-o înfipsei, cu partea pe care o ţineam în mână, în pământ, ca pe o suliţă. În vârful ei ariciul bine fript îşi pierdea fierbinţeala.

— Mai rabdă puţin, Diplomatule, să se mai răcească friptura.

Văzduhul vui şi se cutremură. Pe deasupra noastră, la mari înălţimi, treceau spre miazănoapte bombardiere franţuzeşti *Farman* cu aripile albe. Pe lângă stolul bombardierelor, două aeroplane de vânătoare sclipeau în soare ca nişte fluturi mici şi sprinteni, de argint. Scosei ariciul din ţepuşă şi-l tăiai, cinstit, în două. Pe când îl sucea şi-l răsucea, ezitând încă să-l ducă la înfometata-i şi plina-i de bale gură, Diplomatul, ridicându-şi ochii, către bombardierele albe, care gemeau în văzduh, spuse:

— Iată ce sus s-a ridicat omul!…

Râsei şi-mi înfipsei dinţii în carnea ariciului.

Diplomatul se uită să vadă dacă, după ce am muşcat-o, scârbit, n-o arunc. O mestecai şi o înghiţii dumicat după dumicat.

— Ce gust are?

— Parc-ar fi carne de câine.

— Ai mâncat şi carne de câine?

— N-am mâncat.

— Atunci de unde ştii cum e carnea de câine?

— Trebuie numaidecât să ştiu? Îmi închipui! De altfel, dacă mai ţine războiul, o să ajungem să mâncăm şi carne de câine.

Foamea lui şi nesila cu care mâncam eu îi curmară ezitarea.

— Ştii că nu e rea?

— A fost tânăr ariciul.

— Mi se pare că e grozav de fraged. Păcat că nu avem şi un pic de sare. Sărat ar fi avut şi mai mult gust.

Văzându-l cum se chinuie să rupă carnea, mai mult cu unghiile decât cu puţinii dinţi pe care-i mai avea, îi întinsei cuţitul să taie carnea friptă în felii subţiri şi s-o înfulece mai uşor.

După ce mâncarăm ariciul, aruncarăm oasele subţiri, cărora le supsesem măduva, în iarbă. Diplomatul se juca, abil, cu cuţitul meu. Îl arunca în sus şi-l prindea cu degetele, din zbor, de vârful ascuţit şi tăios.

— Acesta e cuţitul cu care m-ai înţepat atunci de două ori?

— Altul n-am.

— Ce-ar fi să ţi-l înfig, dintr-o repezitură, în piept?

— N-ar fi mare lucru. Dar te pricepi să-l arunci?

— Mă pricep. Am învăţat într-un bar de noapte, la Nissa, de la un chinez.

— Atunci, într-adevăr, poţi să-l arunci fără greş. Ar trebui însă, ca să isprăveşti cu mine dintr-odată, să mă loveşti drept în inimă. Aici.

Îi arătai locul în care îmi bătea, în piept, inima.

— S-ar putea să ai inima în dreapta.

— Cum asta? Inima omului e în stânga.

— Unii o au în dreapta. E adevărat că asemenea cazuri sunt rare. Dar sunt.

De cum îl văzusem că se joacă cu cuţitul, pe nesimţite, pusesem şi eu mâna pe ţepuşa în care fripsesem ariciul şi o ţineam strâns.

— Spuneai că ai învăţat să arunci cuţitul, într-un bar. Ai trăit mult în Franţa, Diplomatule?

— Câţiva ani.

— Poate că într-o zi o să văd şi eu această vestită ţară.

— Nu cred că ai s-o vezi. Pentru că…

Aruncase sus de tot cuţitul şi se pregătea să-l prindă când îl izbii cu ţepuşa peste degete. Cuţitul căzu în faţa lui, în iarbă, şi se înfipse cu vârful în pământul tare. Nu mai avu răgaz să-l ia. Ţinând ţepuşa îndreptată spre el, gata să-i scot ochii, la cea dintâi mişcare, lovii cuţitul cu piciorul şi-l aruncai la câţiva paşi mai departe. Mă dusei şi-l luai, apoi mă aşezai iarăşi pe iarbă, la numai o palmă de el.

Îşi băgase degetele peste care-l lovisem în gură, şi le sugea, de parcă şi le-ar fi fript. Sugându-le şi udându-le cu salivă, încerca să-şi alunge durerea şi să şi le mai răcorească.

— Se vede că nu te-a săturat ariciul, Stârvule. Acum îţi mănânci şi degetele.

— Ai dat cu sete. Mă dor. Mi se pare că mi le-ai şi rupt.

— Dacă ai vrut să-mi înfigi cuţitul în piept…

— Poate că am vrut, dar poate că am glumit numai.

— De unde puteam eu să ştiu ce gândeai? Îţi luceau ochii de parcă înnebuniseşi, aşa că…

— Nici eu nu prea ştiu ce gândeam. Acum, toată lumea a înnebunit. Prin văzduh pluteşte miros de sânge. Ne-am obişnuit cu mirosul sângelui. Cu toate acestea, uneori, mirosul sângelui tot ne mai întărâtă şi ne ia minţile.

Spre miazănoapte se auzeau bubuituri. Până la noi ajungeau sparte, stinse pe jumătate.

— Bombardierele franceze îşi aruncă încărcătura.

— Mai lasă-le încolo ele bombardiere. Ia spune-mi, Diplomatule, ţi-a plăcut carnea ariciului?

— Chestiunea aceasta, cu plăcutul sau cu neplăcutul, nu este atât de simplă pe cât ar părea. Când ai de unde alege, alegi ce-ţi place, sau ceea ce ţi se pare că-ţi place, când nu, te mulţumeşti cu ce găseşti. Carnea ariciului nu avea un gust prea plăcut, dar eram nemâncat de câteva zile. Cu toate mofturile pe care le-am făcut la început, eram în stare să-l mănânc şi crud, atât mi-era de foame. Situaţia însă era penibilă. Cunoşti înţelesul acestui cuvânt, mă, ţărănuşule?

— Îl cunosc.

— Penibilă. Da. Penibilă. Acesta e cuvântul cel mai potrivit.

— Te-ai mai aflat vreodată într-o situaţie atât de… penibilă?

— Da. Însă în alt sens. Într-o vară, pe când eram consul la Bitolia, am căpătat un concediu de o lună. M-am repezit, ca toţi balcanicii plictisiţi de sălbăticia locurilor şi asprimea oamenilor, să-mi toc bănişorii puşi deoparte la Paris. Leafa mi se plătea în lire turceşti, de aur. Ai văzut vreodată lire turceşti?

— Am văzut. Pe la noi bogătanii cumpărau de la covacii turci, care colindau ţara călări, bani turceşti, de aur roşu, şi făceau din ei salbe pentru fetele lor.

— La Paris, în gară, am dat peste unul mărunt şi cocoşat, zgâit, cu capul cât o baniţă, Biguloiu, o căzătură. De altfel, os vechi, boieresc, pe care-l cunoşteam de prin cafenelele Bucureştilor. S-a repezit să mă îmbrăţişeze.

— Aaa! Să trăieşti, coane Serafim…

— Dar, l-am întrerupt eu, parcă te chema altfel, nu Serafim..

— Pe atunci mă chema Serafim.

— Te-am visat azi-noapte, îmi spune cocoşatul. Şi am avut o presimţire că eşti în drum spre Paris. Am venit, cucoane, să te întâmpin la gară. Ţi-am acontat un apartament, ca să nu-ţi mai pierzi vremea cu căutatul. Unde-ţi sunt bagajele? Hai să luăm o brijă.

— Şi te-ai lăsat dus de nas?

— M-am lăsat. Ba chiar mi-a părut bine că s-a găsit cineva să îmi iasă în cale. Mai târziu am aflat că Biguloiu se ducea la gară la toate trenurile care veneau încărcate cu călători de pe lângă Dunăre. Vechi stâlp de cafenea, cunoştea pe toată lumea şi fiecăruia îi spunea la sosire că l-a visat noaptea şi că s-a ostenit să vină la gară numai pentru el. Lipsit de orice altă sursă de existenţă, făcuse din asta o meserie. S-a lipii de mine *ca* căpuşă. M-a instalat unde a vrut şi cum a vrut el. Şi apoi, ţin-te, pârleo, tot într-un chiolhan am dus-o. Lirele mele turceşti se topeau una după alta. Biguloiu, scurt şi cocoşat, hidos aproape, era primit pretutindeni cu bunăvoinţă şi pretutindeni mai putea să aducă om cu el. Cocoaşa lui purta, zicea, noroc celor ce i-o pipăiau ca din întimplare. Cunoştea ca nimeni altul caii de curse, jokeii şi nu îi era străin niciun cotlon al Parisului. Într-o noapte ne aflam într-un tripou. O englezoaică, slabă scândură, căuta un loc să se aşeze la masa de joc. Când l-a văzut pe Biguloiu, a început să-i dea ocol. Cocoşatul s-a apropiat de ea, s-a înclinat adânc şi i-a spus:

— Serviţi-vă, vă rog, *madame,* dacă aveţi superstiţie!

Apoi i-a întors cocoaşa să i-o pipăie. Englezoaica şi-a trecut mâinile peste cocoaşa lui şi, fericită, s-a aşezat la joc.

Biguloiu însă i-a suflat în ureche:

— Mi-aţi pipăit cocoaşa, *madame*, cu voia şi cu ştirea mea. Deci, veţi pierde.

— Şi englezoaica?

— I-a trântit două perechi de palme. A jucat până şi-a pierdut inelele din deget, cerceii din urechi şi pantofii cu flori de argint. Dar, să-ţi povestesc situaţia într-adevăr penibilă în care m-a vârât cocoşatul. Petreceam într-o boată. A venit şi s-a aşezat la masa noastră o fată cu breton. Am chefuit şi ne-am ameţit. Când să plecăm, n-am mai putut să-mi aduc aminte adresa. O uitase, ori se prefăcuse că o uitase şi cocoşatul. Se jura pe cocoaşă că numai adresa lui o ţine minte. Fata s-a înfipt între noi şi n-a vrut să se despartă. Ne spunea, linguşindu-ne, ca bărbaţi încântători şi mândri ca noi n-a mai întâlnit. Ne-am urcat într-o trăsură, ne-am dus toţi trei la cocoşat acasă şi ne-am culcat în patul lui. Dimineaţa m-am trezit. Uitasem tot ce se întâmplase peste noapte. Nu-mi mai aduceam aminte absolut de nimic. Îmi dădeam însă seama de un singur lucru: că patul în care dorm era un pat străin, cu care nu eram obişnuit. Am simţit pe lângă umerii mei, într-o parte, picioare străine. Nu ştiu ce mi-a venit că m-am apucat să le număr: unul, două, trei. Mi-am tras picioarele mele la marginea patului şi am numărat, mai departe: patru, cinci… M-a cuprins frica. Ameţit cum mă aflam încă, şi în tremurarea care mă cuprinsese, îmi spuneam: dacă suntem doi oameni în pat, ar trebui să avem laolaltă patru picioare; dacă suntem trei, s-ar cuveni să-mi iasă la număr şase. Ori am înnebunit, ori am greşit numărătoarea. Cum nu mă puteam împăca cu ideea că am înnebunit, am început să număr din nou picioarele din pat: unul, două, trei… şi cu ale mele două, cinci. Eu aveam prin urmare numai două picioare. Aşadar, celălalt care dormea în pat avea trei. Speriat de-a binelea, am sărit, m-am dus la fereastră şi am ridicat storul. Soarele a năvălit în odaie. Atunci m-am lămurit. Lângă fereastră se găsea

rezemat de perete un picior de lemn. În pat, lângă cocoşat, dormea o ruină de femeie, cu breton pe frunte.

— Şi ce ţi s-a părut atât de... penibil?

Diplomatul nu mai avu timp să-mi răspundă.

Doi bărbaţi de vârstă mijlocie, cu fesuri albe în cap, mustăcioşi, cu ghebe sive pe umeri şi cu pistoale la brâu îşi ţineau mâinile în şolduri şi se uitau la noi ca la nişte arătări. Şi eu, şi Diplomatul aşteptam să deschidă gura unul din ei, să-i auzim ce vor. Ei holbau ochii la noi. Holbam şi noi ochii la ei. În sfârşit, după câteva clipe, s-a rupt tăcerea.

— Aţi picat din cer?

— Nu.

— Sunteţi fugari dintr-un lagăr?

— Nu.

— Atunci cine sunteţi voi?

Diplomatul îi pofti să se aşeze şi ei pe iarbă. Oamenii îi mulţumiră de poftire şi se aşezară şi ei, ca noi, pe vine.

— Dar voi cine sunteţi? Oameni de-ai nemţilor?

Era rândul lor să răspundă.

— Ferească-ne sfântul. Cum o să fim oameni de-ai nemţilor?

— Localnici?

— Nu.

Râseră şi-şi arătară dinţii mari şi negri.

— Te pomeneşti că sunteţi clefţi[{4}] şi aţi venit de dincolo, din Grecia, după...

— Ai cam ghicit.

Diplomatul începu şi el să râdă.

— Dacă vreţi să ne jefuiţi, cu noi n-aţi nimerit-o. Suntem plini de păduchi. O să ni-i apărăm. Să ştiţi că n-o să vi-i dăm cu una, cu două. Păduchii noştri sunt rari. Şi scumpi.

— De unde veniţi?

Diplomatul, fără să clipească din ochi, minţi:

— Dintr-un lagăr din Bulgaria, în care oamenii mureau pe capete de tifos. Poftiţi! Iată averea noastră...

Zicând aceasta, îşi băgă o mână subsuoară şi se prefăcu că a prins un păduche şi-l ţine strâns între degete.

— Nu vă codiţi, pe ăsta vi-l dau gratis, ca să nu-mi spuneţi că sunt om rău. Pe ceilalţi însă, îi apărăm cu unghiile.

Clefţii se traseră îndărăt, pe vine. Se depărtară de noi. Diplomatul îşi desfăcu degetele, ca şi cum ar fi aruncat păduchele în iarbă, apoi îşi încrucişa mâinile pe piept. Mă uitai când la chipurile lor bărboase, când la opincile lor ciudate, cu vârfuri lungi, ascuţite, repezite în sus, ca nişte boturi de vechi corăbii şi cu ciucuri, pe care le purtau în picioare. Unul dintre ei, căruia abia atunci îi luai bine seama, avea lumina unui ochi stinsă şi arsă. Pleoapele fără gene se scufundaseră adânc, în golul ochiului. Când omul clipea, se vedea în fund, sub acele pleoape subţiri, o cărnoteie neagră ca un tăciune. Celălalt îl întrebă pe chior:

— Să-i împuşcăm?

— De ce nu?

— Pe amândoi?

— Eu zic că pe amândoi.

Nici nu ne clintirăm din loc. Eu le căutai ochii, să găsesc ce gânduri licăresc în adâncul lor. Clefţii erau însă prea departe de mine ca să pot desluşi ceva. Aveau pistoale lungi, turceşti, cu mânere de argint înflorate, cum văzusem mai de mult şi pe la noi, păstrate de bătrâni, din vechime. Pe Diplomat îl luă la ochi chiorul. Pe mine mă luă celălalt la ochi. Auzii dintr-odată două detunături şi mă văzui învăluit în fum albăstrui. Gloanţele mari, de plumb, trecuseră şuierând pe deasupra capetelor noastre.

— Aţi tras prost, le spuse Diplomatul calm. V-au tremurat mâinile. Şi mai spuneţi că sunteţi greci, şi încă vă mai lăudaţi că sunteţi clefţi. Bunicul meu, care a fost şi el cleft în timpul…

— Eşti sămânţă de grec? îl întrebă chiorul.

— Dar voi ce credeaţi? N-aţi înţeles după graiul pe care-l vorbesc?

— Pe aici mulţi vorbesc greceşte. Nu poţi alege pe oameni după grai, de ce sămânţă sunt. Dar tu, tu nu ne spui cumva palavre?

— Gândiţi-vă şi voi, îi turui gura Diplomatului, dacă n-aş fi fost grec, aş fi tremurat în faţa voastră, aş fi leşinat când aţi slobozit pistoalele. Numai un grec adevărat nu tremură în faţa morţii.

Chiorul se întoarse către celălalt şi zise:

— S-ar putea ca omul să aibă dreptate, Petrachis.

— S-ar putea, Diomedis, poţi să ştii?

Chiorul îl întrebă pe Diplomat, arătându-mă cu mâna:

— Dar băiatul?

— Cine? Asta? E un nepot de-al meu. Tot sămânţă de grec.

Chiorul se sfătui cu nechiorul.

— Să ştiţi voi, mă, că n-am greşit ţinta. Am tras înadins pe deasupra capetelor voastre, să vedem dacă vă speriaţi. Nu v-aţi speriat. S-ar putea ca într-adevăr să fiţi de un sânge cu noi.

Se ridică apoi în picioare şi se apropie de mine.

— Dacă v-aţi fi speriat, vă împuşcam cu al doilea rând de gloanţe. Tu, scoate-ţi ghetele.

Mă descălţai, îmi desfăşurai picioarele de obiele, pusei obielele în ghete şi i le întinsei chiorului.

— Poftim, kirie.

Cleftul însă mă lăsă cu mâna întinsă. Privirea singurului lui ochi întârzia pe labele picioarelor mele, slabe, noduroase, uscate, pline încă de semnele roşii ale arsurilor pe care le îndurasem în tren. Se uită mai ales la piciorul meu beteag, care era mai subţire şi mai uscat decât celălalt şi care, descălţat, cădea bleg într-o parte din glezna bolnavă.

— Ce-ai tu la piciorul ăsta?

— Băiatul e beteag, răspunse în locul meu Diplomatul. Abia merge încălţat, prin pietrişurile şi ghimpăraia asta.

Desculţ, nici n-o să se mai poată plimba, necum să meargă acolo unde avem noi de mers.

Chiorul îşi cumpăni pistolul în mână. Chibzui. Îşi întoarse capul către nechior.

— Să i le las, Petrachis?

— Diomedis, lasă-i-le!

— Încalţă-te, Ianis, mă îndemnă Diplomatul, care mă botezase la iuţeală cu un nume grecesc.

Ca să nu-i rămân dator, i-o întorsei:

— Mă încalţ numaidecât, nene Nicachis.

Îmi înfăşurai iarăşi picioarele în obielele aspre şi mă încălţai. Chiorul oftă:

— Am stricat două gloanţe degeaba. Pe aici gloanţele şi iarba de puşcă sunt rare şi scumpe. Încălţămintea e mai rară, mai scumpă. Ne gândisem să vă împuşcăm, ca să-i putem lua băiatului ghetele. Acum nu i le mai luăm. Nu putem lăsa un băieţandru şchiop să umble desculţ. Nu ne îngăduie inima.

Zicând acestea, chiorul se aşeză iarăşi pe vine lângă nechior. Diplomatul, mergând pe vine, se apropie de ei.

— De câteva zile nu mai avem tutun. Nu s-ar putea, fraţilor, să ne daţi câte-o ţigare?

Chiorul îl întrebă pe nechior:

— Să le dăm, Petrachis?

— Diomedis, dă-le! Mai adăugăm la paguba gloanţelor paguba a două ţigări. Dumnezeu vede tot. Dumnezeu o să ţină seama în catastiful lui de această milostenie a noastră.

Se închinară amândoi de câte trei ori. Se închinară făcând cruci mari, cinstite. Apoi chiorul răsuci din tutunul lui, pe care-l păstra la brâu într-o pungă neagră de piele, două ţigări groase şi ni le întinse. Diplomatul spuse:

— Să fie de sufletul părinţilor voştri.

— De sufletul părinţilor noştri, repetă chiorul. Şi adăugă: Dumnezeu să primească această pomană.

Nechiorul vorbi şi el.

— Dumnezeu e bun.

— Nici oamenii nu sunt răi, kirie, încheie Diplomatul.

Clefţii îşi răsuciră şi lor ţigări, aprinseră iasca şi după ce deteră foc ţigărilor lor, ne întinse ghemul cu foc şi nouă.

Sub cerul însorit, dar vâscos, ciuciţi în iarbă, acum ne aflam acolo, între munţii înalţi şi sterpi, patru oameni. Şi toţi patru trăgeam cu sete din ţigări.

Fumul era dulce, nespus de dulce şi se ridica uşor în văzduhul încremenit, ca nişte coloane albăstrii, ale unui templu al cărui acoperiş îndepărtat era cerul albăstrui şi vâscos – cerul pe sub care lunecau acum către miazăzi, bombardierele albe, franceze. Dar nouă nu ne ardea câtuşi de puţin de bombardiere. Trăgeam cu sete fumul albastru în pieptul nostru, îl ţineam acolo înăuntru cât mai mult şi apoi îl slobozeam pe gură, într-o coloană rotundă, albăstrie.

Diplomatul, între două fumuri, spuse:

— E grozav tutunul vostru. Vă mulţumim.

Chiorul îi răspunse:

— Cum să nu fie? E tutun dulce, de Macedonia, fiert în miere.

După ce clefţii plecară într-ale lor şi se pierdură prin coclauri şi viroage, ademeniţi de strania singurătate a locurilor, mânecarăm mai departe la drum, ţinând fundul îngust al văii. Uneori stânci negre şi goale se ridicau de o parte şi de alta şi calea se strâmta într-atâta, că între pereţii printre care ne strecuram deschizătura nu era mai largă de un pas. Dacă undeva, sus, pe creste, o pasăre sau o şopârlă verde ar fi lovit o piatră şi ar fi făcut-o să se prăvălească, nimic n-ar fi putut s-o oprească în prăvălişul ei. Pe alocuri, poteca suia şi atunci eram nevoiţi s-o urcăm sprijinindu-ne vârtos în ciomegele noduroase pe care le tăiasem din crâng şi cu care ne înarmasem, alteori pogora pieziş şi ne vedeam nevoiţi să ne lăsăm pe vine şi, aproape să ne târâm, căutându-ne sprijin în asperităţile terenului, de teamă să nu lunecăm şi lunecarea să se schimbe într-o rostogolire din care nu ştiam unde şi cum ne-am mai fi oprit. Din loc în loc, deschizătura se lărgea, stâncile se

depărtau, iar între ele şi potecă, tufărişuri uscate, roşcate de toamna de al cărei miez ne apropiam, acopereau mărunte dâmburi pietroase.

Mergeam uneori acoperiţi de umbră printr-un fel de scamă destrămată şi vânătă şi era de mirare că nu ni se lipea de straie. Soarele încălzea până la fierbinţeală vârfurile stâncilor negre. Până la noi însă nu ajungea decât răcoarea, care ne înfiora carnea obosită, lipsită de orice vigoare. Alteori, prin luminişuri, umblam înfăşuraţi în mândra mantie de aur a soarelui. Umbra ne obosea şi ne sleia. Numai dârza noastră voinţă încordată ne împiedica să ne dăm lesnicioasă pradă lâncezelii. Soarele, când treceam pe sub puterea lui, ne înviora şi ne îmbărbăta. Atunci ne simţeam mai uşori, asemeni unor corăbii, în ale căror pânze ar fi suflat lin vântul. Când adâncitura, pe fundul căreia ne târam, se despica şi creştetele noastre se clătinau de osteneală sub un cer mai larg, îmi ridicam privirile şi căutam prin slăvile goale zborul unei păsări, ca să nu ne mai simţim atât de singuri pe lume. Prin văzduh nu zbura însă nicio pasăre. Numai uneori străbăteau până în auzul nostru ascuţit ca limba unui brici, gemetele tunurilor venind dinspre miazăzi.

M-am bucurat, de parcă aş fi ajuns în mijlocul unui oraş mişunând de oameni, dând peste o armie de furnici care ne tăiau calea. Diplomatul a călcat şi a trecut peste ele, fără să le vadă. Eu însă m-am oprit, m-am aplecat asupra lor şi le-am privit de aproape. Erau nişte furnici mari, galbene, cu mijlocul subţire. Semănau cu nişte mici viori cu picioare, însufleţite. Multe purtau în gură ouăle albe pe care le jefuiseră de la alte furnici. Aş fi vrut să merg pe şirul lor şi să văd cuibul învins şi războirea care încă nu se sfârşise. Văzusem de atâtea ori furnici bătându-se între ele. Mă jucam, ca un zeu, cu soarta lor şi cu soarta războiului lor. Priveam ceasuri întregi lupta dată de-a valma. Erau furnici care atacau şi erau furnici care se apărau, atacând în acelaşi timp. Se apucau unele pe altele şi se muşcau. Una

cădea ruptă în două, ucisă. Alta se retrăgea din vălmăşag ciuntită de un picior numai. Ceata biruitoarelor se adâncea atunci în galeriile subpământene. Câteva ieşeau fugind cu ouă albe în gură. Atunci, supărat, risipeam ceata biruitoarelor cu un băţ ori cu un pământuf de ierburi.

Diplomatul se opri, întoarse capul şi mă întrebă:

— Ai ostenit?

— Nu.

— De ce-ai rămas în urmă? Hai, că ne prinde seara.

— Undeva tot trebuie să ne prindă seara.

— Poate ieşim la lărgime. Ne va fi greu să umblăm prin întuneric pe un astfel de drum.

— Greu, uşor…

Umbrele deveniră albastre. Cerul se înroşi.

— Se lasă chindia, Diplomatule.

— Simt şi după pântec. Iar mi s-a făcut foame.

Pe marginea potecii, dintr-o gaură sfredelită printre bolovani, scoase capul un dihor cenuşiu, luciu, de cenuşiul cânepei topite. Ochii rotunzi, cu cearcăne roşii în jur, ca nişte mici inele de mărgean, îi sclipiră. Zvârlii în el cu ciomagul. Dihorul, ager, se trase în fundul cavernei.

— Crezi că l-am putea scoate?

— Chiar dacă am izbuti să-l scoatem după multă trudă, nu ne-ar folosi la nimic, Diplomatule. Miroase urât. Nu l-ai mânca, oricât ai fi de flămând.

— Eu zic să încercăm totuşi.

— Mai bine să ne lăsăm păgubaşi.

Adâncitura se lărgea treptat, ca o pâlnie. Prin pulberea groasă care acoperea bolovanii potecii văzui urme învălmăşite, omeneşti. Ceva mai departe, dădurăm şi peste câteva balegi proaspete, de catâri. Gândaci mari, cafenii, rupeau bucăţele din ele şi, rostogolindu-le, făureau gogoloaie.

— Pe aici au trecut de curând oameni.

— Oameni şi catâri. Soldaţi.

— Poate.

— N-ar strica să fim cu băgare de seamă.

Ne oprirăm să cercetăm atenţi, cu ochii, împrejurimile. Nu observarăm nimic care să ne pună pe gânduri şi merserăm înainte, însă după câţiva paşi numai, poteca o lua la stânga, ocolind un tufăriş. Aci, aşezat de-a curmezişul, trupul gol al unui bărbat mustăcios zăcea lungit pe spate. Trei găuri în piept, astupate de sângele care izvorâse şi se şi închegase, şi pielea pârlită în jurul lor, arătau că omul fusese împuşcat de curând, şi de aproape, după ce fusese dezbrăcat, cu pistoale vechi, care fumegă.

— Pe ăsta l-au împuşcat macedonenii, nu soldaţii. E un localnic care a trădat. A slujit probabil soldaţilor nemţi de călăuză şi şi-a primit osânda.

Cadavrul era al unui bărbat scund, negricios, noduros.

— Poartă mustăţile lungi, nepotrivite, căzute peste gură, ca pe la Ianina, găsi de cuviinţă să mă lămurească Diplomatul.

Mie mi se încleştă gura. Mortul, proaspăt, nu începuse încă să miroase, dar muştele îi dădeau ocol, i se aşezau pe pleoape, pe gură, intrau şi ieşeau pe nările nasului. Diplomatul spuse:

— Ah! Dacă l-ar fi omorât şi l-ar fi lăsat măcar îmbrăcat! Mă alegeam şi eu cu ceva. Mi s-au zdrenţuit de tot hainele.

Şi hainele mele se zdrenţuiseră, nu numai ale Diplomatului, dar nu râvneam să port hainele unui mort. Era destul că purtam ghetele unui spânzurat. Asupra acestui fapt însă cugetul mi-era împăcat. Ghetele lui Mirko nu le furasem. Le cumpărasem pe bani buni, de argint, chiar de la taică-său.

— Cum erau să-l lase îmbrăcat şi încălţat? Pe aici îmbrăcămintea e scumpă. Lasă, Diplomatule, mă pomenii eu liniştindu-l, c-o să mai găsim noi şi alţi morţi. Poate avem norocul să dăm şi peste unul nejefuit de straie.

— Aş vrea să-ţi fie gura aurită.

Acestea zise, trecurăm pe lângă mortul gol şi ne văzurăm mai departe de drumul nostru. Ochii însă, cu toate

că ne mai pierise neliniştea, ne jucau în cap, de atâta uitat în toate părţile.

Oameni nu întâlnirăm, dar pe cer zburau ciori şi nu peste mult, la câţiva paşi de potecă, întâlnirăm cinci cruci noi, de lemn. Crucile erau înfipte la rând, şi lângă fiecare din ele se afla o grămăjoară lunguiaţă de pietre. Trei cruci purtau în vârful lor capele soldăţeşti austriece, turtite. De vârful celorlalte două erau agăţate chipie bulgăreşti, seine, cu văcălia roşie. În apropierea lor câteva balegi de catâr miroseau a proaspăt. Gândacii cafenii nu le descoperiseră încă şi nu se repeziseră asupra lor să le taie în felii şi să le rostogolească. Dâre de sânge, pe iarbă, însemnaseră drumul pe care fuseseră aduşi, târâş, soldaţii morţi. Ne luarăm cu privirile după ele. Duceau către o deschizătură îngustă, spre stânga.

— Ai putea să te împodobeşti cu un chipiu bulgăresc, Diplomatule, ori cu o şapcă turtită, austriacă. Ţi-aş recomanda şapca. Sunt mai arătoase şepcile.

Diplomatul le încercă pe toate, pe rând.

— Nu mi se brodeşte pe cap niciuna. Ale bulgarilor sunt prea largi. Îmi cad peste urechi. Ale austriecilor prea mici. Îmi rămân pe creştetul apului.

Văzduhul fusese de curând îmbâcsit de fum. Fumul se risipise, însă mirosul de ars rămăsese în aer şi-l simţeam. Drumul se îngustă. Pâlnia se închise între două mari ridicături pietroase. Deşi soarele nu scăpătase, pogorî peste noi răcoarea aspră a serii.

După treizeci de paşi numai, ieşirăm iarăşi la larg. Acum drumul urca. Îl luarăm în piept şi, proptindu-ne mereu în ciomege, şi gâfâind, ajunserăm la marginea unui câmp strâns între munţi, închis din toate părţile de pereţi negri şi povârniţi. Pe cerul gol apropierea nopţii aruncase smoală. Drumul tăia fişteica de câmp în două. În dreapta, pitulate la poalele stâncii, un mănunchi de case fumega încă, uşor. Tot ceea ce fusese lemnărie arsese şi se prefăcuse în scrum. Zidurile de piatră însă, afumate, rămăseseră întregi.

Pustietatea, cel puţin aşa mi se păru la prima vedere, îşi întinsese şi aci aripa ei cernită. Casele, de piatră, cu pridvoare largi şi cu etaj, adăpostiseră între pereţii lor oameni cu oarecare stare şi fără îndoială încă în dimineaţa acelei zile aceste case fuseseră pline de viaţă. Din magaziile de lemn, de pe lângă ele, nu rămăseseră decât butaşii de piatră pe care se sprijiniseră. Focul fusese pus deodată şi din mai multe părţi. În faţa uneia din casele arse, o fetiţă ca de trei, patru ani sta pe pământ, dormind parcă, făcută covrig, ţinându-se cu mâinile de pântece. Lângă capul ei mic şi rotund, un bariş colorat rămăsese răvăşit în ţarână. Mă apropiai s-o văd mai bine. O baionetă îi străpunsese gâtul, tăindu-i-l pe jumătate. Alta îi găurise de câteva ori trupul, fără să i-l despice. Muşte mari şi verzi năpădiseră mica băltoacă de sânge închegat de lângă fetiţă.

Poate se mai aflau şi alte cadavre printre case. Nu le-am mai căutat. Seara, o seară plină de măreţie, cum nu trăisem alta, o seară îmbrăcată în colorate odăjdii, se apropia tăcută, cu paşi mari, catifelaţi, de neauzit. Umbrele munţilor se lungiseră. Răcoarea făcuse loc grabnic frigului. Dârdâiam. Din vânăt-albăstrui cerul devenise roşu. Un roşu ciudat, care bătea în nărâmzatul sângelui închegat.

Vrurăm să mergem înainte. Diplomatul îşi amintea bine că drumul acela de catâri ducea într-un orăşel unde avea el o cunoştinţă, un hoge, pe care îl vizitase o dată, ajungând acolo pe un alt drum, de mult, înainte de războiul balcanic, şi care hoge, ca să-i dovedească prietenia lui, mersese până acolo, încât îi arătase – e drept, cu vălul pe faţă – cele cinci cadâne din haremul lui. Războiul, cu grozavele-i învălmăşaguri de oameni, schimbase multe. Schimbase şi hotare. Însă religiile îşi păstrau puterea lor. Hogea cel cu cinci cadâne, după părerea Diplomatului, se putea să mai şi trăiască şi, dacă ne mai ţineau picioarele, o noapte şi o zi, aveam să-l găsim şi să-l rugăm pentru sprijin: o găzduire de o zi, două pentru întremare şi hrană, care să ne mai ţină în puteri, veşminte localnice, care să ne facă mai puţin

bătători la ochi, şi sfat înţelept, să ajungem bine în Albania, de al cărei hotar nu ne mai despărţeau decât puţine nopţi de drum, ţinând seamă şi de starea drumurilor, şi de împrejurări neprevăzute, dar şi de slăbiciunea noastră.

— Şi ce se va întâmpla dacă hogea între timp va fi murit?

— Peste un hoge tot o să dăm noi.

Auzirăm larmă de oameni, bocanci, tropăiri şi copite de catâri potcoviţi, izbind pietrele. Ne pitularăm lângă o stâncă şi străpunserăm cu privirile fumuriul zării, să vedem ce-ar putea fi, deşi ne închipuiam. Un detaşament de soldaţi, altul, desigur decât cel ce incendiase stolul răzleţ de case, apropia de noi. Să tot fi fost ca la cincizeci de oameni. Amestecătură era. Sclipeau căşti germane, chipie austriece, fesuri şi cealmale mari, turceşti. Nu lipseau nici câteva chipie rotunde, bulgăreşti. Şirul catârilor era lung, iar catârii erau împovăraţi nu numai cu saci de muniţii şi merinde, dar şi cu mitraliere, ba chiar cu două tunuri mici, de munte. Ne târârăm printre pietre şi tufişuri, spre stânga, cu toată repeziciunea de care eram în stare, dar şi cu toată prudenţa. În grabă, mă lovii de nişte pietre, care se rostogoliră izbindu-se de altele făcând huiet. În urma noastră răsunară împuşcături. Acum întunericul se lăsase gros, aproape de nepătruns. Ne culcarăm totuşi, la pământ, cu urechile ciulite. Văzând că nu li se ripostează, soldaţii nu mai traseră după noi şi nici nu se mai apucară să ne urmărească şi să ne caute prin tufişuri. Mă temui o clipă ca nu cumva să aibă câini pe care să-i asmută asupra noastră, să ne miroase urmele şi, lătrându-ne, să ne dea de gol. Aşteptarăm, lungiţi la pământ, câinii. Cum nu le auzirăm lătratul, socotirăm că nu au. Ne ridicarăm, şi ne tot traserăm către miazăzi, depărtându-ne de poteca la care, dacă ne-am fi întors chiar după un larg ocol, ne-am fi aflat în pericolul de a ne pomeni faţă în faţă cu alte detaşamente.

Înţeleserăm deplin că în regiunea în care ne găseam tulburările erau în toi. Nimerisem cum nu se putea mai rău. Printre stâncile care se ţineau lanţ, începurăm să căutăm o

ieşire către miazăzi, unde, acum, tunurile turbaseră. Ne sfătuisem şi plănuisem să ne îndreptăm spre miazăzi şi apoi să căutăm o altă ieşire către Apus, fie şi peste munţi. Drumuri de picior trebuiau să mai fie. Tot dibuind, descoperirăm între două tufişuri capătul unei cărări care urca. Nu era mai lată decât o palmă. Ţinându-ne de mână, începurăm suişul, pipăind mereu solul duşmănos cu picioarele. Înaintând aşa, pas cu pas, ne depărtam de satul ars, lăsat în urmă. Detaşamentul se pripăşise lângă ziduri şi aprinsese foc pentru încălzirea merindelor. Flăcările se ridicau înalte şi în lumina lor jucăuşă se mişcau umbre de oameni şi de catâri despovăraţi. În jurul nostru, ca alungat de o uriaşă mână nevăzută, întunericul gros *se* risipi. În locul lui rămăseseră numai pânze străvezii. Ninse de lumină gălbuie, difuză, stâncile şi pereţii prăpăstiilor luceau. Spre răsărit se ivi deasupra munţilor *o* lună rotundă, de var luminos. Îi văzui, cum niciodată până atunci nu-i văzusem atât de bine, văgăunile adânci, rotunde ca gropile unor obuze uriaşe, pline de umbră. Găsii în mine dorinţa de a mă afla măcar pentru un timp acolo sus şi de a privi de pe marginile lunii la tot ceea ce se petrecea pe pământ. Mă pomenii vorbind în gând cu mine însumi şi aiurind.

— Ar trebui să ai ochii mai mari şi mai adânci. Darie. Pentru câte vrei tu să vezi, ţi-ar trebui o mie de ochi.

— Doi îmi ajung. Mai văd şi cu ochii închipuirii, care nu au număr, şi peste care niciodată nu cad pleoape.

— Nici pleoapele de mătase ale somnului?

— Nici. Când dorm, închipuirea îmi rămâne trează. Visez. E blestemul de care nu pot scăpa. Una din ursitoarele care mi-au vegheat nedorita-mi venire pe lume, a rostit auzind întâiul meu tipăt:

— Niciodată acest băiat să nu ţipe decât înlăuntrul lui. Ţipetele să-l sfâşie mereu, dar lumea, ţipetele lui să nu le audă.

Alta a rostit:

— Să nu cunoască fericirea.

A treia, mai blajină, m-a binecuvântat :

— Treaz, să-l biciuie închipuirea cu bice de foc. Adormit, cu harapnice de aur să-l biciuie visele.

Întâia a adăugat:

— Buzele pe care le va săruta să fie amare ca fiertura de pelin.

A doua nu s-a lăsat mai prejos:

— Mâinile pe care le va strânge cu iubire să-l trădeze.

— Să-l înşele cei cărora le va dărui inima lui. S-a repezit să mă mai binecuvânteze a treia ursitoare.

Şi a mai spus:

— Ne-am împlinit rostul. Să mergem.

Toate trei aveau trupuri de capre, numai capetele lor erau capete de femei. Toate trei erau bătrâne ca vremea. Bătrâne ca pământul şi ştirbe, ştirbe…

— Nu. Eu mai am ceva de spus, a grăit întâia.

— Spune odată, a rostit a treia.

Şi întâia ursitoare a cuvântat:

— Să-l mistuie tristeţea. Să-l mistuie tristeţea lui şi tristeţea lumii să-l mistuie.

— Să aibă şi stropi de bucurie de-a lungul vieţii lui. Puţini, dar să-i aibă. Să fie ars de arşiţa iubirii o dată, o singură dată, de când vor înflori sălciile şi până când se vor scutura de floare teii.

— I-ai dăruit prea mult, a spus îmbufnată, celei de a doua, a treia ursitoare. Să rămână strâmb la doisprezece ani şi să-l primească ţărâna şi să-l schimbe în ţărână când va începe să-i albească părul. Şi până atunci...

Ursitoarea n-a apucat să-şi termine ursirea. La capătul meu o femeie bălană, cu păr de culoarea orzului copt, se închina şi şoptea:

— Ţine-mi-l, Doamne, ţine-mi-l, Doamne, ţinemi-l, Doamne…

Ursitoarele au fugit:

— Ţii minte, Darie?

— Ţin minte. Înţelegeam tâlcul cuvintelor. Ştiam că femeia cu păr de culoarea orzului copt e mama. Abia mă rupsesem cu crâncenă durere din canea ei puţină. Şi mai ştiam că fetişcana cu dinţii albi, pe buzele căreia am văzut atunci întâia oară surâs omenesc, e de un sânge cu mine. Şi mai ştiam că bărbatul cu mustaţă neagră, care-mi mângâia cu mâinile lui aspre tălpile goale, mici cât floarea nufărului de baltă, era părintele meu.

— Îţi închipui numai. Nu puteai şti nimic.

— Îmi închipui? Dar unde e hotarul dintre realitate şi închipuire? Unde este acest hotar şi cine ar putea să mi-l arate? Arată-mi-l tu, liliac care iubeşti întunericul, dacă-l cunoşti. Arată-mi-l tu, fir de iarbă subţire, dacă i-ai aflat, taina, ori arată-mi-l tu, cerească stea.

Steaua tăcea, liliacul zbura departe de mine, iarba uscată pe care o călcam fâşâia numai, dar fâşâitul ei nimic nu-mi spunea. Nimeni nu-mi spunea nimic.

Icnii scurt. Îmi lunecă piciorul. Piatra pe care călcasem se desprinse de pe buza viroagei pe care înaintam şi se prăvăli în adâncuri. Mă sprijinii pe genunchi.

— De ce nu eşti atent? Era să cazi în prăpastie. Mă târai şi pe mine.

— N-aveai decât să-mi dai drumul, Diplomatule.

— Ţi-aş fi dat eu… N-avea nicio îndoială în privinţa asta. Dar tu mă ţineai pe mine de mână, nu te ţineam eu pe tine.

Îmbrăcate în lumina de var a lunii, stâncile înalte, cu pereţii adânc crăpaţi, păreau şi ele de var. Peste tufişuri căzuse parcă o brumă ştearsă, de argint vechi care nu şi-a pierdut decât pe jumătate sclipirea. În fundul văgăunii, pe marginea căreia mergeam, se adunase parcă tot întunericul gros al nopţii. Cărarea urca, iar noi, sleiţi, suiam pe povârnişul ei mai mult căţărându-ne. Nu ştiam unde ne va duce cărarea, dar ştiam că undeva trebuia să ne ducă, la un popas, ori chiar la o aşezare omenească. Nicio cărare nu dă în gol. Oamenii nu croiesc cărări care să-i ducă în gol.

După multe osteneli, când luna se limpezise într-atâta că umbra găvanelor ei adânci ajunsese sticloasă, şi se ridicase până în cumpăna cerului, am ajuns la marginea unui platou acoperit de tufani rari. Urcând, nu bănuisem că vom întâlni un asemenea loc odihnitor, tocmai acolo sus. Diplomatul spuse:

— Să ne mai depărtăm puţin de margine, apoi ne culcăm, să ne odihnim şi să aşteptăm aici ziua. Abia îmi trag sufletul. Ai ceva împotrivă?

— Nu.

Mergeam încet, cu paşi mari însă, şi ne bucuram că nu mai simţim sub tălpile noastre bolovani colţoşi, ci o trâmbă de iarbă moale şi înaltă până la genunchi, pe care îngusta cărare o despica şi care foşnea la cea mai uşoară atingere. Umbrele tufanilor rotaţi păreau, sub lumina lunii, mari stoguri de întuneric. Diplomatul mergea cu câţiva paşi înaintea mea. Întindeam obositu-mi pas să-l ajung. Atunci, brusc, auzii aerul vâjâind, de parcă cineva, din umbrele spre care ne strecuram, ar fi învârtit deasupra capetelor noastre mari harapnice. Fără voie, inima îmi bătu repede în piept, apoi îşi opri pentru o clipă bătăile. Nu avusei vreme nici măcar să mă uit în sus, sau în urmă. În clipa în care-l văzui pe Diplomat smucit şi tras într-o parte, îmi simţii gâtul prins în laţ. Smucit în aceeaşi parte, făcui câţiva paşi împleticiţi, piezişi. Căzui. Câţiva oameni se năpustiră din umbră asupra noastră. În timp ce strânsoarea laţului slăbea, oamenii ne luară sub genunchii lor, şi până pricepem ce se petrece cu noi, ne pomenirăm legaţi fedeleş. Unul din umbra întrebă:

— Sunt soldaţi?

— Civili, răspunse careva dintre cei ce ne păstrau sub genunchi.

— Vedeţi dacă au arme asupra lor, porunci omul din umbră.

— I-am bârcâit. N-au.

— Bine.

Cei ce ne aveau sub genunchi ne slăbiră din strânsoare şi ţinându-ne de umeri ne îndemnară să ne ridicăm şi ne împinseră.

Copacii erau mai deşi, mai pletoşi. Lumina de var a lunii nu mai pătrundea decât rareori printre frunzişurile lor. Ne purtară aşa timp de câteva minute. Apoi, în faţa noastră se deschise un mic luminiş. Bărbaţi cu fesuri albe pe cap, cu ghebe negre pe spate şi cu pantaloni albi, înarmaţi cu puşti, stăteau tolăniţi pe iarbă, la marginea luminişului. Când ne văzură, se sculară în picioare, se apropiară de noi şi, lăsându-se jos, se aşezară turceşte făcând cerc în juru-ne. Ne spuseră să ne aşezăm şi noi jos. Le urmarăm sfatul. Bărbaţii vorbeau între ei repede, încet însă, ca şi cum le-ar fi fost teamă că, prin aerul rece al nopţii, şoaptele lor s-ar putea auzi până departe, în valea pe care o părăsisem. Mi se părea că înţeleg unele cuvinte.

— Cine sunteţi voi? ne întrebă unul dintre ei, care, rupând cercul, venise mai aproape.

Tăcui. Îl lăsai pe Diplomat să se descurce cum s-o pricepe. Credeam că le va răspunde. Diplomatul însă, ţâfnos, le întoarse întrebarea:

— Dar voi ce fel de oameni sunteţi?

Cel care ne întrebase îşi trase, răsucindu-şi alene vârful mustăţilor cu o mână, puşca mai lângă el şi pufni în râs.

— Dacă noi am fi prinşii voştri, v-am răspunde. Acum însă voi sunteţi prinşii noştri. Voi trebuie să ne răspundeţi.

Argumentul era fără prihană. Mă aplecai spre Diplomat şi-i şoptii:

— Nu e cazul să faci pe nebunul, Stârvule. Răspunde cinstit. Nu te codi. Spune-le întreaga poveste.

Deşi vorbisem încet, omul cu mustăţi lungi mă auzise. Când deschise din nou gura, îmi dădui seama că mă şi înţelesese. Îl auzii fără mirare, întrebându-mă româneşte:

— Sunteţi români?

— Români, îi răspunsei, români din România.

— Aţi fugit dintr-un lagăr?

— Nu tocmai din lagăr. Am fugit din mâinile nemţilor care ne-au adus de peste Dunăre şi care voiau să ne trimeată lângă Bitolia, în spatele frontului, să săpăm tranşee.

Îi înşirai pe degete toată povestea. Oamenii ascultară tăcuţi. Din când în când cel căruia îi vorbeam mă oprea şi le tălmăcea celorlalţi cuvintele mele.

— Spune mai departe…

Spusei mai departe. După ce-am sfârşit de povestit, m-a iscodit:

— Dar în vale, la sat, ce-aţi mai văzut?

Îi vorbii despre omul mort, gol, peste care am dat în drum şi despre cele cinci cruci.

— Vasăzică pe Dimachis nu l-au îngropat. Noi l-am omorât pe Dimachis, călăuza. Tot noi i-am ucis şi pe ceilalţi cinci. Nu l-au îngropat pe viclean! Şi-au îngropat numai morţii lor. Aşa fac totdeauna. Câinii…

— Am mai văzut satul ars.

— Satul nostru.

— Au rămas numai zidurile.

— E bine că cel puţin au rămas zidurile. O să ne dregem noi casele când s-o isprăvi războiul. Ia spune! Altceva ce-ai mai văzut acolo?

— O fată…

Atunci sări un alt bărbat din cei ce ne înconjurau şi veni lângă mine, potopindu-mă cu întrebări în care desluşeam cuvinte, fără să înţeleg rostul frazelor.

— Ce vrea? îl întrebai pe omul care vorbea româneşte.

— Te întreabă dacă fata pe care ai văzut-o acolo jos era vie sau moartă. E fata lui. În vipia plecării, a uitat-o acasă.

Mă cuprinse deodată frigul, un frig ascuţit, care făcea să-mi clănţăne dinţii. Şira spinării mi-o simţii sloi de gheaţă.

— Iartă-mă, nene, spusei dârdâind, mi-e frig.

Omul care mă întrebase despre fata lui îşi desprinse gheba largă de pe umeri, desfăcându-i singura cheutoare care i-o lega în faţă şi mi-o puse pe spinare, apoi mă

înfăşură în ea, tot. Căutându-mi ochii în lumina lăptoasă a lunii, mă întrebă:

— Spune-mi odată, omule, fata mea era vie sau moartă?

Îmi înghiţii saliva care-mi năclăia gura şi spusei:

— Dumnezeu s-o ierte. Moartă era. Am privit-o de aproape. Zăcea într-o baltă de sânge. Avea rană la gât. Şi pieptul găurit de trei, patru ori cu baioneta.

Omul se descoperi şi-şi strânse tâmplele între mâini. Murmură:

— Milena, Milena, Milena…

Murmură din ce în ce mai încet. Murmurul i se stinse într-un suspin. Cu capul descoperit, se ridică. Se ridicară şi ceilalţi, şi, nedespărţindu-se de arme, îşi luară şi ei fesurile de pe cap. Mă descoperii şi eu. Se descoperi şi Diplomatul. Ne ridicarăm şi noi. Pe oameni îi auzii şoptind:

— Dumnezeu s-o ierte, Dumnezeu s-o ierte, Dumnezeu s-o ierte…

Se închinară. Ne închinarăm şi noi. Apoi ne aşezarăm la loc, ca mai înainte, în cerc. Omul a cărui fată fusese ucisă în vale îşi strânse iarăşi tâmplele între mâini. Obrazul îi era împietrit. Ochii aprinşi. Mustaţa, cât vrabia, îi tremura.

— Zicule, ţi-au mai rămas şapte copii.

— Şapte mi-au mai rămas. Dar omul are zece degete la mâini. Taie-i unul. Pe oricare i-l tai, carnea sângeră, rana doare. Îţi moare un copil. Te doare sufletul şi te doare carnea. Doare! Doare! Dar au să mi-o plătească. Au să mi-o plătească ei. Câinii...

Din cerul nopţii de sfârşit de august se desprindeau şi cădeau în gol stele. Stele mari, galbene şi argintii, stele de toamnă.

— Cad stele.

— Multe.

— Mor oameni.

— Acum mor mulţi oameni.

— Nici n-are cerul atâtea stele câţi oameni mor acum.

— Dacă pentru fiecare om care moare acum ar cădea o stea, cerul ar rămâne văduv de stele. Negru ar rămâne.

Bărbatul care ştia româneşte, şi care părea a fi căpetenia sătenilor, spuse:

— Trebuie să se ducă doi din voi în vale, să se strecoare cum vor şti şi să aducă aici trupul copilei, să-l îngropăm în munte. Nu se cade să lăsăm trup de creştin neîngropat.

— Eu mă duc, rosti tatăl moartei.

— Nu, Zicule, nu trebuie să te duci tu. Eşti prea încins de durere. Prea plin de mânie. Nu. Tu trebuie să rămâi aici, în zorii zilei vom fi atacaţi. O să te răzbuni mai crunt aici. Să se ducă alţii.

Luna pogorâse peste creasta munţilor. Din umbra care se îngroşase, se ridicară doi bărbaţi.

— Cu voia ta, ne ducem noi doi. O s-o găsim, o s-o luăm şi-o s-o purtăm lin, pe braţe, ca şi cum copila ar fi vie. Lin o s-o purtăm pe braţe.

— După ce ajungeţi în vale, pitulaţi-vă şi aştepaţi până ies soldaţii din cantonament şi pleacă spre noi. Să vă întoarceţi pe poteca ştiută numai de noi şi să nu folosiţi armele decât la nevoie, pentru apărare.

— Nicio grijă.

Plecară.

— Eu cred, spuse căpetenia, că duşmanii ne vor ataca în zori. O să-i lovim.

Apoi mi se adresă mie:

— Băiete, nu ai văzut cumva la ei şi mitralii?

— Aveau câteva, pe catâri. Aveau şi două tunuri mici, de munte, tot pe catâri.

— Mi-am închipuit eu.

Se întoarse către oamenii lui şi le spuse:

— Culcaţi-vă şi încercaţi să dormiţi. Pentru mulţi dintre noi poate că acesta va fi ultimul nostru somn înainte de somnul cel mare. Eu am să mai stau de vorbă cu rumânii ăştia.

Muntenii se depărtară şi se culcară în iarbă, la marginea luminişului, cu mâinile încleştate pe arme. Numai un băieţandru, ceva mai năltuţ decât mine, rămase lângă căpetenie.

— Nuşi, îi porunci căpetenia, adu desaga cu merinde. Şi plosca cu rachiu.

Băiatul se pierdu printre copaci. Nu întârzie mult. Se întoarse.

— Poftim, tată!

Omul îmi întinse plosca.

— Gustă. Şi dă-i-o şi lui. E bun rachiul. Alungă osteneala din trup.

Sorbii câteva înghiţituri şi trecui plosca Diplomatului. Era o ploscă mare, burticoasă, legată în curele. Simţii că mi s-a aprins gura şi că vâlvătăi de foc se răspândesc din stomacul meu în toată carnea pe care o mai aveam. Băutura, tare, mă încălzi, mă înfierbântă.

— Luaţi pâine şi brânză. N-oţi fi mâncat de mult.

— Mulţumim, nene.

Pâinea era uscată şi neagră. Dar avea gust dulce. Mirosea a burduf de oaie brânza, dar alta mai sărată şi mai săţioasă nu pusesem până atunci în gură. Mâncai, grăbindu-mă, ca să mă satur cât mai curând. Mă săturai. Mai trăsei o duşcă de rachiu, pentru astâmpărarea setei care mă chinuia. Diplomatul, sătul şi el, după ce ţinu mult plosca să-i gâlgâie la gură, mulţumit, se târî mai la o parte şi adormi adânc.

— Nene, îi aruncai eu, să mă ierţi, te rog, de cutezanţă. Unde ai învăţat româneşte? Vorbeşti ca la noi, pe valea Dunării.

— Vorbesc ca pe valea Dunării! Păi cum să nu vorbesc? Am trăit câţiva ani în România şi chiar pe valea Dunării. Acolo m-am deprins cu graiul vostru.

— Cam pe unde?

— În Teleorman, la Clocociov. Am fost acolo paznic la un boier.

— La Arizan?

— La Arizan. Dar tu de unde-l cunoşti?

— Am slugărit şi eu la el. Îl mai ţii minte pe moş Alexe?

— Nu l-am uitat.

— Şi pe domnul Lascu îl mai ţii minte?

— Şi pe domnul Lascu, şi pe Bulac Bulancea, bulibaşa. Nu i-am uitat pe niciunul.

— Grozav boier, boierul Arizan, zisei. Înainte de război a fost la vânătoare, în Africa. Poate ştii dumneata. Acolo a şi rămas chior. În locul ochiului stins de laba unui leu, acum boierul poartă ochi de sticlă.

Cuţovlahul, sub mustaţă, rânji.

— Aşa spun oamenii? Că boierul şi-a pierdut ochiul în Africa?

— Aşa a spus boierul. Aşa spun şi oamenii.

— Boierul e cam fanfaron. Aşa l-am cunoscut. Îşi pregătea puştile – avea o droaie de arme – costumele de vânătoare, căştile de pânză albă. Le împacheta şi pălăvrăgea că pleacă în ţări străine să vâneze sălbăticiuni. De fapt îşi lăsa bagajele la Bucureşti, avea el acolo nişte pârţotine cu care se ţinea şi se ducea la Paris, să petreacă. La întoarcere, tras la faţă de chefuri, îndruga vrute şi nevrute.

— Atunci cine l-o fi lăsat chior?

— Avea el cândva la Clocociov un paznic macedonean. Paznicul acela îl slujea cu credinţă. Boierul îl plătea şi machedonţul cu puşca şi biciul îi păzea moşia. Boierul avea pârţag şi obişnuia să-şi bălăcărească şi să-şi bată slugile din ce i se năzărea.

— Ştiu, nene.

— Într-o zi boierul era supărat. Îi sărise o doagă. Şi l-a întâlnit pe machedonţ, sus, la arman, pe moşie. L-a înjurat din senin de mamă. Machedonţul s-a năpustit asupra lui, l-a înfăşurat în harapnic, l-a târât jos de pe cal, i-a luat pistoalele şi l-a stâlcit în pumni, dându-i câteva şi cu mânerul pistolului. Boierul, voinic, nu-şi primea liniştit

bătaia. Se zbatea. Ba mai lovea şi el. Din greşeală, machedonţul l-a lovit în faţă şi i-a pleznit bulbul ochiului. Nu-i pare rău nici acum machedonţului, dar, zici că acum boierul poartă ochi de sticlă în locul celui stins…

— Da. Poartă un ochi de sticlă. Bine făcut. Ochiul de sticlă boierul şi-l acoperă cu monoclu. Dacă nu-l ştii, nu bagi de seamă că boierul poartă ochi de sticlă.

— O fi el ochiul acela de sticlă frumos, cum spui. Doctorii sunt meşteri mari. Însă boierul nu poate să vadă cu un ochi de sticlă. După ce l-am bătut, l-am legat şi l-am lăsat acolo să-l găsească slugile. I-am luat calul. Am trecut pe la arman şi mi-am luat gologanii pe care-i strânsesem, iar noaptea am lăsat calul pe malul Dunării, iar eu am trecut dincoace cu o barcă. M-am întors aici, acasă, în munţii noştri.

— Am auzit eu, nene, de un paznic machedonean care a trăit un timp la Clocociov, unul pe chema Gură-Neagră. Se şoptea că acest Gură-Neagră ar fi ridicat mâna asupra boierului şi că boierul l-a împuşcat şi a pus slugile să-l îngroape noaptea, pe furiş, în pământul larg al moşiei.

— Cum vezi, Gură-Neagră n-a murit.

— Mie unuia îmi pare bine, nene Gură-Neagră.

— Timpuri trecute. Şi întâmplări uitate. Acum avem altele, mai grele, pe cap.

Ardeam de dorinţa să ştiu unele lucruri pe care nu le desluşeam prea bine şi l-am mai întrebat:

— Nene Gură-Neagră, dar ce s-a întâmplat ieri, în vale?

— Călăuziţi de Dimachis, un grec de la Ianina, care mai înainte negustorea prin părţile noastre, detaşament de cinci soldaţi – trei austrieci şi doi bulgari – au venit cu poruncă să ne ridice vitele. Cum să le dăm noi lor vitele noastre? Atâta avem. Fără vite pierim. Le-am spus că vitele nu le dăm, şi că le ţinem sub pază, sus, în munte. Ne-au ameninţat cu împuşcarea şi cu arderea satului. Au mai ars pe aici, prin preajmă, sate şi au mai împuşcat oameni. Nu le-am dat răgaz nici măcar să pună mâna pe puşti. Cum ne aflam acolo sodom de oameni, am tăbărât asupra lor şi i-am ucis.

Femeile au strâns ce-au putut strânge la repezeală şi am plecat cu toţii. Ne-am tras aici. În munte. Nemţii şi ceilalţi, cu care sunt în cârdăşie, au un post militar ceva mai departe de satul nostru, pe cursul văii. Au auzit împuşcăturile, unii din noi s-au slujit atunci de pistoale, şi au trimis repede spre satul nostru un alt detaşament, de nemţi şi de turci. Au tras după noi, dar nu ne-au pricinuit pierderi. Şi cum erau puţini – opt turci şi doi nemţi – n-au găsit în ei curajul să ne urmărească. Au aprins satul şi acuma am aflat de la tine că au măcelărit-o pe fetiţa lui Zicu. S-au temut c-o să ne-ntoarcem noaptea peste ei, să-i găbuim. Au plecat, după ispravă, spre postul lor. Ne-am întors la cărare, pe poteca numai de noi ştiută. Şi i-am pândit la o strâmtoare. I-am prins pe toţi, fără să folosim puşcă sau pistol, cu arcanul, cum v-am prins şi pe voi.

— Şi ce-aţi făcut cu ei? I-aţi omorât?

— Nu încă. Le-am luat armele şi muniţiile şi i-am trimis ceva mai sus, în munte. Îi păzesc muierile noastre. Nu le râvnesc soarta.

Văzduhul începu să se subţieze. Cerul se albi. Băiatul lui Gură-Neagră dormea lângă tată-său. Gură-Neagră, îi puse mâna pe frunte. Băiatul făcu ochi.

— Nuşi, se apropie ziua. Trezeşte oamenii şi pe urmă dă fuga, scoală-l pe căpitanul Milos şi veniţi amândoi încoace. Să nu întârziaţi.

Treziţi de băiat, oamenii se ridicară şi veniră lângă Gură-Neagră. Scoaseră din dăsagele lor dungate, ţesute din păr de capră, brânză de burduf şi coltuce mari de pâine neagră. După ce două ploşti mari, pântecoase, ferecate în curele şi alămuri, gâlgâiră la fiecare gură, oamenii se închinară şi mâncară în tihnă.

Pe când mâncam, se îndreptau către noi, grăbiţi, Nuşi, băieţandrul lui Gură-Neagră, şi un bărbat oacheş, scurt, îndesat, lat în umeri, cu mustăţi mari, căzute pe oală.

— Înfruptă-te şi dumneata cu ceva, căpitane Milos.

Căpitanul, care nu mai păstra din fosta lui uniformă militară decât bocancii groşi, arăta la straie ca toţi ceilalţi munteni. Cinsti şi el plosca. Mâncă şi el. Numai Zicu rămase mai la o parte şi nu puse nimic în gură. Acum nu-şi mai ţinea capul între mâini. Cu obrazul împietrit, părea întreg cioplit din piatra aspră, pământie, a muntelui masiv, care ne ţinea pe noi toţi pe spinarea lui.

Gură-Neagră îi spuse încet sârbului că noul detaşament care venise de cu seară în vale era înzestrat cu mitraliere şi cu tunuri mici, de munte, purtate pe catâri. Sârbul ridică din umeri:

— Ce-avem de făcut altceva decât să ne batem cu ei?

— Ce facem cu prinşii?

— Să ne sfătuim.

Se sfătuiră între ei îndelung, cap lângă cap.

Diplomatul se trezi. Veni lângă mine şi ascultă.

Doi munteni se duseră în pădure. Cei rămaşi în preajma noastră tăceau. Spre miazăzi tunurile cu glas gros salutau zorile.

Peste puţină vreme, cei ce plecaseră mai sus, în munte, se întoarseră aducând între ei opt soldaţi turci, zdrenţuiţi şi doi nemţi în uniforme cenuşii-verzui, mototolite. Unul dintre nemţi, tânăr că de-abia-i răsărise tuleiele, purta cizme cu carâmbi înalţi şi galoane pe umăr. Celălalt neamţ era un bărbat aproape bătrân, cu mustăţi înspicate, tunse scurt. Printre turci se aflau şi mai tineri şi mai puţin tineri. Marşurile lungi pe care le făcuseră prin munţi, nemâncarea de care sufereau şi ei, silnicia războiului îi îmbătrânise pe toţi. Turcii se uitau la noi cu ochi mari, în care licărea spaima şi se întrebau poate ce au de gând să facă cu ei muntenii din luminiş care, unii dintre ei, purtau chiar armele lor. În urma cârdului de prinşi veniră şi două muntence, înfăşurate în pestelci colorate, cu capetele acoperite cu barişe înflorate şi încălţate cu opinci. Purtau şi ele în mâini puşti, cu baionetele puse.

Tocmai atunci, dinspre poteca unde fusesem prins eu şi Diplomatul, în miez de noapte, cu arcanele, se apropiau de noi, călcând încet printre tufanii mari şi uscaţi de toamnă, cei doi bărbaţi pe care Gură-Neagră îi trimisese de cu noapte la satul din vale. Unul din ei aducea pe braţe, lin, de parcă ar fi fost vie şi numai adormită, fata moartă. Bărbaţii se ridicară, ca la o poruncă numai de ei auzită, în picioare şi-şi descoperiră capetele. Ofiţerul neamţ răcni scurt o poruncă şi prinşii, aşa cum erau, cu mâinile legate la spate, apropiară călcâiele şi le sunară luând poziţie de drepţi.

Moarta a fost culcată pe iarbă, cu faţa la cerul care se luminase şi care părea atât de aproape de pământ. Tatăl moartei făcu câţiva paşi şi îngenunche lângă fată. Îi mângâie gâtul pe jumătate tăiat, pe care se uscase sângele ca nişte ciudate mărgele roşii, şi-i mângâie trupul împuns în câteva locuri de ascuţişul baionetelor. Îi sărută ochii închişi şi fruntea care rămăsese, în faţa uşor încruntată, tot netedă, şi-i sărută mâinile mici, care rămăseseră strânse, şi-i sărută şi picioarele, încălţate în opincuţe vechi, cu ciucuri albaştri la vârf. Îl auzii murmurând:

— Milena, Milena, Milena…

Din nou murmurul i se stinse într-un suspin. Îşi luă fata în braţe şi i-o dete uneia dintre cele două muntence, care, tăcute, priveau copila moartă, cu obraji de pământ.

— Duceţi-o sus. Spălăţi-o şi pregătiţi cele de cuviinţă. O înmormântăm mai târzâu, după ce…

Munteanca luă moarta în braţe.

— Lăsaţi armele aici. O să ne trebuie.

Femeile se strecurară amândouă, printre copacii rari, apucând-o pe cărare spre vârful muntelui.

— Îi dezbrăcăm pe toţi?

— Pe turci nu, răspunse Gură-Neagră. Zdrenţele lor nu fac nici două cepe degerate. Colcăie de păduchi. Numai pe ăştia doi dezbrăcaţi-i… şi-i arătă cu mâna pe nemţi.

Doi oameni se duseră şi-i dezbrăcară. Îi lăsară numai în izmene.

— Să-i împuşcăm? întrebă un muntean.

— Astăzi o să avem nevoie de multe gloanţe. Să nu le stricăm pe ei. Spânzuraţi-i.

Gură-Neagră se apropie de ofiţerul neamţ şi-l întrebă:

— De ce ne-aţi ars satul?

— Ordin. Acum e război. Ordin de la împărat.

— Şi pe copilă cine a ucis-o?

— Turcii. Nu i-am putut opri. Când am văzut ce fac, era prea târziu.

— Ştiţi că veţi muri?

— Ştim. Aşa e războiul.

Muntenii pregătiră laţuri din nişte bucăţi de frânghie cenuşie, de cânepă. Turcii şi nemţii se uitară buimaci şi tăcuţi la muntenii care se urcaseră în tufani şi legau încet şi cu băgare de seamă laţurile de crengile groase.

— Gata?

— Gata.

Muntenii săriră jos. Împinseră spre tufani pe cei opt turci. Turcii izbucniră în plâns, însă niciunul din ei nu încercă să fugă. Patru turci fură puşi să se aşeze în patru labe sub patru tufani. Ceilalţi patru se urcară cu picioarele pe spinările lor. Gură-Neagră le porunci:

— Acum puneţi-vă laţurile de gât!

Turcii îşi luară fesurile roşii din cap, le aruncară în iarbă şi îşi potriviră laţurile. Muntenii se apropiară de turcii care stăteau nemişcaţi în patru labe, şi-i împinseră cu picioarele mai la o parte. Cei din laţuri se zbătură în gol.

— Acum e rândul vostru.

Mai spânzurară în acelaşi chip doi turci. Sub ceilalţi doi îi siliră pe nemţi să se aşeze în patru labe şi să le slujească de scaune. După aceea bătrânul soldat neamţ îi sluji de scaun ofiţerului. Careva întrebă:

— Pe ăsta cum îl spânzurăm?

Gură-Neagră zise:

— Să se urce în copac, să-şi aşeze singur laţul de gât şi să-şi dea drumul.

Neamţul se urcă în copac şi execută întocmai porunca.

Acum, de zece tufani strâmbi şi urâţi, cu frunzele muşcate de gura toamnei, atârnau zece oameni: opt îmbrăcaţi şi doi rămaşi numai în izmene. Toţi zece aveau gurile strâmbe şi limbile vinete, ieşite pe jumătate printre dinţi. Capetele unora erau uşor plecate în dreapta. Ale altora în stânga, după cum se întâmplase să fie agăţat nodul laţului în jurul gâtului.

Gură-Neagră veni lângă mine şi lângă Diplomat:

— Voi sunteţi străini. O să vă însoţească Nuşi până la locul unde aşteaptă femeile noastre, cu copiii şi cu vitele. N-aveţi de ce să rămâneţi aici. În curând o să fim atacaţi şi o să trebuiască să ne luptăm.

Diplomatul se încruntă. Se treziră undeva, înlăuntrul lui, o mândrie şi o semeţie pe care eu, unul, le socoteam de mult schimbate în cenuşă. Cu glas aspru, care nu se asemuia deloc cu glasul lui obişnuit, zise:

— De ce să ne ducem noi să stăm cu copiii şi cu nevestele voastre? Nu suntem nici copii şi nici muieri nu suntem. Rămânem aici. Ne-aţi dat pâine şi rachiu. O să încercăm să vă ajutăm cum ne-om pricepe.

Se întoarse spre mine şi mă întrebă:

— Tu ce zici, Scaurus?

— Zic să rămânem, Diplomatule.

Gură-Neagră zâmbi:

— Dar voi ştiţi cel puţin să trageţi cu puşca?

— Ştiu, răspunsei, numai să-mi arătaţi cum se încarcă. Am tras numai cu puşti mai vechi, cu cocoş şi cu un singur glonte. Văd că voi aveţi puşti mai noi.

— Le-am luat de la nemţi. De arătat cum se încarcă o să-ţi arătăm. Se învaţă uşor. Uşor înveţi să omori oameni.

Diplomatul răspunse şi el:

— Cu puşca ştiu să trag, însă mi-ar fi mai de folos dacă mi-aţi da şi câteva cuţite. Mă pricep să arunc cuţitul de la distanţă. Lovesc cu vârful tocmai unde ochesc.

— O să-ţi dăm o puşcă şi o să-ţi facem rost şi de câteva cuţite.

Gură-Neagră adună vreo şapte, opt cuţite de pe la muntenii care aveau fiecare câte două, trei, păstrate în teci de piele, la brâu. Diplomatul, bucurându-se, pipăi unul cu degetul, trecându-l pe tăişuri şi pe vârf.

— Scaurus, dacă atunci, noaptea, în vagon, aveai un cuţit de ăsta la tine, nu o gioarsă ca aia pe care o păstrezi în brâu, mă curăţai. Ar fi fost păcat, nu?

— Eu ştiu, Stârvule?! Poate că n-ar fi fost rău. Dacă te omoram atunci, în vagon, n-aş fi ajuns până aici.

— Şi-ţi pare rău că te afli aici?

— Nu-mi pare. De nimic nu-mi pare rău.

Căpitanul Miloş şi Gură-Neagră o luară înainte. Ne luarăm şi noi după ei.

Risipiţi, şi mergând tupilaţi printre tufani, ajunserăm la marginea platoului. Acum se luminase bine de tot de ziuă. Soarele, tânăr parcă, lumina munţii goi, lumina pădurile rare şi lumina urcuşul povârnit pe care-l suisem noaptea cu Diplomatul. Mă întrebai cum de izbutisem să-l urcăm, atât era de strâmbă şi de cotită pe lângă văgăuni adânci poteca pe care în revărsarea de soare ce ne înconjura o vedeam întreagă şi lângă care văgăunile adânci mai păstrau încă pe fundul lor maldăre groase de întuneric.

Atacarea muntelui nu era o operaţie uşoară, mai ales pentru soldaţii din vale, infanterişti, adunaţi din patru armate diferite, obişnuiţi cu lupta de tranşee, dar neavând habar de această Macedonie ciudată, plină de ascunzişuri şi de cotloane. Atacul, totuşi, urma să înceapă din clipă în clipă. Noi, laolaltă, eram numai optsprezece oameni. Atâţia putui număra, nelăsându-mă la o parte pe mine şi pe Diplomat, când ieşirăm din pădure şi începurăm, unii dintre noi, să ne înşirăm în jos, pe povârniş. Greşisem însă socoteala. Acolo, pe povârniş, se mai aflau la pândă încă şase bărbaţi care, păzind poteca, nu se clintiseră de la locurile lor toată noaptea. Fără îndoială că, la urcuş,

trecusem printre ei, însă nu-i simţisem, iar ei, văzându-ne civili şi fără arme, ne lăsaseră să trecem, fiind încredinţaţi că o să fim negreşit prinşi sus, cu arcanul.

Soldaţii detaşamentului din vale, unde satul ars se vedea în limpedea lumină a dimineţii ca în palmă, părăsiseră cantonamentul şi se îndreptau, într-un şir subţire de câte unul, spre capătul cărării care ducea către noi. Câţâva catâri fuseseră lăsaţi, cu îngrijitori, să pască printre stânci. Ceilalţi, purtând poveri pe spate, aveau să urce şi ei povârnişul. Gură-Neagră zâmbi:

— Puţini au să ne scape.

La înălţimi, pe marginea platoului păduros, rămăseseră, pentru o ultimă rezistenţă, dacă duşmanul ar izbuti să ne sfărâme şi să ajungă până acolo, opt oameni. Ei trebuiau să stea ascunşi într-un fel de tranşee, pe care o săpaseră în pământul pietros, cu o zi înainte, şi o acoperiseră cu crengi uscate şi cu ierburi, de nu se cunoştea, şi să nu deschidă focul, orice s-ar întâmpla, decât în ultimul moment. Ceilalţi furăm răspândiţi pe după tufişuri şi pe după stânci, în aşa fel, încât noi să avem sub ochi aproape întregul traseu al urcuşului, iar duşmanii care aveau să încerce să urce să nu ne vadă. Pe mine mă luă Gură-Neagră lângă el. Băieţandrul Nuşi se aciuă, ca unul care cunoştea bine locurile, singur, într-un cotlon. Căpitanul Miloş şi Diplomatul cerură să închidă ei, în partea de jos, lanţul apărării.

Înainte de a ne despărţi, poate pentru totdeauna, căci moartea ne da într-una ocol, îl întrebasem pe omul cu care plecasem la drum:

— Ce te-a apucat să-ţi arăţi vitejia, Stârvule?

— Am visat-o azi-noapte, pe când dormeam, pe doamna Elvira Cârlan. Mă îmbrăţişa şi mă săruta, umplându-mă de bale. Mă îmbia s-o culc. Eu, Scaurus, cred în vise. Astăzi voi muri, păcătosule, şi încă nu ţi-am plătit pentru loviturile de cuţit din vagon.

— Dacă ai să mori, să ştii că n-o să-mi dau osteneala să te îngrop. Am să te las să-ţi ciugulească păsările munţilor

ochii.

— Parcă nu e totuna? Totuna e, Scaurus.

Plecând şi mângâind mânerele cuţitelor, îmi aruncase:

— Vezi, poartă-te bine, să nu râdă machedonţii de tine.

— Mai bine te-ai gândi la pantalonii tăi. Vezi să nu-i uzi şi să nu-i umpli cu ce miroase urât.

În afara prevederilor lui Gură-Neagră, nemţii urcaseră, Dumnezeu ştie cum, de cu noapte, tunurile în munte, în spatele nostru. Când rândul ostaşilor se angajă pe povârniş, bubuiturile lor scurte începură să răsune şi obuzele să se spargă în stânci. Deocamdată, obuzele trecură peste capetele noastre şi ni se sparseră în faţă, departe. Sârbul îşi părăsi locul şi se târî printre pietre şi tufişuri spre noi.

— Dă-mi un om, Gură-Neagră. Am să fac tunurile să tacă.

— Ia-l pe fiul meu. Cunoaşte fiecare tufă şi fiecare colţ de piatră.

Sârbul plecă de-a buşilea în susul povârnişului. Tunurile îşi scurtară bătaia. Şrapnelele plezniră din ce în ce mai aproape de noi. Ne îndreptarăm privirile în partea de jos a potecii. Şirul de soldaţi înainta pe brânci. Bălăbănindu-se, înaintau şi catârii cu mitralierele pe spate.

— Poate că nemţii cred că noi îi aşteptăm tocmai sus.

Avea dreptate Gură-Neagră. După ce câteva obuze plezniră chiar pe marginea potecii, tunarii, urmărind poteca, începură s-o bată de-a lungul către platou. Devenii numai ochi. Buzele, care-mi plezniseră dintr-odată, de parcă m-ar fi lovit cu pumnul cineva peste ele, mă usturară. Mi se uscă şi mi se întări cerul gurii şi mă duru. O sete grozavă mă cuprinse şi mă mistui cu arşiţa ei.

Fusese prea sărată brânza de burduf pe care o mâncasem mai înainte. Pântecul, lipit de iarbă şi de pietre, mi se frământă şi soarele care mă ajunsese îmi gâdilă plăcut ceafa şi spinarea şi mă încalzi.

Gură-Neagră spuse:

— În frunte urcă turcii. Pe urmă bulgarii. Vin la rând austriecii. Nemţii, în coadă.

— De ce, nene?

— Pentru că atunci când vom trage în turci şi în bulgari, nemţii vor vedea dincotro pornesc focurile noastre de puşcă şi vor şti unde ne aflăm, ca să ne lovească. Turcii şi bulgarii sunt sacrificaţi de la început.

Bătaia tunurilor de munte se înteţi, dar obuzele lor se spărgeau acum destul de departe de noi ca să ne mai îngrijoreze.

Pândind, văzui cum un turc îmi cade tocmai în cătarea armei. Îl întrebai pe Gură-Neagră:

— Să trag?

— Ai răbdare. Aşteaptă să deschidă ceilalţi focul.

Drept în faţa mea se târa venind un turc tânăr, cu barbă rară. Fesul roşu şi-l dăduse pe ceafă. Se târa un pas, doi, cu arma, care-i îngreuna mersul, pe lângă el, apoi se ridica pe genunchi şi smucea după el catârul care călca, grijuliu, din piatră în piatră. Dacă aş fi vrut, l-aş fi putut ochi între sprâncene. Mă pomenii că-mi pare rău că nu aveam încă îngăduinţa s-o fac. Lungitul pe burtă, tunurile care băteau, soarele, care îmi înfierbântase spinarea, buzele pleznite, care mă usturau şi care sângerau, cerul gurii, care mă durea, munţii negri, tufele şi pietrele din jur, totul, totul mă întărâta. Mă întărâta mai ales încordarea în care mă aflam, şi care mi se părea fără sfârşit, şi de neîndurat. Poate că nu m-aş fi stăpânit, cu toată străşnicia poruncii lui Gură-Neagră, dacă…

În aceeaşi clipă, în care eu mângâiam trăgaciul, se petrecu un fapt uluitor. Turcul cu barbă rară se ridicase în genunchi să smucească după el catârul. Îl văzui cum îşi pune mâna la coasta stângă şi-l auzii scoţând un strigăt înspăimântător. Apoi, în clipa următoare, îl văzui prăvălindu-se în prăpastie. Al doilea cuţit se înfipse în gâtul catârului care, înnebunit de durere, săltând şi sărind peste pietre, se repezi spre tufişuri tocmai către cel care-l lovise. Celălalt turc, ce-i venea primului în urmă, mirat că nu auzise foc de puşcă, îşi săltă capul să vadă ce se petrece. Un

cuţit venind prin văzduh i se înfipse în tâmplă şi-l aruncă pradă nemişcării. Lovit şi el în gât, al doilea catâr sări în lături, însă în cealaltă parte, şi-l înghiţi golful. Acum, împuşcături izbucnind dinspre povârniş se risipeau pe deasupra noastră. Bătaia tunurilor îşi schimbă brusc traiectoria şi schijele prinseră să plouă în preajma noastră. Valul subţire de soldaţi care urca pe povârniş, încurajat de obuzele care ne descoperiseră, înaintă, cu oameni care se târau pe brânci şi cu catâri care se lăsau traşi. Era, acel val, ca o râmă uriaşă, lungă, cenuşie, înflorită ici şi colo de fesuri roşii ca macii. Rima cenuşie se târa. I se reteza mereu capul. Cădeau oameni şi cădeau catâri. Râma uriaşă însă rămânea, în ciuda noastră, vie şi se târa înainte, către noi.

Calm, Gură-Neagră ochea şi trăgea. Ocheam şi trăgeam şi eu. Buzele pleznite continuau să-mi sângereze dar nu mă mai usturau. Pântecul mi se frământa, dar nu mă mai durea. Ocheam, ca şi Gură-Neagră, oameni şi catâri. Oameni şi catâri ocheau şi ceilalţi munteni. Îmi părea rău de catâri. Tunurile apropiate ne împroşcau din spate. Tunurile cele mari, de pe frontul din miazăzi, umpleau munţii goi şi negri, cu gemetele lor lungi, adânci, dureroase. Un aeroplan cu aripile negre bâzâi ca un uriaş bondar în slava cerului, zburând către sud. Văzând fumul luptei de pe povârniş, pilotul se lăsă mai jos într-un larg ocol. Mitraliera lui ţăcăni de câteva ori, ca un lătrat de câine, deasupra noastră, apoi pilotul, dându-şi seama că n-ar fi de niciun folos atacatorilor, se înălţă şi alunecă prin slăvi, mai departe. Tunurile ne prăpădeau. Focurile din vale se înteţeau. Ale noastre slăbeau. Îl auzii pe Gură-Neagră murmurând:

— Ce-or fi făcut Milos şi Nuşi?

Nu era timp de vorbit. Şirul turcilor se topise, în câtarea armelor noastre se iveau acum văcăliile roşii ale şepcilor bulgăreşti şi chipiile turtite ale austriecilor. În spatele lor luceau în soare căştile largi şi turtite ca nişte ceaune ale soldaţilor germani care, ca ostaşi încercaţi ce erau, se

strecurau cu iscusinţă, folosind fiecare cută şi ridicătură a terenului. După mult chin, nemţii izbutiră să pună undeva, pe lângă o stâncă sau pe lângă un tufiş, o mitralieră în bătaie. Mitraliera lătra surd, se opri, apoi iar îşi începu clănţănitul. Departe, în spatele nostru, spre răsărit, pocniră, înăbuşite repede, câteva focuri de pistol. Tunurile de munte amuţiră. Prin aer mai zbură un cuţit. Înteţirăm şi noi focurile. Munţii huiră. Mi se înfierbântase pântecul. Poate că soarele, care acolo sus sclipea ca în miez de vară, aprinsese pământul. În gura mea, până atunci uscată-os, simţii o năvala de salivă, ori poate de sânge. Era grozav de sărată. O înghiţii şi-mi mai trecu arşiţa care-mi ardea măruntaiele.

Când şi de ce tăcuse mitraliera? Acum mă durea umărul pe care mi-l tot lovise, zvâcnind, patul armei. Râma cenuşie se opri. Apoi începu să se retragă. Nemţii şi austriecii se târau îndărăt, împuşcând însă. Fesurile turcilor rămâneau nemişcate. Rămâneau nemişcate şi şepcile bulgarilor. Încremenite, acopereau câteva capete din care fugiseră gândurile, chipie turtite, austriece.

— Se retrag nemţii…

Nu se mai auzi nicio împuşcătură. Niciuna. Dacă tunurile de pe frontul din miazăzi n-ar mai fi huruit, linişte de început de lume s-ar fi lăsat noi.

Bănuind că la mijloc ar putea fi şi o vicleană cursă, muntenii mai rămaseră un timp nemişcaţi, în ascunzişurile lor. Gură-Neagră îşi chemă oamenii. Ne numărarăm din ochi. Rămăsesem numai unsprezece. Dacă sârbului şi lui Nuşi nu li se întâmplase nimic, pieriseră cinci. Muntenii se duseră şi-i căutară pe cei ce nu se arătaseră. Am dat o mână de ajutor şi eu şi Diplomatul. Gură-Neagră avea faţa ca pământul. Clipea des, de parcă ar fi vrut astfel să-şi stăvilească lacrimile. Sfârcurile mustăţilor îi jucau.

Urcarăm cu greu morţii care atârnau ca piatra, sus, pe platou. Izbiţi de tunuri, pieriseră şi acolo doi. Odihneau, sfârtecaţi, pe iarbă.

Pe când eu şi Diplomatul tăceam şi priveam morţii, printre care puţin lipsise să nu ne numărăm şi noi, iar Gură-Neagră se sfătuia cu muntenii cum să-i urcăm mai sus, acolo unde-i aşteptau femeile şi copiii lor, ca să-i îngropăm după lege, se arătă şi căpitanul Miloş, ducându-l la spinare pe Nuşi. Gură-Neagră se repezi şi-şi luă feciorul în braţe. Îi privi îndelung faţa frumoasă, bătută de vânt şi arsă de soare. Apoi veni încet şi-l aşeză pe iarbă lângă ceilalţi morţi.

Din ramuri şi din crengi, muntenii împletiră târgi largi şi întinseră câte doi morţi pe fiecare. Încărcaţi cu armele lor şi cu mitraliera capturată de pe primul catâr lovit cu cuţitul în gât de Diplomat, ridicarăm târgile şi intrarăm în pădurea în care ne petrecusem noaptea. Cu capetele descoperite, cum ne aflam, trecurăm cu morţii noştri pe lângă nemţii şi turcii spânzuraţi de copaci în zori, şi mergând mai departe, ajunserăm la cealaltă margine a pădurii, unde, cotind printre stânci şi tufişuri, începea un alt urcuş. Îl suirăm gâfâind şi oprindu-ne deseori pentru a mai prinde puteri.

Vreme de două ceasuri am tot urcat. Am ajuns într-o poiană dincolo de care se întindea, printre stânci goale şi ascuţite, o pădure rară. Aci ne-au ieşit înainte femei şi copii.

În luminişuri păşteau câteva capre tărcate, cu bărbiţe lungi şi coarne mari, întoarse, şi oile grase ale muntenilor pe care lâna crescuse lungă şi deasă. Aşezarăm morţii în iarba uscată, sub care, aci, lângă cer, răsărise alt rând de iarbă verde, proaspătă, ca primăvara. Femeile, copiii şi bărbaţii, toţi câţi ne aflam acolo, căzurăm în genunchi. O munteancă oacheşă, voinică, cu sprâncene stufoase şi cu ochi de catifea, umezi, cu pântecul la gură, îngenunche lângă Nuşi şi îi încrucişă mâinile pe piept. Pe urmă îşi trecu degetele peste trupul băiatului, ca şi cum ar fi vrut să-i netezească zbârciturile straielor. Oamenii se rugau. Şopteau laolaltă un vechi cântec pentru morţi, ori poate o şi mai veche rugăciune. Nu ştiu. Chipurile tuturor păreau de piatră şi de pământ aspru, întunecat, uscat. Nu jeli nimeni. Nu se văită nimeni. Însă ochii tuturor înotau în lacrimi.

Femeia cu sprâncene stufoase şi pântec mare, îngenuncheată lângă Gură-Neagră şi plecată peste trupul fără flacără al lui Nuşi, ţipă o dată, prelung şi adânc, ca înjunghiată, şi-şi puse mâinile peste pântec. Strigătul ei ne înfioră. Apoi munteanca tăcu şi-şi strânse buzele muşcându-le până la sânge. Gemu înăbuşit. Bărbatul o ridică de subsuori şi o sprijini. Două băbuţe stafidite o luară între ele şi o duseră departe, printre copaci.

Cântecul de moarte ori rugăciunea se sfârşise. Sub arbori se aprinseră focuri şi prinseră să fiarbă căldări de aramă, agăţate deasupra focurilor, pe crăcane. De la un izvor din apropiere, femeile aduseră apă şi dezbrăcându-şi morţii îi spălară. Într-o parte a pădurii, între copaci, bărbaţii săpară o groapă largă, izbind cu cazmale şi târnăcoape în pământul tare ca fierul şi pietros. Unul ciopli pentru morţi o cruce. Alături de groapa cea mare săpară una mai mică. Pentru această groapă, cioplitorul meşteri o cruce pe potrivă. Spălaţi şi lăuţi, morţii, cu trupuri rupte, muşcate de gloanţe şi de schije, fură primeniţi cu îmbrăcăminte curată. Cu îmbrăcăminte curată fusese gătită mai dinainte şi fata ucisă în vale. O femeie frământă câţiva pumni de făină într-o căpistere şi, nemaiaşteptând să se dospească coca, rotunji pâinişoare şi le coapse în spuză. Alta fierse într-o căldare grâu şi-l răsturnă îmtr-un găvan rotund, de lemn.

Sârbul săpa la groapa cea mare. Tot acolo săpa şi Diplomatul. Eu cu nenea Zicu cel tăcut săpam groapa cea mică. Nenea Zicu săpa lovind cu târnăcopul, sfărâmând pământul tare şi dislocând pietrele. Eu scoteam afară pământul şi pietrele şi făceam o grămăjoară, lângă groapă.

Când, după multă osteneală, totul a fost gata, aduserăm morţii lângă gropi. Descoperiţi, ne închinarăm. După aceea muntenii începură să şoptească o rugăciune ori poate un cântec vechi, straniu, de moarte, ajuns până la ei, din adâncă vechime.

Cântecul a fost întâi murmurat, apoi vocile au crescut. Cuvintele triste şi încărcate de nespusă jale se risipiră printre ierburi, printre copaci şi printre stâncile negre şi goale.

Tunurile de pe frontul din miazăzi se apucară iarăşi să geamă şi să se tânguie. Vaietele şi bubuiturile lor le prindeau între ei munţii golaşi, le multiplicau, le amplificau, le azvârleau în văgăuni şi în prăpăstii adânci. Muntenii însă nu se sinchisiră de tunuri. Îşi cântară mai departe cântecul lor, iar după ce-l sfârşiră se închinară, de trei ori, se duseră lângă morţi, le sărutară frunţile şi mâinile încrucişate pe piept. După aceea puseră fetiţa pe fundul gropii, aşezând-o, de parcă ar fi pregătit-o pentru un somn lung, pe o velinţă ţesută din păr de capră, cu pernuţă sub cap. Trupul i-l acoperiră cu crengi tinere, cu frunziş uscat. Prăvăliră peste ea pământ şi pietre, fiecare trecând pe lângă groapă şi aruncând asupra moartei o mână de pământ. Apoi îi îngropară şi pe ceilalţi, punându-i unul lângă altul, cu capetele spre apus. Înfipseră crucile în pământ, se închinară şi ziseră într-un glas:

— Dumnezeu să-i ierte.

Se auzi prin pădure al doilea ţipăt, de fiară înjunghiată. Pe urmă... Pe urmă nu se mai auzi nimic.

Pe când ne aflam încă acolo lângă morminte şi bătătoream pământul şi pietrele cu picioarele, una dintre cele două bătrâne stafidite veni spre noi. Purta în braţe un copil plăpând, înfăşurat într-o bucata de pânză de cânepă. Copilul ţipa uşor, ascuţit.

— Nevasta ţi-a născut un băiat, Gură-Neagră. Să ţi-l crească şi să ţi-l ocrotească Domnul Dumzeu.

— Să ţi-l crească şi să ţi-l ocrotească Domnul Dumnezeu, spuseră muntenii.

Gură-Neagră luă ghemul viu, înfăşurat în pânza de cânepă, îl privi o clipă, apoi începu să-l legene îmcet-încetişor în braţe.

— Să-mi trăieşti, Nuşi. Să mi te crească şi să mi te ocrotească Domnul Dumnezeu, Nuşi.

Gură-Neagră îi întinse bătrânei copilul. Şi când bătrâna se depărtă cu noul-născut printre copacii uscaţi de toamnă, Gură-Neagră izbucni în plâns. Poate-l plângea pe Nuşi cel abia îngropat. Poate-l plângea pe Nuşi cel abia sosit în lumina lumii şi în lumină soarelui. Plânsul lui Gură-Neagră era un plâns tăcut, adânc, care parcă venea nu din inima unui om, ci din însăşi inima pământului.

Ne-am dus la izvorul ce curgea în apropiere printre pietre şi ne-am spălat pe mâini. Muntencele veniră, ne chemară şi ne poftiră să stăm jos pe iarbă. Am stat jos pe iarbă. Ni s-au dat ploşti mari cu pântecele ferecate în curele şi metale, pline cu rachiu iute şi tare.

— Să fie de sufletul morţilor.

— Bogdaproste. Dumnezeu să-i ierte.

Ploştile gâlgâiră la buzele noastre arse. Gurile şi măruntaiele ni se aprinseră de tăria rachiului.

Ni se împărţiră pâinişoare calde, scoase atunci din spuză, şi câte un boţ de brânză de burduf.

— Să fie de sufletul morţilor, rostiră încet femeile care ne miluiau cu pomana.

— Bogdaproste. Dumnezeu să-i ierte, răspunserăm noi, cei ce primeam pomana. Bogdaproste.

Gură-Neagră şi Zicu nu se atinseră de nimic. Gură-Neagră zise:

— O să mai avem de lucru astăzi. Ziua nu s-a sfârşit.

Sătui, ne ridicarăm şi ne luarăm după el, cu sape şi târnăcoape pe umeri.

În marginea luminişului în care dormisem, săparăm două gropi. Ne suirăm în tufani. Desfăcurăm frânghiile spânzuraţilor. Spânzuraţii căzură în iarbă. Un muntean adună frânghiile. Spuse:

— Poate ne-or mai trebui şi altădată.

Pe nemţi i-am îngropat, aşezându-i uşurel, cu grijă, unul lângă altul. În vârful crucii lor am înfipt întâi bereta

soldatului. Am pus peste ea chipiul ofiţerului. Căştile, de metal, le trebuiau muntenilor. Pe turci îi aşezarăm unul lângă altul, pe fundul altei gropi, mai largi. La căpătâiul turcilor aşezarăm un stâlp. În vârful stâlpului înfipserăm, ca într-o frigare, opt vechi fesuri roşii.

— Dumnezeu să-i ierte.

— Să le fie ţărâna uşoară.

Pogorârăm. Pe soldaţii duşmani căzuţi acolo nu-i îngroparăm. Îi împinserăm cu picioarele ori cu uneltele pe care le aveam asupra noastră pe marginea prăpastiei de-a lungul căreia se întindea poteca şi le făcurăm vânt în adâncuri. Erau prea rupţi, prea zdrenţuiţi ca să ne mai ostenim să-i despuiem. Muntenii îi despuiară numai pe austrieci. Unul din ei avea trupul scurt, rotofei, gras, acoperit de păr, ca o maimuţă. Ceilalţi erau slăbănogi. Le-ai fi putut număra şi coastele.

— Dumnezeu să-i ierte.

Aruncarăm în prăpastie şi cadavrele câtârilor.

Căpitanul Miloş luă câţiva munteni cu el. Se duseră să demonteze şi să ia cu ei închizătoarele tunurilor pe care muntenii nu le puteau târî cu ei în munţi.

Puştile morţilor însă le strânserăm. Adunarăm şi muniţiile.

Din soldaţii şi catârii care muriseră de cuţit şi se prăvăliseră în timpul luptei în prăpastie, muntenii scoaseră cuţitele, le şterseră de sânge, le băgară în tecile pe care Diplomatul le păstrase, şi şi le infipseră în brâiele late. Nu se pierduseră decât două cuţite.

— Păcat de ele, spuse un muntean. Le aveam din bătrâni. Acum nu se mai poneneşte pe nicăieri asemenea marfă.

Seara, Gură-Neagră ne chemă lângă el.

— Voi sunteţi oameni străini. Trebuie să vă duceţi într-ale voastre. N-aveţi de ce să mai rămâneţi între noi.

— Ne ducem, nene Gură-Neagră.

— Spuneaţi că vreţi să răzbiţi către Ohrida, către graniţa Albaniei.

— Da.

— Nu v-aş sfătui. În Albania sunt tulburări mari. Mai bine s-o apucaţi către răsărit, spre Bulgaria.

— Dar drumul e mult mai lung.

— Adevărat. Drumul e mult mai lung. Însă odată ajunşi în Bulgaria, sunteţi ca şi ajunşi în ţară. O să vă arătăm o potecă pe care n-o ştim decât noi. Să mergeţi pe ea până ajungeţi în vale.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă o să vă-nveţe Dumnezeu ce să mai faceţi.

— Dar voi rămâneţi, în munte, nene Gură-Neagră? mă gâdilă limba să-l întreb.

— Rămânem în munte. Urcăm mai sus, cu turme cu tot. Suntem la noi acasă. Mâine dimineaţă detaşamentul o să încerce să ne atace iarăşi. N-o să ne mai găsească. Ne strecurăm şi ne pierd urma.

Ne deteră pentru drum o ploscă de rachiu, câte o mână de grâu fiert şi câte o pâinişoară.

— Să fie de sufletul morţilor.

— Bogdaproste. Dumnezeu să-i ierte.

— Hai, Scaurus!

Plecând, trecurăm pe lângă muntenii care-şi pregăteau aşternuturile să se culce.

Câţiva tocmai plecau spre vale, la pândă. Femeia cu sprâncene groase avea acum faţa lină, liniştită. La sânul ei mare, pietros, scos pe jumătate de sub cămaşa desfăcută la gură, sugea lacom copilul cu cap lunguieţ, ţuguiat.

Ne-am luat seara bună de la ei.

— Pe aici… Mergeţi înainte… Băgaţi de seamă să nu pierdeţi de sub picioare poteca.

Merserăm… Merserăm… Ţipenie de om nu întâlnirăm.

Acum… Acum, un om uriaş, cum nu mai văzusem, se afla în faţa mea. Mâna stângă, îndoită din cot, şi-o ţinea prinsă-n şold, cu degetele înfipte în brâu. Mâna dreaptă, cu o palmă grozav de mare, cu degete lungi şi groase, răsfirată, o ridicase în sus. Ochii îi avea mari. Erau oare ochi sau numai

două găuri largi şi adânci, pline de întuneric? Fruntea îi era îngustă cât lăţimea degetului şi mustaţa groasă şi dreaptă îi reteza în două obrazul. Picioarele şi le odihnea în sandale. Trupil şi-l apăra cu o tunică scurtă de zale. De umărul stâng îi atârnau arcul şi tolba cu săgeţi, plină. De două ori şi jumătate era mai înalt decât oricare alt om. Aşteptam, după semnul mâinii lui ridicate, încremenită, să-mi spună răstit:

— Stai!

Nu-mi spunea nimic. Dar semnul mâinii lui mă oprise. Îmi ţineam bine răsuflarea şi mă stăpâneam să nu strig. De altfel, chiar dacă aş fi strigat, nu m-ar fi auzit nimeni, în afară de Diplomat. Însă Diplomatul nu-mi putea da nicio mână de ajutor.

Şapte zile şi şapte nopţi, îngăduindu-ne numai rare ori scurte popasuri, urcasem şi pogorâsem poteci de munte. Merindea puţină o isprăvisem. Ne ajunsese iarăşi sleiala. Avusesem tot timpul grijă ca bubuiturile tunurilor de pe frontul din miazăzi să le primim mereu în urechea dreaptă şi avusesem grijă ca soarele să ne răsară în fiecare dimineaţă drept în faţă. Noaptea, dacă cerul era mai senin, ne mai călăuzeam şi după stelele pe care le cunoşteam ca pe nişte rude. Ajunsesem într-o retezătură de munte, largă, pardosită parcă de mână de om, cu mari lespezi de piatră. Îmbucăturile dintre lespezi, bătute de ploi, nu putuseră să reţină între ele ţărâna adusă din văi de furtuni. Văile, înecate în ceaţa deasă a serii, nu le vedeam. Vedeam numai, prin fumuriul începutului de noapte, că între marginile retezăturii muntelui şi creştetele altor munţi, mai înalţi, care se ridicau în depărtări, se întind văi largi pe care le bănuiam străbătute de ape.

Coborând din munte şi ajungând pe această podea de piatră, pierdusem poteca de sub picioare. Fără îndoială că ea trecea peste aceste lespezi care nu păstrau paşii oamenilor şi luneca spre vale, pe vreun povârniş mai dulce. Noapte cum era, nu aveam să găsim celălalt capăt al

potecii, oricât l-am fi căutat. Diplomatul se lungise pe o lespede şi-mi spusese:

— Nu pot să merg mai departe. Nu mă mai ţin picioarele. Simt că leşin. Îţi propun, Scaurus, să dormim aici.

I-am întins plosca, pe fundul căreia se mai găseau câteva picături de rachiu şi un pumn de grâu fiert, pe care-l păstrasem, ferit, în traistă.

— Bea tot. Mănâncă tot. Întremează-te. Mâine dimineaţă vom găsi poteca. În vale voi face rost de mâncare.

Plecasem să cercetez mai cu de-amănuntul platoul acoperit cu lespezi. Luna avea să răsară abia după miezul nopţii. Întunericul, care căzuse după un amurg gălbui-roşcat, pe care îl sorbisem din ochi, de sus, de pe culmea goală şi neagră, era destrămat şi subţiat de stele.

Îl zărisem de departe pe uriaş, însă, din cauza întunericului, nedându-mi câtuşi de puţin seama de ce putea fi, m-am îndreptat fără nicio sfială spre el. Apropierea numai mi-l desluşise. Era prea târziu ca să mă întorc, să-mi adun puterile puţine pe care le mai aveam şi s-o rup la fugă. Mă întrebai o clipă dacă nu cumva dorm şi visez. Aerul rece al nopţii mă înfăşură şi mă îngheţă. Clipii din ochi. Dacă m-aş fi uitat în sus, stelele mari ale nopţii s-ar fi oglindit în ochii mei.

Nu visam. Eram treaz. Îmi veni atunci un gând care nu-mi mai venise niciodată: nu cumva am murit? Mă împiedicasem ziua de câteva ori şi mă lovisem la genunchi. Îmi pipăii genunchii. Juliturile erau acolo. Şi mă dureau. Pusei mâna la piept. Inima bătea mai repede ca de obicei. Uriaşul tăcea. Tăcea şi rămânea încremenit. Vrusei să trec pe lângă el şi să merg mai departe. Însă marea lui mână, cu palma desfăcută larg, cu degetele lungi şi groase, răsfirate, mâna ridicată în sus, mă oprea. La cea mai uşoară încercare de a fugi, din doi, trei paşi, uriaşul m-ar fi ajuns din urmă. Dacă m-aş fi strecurat pe lângă el, nu avea decât să coboare mâna şi să mă prindă de gât. Buzele mi se

deschiseră fără voie şi mă auzii spre cea mai mare mirare a mea rostind:

— Bună seara, uriaşule.

Mi se păru că şoapta mea au auzit-o stelele şi mi-au răspuns, aşa cum îmi mai răspunseseră de de atâtea ori, clipind din ochi. Uriaşul însă se prefăcu că nu mă aude. Rămăsese tăcut. Va coborî oare mâna lui peste mine şi mă va zdrobi? Sau şi-o va desprinde pe cealaltă din şold, mă va apuca de brâu, mă va ridica şi mă va strânge la pieptul lui până la înăbuşire? Mă duru gândul. Un sfredel de foc se răsuci în trupul meu. Poate era spaima care mi se arăta în acest chip! Carnea, când îmi arse aprinsă ca de un fulger albastru, când îngheţă sloi. Nu mai izbutii să îndur. Mă apropiai de uriaş, mă săltai pe vârfurile picioarelor şi-l lovii cât putui de tare cu pumnul peste genunchi.

— Auu!

Îmi dusei pumnul la gură şi începui să-mi ling sângele care îmi picura din pielea pleznită. Era sărat şi fierbinte sângele. Mă apropiai şi mai mult şi-i pipăii cu degetele fluierul piciorului gros, în al cărui genunchi izbisem cu pumnul. Piciorul era rece, tare ca piatra, şi rămânea nemişcat. Mă dădui câţiva paşi îndărăt. Uriaşul nu se clinti. Îl ocolii. Uriaşul se rezema cu spatele de un vast bloc de piatră, negru, cioplit, cu mari flori rotunde de jur-împrejur.

Cu ochii ţintă la uriaş, mersei câţiva paşi de-a-ndărătelea, pe urmă îi întorsei spatele şi fugii în direcţia în care-l lăsasem pe Diplomat. Muntele pe care-l coborâsem o dată cu noaptea se înălţa ca un imens stog de întuneric în faţa mea. Îl găsii pe Diplomat culcat. Molfăia în gură ultimele boabe de grâu fiert. După ce le înghiţi, mă întrebă:

— Ei, ai dat de capătul potecii?

— Nu. În schimb, în mijlocul acestei retezături de munte, am dat peste un uriaş de piatră. Are arc pe umăr, tolbă cu săgeţi şi ţine o mână ridicată în sus, cu palma deschisă şi cu degetele răsfirate. O mână grozav de mare.

Diplomatul îmi ceru să-i întind mâna. Mă aşezai lângă el, pe lespedea rece, şi i-o întinsei. Diplomatul îmi pipăi încheietura.

— *Îmi* iei pulsul?

— Da. Îţi bate aşa de tare inima, încât mă mir că nu-ţi sare afară din piept.

— Venind încoace, am fugit.

— Nu e de fugă. Numai când an om se sperie, îi bate inima aşa cum îţi bate ţie acum. Din cauza oboselii ai avut vedenii şi te-ai speriat.

— Nu e vorba de vedenii. N-am avut nicio vedenie. Am văzut un uriaş. L-am pipăit. E de piatră.

— Vedenie…

— Hai să ţi-l arăt! Nu e departe.

— Acum?

— Acum.

— Dacă într-adevăr ai văzut un uriaş, şi uriaşul e de piatră, n-o să se mişte din loc. O să-l văd mâine dimineaţă. Iar dacă a fost numai o *vedenie,* degeaba ne-am osteni s-o mai căutăm.

Îşi trecu mâna peste fruntea mea.

— Ştii că ai fierbinţeală? Îţi arde capul, de parcă ai avea foc înlăuntrul lui. Numai de nu te-ai bolnăvi de exantematic.

— Nu cred.

— Du-te şi te culcă mai departe de mine, pentru orice eventualitate.

Mă târâi mai departe de el şi mă făcui covrig, ca să mă mai încălzesc, pe o lespede.

Diplomatul se ridică, veni lângă mine şi-mi întinse plosca.

— N-am băut tot rachiul. Mai sunt câteva înghiţituri. Bea. Şi culcă-te. Dacă ai exantematic, te părăsesc aici.

— Parcă eu aş face altfel? Şi eu te-aş părăsi aici, dacă te-ai bolnăvi de exantematic.

Băui rachiul tare până la ultimul strop. Era mai decât îmi închipuisem. Pusei plosca goală lângă mine şi iarăşi mă făcui covrig. Capul, culcat pe mână, mi-l întorsei însă în aşa

fel, ca să pot vedea printre gene măcar o parte a cerului. Ca un balaur imens, cu solzi de aur şi cu solzi de argint, *Drumul robilor* se încolăcea şi se descolăcea, îşi mlădia mijlocul într-un dans ciudat care uneori semăna cu o zvârcolire. Abia răsărit, *Carul mare îşi r*epezea oiştea în şuşleţul *Carului mic. Cloşca îşi* risipise puii şi nu şi-i mai recunoştea. *Leul plecase* la vânătoare în pădurea fumurie, nesfârşită a bolţii. *Scorpionul* îşi muşca singur sfârcul cozii. *Cumpăna* îşi înclina balanţele când într-o parte, când într-alta.

— În ce zodie te-ai născut, Darie?

— În zodia Cumpenii.

— Plină de cumpene o să-ţi fie viaţa.

— Dar cine eşti tu care îmi urseşti? Am fost ursit o dată.

— Duhul munţilor.

— Adoarme-mă.

— Dormi, Darie, dormi somn adânc, cum n-ai mai dormit.

Cu trupul meu încălzii piatra pe care mă culcasem.

Când mă trezii, eram tot scăldat în lumină. Diplomatul, ciucit lângă mine, îşi ţinea mâna pe fruntea mea.

— Ţi-a trecut fierbinţeala.

— Mi-a trecut. Când eşti bolnav de exantematic, fierbinţeala nu trece. Am mai fost bolnav o dată de exantematic.

— Ai dormit ca un buştean. De un ceas de când îţi dau ocol să te trezeşti.

Mă simţeam uşor de parcă în somn îmi pierdusem trupul de carne şi oase şi căpătasem altul, de fum auriu.

— M-am plimbat, zise. Am văzut întregul platou. Tu ştii ce-a fost altădată aici?

— De unde vrei să ştiu?

— Un cimitir. Toate aceste lespezi sunt aşezate aci de mână de om. Sub fiecare lespede a fost îngropat odinioară un mort.

Mă sculai şi plecai cu Diplomatul să vizităm ceea ce mai rămăsese din străvechiul cimitir. Pe unele lespezi era săpat

chipul lunii. Pe altele chipul soarelui era săpat, flori de munte ori spice bogate de grâu. Nicăieri nicio inscripţie. Uriaşul de care mă speriasem noaptea se afla în mijlocul câmpiei de piatră, cu arcul şi tolba de săgeţi pe umăr, cu mâna dreaptă, grozav de mare, ridicată în sus, cu palma desfăcută, cu degetele lungi şi groase, răsfirate.

— Diplomatule, ai găsit cumva drumul către vale?

— L-am găsit. Se află la o bătaie de puşcă de aici.

Munţii dinspre răsărit şi apus erau înalţi, negri şi goi. Dar între cimitirul de piatră, pe ale cărui lespezi ne plimbam şi aceşti munţi se desfăşurau, aşa cum îmi închipuisem, văi largi care mai purtau pe făgaşul şi pe costişele lor, ceva din verdele copt al verii. Undeva, pe o costişă, printre pomii rari, licăreau în soare câteva case albe, de piatră. Limpede, însă vâscos, mat, cerul se încovoia deasupra noastră. M-am culcat lângă uriaşul de piatră, pe lespezile încălzite de soare, şi am simţit în mine dorinţa stranie, cu care de altfel nu mă împăcai deloc, de a rămâne acolo întins, nemişcat pentru totdeauna, schimbat şi eu în lespede de piatră.

Tunurile gemură şi se văitară spre miazăzi. Gemetele şi vaietele lor le prindeau şi le sfărâmau între stâncile lor goale, munţii. Uriaşul de piatră rămânea nemişcat, cu uriaşa lui mână ridicată în sus, privind cu găurile goale ale ochilor neclintitul cer limpede dar vâscos, mat, gol, pe care nu scria zborul niciunei păsări. Prin liniştea adâncă ce-şi făcuse sălaş în învelişul meu, care mi se părea a nu mai fi de carne, ci de fum auriu, auzeam lunecând veacurile şi auzeam lunecând mileniile. Am deschis ochii şi am privit printre gene valea. Soarele cernea pulbere de aur. Şi prin acea pulbere, călare pe un cal uriaş, cu lung şi ascuţit corn în frunte, cu coif de aur pe cap şi cu sabie de argint în mână, galopa un om tânăr şi frumos ca un zeu. Bucefal arunca flăcări pe nări. În urma mândrului călăreţ mergeau voinicii soldaţi ai falangei. Până la cer ajungea pădurea lor de suliţi.

— Încotro îşi duce Alexandru falanga?

— Spre împărăţia lui Por împărat.

Bunicul de la Cârlomanu se aplecă pe cartea tipărită cu slove slavone şi citi mai departe:

— Şi a mers Alexandru şi a cucerit cetate după cetate. Şi a supus neamuri şi popoare. Şi l-a bătut pe Darius împărat. Şi pradă i-a luat cinci mii de care încărcate cu aur. Şi pe fata lui Darius împărat a luat-o Alexandru împărat de nevastă.

Ridic faţa galbenă spre bunic şi-l întreb:

— Bunicule, dar ce-i trebuia lui Alexandru împărat atâta aur? Cinci mii de care încărcate vârf!

Bunicul de la Cârlomanu zâmbeşte, mă mângâie pe creştet, îmi răspunde:

— Îi trebuia. Bucefal, cel cu cornul lung şi ascuţit în frunte, mânca jărăgai de aur şi bea flăcări de aur. Poate că Alexandru împărat mânca aur şi bea aur topit

— Bunicule, citeşte mai departe.

— Iaca, citesc. Şi i-a bătut Alexandru împărat pe toţi regii şi pe toţi împăraţii i-a bătut. Şi le-a luat împărăţiile şi le-a strâns laolaltă într-una singură. Şi pe urmă, Alexandru împărat s-a bătut în pustiu cu păsările şi cu furnicile s-a bătut. Şi ca gadinele pământului s-a bătut. Şi acum hotarele împărăţiei lui erau mari, fără margini, şi nenumărate bogăţiile lui. Şi într-o zi s-a scăldat Alexandru împărat într-un râu larg. Şi din scăldătură s-a bolnăvit. Şi şi-a dat sufletul.

— Bunicule, ce s-a ales din împărăţia lui Alexandru împărat, bogată şi fără hotare?

— Praful. Praful şi pulberea.

Îmi scutur capul. A murit de mult bunicul de la Cârlomanu. Sufletul lui a zburat la cer. S-a pierdut printre stele. Trupul lui… Trupul lui s-a schimbat. S-a topit în pământ. În praf şi-n pulbere s-a schimbat…

Mă aplecai şi culesei dintre lespezi câteva fire de praf din praful împărăţiei lui Alexandru împărat. Le suflai.

Privii valea. Era goală. Era pustie de oameni.

Pogorâi cu Diplomatul o potecă strâmbă. După pustietatea de sus, în vale mi se păru c-am descoperit raiul. Aci, toamna mai întârziase. Crângul era însă nemuşcat de gura ei hulpavă. Iarba nu îngălbenise deplin. Râul adânc, limpede, se lăsa văzut până în fundul acoperit cu pietre pestriţe. Dincolo de râu, la o fugă de cal, se odihneau, risipite printre copaci mărunţi, case albe. O biserică scundă, de piatră, îşi înălţa turla puţină, rotundă. Cătunul era totuşi prea departe ca să vedem de acolo de unde ne aflam, dacă mai este sau nu locuit.

— Să trecem apa şi să încercăm să batem la o poartă..

— Eu zic să mai aşteptăm, Diplomatule. Poate trece cineva pe aici. Să nu cădem iarăşi în laţ.

Ne întinserăm pe iarbă, la marginea crângului, să vedem la timp dacă s-ar apropia cineva – şi cine – şi, la nevoie, să ne putem ascunde înainte de a fi zăriţi. Diplomatul scoase din brâu un cuţit închis într-o teacă de piele lucie.

— Ce zici de el?

— E grozav.

— Mi l-am oprit pentru mine. Plată pentru osteneală.

— N-ai aruncat în nimeni cu el?

— Cum să nu arunc? Am omorât cu el un neamţ. Pe cel ce trăgea cu mitraliera. Erau doi. L-am lovit pe cel care trăgea. Pe celălalt l-am lăsat în plata Domnului, să fugă, deşi l-aş fi putut omorî. Era tânăr. Să tot fi avut şaptesprezece-optsprezece ani. Nemţii au ajuns la ananghie. Trimit la război până şi copiii.

— Ia te uită! Te-o fi cuprins mila!

— Nu. Nu era milă. Era altceva. Când am auzit lătrând mitraliera, mi-am spus că de secerişul ei n-o să scăpăm niciunul. Povârnişul era destul de bine păzit de munteni, după câte puteam să-mi dau seama. Am ascultat ţăcănitul mitralierei, să văd cam pe unde era ascunsă şi dacă se află sau nu departe de mine. De unde! Nemţii trăgeau cu ea de la o depărtare cam de vreo sută de paşi. Gloanţelor care veneau pieziş le-am dibuit zborul. M-am strecurat, ocolind

printre pietre şi tufărişuri, şi le-am ieşit nemţilor în coastă. Cum ţi-am spus, erau doi. Unul trăgea. Celălalt, băieţandrul, aproviziona mitraliera cu benzi. Cel ce trăgea îşi slăbise cureaua de sub bărbie şi-şi lăsase casca să-i atârne pe spate, ca o scufiţă. Avea obrazul rotund şi capul ras. M-am fofilat cât mai aproape de ei şi am aruncat cu cuţitul. I s-a înfipt în tâmplă. Băieţandrul, uluit de acest atac şi de arma neobişnuită de care mă slujisem, a holbat ochii, s-a sculat şi a fugit. Aş fi avut tot timpul să-i înfig şi lui un cuţit în inimă, înainte ca să se dumirască. Chiar ridicasem cuţitul. Atunci mi-a venit un gând: eu, eu zdrenţuitul, sunt, în această clipă, stăpânul morţii şi al vieţii. Pot să-l ucid, acum, pe acest om tânar, dar tot eu pot, acum, să-l las în viaţă. Neamţul fugea. Aveam încă timp să-i azvârl cuţitul în spate. Nu i l-am zvârlit, Sunt bucuros că nu l-am omorât. Poate are noroc să scape cu viaţă până la pace.

— E mare noroc să scapi cu viaţă dintr-un război care ţine ani de zile. Şi pe urmă ce-ai mai făcut?

— M-am dus la neamţ, am scos cuţitul din tâmpla lui, l-am şters de tunica pe care o purta, şi l-am pus la loc în teaca din brâu. L-am şi scotocit pe neamţ.

— Şi ce-ai găsit la el?

— Un portofel.

Diplomatul îşi duse mâna la piept, se căută în buzunarul dinăuntru al hainei şi scoase un portofel de piele cafenie.

— Ia să vedem ce purta în el.

Căzură pe iarbă trei scrisori, scrise cu litere mari, nervoase. Toate trei începeau cu *„Mein lieber Gotthold”*[{5}] şi sfârşeau cu *„deine Christl*[{6}]*...* Mai căzu din portofel o fotografie: Christl, blondă, îşi arăta şiragul dinţilor albi între doi gemeni care-i semănau leit.

— Nostimă muiere, constată Diplomatul, şi bună de prăsilă. Dar ce-o mai fi pe aici? Portofelul e încă umflat.

— Mai caută.

Pe iarbă căzu un teanc subţire de mărci de război şi apoi mai căzu încă o fotografie. Fotografia înfăţişa câţiva copaci

de care atârnau nişte sârbi spânzuraţi. În primul plan al fotografiei se afla şi Gotthold. Gotthold, *„Mein lieber Gotthold”,* cu casca de oţel pe cap, râdea.

Îngroparăm portofelul cu scrisorile şi cu fotografiile neamţului în pământ şi le acoperirăm cu ţărână şi cu piatră. Banii îi păstră Diplomatul.

— S-ar putea să ne folosească la ceva banii.

— S-ar putea, dacă am trece printr-un oraş. Am putea cumpăra pâine. Sătenii nu vor să vândă nimic pe bani de hârtie. Ei vor argint.

— Avea bocancii aproape noi neamţul.

— De ce nu l-ai luat?

— N-am avut vreme. M-am temut să nu vină alţi soldaţi, să vadă de ce le-a tăcut mitraliera.

— Muntenilor nu le-ai spus nimic despre neamţ?

— Am uitat. Acum mi-am adus aminte. Ce zici de cuţit? E grozav, nu?

Îi pipăi ascuţişul şi vârful.

— Şi mânerul! Uite-te la mâner. Argint curat, lucrătură veche, de meşter rar, cu mâna. O să-l păstrez drept amintire.

Pe fâşia largă de iarbă, dintre marginea crângului şi râu, venea spre noi un om în vârstă, cu fes pe cap, mânând din urmă, cu o dârjală lungă, doi bivoli nămoloşi, voinici, cu coarnele atât de groase şi de lungi, încât ai fi putut lega între ele un leagăn. Bătrânul ducea la spinare *o* traistă.

— Omul nostru! Scoate doi, trei lei de argint. O să văd ce fel de naţie este şi-o să-l rog pe limba lui să ne vândă ceva de mâncare.

— Dac-o avea.

— Încercarea moarte n-are.

Aşteptarăm până ce omul ajunse în dreptul nostru. Ţâşnirăm amândoi din crâng şi-i ieşirăm în cale. Mirat, localnicul se dete câţiva paşi în urmă şi ridică dârjala.

— Ce vreţi?

— Să ne vinzi ceva de mâncare. Suntem lihniţi de foame. Străini. Avem argint. Îţi plătim.

Diplomatul întinse mâna deschisă şi-i arăta doi lei.

— Iată. Avem argint.

— Aruncă-i.

— Poftim.

Localnicul îi prinse unul câte unul din zbor şi le încercă marginea cu dinţii. Avea toţi dinţii întregi, întregi şi negri.

— Da. Sunt de argint. Dar eu n-am nimic de vânzare.

— Atunci de ce ne-ai cerut banii?

— Argint. Aţi spus că aveţi argint. Pe aici nimeni nu mai are bani de argint. Am crezut că minţiţi.

— Ce ai în traistă?

— Mâncare. Dar n-o am de vânzare. O am pentru mine.

Îşi trecu cei doi lei de argint dintr-o palmă într-alta. Nu se mai sătura să-i privească şi să-i pipăie.

— Argint! Voi aveţi argint! Voi aveţi bani de argint!

— Ţi-i dăm dumitale, dacă ne dai în schimb ceva de mâncare.

— Şi dacă nu?

— Ne dai banii îndărăt.

— Cum să vi-i dau îndărăt? Voi aveţi argint. Să am şi eu.

— Să ai. Dar pentru asta să ne dai mâncarea ta.

— Mâncarea mea? Argintul e rar. La noi însă şi mâncarea e rară.

Bivolii negri se opriseră la marginea apei şi se apucaseră să pască.

— Banii sau mâncarea!

Localnicul făcu pe surdul. Puse banii în chimir, îşi potrivi traista legată de gât, să nu-l împiedice mişcările, şi se pregăti să învârtească lunga-i dârjală şi să ne pocnească cu ea în cap, dacă l-am mai fi sâcâit.

— Băiete, scoate cuţitul.

Scosei cuţitul din teacă şi limba lui luci în soare ca o frântură de fulger alb. Diplomatul îşi scoase şi el cuţitul şi începu să se joace cu el. Îl aruncă în sus, îl urmări cu ochii şi

când cuţitul veni răsucindu-se spre pământ, îl prinse de mâner. Localnicul se uită la Diplomat şi se uită, mai ales la cuţit. Diplomatul zise:

— Aş putea să nu arunc cuţitul în sus. Aş putea să-l arunc spre tine. Unde vrei să ţi-l înfig? Între ochi? În gură? În gât? Sau poate vrei în piept, drept în inimă?

— Dar de ce să-nfigi tu cuţitul în mine? Sunt om al lui Dumnezeu. Creştin şi eu ca şi voi.

— Ca să-ţi iau merindele din traistă.

— De ce să mi le iei?

— Pentru că mi-e foame. Şi băiatului ăstuia îi e foame. Ne vinzi mâncarea?

— Nu v-am spus? N-am merinde de vânzare.

— Atunci dă-ne argintul îndărăt.

— Cum să vă dau argintul îndărăt? N-am mai avut argint în mâinile mele de ani de zile. Şi acuma, când am pus şi eu mâna pe doi bănişori de argint, să vi-i dau îndărăt? Nu sunt nebun!…

— Atunci dă-ne merindea.

— N-o am de dat.

— Îmi pare rău, omule, dar n-am ce-ţi face. Trebuie să te omor. Închină-te.

— Şi bivolii mei?

— O să avem noi grijă şi de bivoli.

Omul cu fes negru şi lat pe cap îşi desfăcu traista de la gât, o prinse în vârful dârjalei şi ne-o întinse.

— Luaţi merindea din ea, şi aruncaţi-mi-o. Argintul rămâne la mine în brâu. Nu vi-l mai dau. Se cheamă că am făcut negustorie.

— Negustorie cinstită.

Ne mustră:

— Creştini! Şi umblaţi cu cuţitele. Vă jucaţi cu cuţitele. Aveţi voi noroc că m-aţi întâlnit acum. Ei! Să mă fi întâlnit voi pe mine acum vreo zece ani! Acum zece ani! Vă arătam eu vouă merinde! Vă arătam eu vouă cuţite! Eram tânăr pe atunci. Aveam numai optzeci de ani, taică. Acuma am

îmbătrânit. Omul bătrân nu mai e bun de nimic. Să-i pui paie şi să-l pârleşti. M-aţi pârlit! Mi-aţi furat, ca tâlharii, merindea!

Desfacându-i traista, găsirăm în ea un codru de pâine neagră, frământată dintr-o săracă amestecătură de făină cu coajă de copac sfărâmată şi măcinată cu râjniţa, şi două fire lungi şi groase de praz. Pâinea ca pâinea. Mă bucurai de praz. Prazul făcea toţi banii.

Diplomatul era gata să-i arunce bătrânului traista îndărăt când, ţinând pâinea şi prazul în braţe, îl întrebai:

— Sarea ai găsit-o?

— Ce sare?

— Caută bine pe fundul traistei. Trebuie să găseşti o cârpă înnodată, cu sare. Fără sare, prazul n-are gust.

— Nu ştiam.

— Multe nu ştie omul.

Găsi şi sarea.

Localnicul plecă. Atinse bivolii cu dârjala şi o porni iavaş-iavaş pe urma lor. După ce făcu vreo douăzeci de paşi, se opri, se întoarse spre noi şi începu să ne strige:

— Tâlharilor! Mi-aţi furat merindea, tâlharilor...

Diplomatul se sculă, îşi puse cuţitul între dinţi şi se prefăcu, încruntat, că se ia după el. Localnicul tăcu. Cu paşi sprinteni aleargă să-şi ajungă bivolii şi-şi văzu de drum.

— Ascultă, Diplomatule, vreau să te întreb ceva.

— Întreabă-mă. Mereu mă întrebi câte ceva. Parcă ţi-aş fi dascalos.

— Îmi şi eşti.

Pâinea neagră şi tare ca piatra îmi sângeră cerul gurii. Prazul, întins în sare, făcu să-mi trosnească fălcile. Ca să-şi poată mânca bucăţica lui de pâine, Diplomatul o muie în apă.

— Dacă machedonţul nu ne-ar fi dat de buna lui voie merindea, l-ai fi ucis?

— Tu ce crezi?

— Nu ştiu. De aceea te şi întreb.

— Desigur că l-aş fi ucis.

— Pentru două fire de praz şi un boţ de pâine?

— Când ai ce mânca, două fire de praz şi un boţ de pâine valorează câţiva gologani sau aproape nimic. Dacă însă aceasta e singura hrană cu care îţi poţi prelungi viaţa două, trei zile, preţul ei nici nu poate fi măsurat.

— Acum, de altfel, te-ai obişnuit să omori oameni şi direct, nu numai indirect, ca până acum.

— Şi tu ai omorât ieri oameni.

— Oameni şi catâri. Am tras în ei de departe. Nu le-am văzut prea bine faţa. La urma urmei, poate că m-am înşelat. Poate mi s-a părut numai că i-am omorât eu. Tot într-acolo şi în aceleaşi ţinte vii trăgea şi Gură-Neagră. Tot într-acolo şi în aceleaşi ţinte vii mai trăgeau şi ceilalţi munteni. Adevărul adevărat în această privinţă n-o să-l cunosc niciodată.

— S-ar putea ca ceea ce spui tu să fie adevărat. S-ar putea însă şi să nu fie adevărat. S-ar putea să te fereşti de mustrarea conştiinţei. Ştiu. Degeaba scuturi capul. Acum omorul e prea proaspăt. Conştiinţa încă nu te mustră. Cauţi însă să te pui din vreme la adăpost, pentru ziua în care conştiinţa ta se va trezi şi va începe să-ţi macine şi să-ţi alunge somnul.

— Chiar dacă aş fi sigur că eu am omorât ieri oameni, cu gloanţele trase de mine, nu cred să mă mustre vreodată conştiinţa. Am făcut-o de nevoie. Nu aveam altă ieşire. Ceea ce mă nelinişteşte însă e altceva.

— Ce anume?

— Eu ştiu, Diplomatule? Nu prea ştiu cum să-ţi spun. Ieri însă, când eram înfierbântat şi trăgeam, îmi era ciudă când nu nimeream. Şi-mi părea grozav de bine când vedeam că omul în care am tras, eu sau Gură-Neagră, nu mai mişcă. Numai de catâri îmi părea rău când îi vedeam căzând. Până acum nu bănuisem niciodată că se poate găsi bucurie în uciderea altui om. Mă gândesc dacă nu cumva, nu ştiu cum, mai târziu, mult mai târziu, îmi va veni poftă să mai repet o dată plăcerea pe care o aveam ieri, acolo, pe povârniş, când

trăgeam în oamenii aceia, îi loveam şi-i vedeam cum mureau.

— Poate că era bucurie ceea ce simţeai. Poate era plăcere. Ar fi greu de desluşit. Eu cred însă că bucuria sau plăcerea pe care o simţeai, când vedeai că omul în care ai tras nu se mai mişcă, izvora nu din faptul că tu ai ucis un om, ci din acela că, omorând un om care venea asupra ta să te omoare, şi pe urmă unul şi încă unul, ştiai că numărul celor care voiau să te omoare pe tine a scăzut, că primejdia de a fi tu însuţi omorât a devenit mai mică.

— Acolo între munteni ai omorât mulţi oameni?

— Mulţi. În unii am azvârlit cu cuţitul. Pe alţii i-am împuşcat. Acolo am omorât pentru întâia oară, direct, oameni.

— Şi… ce-ai simţit?

— Singurul lucru care m-a mirat era ce uşor învaţă omul să omoare oameni. Când ocheam cu puşca, aveam o singură preocupare: să ochesc bine şi să-l ucid pe cel ochit, să nu-l rănesc numai şi să-l las să se chinuie. Am fost bun ochitor. Acum am constatat că am şi rămas. La tir împuşcam porumbeii din zbor. Îmi plăcea să constat că am mână sigură şi îmi plăcea mai ales să văd că am izbutit să retez un zbor. Şi mie, băiete, soarta şi oamenii mi-au retezat zborul.

— După război trebuie să încerci să te ridici.

— Am să încerc, desigur. Aş vrea să mai trăiesc. Cât mai mult. Şi cât mai bine. Fără să lucrez însă.

— Dar când aruncai cuţitul ce simţeai?

— Când aruncam cuţitul, mă încordam să-l arunc ca un artist. Am învăţat să arunc cuţitul şi o vreme am trăit din asta la un circ. Un artist care nu-şi execută numărul fără greş nu este artist. Nu dă nimeni nici două parale pe arta lui. Arta care nu e perfectă, nu e artă.

— Mai înainte nu te gândeai deloc că omori om?

— Ba mă gândeam. Mă gândeam însă, în primul rând, că eu ştiusem altădată să arunc cuţitele ca un artist, cu precizie, şi voiam să verific dacă nu am uitat cumva acest

meşteşug de-a lungul anilor în care nu l-am mai practicat. În fond, aruncarea cuţitului este o chestiune de abilitate, ca şi buzunăritul, ca şi trişarea la cărţi.

— Ştii să trişezi la cărţi?

— Dacă ştiu! As! Am dat însă o dată peste unul care m-a făcut marţ. De dragul artei l-am lăsat să-mi golească pe jumătate buzunarele.

— La Paris?

— Nu. Închipuieşte-ţi. La Cetinie, în Muntenegru. Era chiar Nikita, regele Muntenegrului.

— Dar, Diplomatule, acum nu ai nicio mustrare de conştiinţă pentru uciderile făptuite?

— Eu, băiete, nu mai am de mult mustrări de conştiinţă. La început, când eram băieţandru, ca orice om, am avut şi eu conştiinţă. Ca să trăiesc, am aruncat într-o zi o halcă de conştiinţă, în altă zi altă halcă, până când, tot hărtănindu-mi conştiinţa şi aruncând hălci din ea, ca să trăiesc, m-am pomenit că nu o mai am. Nu se poate trăi fără inimă, fără cap, sau fără măruntaie. Dar fără conştiinţă se poate trăi, şi chiar foarte bine. Acum, aproape toţi oamenii care participă la război ucid oameni, în speranţa că procedând astfel, ei nu vor ucişi. După război, toţi oamenii aceştia se vor întoarce la casele lor, îşi vor îmbrăţişa şi culca nevestele şi amantele, îşi vor săruta copiii şi soacrele, şi vor continua să-şi trăiască viaţa. Ce s-ar face ei dacă s-ar lăsa măcinaţi de conştiinţă, pentru că au ucis, în război, oameni? Viaţa nu ar mai fi cu putinţă. Cum vezi, viaţa are leac pentru toate. Diplomatul tăcu mult timp. Cu capul culcat pe mâini, cu obrazul în iarbă, îşi încălzea, ca şi mine, spinarea la soare. Bun şi întăritor era soarele.

— Crezi că morţii de sus, îngropaţi în străvechiul cimitir, sub lespezi, s-au închinat la soare şi la lună?

— Poate că s-or fi închinat şi la soare şi la lună. Dintotdeauna oamenii au simţit nevoia să se închine la ceva. Grecia, în apropierea căreia ne aflăm, era plină, în vechea vechime, de oameni şi de zei. Oamenii munceau pământul,

îşi mulgeau vitele, îşi culegeau smochinii şi măslinii şi, din când în când, se mai tăiau între ei şi se mai luau în pumni. Zeii petreceau, în munţi, deasupra norilor. Petreceau şi se uitau la năzdrăvăniile oamenilor. Rânduri şi rânduri de oameni au trecut şi s-au stins. Au răsărit, ca din pământ, alte rânduri de oameni. Şi aceştia nu s-au mai închinat la zeii trăitori deasupra norilor. Atunci zeii au pierit, risipiţi ca fumul. Pe pământ au rămas numai oamenii. Şi nemaicrezând în zei, oamenii au început să se închine unora din semenii lor care-i biciuiau şi din această pricină li se păreau celor de rând a fi mai cu moţ.

Ne mai odihnisem. Văzduhul era cald. Cald era şi pământul ierbos pe care trândăveam tolăniţi. Caldă trebuia să fie şi apa limpede a râului din apropiere. Mă ademeni.

— Diplomatule, când crezi că trebuie să plecăm *mai* departe?

— După ce cade întunericul. Dacă am pleca mai devreme, riscăm să ne întâlnim cu localnici sau chiar *cu* soldaţi. Graniţa bulgară este destul de aproape de aici.

— Ce-ai zice dacă ne-am despuia şi ne-am scălda*? Am* mai da jos jegul de pe noi. Pe urmă ne-am trage mai adânc în crâng şi am dormi cu rândul.

— Nu-mi place să mă spăl fără săpun, dar, în sfârşit, o dată în viaţă trebuie s-o fac şi pe asta. Du-te şi încearcă apa. Vezi dacă nu e prea rece.

Mă dusei pe malul apei. Îmi scosei cuţitul de la brâu şi-l înfipsei adânc în nisip, acoperindu-l. Deasupra, ca să-l pot găsi după scaldă, pusei semn o piatră. Mă despuiai şi-mi aşezai straiele chită, la soare, pe iarbă. Îmi spălai obielele şi le întinsei să se usuce, lângă ghete. Încercai apa cu piciorul. *Era* tocmai bună de scăldat, călduţă. Mă aruncai în ea, dintr-odată, şi prinsei să înot. Moleşeala oboselii îndelungi, sleirea pe care o păstram în trup, lâncezeala în care mă aruncase lipsa de somn şi căldura potolită a soarelui dulce, de toamnă, pieriseră la întâia atingere a trupului meu cu apa. Simţii cum devin sprinten, vioi şi mlădios, cum mă

ştiusem altădată. Mi se învioră până şi piciorul beteag cu care izbeam apa, cum ar fi izbit-o o pasăre cu aripa ei frântă. Mă cufundai cu ochii deschişi şi atinsei cu palmele pietrele pestriţe de pe făgaş, ale căror asperităţi apa, în curgerea ei repede, le tocise. Ieşii la suprafaţă, îmi umplui pieptul cu aerul proaspăt şi cald al văii verzi şi râsei către soare şi către cerul vâscos, mort, pe care l-aş fi vrut albastru. Apoi, iarăşi mă dădui peste cap şi, înotând spre adânc, cu ochii deschişi, mereu cu ochii deschişi, atinsei cu voluptate fundul. Parcă eram *o* şopârlă lungă şi subţire de apă.

Când mă saturai de joacă şi de adânc, mă apropiai de mal şi mă oprii acolo unde râul îmi venea numai până la mijloc Mi se muiase pielea îndeajuns. Începui să mi-o spăl, petic cu petic. Zoaia adunată pe trup atâta vreme se curăţa, o curăţa şi o risipea apa. Pielea îmi rămânea roşie, curată. Slăbisem. Arătam rău. Numai pielea şi oasele erau de mine. Diplomatul mă privea de pe mal.

— E caldă apa?

— Căldicică.

— Păcat că n-am săpun.

— Intră în apă, Diplomatule. Spală-te şi fără săpun. O să te speli cu săpun când o să ajungem la Bucureşti. O să te vâre în cadă, cum te-o vedea, doamna Elvira Cârlan, o să te ungă cu săpun şi o să-ţi frece cu peria spinarea, până n-o să mai poţi.

Mă apropiai şi mai mult de mal şi, surprinzându-l, îl stropii pe Diplomat de sus până jos cu apă. Leoarcă-l făcui. Apoi înotai până la mijlocuI apei. Acolo mă întorsei şi strigai:

— Dezbracă-te şi întinde-ţi hainele la soare, să usuce.

Se dezbrăcă, îşi întinse hainele la soare şi, după ce încercă apa cu vârful piciorului, se aruncă şi el în râu. Gol, nici el nu arăta prea bine. Era însă ceva mai plinuţ ca mine la trup. Carnea omului matur se topeşte mai greu. A mea,

ca spuma, se topise destul de repede. Nici nu băgasem de seamă când.

Diplomatul înota ca un peşte. Cum era mai în putere, din câteva salturi a fost lângă mine. Mă detei la fund, culesei o piatră albă, gogoneaţă ca un ou, şi ieşii la suprafaţă tocmai aproape de celălalt mal.

— Ai vrut să mă apuci de ceafă?

— Da.

— Şi să mă bagi cu capul sub apă?

— Da.

— Să mă îneci?

— Nu. Voiam să te ţin numai până înghiţi câteva guri de apă, să ţi se mai rotunjească burta. Ţi s-a lipit de şira spinării.

Zvârlii cu piatra. Îi trecu pe lângă ureche. Pe urmă piatra plezni de câteva ori faţa apei, sărind ca o minge, şi se duse la fund.

— Eşti nebun? Era să mă loveşti în cap.

— Dacă voiam să te lovesc, te loveam. Am vrut să-ţi arăt că ştiu să mă apăr şi cu piatra, la o adică, nu numai cu cuţitul.

— Lasă gluma.

O luai spre mijlocul râului, apoi mă îndreptai în sus înotând împotriva şuvoiului repede. Apa limpede, lovită cu mâinile şi cu picioarele, spumega. Florile albe, de spumă, se risipeau însă cât ai clipi şi când mă opream, mă întorceam cu faţa în sus şi făceam pluta, apa se limpezea iarăşi şi mă purta devale ca pe o mică luntre cu vâsle vii. Soarele mă orbea. Eram nevoit să-mi ţin ochii închişi. Aşa, apa mă purtă până lângă Diplomat, care se bălăcea şi el cum se pricepea. Ne stropirăm cu apă. Eram veseli, fiindcă eram goi şi, uitând orice prudenţă, făcurăm gălăgie de parcă am fi fost numai noi doi singurii oameni de pe pământ. Nu eram. Ne oprirăm din joacă şi ne întoarserăm capetele spre mal de parcă ne strigase cineva pe nume. Acolo, pe mal, un turc mărunt şi gras, pe care nu-l văzusem nici când, nici de unde

venise, ne adunase la amândoi hainele şi încălţămintea, le făcuse ghem şi tocmai le băga într-o desagă. Uitându-se la noi râzând, încălecă repede pe un catâr, îl lovi cu teaca hangerului şi plecă printre arborii strâmbi şi rari ai crângului. Se uita din când în când îndărăt şi lovea catârul cu sălbăticie, într-una, cu teaca hangerului, de parcă ar fi vrut să-l omoare. Catârului îi scăpărau picioarele.

Tăiarăm în două râul cu mâinile, înotând cât puturăm mai repede spre mal şi o dată ajunşi aci, ne repezirăm, aşa despuiaţi cum ne găseam, în crâng, după turc. Tâlharul straielor noastre însă se depărtase şi se pierduse printre copaci. Ne oprirăm şi ne lipirăm urechile de pământ să auzim tropotul copitelor catârului ca să ştim încotro s-o apucăm după hoţ. N-auzirăm nimic. Ne uitarăm unul la celălalt prostiţi. Îmi veni să râd şi chiar râsei.

— Iată-ne goi, Diplomatule, ca în rai.

— Mai şi râzi!…

— Dar ce-ai vrea să fac? Să plâng? Nu ne-ar sluji la nimic lacrimile.

— Tu eşti vinovat. Mai bine te prindeam şi te înecam. Aş fi isprăvit o dată cu tine, schilodule.

— Cu ce sunt vinovat?

— Tu ai fost cu ideea scăldatului.

— N-aveai decât să rămâi pe mal, cu jegul pe tine. Ajunsesei să miroşi ca un hoit.

— Nici tu nu miroseai a mirodenii

— De aceea m-am şi scăldat.

Ciorovăindu-ne, ne întoarserăm pe malul râului.

Se apropia seara. Se răcorea. Ni se făcu frig. Încercai din nou apa cu piciorul. Rămăsese tot călduţă. Acum, numai apa râului ne mai putea sluji de veşminte şi feri de frig. Ne aruncarăm iarăşi în apă şi începurăm să înotăm. Râul însă, acoperit acum de umbra neagră, a înaltului munte dinspre spus, se răcorea şi el. Ca să nu îngheţăm cu totul, nu aveam altceva de făcut decât să înotăm, să înotăm într-una. Înotul însă ne obosea şi nu mai ştiam dacă broboanele de apă de

pe frunţile noastre erau stropi de râu sau sudoare. Nu era rău în apă. Însă nici bine nu era. Ne întrebam cât o să mai stăm acolo şi mai ales cum o să plecăm.

— Mie îmi vine să mă las dus la vale de apă. Să mă ducă apa cât o vrea şi până unde o vrea.

— Lasă-te, Diplomatule.

— Tu nu vii?

— Nu. Mai aştept. Pe drumul dintre apă şi crâng au trecut până acum doi oameni: machedonţul, de la care am cumpărat merinde şi turcul care ne-a furat îmbrăcămintea. Ţinutul pare pustiit. Dar pe drum tot mai trec oameni. S-ar putea să mai treacă oameni chiar astă seară. Tu, care cunoşti toate graiurile din Balcani, o să le explici ce ni s-a întâmplat şi oamenii, având totuşi inimă, n-o să ne lase aici. Nu se poate ca într-o asemenea împrejurare să nu ne dea, oricine ar fi ei, o mână de ajutor.

— Poate că ai dreptate, Scaurus.

Nu se scurse multă vreme, numai cât ai fuma o ţigară, şi la capătul drumului se arătară două muieri care, călărind doi catâri, se apropiau de noi. Ne duserăm mai către mal şi când apa ne ajunse la buric, ne oprirăm. Muierile ne văzură. Căscară, mirate, gurile şi lovind catârii cu călcâiele în pântece, le grăbiră paşii către noi. Ajunse în dreptul nostru, îşi întoarseră catârii cu boturile către râu şi începură să strige pe greceşte:

— Bărbaţi! Voi sunteţi bărbaţi!... Bărbaţi adevăraţi!...

Erau două muieri tinere, oacheşe, ochioase şi sprâncenate, cu nasuri scurte şi subţiri şi cu bărbii rotunde. Diplomatul le răspunse:

— Bărbaţi! Suntem bărbaţi. Bărbaţi adevăraţi şi străini.

— Bărbaţi străini! Ah! Bărbaţi străini! strigară grecoaicele, amândouă într-un glas.

Râdeau şi ne arătau dinţii mărunţi, de mărgean alb. Pe cap purtau conciuri, peste care trecuseră marame galbene, legate în funde mari, sub bărbie. Aveau cămăşi albe ca zăpada şi peste ele ilicuri roşii, cu flori negre, iar ilicurile

erau uşor descheiate, acoperindu-le totuşi sânii rotunzi, dolofani şi pietroşi. În picioare purtau opinci cu vârful mult întors în sus, cu moţuri sângerii peste ciorapi albaştri. De la mijloc în jos trupul le era înfăşurat în fote. Cum erau însă călări pe catâri, fotele rămăseseră ridicate, întinse pe gâturile şi spinările catârilor. Picioarele li se vedeau goale, până la genunchi şi de acolo în sus ascunse numai sub cămăşi.

Diplomatul, vorbind repede, le povesti pe scurt întâmplarea prin care trecusem şi, cu mâinile împreunate a rugăciune, le ceru să ne scoată din nenorocire. Ah! Să-l fi auzit ce minunat întorcea frazele, ce glas mieros da din el, să-l fi văzut cum îşi bolovănea ochii, ori şi-i ascundea sub genele lui lungi! Făcea toţi banii!

Grecoaicele râseră ce râseră, devenind serioase apoi, şuşotiră între ele.

— Ce spun, Diplomatule?

— Nu aud. Abia şoptesc.

De frig, mi se încreţi pielea. Muierile, îmboldind catârii, veniră chiar lângă mal.

Soarele scăpătă peste munte. Cerul se făcu roşu ca un câmp vast de bujori. Una dintre ele ne strigă:

— Veniţi mai aproape…

Ne lăsarăm amândoi pe vine şi ne apropiarăm de mal.

— Nu aşa, ne spuse cealaltă. Ridicaţi-vă în picioare, să vedem cât sunteţi de înalţi.

Altceva voiau ele să vadă. Dar, în sfârşit, le ascultarăm porunca. Acum ne era totuna. Văzură ceea ce voisem să le ascundem. Ieşirăm pe mal, dârdâind de frig. Muierile îşi descheiară fotele şi ni le aruncară. Se descinseră de bete şi ne aruncară şi betele. Potrivirăm fotele, ca şi cum am fi fost şi noi muieri, şi ne încinserăm cu betele.

— Urcaţi-vă pe catâri la *spatele nostru.*

Ne urcarăm pe catâri la spatele lor. Când să plecăm îmi adusei aminte de cuţit. Sării jos, alergai şi-l scosei din nisip, apoi încălecai din nou *pe* catâr, la spatele uneia din

darnicele femei. Catârii o luară spre crâng şi în curând ajunserăm la o potecă pe care şi ochii grecoaicelor şi paşii catârilor o cunoşteau dinainte. Întunericul străveziu al cerului ne învălui. Tăceam. Tăceau şi femeile. Auzeam numai paşii catârilor izbindu-se de pietrişul potecii şi gemetele şi vaietele marilor tunuri de pe frontul din miazăzi.

Ieşirăm din crâng şi ne pomenirăm lângă o coastă de munte uşor înclinată. Catârii gâfâiau. Muierile descălecară şi apucară catârii de căpestre, trăgându-i după ele. Descălecarăm şi noi, şi merserăm pe urmele catârilor. Poteca urca. Urcând, ne încălzirăm. Ajunserăm la un fel de prispă, săpată de-a curmezişul coastei muntelui. Femeile o cotiră brusc şi pieriră într-o adâncitură pe care n-am fi bănuit-o că se află acolo, cu o clipă mai înainte. Mă oprii. Se opri şi Diplomatul.

— Aici or fi locuind?

— S-ar putea. Trebuie să fie un sat vechi, cu casele săpate în coasta calcaroasă a muntelui.

Grecoaicele ieşiră, ca să spun aşa, în prag şi ne poftiră înăuntru. Intrarăm după ele.

În fundul coridorului larg văzui, ca prin ceaţă, catârii legaţi la o iesle. Muierea care mergea în capul rândului nostru dete în lături o perdea groasă, din ţesătură de păr de capră, şi o ţinu ridicată până trecurăm dincolo de ea. Ne aflarăm într-o odaie spaţioasă, în care puţina lumină fumurie a serii pătrundea printr-o fereastră rotundă ca un fund de butoi, săpată în peretele care da spre coasta muntelui. Ne făcură semn să ne aşezăm pe un pat larg, de pământ, acoperit cu piei. Apoi, printr-o uşă la fel cu cea prin care intrasem în această locuinţă omenească, săpată în cine ştie ce veac în peretele calcaros al muntelui, deasupra văii, muierile trecură în altă odaie. Cotrobăiră pe acolo prin întuneric cât cotrobăiră şi se întoarseră. Una ţinea în mână o lumânare de seu, groasă, aprinsă. Cealaltă purta în braţe două cojoace lungi ca nişte dulămi.

— Înfăşuraţi-vă în ele şi încălziţi-vă.

Mulţumirăm. Ne înfăşurarăm în cojoace să ne încălzim. Ne descinserăm. Puserăm betele şi fotele aspre într-un colţ al patului de pământ.

Femeile se aşezară jos, pe rogojinile de papură, potrivite ca nişte covoare, de la un perete la altul. Se uitară la noi cu ochii lor mari, codaţi, plini de adâncă uimire.

— Bărbaţi! Voi sunteţi bărbaţi! Bărbaţi străini!

— Da, le răspunse Diplomatul. Vă mulţumim, frumoaselor, că v-aţi îndurat de noi şi nu ne-aţi lăsat să putrezim de vii în apă!

— Chrisis, oare Dumnezeu ni i-a trimis, ori diavolul?

— Nici Dumnezeu, nici diavolul. Războiul ni i-a trimis, Popi. Războiul…

Numai răsuflările noastre clătinau aerul stătut, mirosind a pământ uscat şi a balegă de catâri, în care flacăra mică, de forma unei frunze, a lumânării de seu, pâlpâia. Înfăşuraţi în lungile şi lucioasele cojoace, stam ghemuiţi, pe patul de pământ, acoperit cu piei, eu şi Diplomatul. Muierile tinere, care-şi aruncaseră nişte fuste pe ele, erau aşezate turceşte, pe rogojini.

Mă încălzise cojocul. Miţele lui erau aspre şi îmi gâdilau pielea, iritându-mi-o. Ne uitam unii la alţii. Ne adusese acolo, în hruba străveche, scobită în coasta muntelui şi sub munte, războiul.

— V-o fi foame, spuse una.

— Nu ne-am ospătat cam de mult, răspunse Diplomatul.

— O să întindem numaidecât masa, spuse cealaltă.

— Şi-o să mâncăm împreună, adăugă întâia.

— Pe urmă, rosti cealaltă, pe urmă o să se întâmple ce-o vrea Dumnezeu.

Plecară lăsând lumânarea înfiptă într-un braţ de lemn scobit, care ieşea dintr-un perete.

Nimic altceva nu se afla în odaia aceea decât patul de pământ pe care ne odihneam noi ghemuiţi, pieile care acopereau acest pat scund şi rogojinile de papură, tocite de

vechime, întinse pe jos. Nimic altceva. Îmi aruncai ochii pe pereţi. Mă înşelasem. Se mai afla ceva în odaia aceea: o candelă de argint, cu moţul tras afară printr-un băţ de plută, între două icoane de lemn prinse în perete. Pe una din icoane, o Mărie cu obrajii supţi, cu buze subţiri, surâdea pruncului uscat pe care îl ţinea culcat pe genunchi. În cealaltă icoană, acelaşi Cristos, devenit bărbat, cu barbă rară, roşcată, se chinuia răstignit pe cruce. Din mâinile şi picioarele prinse în cuie cădeau picături de sânge. Picăturile de sânge păreau încă vii pe faţa învechită a icoanei. Fruntea Cristosului era încununată cu coroană de spini. Faţa lui exprima o durere adâncă, îndurată însă cu destulă resemnare. Un soldat cu chip de brută îi întindea, în vârful suliţei, buretele înmuiat în amar venin să-i ostoiască fierbinţeala buzelor crăpate şi uscate.

Grecoaicele aduseră din cealaltă odaie o masă de lemn, lungă şi îngustă, măruntă, şi o aşezară pe rogojină. Masa era de fapt un lung butuc scobit pe dinăuntru, ca un jgheab, să fie mai uşor la purtat, cu partea de deasupra netezită din teslă. O acoperiră cu un ştergar alb, cu margini late, roşii. Aduseră apoi un găvan mare de lemn, plin până la buze cu lapte covăsit, patru linguri de lemn şi un codru de pâine neagră. Rupseră codrul în patru. Ştiindu-ne flămânzi, ne făcură parte mai mare. Aşezaţi turceşte pe rogojină, mâncarăm. Femeile se închinară. Noi le mulţumirăm pentru masă şi ne închinarăm şi noi. După aceea ne aduseră două cămăşi lungi şi largi, din pânză de cânepă amestecată cu bumbac. Ne lăsară singuri. Ne dezbrăcarăm de cojoace. Îmbrăcarăm cămăşile. Grecoaicele veniră din nou şi, de data asta, ne aduseră o strachină neagră, de pământ, în care se aflau câteva smochine.

— Sunt proaspete şi dulci…

Mâncarăm smochinele, stând pe marginea patului. Erau proaspete. Erau şi dulci. Femeile se aşezară ca şi mai înainte pe rogojină. Ne spuseră că sunt cumnate, că soacra lor murise numai cu o săptămână înainte şi că o

îngropaseră în cimitirul de la poalele stâncii. Soţii lor tot de războaie se ţineau de ani de zile. Făcuseră armata la turci înainte de războiul balcanic. Acum îi luaseră la război nemţii. Lipseau de trei ani de acasă. Aveau veşti de la ei. Mai trăiau. Se aflau undeva pe un front. Se băteau cu românii. Nu prea ştiau bine *pe* unde, dar ştiau că soţii lor se războiau cu românii. Noi eram români? Da? Le părea bine că eram români. Ah! Niciuna din ele nu avusese vreme să prindă şi să nască copii. Aveau câteva capre şi câteva oi şi le ţineau ascunse în munte. Le păzea, cu puşca mereu încărcată, un unchi de-al lor, bătrân. Tot la două zile îi ducea una din ele pâine în munte şi aducea acasă lapte. Dacă şi-ar pierde caprele şi oile, ar pieri de foame. S-ar putea ca soţii lor să se întoarcă sănătoşi din război, dar s-ar putea ca ei să şi moară. O să le fie greu de tot văduve. Pe aici sunt rari de tot bărbaţii. Şi înainte de război erau rari bărbaţii pe meleagurile lor. Se căsătoreau, nunteau, rămâneau cu nevestele două, trei luni, le îndulceau la dragoste şi când nevestelor le era lumea mai dragă, ei plecau cu anii de acasă, după lucru, după negustorie, după bani. Le lăsau să se chinuie cu pielea de capră pe care dormeau.

— Dacă ţi-e dor de mine, Chrisis, ia pielea de capră, freacă-te cu ea şi-o să-ţi treacă. Auzi? Dacă aflu că te-ai dat unui alt bărbat, te spintec cu cuţitul, de jos în sus, începând de unde ai păcătuit.

— Spuneţi şi voi, oamenilor, viaţă e asta? Voi sunteţi bărbaţi. V-am găsit goi în râu. Poate Dumnezeu v-a trimis. Poate diavolul.

— Războiul ni i-a trimis, Chrisis.

— Poate să ni-i fi trimis şi războiul, Popi.

Chrisis aprinse candela şi apoi stinse lumânarea. Plină de lumină era faţa Maicii Domnului. Plină de lumină era faţa micului Cristos. Plină de lumină era şi faţa chinuită a celuilalt Cristos, răstignitul. Plin de lumină era şi chipul brutal al soldatului cu suliţă, iar din burete picurau pe

buzele arse şi pleznite ale celui încununat cu spini picături de amar venin.

Femeile îngenunchează. Şoptiră repede o rugăciune. Se închinară.

Popi îl luă de mână pe Diplomat.

— Tu mergi cu mine dincolo. Ei doi rămân aici.

Plecară. Cămaşa Diplomatului era lungă. Ca să poată să meargă, trebui să-i ridice poalele, cum îşi ridică femeile poalele fustelor lungi când trec printr-un pârâu cu picioarele goale.

Chrisis se înălţă pe vârfuri şi suflă uşor în candelă. O simţii cum îşi scoate opincile şi ciorapii de lână şi cum leapădă orice urmă de strai de pe trup. Îmi scosei şi eu cămaşa de cânepă aspră care-mi înţepa pielea ca o perie.

Am fost, în noaptea aceea stranie, ca un puiandru crud alături de făptura ei mare, cărnoasă, cu sâni pietroşi.

Mă mângâie peste tot cu mâini moi, de catifea. Ardea în întuneric ca o flacără neagră. Îmi căută gura şi când mi-o găsi mi-o prinse întreagă între buzele ei cărnoase. Simţii, cu spaimă, că-mi bea inima.

Trăirăm acolo două zile şi două nopţi. După aceea, încălţaţi cu opinci puse peste ciorapi albi, de lână, şi îmbrăcaţi ca doi greci adevăraţi, cu ghebe prin care nu pătrundea ploaia şi frigul în spinare, şi cu fesuri albe în cap, plecarăm pe întuneric, mai departe. În brâul cu care mă încinsesem, un brâu lat, roşu, păstram cuţitul, vechiul şi bunul meu cuţit. Mai purtam cu noi ciomege, ca muntenii, şi-o traistă vărgată, plină cu sărace dar gustoase merinde. Grecoaicele ne petrecuseră pe întuneric până la margine şi ne arătaseră drumul. Ne despărţisem strângându-ne mâinile.

— Mergeţi cu Dumnezeu.

— Rămâneţi sănătoase.

Vremea se schimbase. Bătea vânt rece. Ploua. Acum însă nouă nu ne mai păsa. Putea să ne tot plouă. Spinările aveau să ne rămână tot uscate.

Prin întunericul orb pipăiam drumul cu ciomegele şi cu picioarele. Inima îmi cânta ca o vioară, iar viaţa mi se părea nespus de dulce şi nesfârşit de bună. Nesfârşit de dulce mi se părea viaţa. Ploaia ne bătea. Ne bătea vântul. Era negru ca păcura întunericul din jurul nostru. Dar noi pipăiam drumul cu picioarele şi mergeam înainte. Drumul era larg, pietruit. Să tot mergi pe el.

Merserăm toată noaptea. Se apropiau, după cât presimţeam, zorile. Întunericul care ne înconjura rămânea însă tot de nepătruns.

— N-ai obosit, Diplomatule?

— Nu. Aş tot merge înainte. Mă simt uşor ca fulgul şi sănătos ca piatra.

— Şi eu la fel. Am avut noroc, Diplomatule.

— Mare noroc, Scaurus.

Un strigăt străpunse întunericul ud.

— Stoi! Stoi! Stoi!

Ne strânserăm unul în altul şi ne oprirăm.

Doi soldaţi săriră asupra noastră, desprinzându-şi trupurile de lespezile negre ale nopţii ce ne înconjura şi ne luară între baionete.

— Înainte!

Tăcui. Tăcu şi Diplomatul. Nu auzirăm decât bocănitul paşilor noştri şi bocănitul paşilor celor doi soldaţi bulgari care mergeau la un pas în urma noastră. Mă temui să nu ne înfigă baionetele în spate. Oamenii însă nu se legară de noi. Ne mânară din spate ca pe nişte vite. Cam după un sfert de ceas ajunserăm lângă o casă ţărănească. Patru sau cinci soldaţi prăpădiţi făceau de pază. Soldaţii care ne aduseră aci ne lăsară în grija lor şi intrară înăuntru. Nu întârziară. Ieşiră în prag şi ne chemară să ne ducem la ei. Ne duserăm. Ne împinseră din spate într-o odaie măruntă în care, pe o masă jegoasă de lemn ardea o lampă. Un sergent între două vârste, cu barbă şi cu mustăţi mari, se ridică alene de pe un pat de scânduri acoperit cu o ruptură de rogojină, ne privi câteva clipe şi ne întrebă:

— Ce căutaţi pe aici, mă, grecilor? De ce aţi trecut pe furiş graniţa?

Îi răspunse Diplomatul:

— Nu suntem greci. Suntem români.

— Români? Dacă sunteţi români de ce purtaţi straie greceşti?

Diplomatul îi spuse, pe scurt, povestea noastră. Bulgarul zâmbi. Şi-l întrebă pe Diplomat, româneşte:

— Eşti bucureştean?

— Bucureştean.

— Dar băiatul?

— Băiatul e de pe undeva, de la ţară. Nu prea ştiu.

Între timp mă uitasem cu multă băgare de seamă la bulgar. Parcă-i cunoşteam ochii şi parcă-i cunoşteam şi glasul. Spusei:

— Eu, nene ofiţerule, sunt de la Omida, de pe Călmăţuiul Deliormanului.

Se uită la mine, se uită. Nu zise nimic. Scoase o beşică de porc din buzunar plină cu tutun negru, rupse o bucată de hârtie dintr-un jurnal şi-şi răsuci o ţigare. Scapără. O aprinse. Trase două fumuri în piept şi tuşi. După ce i se potoli tuşea, zise:

— Atunci, tu, măi băiete, trebuie să-ţi aduci aminte de mine. Ai lucrat la noi, la grădinăria de zarzavat de lângă Călmăţui…

Într-o clipă toată copilăria îmi învie în minte. Buzele mi se uscară. Mi se uscară şi ochii. Glasul îmi secă. De la patru ani şi jumătate până la doisprezece, lucrasem de dimineaţa până seara la grădina de zarzavat a bulgarilor. Fărâmam, cu alţi copii ai satului, bulgării de pământ după ce lunca era arată adânc cu plugurile. Făcusem răzoare. Însâmânţasem ceapă şi ardei, praz şi gulii, pepeni şi lubeniţe, iar pe marginile potecilor care străbăteau vasta zarzavagerie sădisem garoafe, busuioc, cârciumăriţe, gura-leului… Primeam, pentru munca mea, douăzeci de bani pe zi. Sumă

mare. Cu douăzeci de bani se putea cumpăra o pâine mare, neagră, de la brutăria din gară.

Îmi stăpânii emoţia şi-mi stăpânii şi lacrimile care erau gata să-mi năvălească în ochi şi să mă facă pe mine, care acum eram băiat mare, de aproape cincisprezece ani, de râs.

— Dumneata... Dumneata... nene... Dumneata eşti nenea Ivan... Dumneata eşti nenea Ivan, băiatul lui bai Gheorghe... Ce mai face bai Gheorghe?

Bulgarul se înduioşă. Mă întrebă:

— Tragi tutun?

— Când am.

— Stai jos. Staţi amândoi jos şi faceţi ţigări.

Ne întinse beşica de porc şi ruptura de jurnal.

Răsucirăm ţigări. Fumarăm.

— Bai Gheorghe... Întrebi de bai Gheorghe. Tata a murit. La Ceatalgea. În războiul cu turcii...

Tăcurăm. Fumarăm. Timpul trecu. Se lumină de ziuă. Bulgarului i se aduse o cană de ceai. Porunci soldatului să ne aducă şi nouă câte o cană. Ne aduse soldatul. Ceaiul era numai apă, apă călduţă, leşietică. Băurăm. Bulgarul ne spuse:

— Ar trebui să vă trimit, mai departe, în lagăr. Nu mă lasă inima. La Omida am trăit bine. Am trăit bine şi-am câştigat parale, nu glumă. Vă dau drumul. Încotro vreţi să mergeţi?

— Spre ţară.

Ne luă fesurile greceşti şi ne dărui în locul lor două căciuli zdrenţuite de oaie. Altceva nu ne mai dărui. Chemă un soldat.

— Du-i până la câteva sute de paşi de post. Arată-le cărarea ferită care duce spre miazănoapte şi lasă-i în grija lui Dumnezeu.

— Să ne vedem sănătoşi şi s-auzim de bine, nene Ivane...

— Să dea Dumnezeu. Mă... Să le spui rumânilor din Omida că m-am purtat omeneşte cu voi.

— Mulţumesc, nene Ivane. O să le spun. Dacă o să ajung cu zile până acasă, o să le spun.

După trei săptămâni de drum ferit şi de noapte, în care timp ne hrănirăm cu zarzavaturi furate din câmp, ajunserăm la Dunăre şi nimerirăm în satul Cosui. Intrarăm în satul aproape pustiu şi după multă căutare văzurăm o fereastră luminată. Ne luarăm inima în dinţi şi băturăm cu degetul în ea. Ne deschise un moşneag înalt, uscat, cu mâinile lungi.

— Cine sunteţi voi, mă? Ce vreţi?

— Oameni, buni, bâtule.

— Oameni buni! Oameni buni! Acum umblă tot felul de oameni prin lume. Şi niciunul nu e om bun.

— Suntem români, bâtule. Şi venim de departe.

— Dar eu ce sunt? Turc? Şi eu sunt tot român, deşi trăiesc de când m-am născut în ţara bulgarilor. Poftiţi înăuntru!

Am plecat mult capetele ca să nu ne lovim de pragul de sus. În tinda colibei ardea o lampă atârnată într-un cui strâmb, bătut în perete. Aproape de vatra pe care mai pâlpâia încă focul, se afla o masă rotundă, măruntă, la care mâncau o femeie tânără şi doi copii ca de patru, cinci ani, aşezaţi pe scăunele mici, cu trei picioare. De pe al patrulea scăunel, cioplit dintr-o buturugă, se ridicase, să ne deschidă, bătrânul.

— Poftă bună, dadă, îi spusei eu femeii, cum ştiam că se obişnuieşte pe la noi, pe valea Dunării.

— Mulţumim. Luaţi loc la masă.

Copiii se sculară de pe scăunele şi se stârciră lângă mamă. Ne arătară scăunelele şi ne îndemnară încă o dată să stăm la masă. Ne codeam. Bătrânul se răsti la noi.

— Acum, că aţi venit şi ne-aţi găsit la masă, poftiţi şi luaţi loc. O să împărţim între noi puţinul pe care-l avem. Mâncarea e rară. Nu se cade însă să staţi deoparte, să înghiţiţi în gol şi să ne număraţi dumicaţii. Spuneaţi că

sunteţi români. Dacă sunteţi români, cunoaşteţi că aşa e la noi datina.

Ne aşezarăm la masă. Se aşează şi moşneagul. Pe masă se afla o strachină în care se găseau doi peşti mari, fripţi pe tăciuni şi câţiva ardei graşi, copţi în spuză. Mămăliga, abia răsturnată din ceaun, ciupită niţeluş pe margine, fumega. Luam mămăligă cu degetele, frământam boţul rupt în mână, îl rotunjeam şi întingeam cu ei în saramura gustoasă, muşcam din ardeiul copt, iute, de aprindea gura, ciuguleam şi din peştii fripţi.

— Dacă n-ar fi Dunărea lângă noi, nu ştim ce ne-am face cu mâncarea. Mai ies cu luntrea între ţărm şi zăvoi şi mai prind peşte. Înainte, când îmi era feciorul acasă, ieşeam amândoi la pescuit. Prindeam mult peşte. Suntem pescari de felul nostru. Acuma abia prind peşte, mai mult şomoiag, pentru casă. Pe fecior mi l-au luat la război. Nu ştiu când s-o întoarce şi dacă s-o mai întoarce.

Femeia îşi încruntă sprâncenele:

— Taică, de ce cobeşti? De ce să nu se întoarcă Nedelcu? Cine să-i crească plozii? M-a lăsat cu ei de coadă şi a plecat. Dumneata abia îţi mai tragi sufletul, taică. Eu, o biată femeie…

— Ştii că n-a plecat de buna lui voie, Liţo. Toţi pe care i-au chemat la război s-au dus.

— O să se sfârşească şi războiul ăsta, spuse Diplomatul. N-o să mai ţină mult.

— La război orice clipă poate să aducă moartea. Câţi au mai murit pe aici, pe la noi, Doamne, Doamne, cât frunza şi cât iarba. Şi rumâni şi turci, *bulgari şi nemţi, că se adunaseră, chemaţi parcă* cu trâmbiţa, din toate naţiile. Moartea nu alege la om.

Toţi oamenii ştiau atunci că moartea nu alege. Ştiam şi eu. Dar mai ştiam că pe unii moartea îi ocoleşte un timp. Pe mine şi pe Diplomat moartea ne ocolise. Dacă în noaptea aceea scăpam neprinşi, şi mai izbuteam să trecem şi Dunărea, nu aveam să dăm ochi prea curând cu moartea.

Ferneia se trase cu copiii în odaie şi se culcă pe întuneric.

— Voi spuneaţi că sunteţi rumâni. După cum vorbiţi, nici nu poate să fie o îndoială. Sunteţi însă îmbrăcaţi ca grecii care trăiesc prin Macedonia.

— De acolo şi venim.

— Mi-am închipuit eu. Acum s-a vălmăşit lumea. Fiecare poartă ce găseşte.

Focul, pe care bătrânul mai aruncase câteva surcele, deasupra cărora aşezase câteva balegi uscate, ardea mocnit. Bătrânul ţinea în gură o lulea stinsă goală. O tot sugea.

— N-ai tutun, bâtule?

— Aş vrea să am. N-am mai fumat tutun adevărat de luni de zile. A pierit tutunul. Mă mai afum uneori, de dorul tutunului, cu frunze uscate de salcâm. Mă ustură pieptul şi mă omoară tusea. Atâta bucurie mai aveam şi eu, tutunul. Acum nu mai am nici tutun.

Uitasem să spun. În drumul nostru dintre Balcani şi Dunăre nu o dată trecusem pe lângă plantaţii de tutun. Furasem destule foi. Aveam traista doldora. O desfăcui şi-i dăruii moşneagului un maldăr întreg de foi late, verzui, frumos mirositoare.

— Da. Ăsta e tutun. Tutun adevărat. Tiii!… Că bine miroase!…

Întorcea foile şi le ducea la nas.

— Dar, taică, nu pot să vi-l cumpăr. N-am para chioară în toată casa.

— Ne-ai poftit la masă, bâtule, şi nu ne-ai cerut parale.

— Cum era să vă cer parale pentru masa? Ne-aţi găsit mâncând. V-am poftit, pentru că aşa e datina, aşa cere cinstea casei. Suntem oameni.

— Umple-ţi luleaua, bâtule, şi păstrează-ţi restul. Am traista plină.

Odaia se umplu de fum albăstrui, înţepător. Tăiai câteva foi cu cuţitul, în fire subţiri, şi răsucii două ţigări în hârtie de jurnal. Fumam ca şerpii, toţi trei.

— Şi încotro vreţi să mânecaţi voi, acuma, noaptea?

— Să trecem Dunărea, dincolo, în România.

— Şi cum o s-o treceţi? Dunărea e păzită.

— Poate găsim o luntre.

— Aşa. Dibuind pe malul Dunării?

— Nu, *bunicule, sării eu cu gura. Vrem să găsim* aici un om care să aibă o luntre şi să ne treacă în noaptea asta peste Dunăre. Un om care cunoaşte bine şi Dunărea şi locurile. Aşa, ca dumneata.

— Niciun pescar nu trece Dunărea, mai ales acum, la vreme de noapte, nici să-l pici cu ceară. Fug mulţi din lagărele din Bulgaria. Care a ajuns cu chiu, cu vai până la Dunăre, încearcă s-o treacă. Ori aici, ori dincolo, îi prind şi-i împuşcă. Îi împuşcă şi pe localnicii care-i ajută pe fugari. Voi sunteţi fugari, nu?

— Fugari, bâtule. Poate vrei să ne treci, dumneata Dunărea.

— Poate ăsta e preţul tutunului pe care mi l-aţi dat.

— Nu. Tutunul e numai arvuna, moşule, spuse Diplomatul. Preţul ar fi altul.

— Cam care ar fi preţul?

— Mahmudeaua asta. E de aur. De aur adevărat.

Crezui că Diplomatul se dădea la vreo scamatorie, ca să-l hotărască pe bătrân să-şi calce pe inimă şi să ne treacă Dunărea, însă când văzui în mâna lui mahmudeaua de aur, turcească, cu fir de arnici roşu trecut prin toartă, rămăsei bujbei. I-o întinse bătrânului, adăugând:

— O avere! Pe timpurile astea ar trebui să pescuieşti un vagon de peşte, dacă nu mai mult, ca să câştigi atâta bănet.

Moşneagul uscat luă mahmudeaua şi o pipăi:

— Aur curat. Roşu. Turcesc. Acum e rar aurul. Tăiculiţă, face să încerc să vă trec Dunărea. Zău că face, băieţaşii tatii…

Diplomatul întinse mâna şi culese mahmudeaua din palma plină de creţuri a bătrânului.

— Plata, când ne laşi dincolo, pe mal.

— Oi fi tu deştept, mă cioclovină, că te văd după cum vorbeşti şi după mâini că eşti cioclovină de neamul tău, dar să ştii că nici pe Raliş Tuie, care cunoaşte apa şi peştii, dar care se pricepe şi la om, nu l-a făcut răposata maică-sa cu degetul. Cine poate să mă încredinţeze pe mine că dacă-mi ajută Dumnezeu să vă trec dincolo, nu-mi dai un brânci în apă, ori nu-mi bagi un cuţit în burtă şi-ţi păstrezi în buzunar mahmudeaua? A?

— Cum îţi închipui, bătrâne, că aş fi în stare să te omor pentru atâta?

— Acum e război, domnule. Acum oamenii omoară şi pentru mai puţin. Acum oamenii omoară şi pe degeaba. Cine ce-o să-ţi facă, dacă mă omori? Cine o să ştie? Prinde orbul, scoate-i ochii. Dă-mi mahmudeaua, secătură.

Diplomatul ezită.

— Vezi, bănuiala mea e dreaptă. Nu eşti *om* cu inima curată. Îţi atârnă viaţa de un fir de păr şi tot nu-ţi cureţi inima de spurcăciuni. Ai furat mahmudeaua, de bună seamă, şi-ţi vine greu să te desparţi de ea. Nici nu ţi-aş lua-o, dacă nu mi-ar trebui. Mă aflu la strâmtoare. Altfel, aşa păcătos cum te arăţi, te-aş fi trecut Dunărea fără să-ţi cer un sfanţ. Trebuie să-mi hrănesc nora şi nepoţii.

— Îmi pare rău. Mi-ai spus că am furat mahmudeaua.

— De ce să-ţi pară rău? Am aruncat şi eu o vorbă. Acum e război. Mulţi fură. Fură şi oamenii cinstiţi, ca să trăiască, nu numai papugiii. Poate că ai şi omorât om pentru mahmudeaua asta. Treaba ta. Păcatul tău. Mi-o dai, mă creştine? Îmi pun pentru ea pielea la bătaie.

— Dă-i-o, îi spusei Diplomatului, să nu mai pierdem vremea. Suntem la un pas de ţară.

— Are dreptate băiatul, zise moşneagul, vă aflaţi la un pas de ţară, dar pasul ăsta trebuie făcut peste Dunăre. Şi Dunărea-i lată. Şi adâncă. E şi păzită.

Schimonosindu-şi obrazul, Diplomatul îi dete bătrânului mahmudeaua. Bătrânul deschise uşa:

— Liţo, ai adormit?

— Nu, taică. Picoteam.

— Ia ceva pe tine şi vino încoace.

Femeia şi-a pus o fustă de stambă vărgată pe trup şi a ieşit cu picioarele goale în tindă.

— Ţine, Liţo, mahmudeaua asta. E de aur. De aur roşu. Curat. Turcesc. Face multe parale. Eu mă duc jos, la zăvoi. Să-i trec pe oamenii ăştia dincolo. Dacă mi se întâmplă ceva şi nu mă mai întorc, să te duci la Silistra, ştii tu la cine, şi s-o schimbi. Să ai grijă de copii, Liţo.

Cerul nopţii se înnorase. Coboram spre Dunăre pe întuneric, ţinându-ne de bătrân. Căutam să ne fie paşii cât mai uşori, să nu ni-i audă nimeni. Undeva, departe, în stânga noastră, răsunară împuşcături. Se auziră şi strigăte străbătând noaptea. Se auziră şi plescăituri în apă şi gură de om se auzi strigând:

— Ajutooor, ajutooor, ajutoor…

Trecurăm printr-un stufăriş cu nămol şi ne udarăm până mai sus de genunchi.

— Urcaţi-vă în luntre.

Ne urcarăm în luntrea goală, lungă şi îngustă, care se clătina. Luntraşul scoase dintr-un ascunziş vâslele şi veni cu ele la spinare. Se urcă şi el, şi împingând luntrea cu vâsla proptită în nămolul din fund, o urni din loc.

— Ştie careva din voi să ţină cârma?

— Eu ştiu.

— Treci şi bagă de seamă. Tăiem Dunărea de-a curmezişul, pe cursul apei.

Vâslele se ridicau uşoare şi se lăsau şi mai uşoare, abia atingând apa. Neagră era Dunărea. Negru era şi cerul. Numai pe mal, la Cosui, sclipeau două lumini la două ferestre. Susurul Dunării pe lângă luntre părea dulce auzului meu încordat.

Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră-cerneală…

Acum Dunărea era neagră-cerneală. Negru-cerneală era şi aerul. Eu doream ca Dunărea, în noaptea aceea, să

rămână neagră-cerneală şi doream ca negru-cerneală să rămână şi cerul până la ziuă.

De după zăvoiul de care ne ferisem se auzi duduitul unui motor. Ne lungirăm pe burtă în luntre. Luntraşul îmi înlătură mâinile de la cârmă, pe tăcute, şi le înlocui cu ale lui.

Luntrea luneca lin, ca o pasăre lungă şi neagră care era una cu apa neagră ce susura pe lângă pereţii ei subţiri. Şalupa de control aruncă pe alături de noi şuvoiul de lumină al reflectorului, apoi, sucindu-l, cercetă îndelung malul cu păpuriş de lângă care plecasem. Duduitul se topi dintr-o dată. Snopul de lumină pieri. Raliş Tuie trecu la lopeţi şi luntrea, cu salturi mari, ne purtă la mal.

— Iaca! V-am adus. Dacă nepoţii mei au noroc, ajung şi eu cu bine acasă.

— Moşule, îi spuse Diplomatul, nepoţii dumitale au avut noroc când te-ai gândit să ne ceri mahmudeaua înainte şi s-o laşi acasă. Altfel…

— Ştiu. Altfel mă omorai.

Îi mulţumirăm. Din inimă îi mulţumirăm. Se urcă în luntre, o întoarse cu botul spre malul bulgăresc, plecă şi se pierdu în întuneric.

Lăsând în urmă Dunărea, o luarăm de-a dreptul peste câmp. Ne hotărârăm ca, îmbrăcaţi aşa cum eram, ca nişte irozi, să ocolim şi de aci înainte satele şi drumurile bătute şi, mergând mai mult noaptea decât ziua, să potrivim ca să intrăm în Bucureşti după scăpătat, pe întuneric.

— Dar până la Bucureşti, mai va!

— În două zile şi două nopţi, dacă întindem pasul, ajungem.

— Ajungem, Diplomatule. Avem de străbătut o bună parte a Bărăganului.

— Ce-a fost greu a trecut.

— De!

Spre ziuă ne aciuarăm într-un lan de porumb şi adormirăm. Curând însă ne trezi soarele. Dimineaţa

alungase nu numai întunericul, ci şi norii. Adia însă vântul, călduţ, de parcă nici nu era vânt de toamnă.

— Adie dinspre miazăzi. Ne-a luat urma.

Am cules ştiuleţi de porumb şi le-am ros boabele mari şi galbene între dinţi. Diplomatul înghiţea boabele neroase.

— Ah! De-am ajunge odată la Bucureşti! Intru în prima cafenea întâlnită. Mănânc ceva cald. Beau ceai fierbinte.

— Şi pe mine unde mă laşi? La uşă?

— Nu. Te poftesc şi pe tine înăuntru.

— Şi cu ce-ai să plăteşti consumaţia?

— Schimb mahmudeaua.

— Cum o s-o mai schimbi? Ai dat-o luntraşului. Te-am văzut când i-ai dat-o.

— Parcă eu zic că nu i-am dat-o? I-am dat-o. Bătrânul însă a dat-o nură-si, s-o păstreze. Când ne-am despărţit de femeie – îţi aduci aminte, nu? — am dat mâna cu ea.

— Aşa e. Am dat mâna cu ea. Întâi eu şi pe urmă tu.

— I-am luat-o din palmă. Nici n-a simţit. Probabil că şi acuma o caută prin casă şi-şi dă cu pumnii în cap, ca să-şi aducă aminte unde a pus-o. Poate s-o caute nu numai până poimâine, poate s-o caute până la sfârşitul lumii. Mahmudeaua e la mandea.

Într-adevăr, mahmudeaua de aur se afla în mâna Diplomatului, care se juca cu ea.

— De ce i-ai luat-o?

— De ce să i-o fi lăsat? O mahmudea de aur, pentru o noapte de vâslit, ar fi întrecut măsura. L-am plătit destul de bine, pe bătrân, cu cele câteva foi de tutun pe care le taie acum, dac-o mai fi ajuns viu la mal, şi le fumează ca să-i treacă necazul.

Mergeam pe un drum de care, printre lanuri întinse de porumb cărora nu le venise încă rândul să fie culese. Printre firele de porumb crescuseră dovleci mari, rotunzi, cu coaja albă. Cerul era albastru şi gol. Bărăganul întreg, galben ca aurul vechi, foşnea a pustietate. Pe o mirişte deschisă între două lanuri de porumb văzui, spre mirarea

mea, fiindcă eram departe tare de orice aşezare omenească, doi băieţaşi ca de zece, doisprezece ani. Băieţaşii stăteau tolăniţi lângă un foc. Ceva mai departe de ei, împiedicaţi, păşteau doi cai bălani.

— Hai, Diplomatule, să ne aprindem câte o ţigare la focul lor.

Apropiindu-ne de ei, băieţandrii ne auziră, ne priviră şi săriră ca arşi. Fugiră la cai, îi despiedecară, se zvârliră pe spinările lor şi-o tuliră.

— Deştepţi băieţi!

Mă uitai la Diplomat sfredelindu-l.

— Dar ce-aveai de gând să faci?

— Să luăm caii, să-ncălecăm pe ei şi, o dată ajunşi la Bucureşti, să-i vindem.

Ne aşezarăm pe vine lângă foc, aprinserăm ţigări şi fumarăm. Lângă foc găsirăm doi porumbi copţi. Îi luarăm şi începurăm să-i mâncăm. Nu ştiu ce-mi veni, că scormonii cu băţul în grămada de spuză a focului. Dădui peste un dovleac copt. Îl scosei, îi scuturai coaja de cenuşă şi, aşa fierbinte cum era, îl pusei în traista vărgată, peste tutun.

— O să se mai răcească. O să-l mâncăm pe drum.

— Crezi c-o să fie bun?

— Grozav de bun, Diplomatule. L-am scos din foc tocmai când trebuia.

După ce ne depărtarăm, băieţandrii se arătară la capătul mirişti şi se apropiară călări de foc.

— O să pună alţi porumbi la copt şi alt dovleac în spuză. E plin Bărăganul de porumb şi de dovleci.

Diplomatul mă întrebă:

— Dar tiuga băieţilor de ce le-ai luat-o?

— Ne lipsea. E plină cu apă. O să ni se facă sete pe drum. Şi pe Bărăgan, după câte ştiu, apa e greu de găsit. Dar ia spune-mi, de ce crezi că s-au speriat băieţii de noi?

— Ei, asta e bună. Din pricina straielor pe care le purtăm. Au crezut că suntem străini.

Cerul se umplu de vaiete. Ridicarăm ochii. Cârduri mari de cocori zburau, prin slăvile albastre spre miazăzi.

— Ultimii cocori… Mă mir chiar că au întârziat atâta.

Diplomatul nu zise nimic.

Merserăm… Merserăm… Cocorii pieriră în zare. Nu le mai auzirăm vaietele. Pustiul din jurul nostru deveni mai adânc, mai apăsător. Ca să alung urâtul care încerca să pună stăpânire pe mine, întrebai:

— Ascultă, Stârvule, de unde ai furat mahmudeaua?

— N-am furat-o. Am luat-o.

— De la cine?

— Mai întrebi? De la grecoaică, de la cine altcineva puteam s-o iau? Înainte de plecare, pe când muierile ne pregăteau merindea de drum, am cotrobăit printr-un vechi scrin de lemn care se afla în odaia de dincolo, în care tu n-ai intrat. Am găsit mahmudeaua pusă la păstru, pe fund. Era înfăşurată într-o maramă.

— Ai luat şi marama?

— N-am luat-o. Femeia ar fi băgat de seamă. Şi apoi trebuia să-i las şi ei ceva.

— Mai era altceva în scrin?

— Nu mai era nimic.

Peste două zile, după ce se înserase, am intrat în Bucureşti.

Privit din câmp, oraşul în care se aprinseseră puţine lumini mi se păru a fi un uriaş şarpe încolăcit, un uriaş şarpe cu coarne.

Îmi spusei în gând: acestui şarpe, Darie, n-ai să-i poţi smulge colţii plini de galben venin, aruncându-i între dinţi o batistă. Acestui şarpe, dacă vrei să nu te muşte şi să-ţi vie de hac, trebuie să-i înfigi cuţitul în grumaz.

Mă pipăii la brâu. Cuţitul se afla la locul lui, în vechea-i teacă de piele.

Strecurându-ne printre mahalagiii care umpleau strada, văzurăm o cafenea. Diplomatul zise:

— Să intrăm.

— Să intrăm. Poate găsim ceva cald de mâncat.

— Poate.

Intrarăm. Cafeneaua era scundă, îngustă şi lungă ca un vagon de tren. Becul galben, cu pălărie verde de tinichea, atârna de tavan şi răspândea în încăperea ce duhnea a fum acru de tutun şi a trupuri nespălate, o lumină puţină, bolnavă. La mesele de lemn, aşezate pe lângă pereţi, oameni de toate soiurile, dar mai ales de soiuri proaste ca şi noi, trândăveau. Unii sorbeau ceai. Alţii jucau cărţi. Erau soioase cărţile de joc, nemaivăzut de soioase.

Hainele străine, mototolite şi pe alocuri pline de noroi uscat, pe care le purtam, nu mirară pe nimeni. În Bucureşti se aflau, aduşi de război, oameni de multe naţii, dezertori şi derbedei din multe părţi ale pământului.

Un băieţandru gălbejit de nesomn şi de nemâncare, cu un şorţuleţ murdar legat la gât, veni la masa noastră:

— Cu ce să servim pe domnii?

— Aveţi ceva de mâncare?

— V-am putea servi, domnule, ceai şi pâine.

— Altceva?

— Altceva, nimic-nimicuţa, domnule. Nimic-nimicuţa.

— Adu-ne două ceaiuri fierbinţi, cu cât mai multă pâine.

— Numaidecât, domnule.

Ce bună era plinea neagră, de făină de grâu, amestecată cu măciniş de paie! Ce bună era! Dar mai ales ce gustos era ceaiul din ceaşcă, fierbinte, care aburea paharul.

Diplomatul muia plinea tare în ceaiul fierbinte, o morfolea între gingii şi o înghiţea o dată cu sorbiturile. Ne simţeam amândoi grozav de bine.

— După ce mâncăm pâinea, mai cerem un ceai. Pe urmă ne înfăţişăm doamnei Elvira Cârlan, pe Griviţei. Ce-o să mai râdă patroana şi ce haz au să facă fetele, când mă vor vedea venind îmbrăcat aşa cum sunt, ba încă şi cu un mânz grecesc după mine!

— Nu merg. N-am ce căuta la doamna Elvira Cârlan, Stârvule. În faţa cafenelei ne despărţim.

— Şi tu unde ai să dormi la noapte?

— Nu-mi duce grija. Mă descurc eu.

— Eşti…

Un bărbat bine îmbrăcat, cu obrazul dolofan, luă în mâini scaunul fără spetează pe care stătuse până atunci, veni şi, fără să-şi ceară voie, se aşeză în capul mesei, între mine şi Diplomat. Puse mâna pe umărul Diplomatului, o mână mică, grasă, cu degete scurte şi albe ca nişte viermi.

— Bună seara, Cosâmbescule.

— Bună seara, domnule Aburel.

— Ce te-a găsit, mă, de te-ai travestit aşa ? Parc-ai veni de la un bal mascat! Ţi-ai lăsat şi mustăţi!

— De ce să nu-mi las? E *verboten*[7]*?*

— Nu e *verboten.* Dar ia spune-mi, mă, Cosâmbescule, pe unde mi-ai umblat? Te căutăm de trei luni. Comandatura a pus şi preţ pe capul tău. Ai umplut Bucureştii de bancnote false.

— De, domnule Aburel, ce să fac?! Ajut şi eu cât pot la zdrobirea inamicului. Îi depreciez bancnotele.

— Bine, mă, Cosâmbescule, dar bancnotele tale sunt false.

— De ce false, domnule Aburel?

— N-au acoperire.

— Parcă ale Comandaturii dumitale au? N-au nici ele acoperire în aur. Şi ele sunt false.

— Mă Cosâmbescule, mă, am dat lovitura. Câştig premiul cu tine, mă, am dat lovitura. Nici nu visam. Hai!

La mine nici nu se uitase domnul Aburel.

Diplomatul se ridică. Domnul Aburel scoase din buzunar ţeava pistolului şi-i şopti:

— Fără gălăgie.

— Fără, domnule Aburel. N-am niciun interes.

Se întoarse spre mine. Duse un deget până în dreptul sprâncenei şi-mi spuse:

— Să ne vedem cu bine, Scaurus.

— Să ne vedem cu bine, domnule… Cosâmbescu.

— Nu te mira. Mă cheamă şi Cosâmbescu.

Se apropie. Mă îmbrăţişă şi, cuprins de înduioşare, îmi sărută obrazul. Apoi îşi băgă limba în urechea mea. Îi pusei mâna în piept şi-l îmbrâncii.

— Asta te-a învăţat Talaat?…

— Asta. Şi încă multe altele. Când ne-om mai întâlni, nu mă las până nu te iniţiez. E un punct de onoare pentru mine.

Îl scuipai în plin obraz.

— Porcule!…

Diplomatul se uită la mine dulce. Îi lăcrimară ochii.

— De ce porc, dragă? De ce porc? Om, cam stricat, ce e drept, dar om.

Domnul Aburel îl împinse din nou.

— Hai, Cosâmbescule, nu-mi face circ. Se uită lumea la noi, ce Dumnezeu!…

Mă folosii de tulburarea care se iscase în cafenea şi mă strecurai şi eu în urma domnului Aburel şi a Diplomatului, de teamă să nu mănânc bătaie de la patronul cafenelei pentru consumaţia pe care nu aveam cu ce s-o plătesc.

Oraşul era negru. Ici-colo smoala nopţii o risipeau luminile puţine ale felinarelor sărace. Dar arborii de pe bulevard, când ajunsei să mă strecor pe sub coroanele lor, îşi sunau frunzişul uscat. În tot oraşul suna aurul toamnei. Toamna, pe sfârşite, era, întreagă, de aur.

Căciula mult prea jerpelită, care ar fi atras atenţia oamenilor asupra mea, o mototolii şi-o băgai în buzunar. Acum umblam prin noapte cu capul gol, ca după mort. Nu mă mai trăgea inima să mă duc la vechea mea gazdă. Lipsisem din Bucureşti mai bine de trei luni şi băbătia, văzând că nu mai dau pe acasă, o fi crezut că am plecat din Bucureşti, ori că am murit, ceea ce pentru ea era totuna, şi o fi închiriat de mult hruba mea altuia. Era şi târziu. Şi nu făcea să-i bat la uşă şi s-o trezesc din somn. Îmi îndreptai paşii spre cartierul Tei, cu gândul să găsesc un loc viran,

cunoşteam destule, şi plin de bălării, să mă culc acolo şi să aştept să vină ziua.

Am şi găsit, şi nu după multă căutare. Deasupra mea se încovoia cerul fumuriu: stelele se clătinau, dar nu mai cădeau. Izvorul larg, de sus, al ploii de stele, secase. Mă aciuai sub un dud cu ramuri mari şi groase, plecate spre pământ. Nu mai avea dude coapte bătrânul dud. Dar frunzele şi le păstrase, ele erau toate de aur, şi foşneau, foşneau. Sub dud, pământul era tare, uscat şi bătătorit, ca piatra.

Ascuns, pe pământ, sub ramurile dudului, ca sub o mare umbrelă, încercai să-mi adorm gândurile şi să-mi dărui somnului trupul. Abia atunci îmi simţii grozava oboseală. Mişcai o mână. Şi mi se păru că mişc o mână străină, de plumb. Mişcai un picior, ca să mă aşez mai bine, şi mi se păru că mişc un picior străin, de plumb. Şi inima îmi era grea. Oare ce se întâmpla la ora aceasta a nopţii, cu... domnul Cosâmbescu?

N-avui vreme să mă gândesc mai departe la omul alături de care trecusem vreme de aproape trei luni prin atâtea întâmplări. Prin bălăriile înalte care acopereau locul viran se apropiară paşi omeneşti. Mă strânsei lângă trunchiul gros, cu genunchii la gură, îmi pipăii cuţitul şi-l scosei din teacă. Îi strânsei mânerul. Auzii cum se desfac ramurile. Apoi glas stins, uşor înfricoşat, auzii.

— De ce m-ai adus aici, Mişule? Spune-mi, n-auzi? De ce m-ai adus aici?

— Hai să stăm jos, fă!

— Cum să stăm jos, Mişule? De ce să stăm jos?

— Hai, fă, nu fii proastă! Stai jos, aici, lângă mine!

— O fi curat pământul, Mişule?

— Curat şi neted ca-n palmă, fă!

— De unde ştii tu, Mişule?

— Am trecut eu mai devreme pe-aici, fă. L-am inspectat.

Fata se aşează lângă Mişu.

— Stai, Mişule, ce faci, Mişule?

— Nimic, ce să fac? Nu fac nimic.

— Mişule, îmi mototoleşti fusta. Mişule, nebunule...

— Ridic-o şi tu.

— Cum s-o ridic, Mişule?

— Aşa, uite-aşa, ridie-o!

— Ce faci Mişule? Vai, Mişule, mă omoară mama, Mişule.

— Lasă că nu te omoară, fă. De ce să te omoare?

— Mişule, dacă ne vede cineva? Mişule, dacă ne aude cineva?

— Cine să ne vadă, fă? Cine să ne audă, fă?

— Vai, Mişule, dragule, nebunule…

Tăcură. Băiatul scrâşni. Fata gemu. Se tăvăliră un timp. Se potoliră. Băiatul spuse mândru:

— Şi zi-i, erai fată?

— Fată, Mişule.

— De-aia făceai fiţe.

— De-aia, Mişule.

Rămăsei singur lângă dud şi sub dud până când se miji de ziuă.

Din om în om, întrebând, ajunsei la un colţ unde o casă acoperită cu şindrilă se lăţea pe două străzi. Deasupra uşii vopsită cu albastru, am citit *pe* o firmă:

NOE DODU
FRIZERIE DE LUX
MANICURA

Obloanele frizeriei erau trase. Căutai a doua uşă şi bătui cu destulă sfială în ea. Îmi deschise o femeie cam de treizeci şi opt, patruzeci de ani, coaptă, dar arătând încă bine, măruntă, rotunjoară, cu obrazul roşcovan. Ochii îi erau verzi şi prelungi, cu gene roşcate ca şi părul, acoperit în parte cu tulpan galben.

— Sărut mâna, doamnă.

— Bună dimineaţa.

— Dumneata eşti cucoana Anghelica?

— Eu sunt. În persoană. Dar ce pofteşti tu?

— Ţi-am adus veşti de departe, cucoană.

Mă cântări din ochi şi era vădit că mai curând îmbrăcămintea pe care o purtam, decât vorbele mele, îi stârniră curiozitatea. Mă pofti în casă.

Odaia era curată, ou. Pe jos preşuri de lână înflorate, patul larg, acoperit cu macat, măsuţă şi două scaune, cu oglindă în colţ, iar în rama oglinzii, înfipte, una lângă alta, două fotografii vechi. Rămăsei cu ochii la fotografii.

— Îi cunoşti?

— I-am cunoscut.

— Şi… bărbaţii mei unde se găsesc acum?

Îi spusei cucoanei Anghelica cum şi de ce a murit Noe Dodu, cum şi în ce împrejurări şi-a sfârşit viaţa bărbatul siteav, cu două degete lipsă de la mâna dreaptă, şi al cărui nume nu-l aflasem.

— Aşa? Vasăzică au murit amândoi.

— Amândoi, cucoana.

Se închină de câteva ori şi spuse:

— Bine c-a dat Dumnezeu şi-am scăpat de ei, îmi mâncau zilele.

Pe urmă tăcu. Tăcui şi eu. Cucoana Anghelica îşi aduse aminte de ceva.

— Tu… Nu-mi mai spune cucoană. Spune-mi ţaţă. Spune-mi ţaţa Anghelica. Ai putea să-mi fii şi copil. Am o fată ceva mai măricuţă decât tine. Jumătate e fata lui Noe. Jumătatea cealaltă a lui Costică. Săracul! Spui c-a murit călcat de tren! De, ţaică, din ceva tot trebuie să moară omul. Unul moare dintr-una, altul din alta.

Se duse la uşă. O deschise. Strigă:

— Siţo! Siţo! Unde eşti, afurisito? Dormi, hai? Vino-ncoa. Avem musafir. Ne-a adus ştire de la alde taică-tău. N-auzi, fa, afurisito? Siţo! Unde eşti, afurisito?

Veni lângă mine. Mi se mărturisi:

— Mi-a venit acasă la ziuă. Dacă-l mai prind aici pe haimanaua aia de Mişu, o să-l cotonogesc.

Din odaia vecină veni o fată aidoma cu maică-sa, numai că avea douăzeci şi ceva de ani mai puţin şi obrazul pufos.

Când mă văzu, somnoroasă, îşi ascunse picioarele care i se vedeau până sus, la coapse, în halatul de noapte pe care şi-l luase pe umeri.

— Auzi, Siţo maică, ce spune băiatul, că alde taică-tău au murit amândoi.

Siţa căscă şi se întinse. Zise:

— De! Ce pot eu să fac? Dacă au murit, au murit…

Mahalagioaica mă descusu. De unde sunt. Ce caut la Bucureşti. Ce planuri am. Îi spusei ce-mi trecu prin cap. Până la urmă căzurăm la înţelegere să rămân în gazdă la ţaţa Anghelica Dodu.

Odaia mea de dormit se afla în curte, lângă bucătărie. Avea pat, masă, scaun, oglindă şi, lângă perete, o sobă de tuci *Godin,* pe a cărei uşiţă cu grătar zâmbeau doi îngeri negri, dolofani, cu aripile ridicate a zbor.

— O să-mi plăteşti, ţaică, aşa, când oi putea şi cât oi putea. Tot sta odaia goală. Până atunci să-ţi împrumut nişte haine.

Îmbrăcat în straie care mă făceau şi pe mine să semăn a om, straie rămase de pe urma bărbaţilor ei, morţi amândoi, şi potrivite la repezeală pe trupul meu de ţaţa Anghelica şi de Siţa cea rotofeie, mă dusei a doua zi, de cum se lumină de ziuă, pe Sărindar. Cum mă văzu, vechiul meu prieten Pandelică îmi sări de gât:

— Unde-ai fost, mă? Parc-ai ieşit din groapă, aşa arăţi la faţă. Parcă ai ieşit din groapă.

N-avea niciun rost să-i spun adevărul.

— Atunci, ştii tu când am fugit de sub pază... M-am bolnăvit de tifos şi-am zăcut la un prieten în Tei.

Se mulţumi cu ce-i spusei. Mulţi zăceau de tifos. Unii mureau. Alţii scăpau. După cum aveau sau nu noroc. Mă întrebă:

— Vrei să te apuci iar de vândut ziare?

— Altfel de ce-aş fi venit aici?

— Dar… capital ai?

— O să te rog pe tine să-mi împrumuţi douăzeci de lei. Până într-o săptămână ţi-i întorc.

— S-a făcut.

Îmi dădu un pol. Cu banii în mână mă înghesuii la rând. Pandelică zise:

— Te înghesui degeaba. Astăzi ziarul apare cu întârziere.

— De ce?

— Avem o bombă…

Aşteptai, cu Pandelică şi cu alţi golani, pe Sărindar până târziu, către ora zece. Atunci ieşi în pragul gangului administratorul gazetei, domnul Petrică Brânzoi, care ne bălăcări cum îi veni la gură, că facem gălăgie, şi ne aşeză pe două rânduri. După ce ne umplu braţul cu câte un teanc gros de jurnale, ne spuse:

— Bombă! Băieţi, care vindeţi ziarele, veniţi să vă mai dau altele. Tragem rezerve. Să strigaţi aşa, cum scrie aici pe afiş: Revoluţie la Petrograd. Arestarea guvernului provizoriu. A fugit Kerenski. Auziţi?

— Auzim, domnule Petrică.

— Na! Ţineţi şi câte un afiş. Dacă uitaţi, citiţi afişul şi amintiţi-vă.

Pandelică veni lângă mine.

— Darie, ne întâlnim aici, spre seară.

— Aici, spre seară…

O rupsei la fugă în sus, pe Sărindar. Când ajunsei pe Calea Victoriei, o apucai spre palat, strigând cât mă ţineau puterile:

— *Bukarester Tageblatt… Bukarester Tageblatt… Buk-Tag, Buk-Tag.* Speciala… Revoluţie la Petrograd… Arestarea guvernului provizoriu… A fugit Kerenski… S-a dus dracului Kerenski…

Trecătorii se opreau. Mă chemau:

— Hei, tu, cu *Tagul…*

Mă opream şi eu. Vindeam câteva ziare, şi iarăşi o rupeam la fugă strigând:

— *Buk-Tag... Buk-Tag...* Specialaaa... Revoluţie la Petrograd... Arestarea lui Kerenski... S-a dus dracului Kerenski...

Prin dreptul Terasei Oteteleşanu îl văzui pe mareşalul von Mackensen, comandantul armatelor de ocupaţie germano-austriace. Era încruntat, sub marea-i căciulă cu cap de mort pe cap. Doi aghiotanţi îl însoţeau, călcând ţanţoşi, cu un pas în urmă. Mareşalul ieşise să-şi facă obişnuita-i plimbare de dimineaţă, pe Calea Victoriei, care la ora aceea era înţesată de lume.

Trecându-i pe alături, îi strigai şi lui în urechi:

— *Buk-Tag... Buk-Tag...* Specialaaa... Revoluţie la Petrograd... Arestarea guvernului provizoriu... Fuga lui Kerenski... S-a dus dracului Kerenski... O să se ducă dracului şi Kaiseru...

Mareşalul nu înţelese ce spun. Îşi văzu de drum. Câţiva oameni zâmbiră. Zâmbii şi eu. Vechiul meu prieten, Soarele, îndulcit de toamnă, îşi aruncă aurul luminii peste oraş. Îşi aruncă aurul luminii lui şi peste mine. Jurnalele trebuiau vândute. Mă năspustii mai departe, pe Calea Victoriei, strigând cât mă ţinu gura:

— *Buk-Tag... Buk-Tag...* Specialaaa... Revoluţie la Petrograd... Revoluţie... Revoluţie...

Bucureşti, 1956–1962.

{1} *Şulfe* – marginile de jos ale hainei (n.r.).

{2} *Covercă* – un fel de colibă mică făcută din crengi ori din rogojini care serveşte ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc. (n.r.)

{3} *Adolphe Pegoud* (1889–1915), cunoscut pilot francez, realizatorul primului luping la 1 septembrie 1913, repetat după scurt timp la Bucureşti (n.r.)

{4} Haiduci greci retraşi în munţi, protagonişti în lupta împotriva turcilor (n.r.).

{5} Dragul meu Gotthold (germ.).

{6} A ta Christl (germ.).

{7} *Verboten* – interzis, oprit (germ.).